

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI**

**SÖZCÜK ANLAMBİLİMİ AÇISINDAN TÜRKÇEDE SIFATLAR:
ANLAM TERCİHİ VE SÖYLEM EZGİSİ GÖRÜNÜMLERİ**

DOKTORA TEZİ

Ayşe Eda GÜNDOĞDU

Ankara-2018

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİLBİLİM ANABİLİM DALI**

**SÖZCÜK ANLAMBİLİMİ AÇISINDAN TÜRKÇEDE SIFATLAR:
ANLAM TERCİHİ VE SÖYLEM EZGİSİ GÖRÜNÜMLERİ**

DOKTORA TEZİ

Ayşe Eda GÜNDOĞDU

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Seda GÖKMEN**

Ankara-2018

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİL BİLİM ANABİLİM DALI
TÜRKÇENİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ DOKTORA PROGRAMI

**SÖZCÜK ANLAM BİLİMİ AÇISINDAN TÜRKÇEDE SIFATLAR:
ANLAM TERCİHİ VE SÖYLEM EZGİSİ GÖRÜNÜMLERİ**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Seda Gökmen

Tez Jüri Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. İclal Ergenç

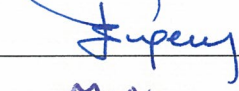
Prof. Dr. Yeşim Aksan

Prof. Dr. Özgür Aydın

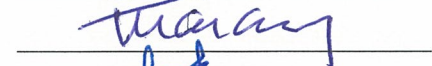
Prof. Dr. Seda Gökmen

Dr. Öğr. Üyesi Başak Ümit Bozkurt

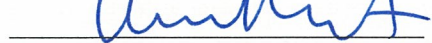
- İmzası

Tez Sınavı Tarihi: 06.04.2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../2.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Ayşe Eda GÜNDOĞDU

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
TABLolar LİSTESİ	V
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
GRAFİKLER LİSTESİ	XVI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVII
TEŞEKKÜR	XVIII
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Konusu	3
1.2. Tezin Amacı.....	6
1.3. Tezin Önemi	7
1.4. Tezin Bölümleri	7
1.5. Araştırma Soruları.....	8
1.6. Temel Terimler	9
2. YÖNTEM.....	10
2.1. Araştırma Evreni	11
2.1.1. Veri Seti Evreni ve Örneklemi.....	11
2.1.2. Katılımcı Evreni ve Örneklemi.....	13
2.2. Veri Toplama Araçları	13
2.2.1. Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu	14
2.2.2. Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu.....	14
2.2.4. Adların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu... 16	
2.2.5. Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Çağrışımsal Alanlarına İlişkin Uzman Görüş Formu	16
2.2.6. Anlam Tercihi Belirleme Yargı Testi	17
2.3. Veri Toplama Süreci	18
2.3.1. Veri Setlerinin Oluşturulması	18
2.3.2. Veri Setlerinin İşlenmesi	20
2.3.3. Verilerin Çözümlemesi	21
3. KURAMSAL ÇERÇEVE	22
3.1. Derlem Tabanlı Çalışmalar	22
3.1.1. Derlem Tabanlı Çalışmalar ve Dilbilim.....	22
3.1.2. Derlem Tabanlı Çalışmalar ve Dil Öğretimi.....	24
3.2. Temel Kavramlar	26

3.2.1. Anlam Nedir?.....	26
3.2.2. Anlam ve Dilbilim	29
3.2.3. Sözcük Anlambilim	30
3.2.3.1. Sözcük Anlambilim Açısından Anlamın Üretimi.....	33
3.2.4. Sözcüklerarası Dilbilgisel İlişkiler.....	53
3.2.5. Anlamsal ve Dilbilgisel Açıdan Sıfatlar	54
3.2.5.1. Anlamsal Açıdan Sıfatlar.....	55
3.2.5. Dilbilgisel Açıdan Sıfatlar	57
3.3. ANLAM TERCİHİ VE SÖYLEM EZGİSİ.....	60
3.3.1. Dilde Örüntüleme Düzeyleri.....	60
3.3.1.1. Eşdizimlilik.....	61
3.3.1.2. Dilbilgisel Birliktelik	64
3.3.1.3. Anlam Tercihi	66
3.3.1.4. Söylem Ezgisi	70
4. BULGULAR VE YORUMLAR	74
4.1. Sıfatların Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	78
4.1.1. Biçim Sıfatlarının Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	78
4.1.1.1. “düz” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	78
4.1.1.2. “eğri” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	84
4.1.1.3. “yamuk” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	88
4.1.1.4. “yuvarlak” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	91
4.1.2. Boyut Sıfatlarının Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	105
4.1.2.1. “yüksek” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	105
4.1.2.2. “alçak” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	111
4.1.2.3. “uzun” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	117
4.1.2.4. “kısa” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	122
4.1.3. Dokunsal Sıfatların Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	143
4.1.3.1. “soğuk” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	143
4.1.3.2. “serin” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	150
4.1.3.3. “ılık” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	155
4.1.3.4. “sıcak” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	159

4.1.4. İşitsel Sıfatların Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	182
4.1.4.1. “sesli” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	182
4.1.4.2. “sessiz” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	186
4.1.4.3. “gürültülü” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	191
4.1.4.4. “sakin” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	195
4.1.5. Renk Sıfatlarının Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	208
4.1.5.1. “beyaz” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	208
4.1.5.2. “ak” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	215
4.1.5.3. “siyah” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	220
4.1.5.4. “kara” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	226
4.1.6. Tat Sıfatlarının Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	251
4.1.6.1. “acı” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	251
4.1.6.2. “tatlı” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	257
4.1.6.3. “ekşi” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	263
4.1.6.4. “tuzlu” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	266
4.2. Sıfatların Söylem Ezgisi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	280
4.2.1. Sıfatların Çağrışımsal Alanına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	282
4.2.2. Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	286
4.2.2.1. Biçim Sıfatlarının Öbek Yapı Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	286
4.2.2.2. Boyut Sıfatlarının Eşdizimsel Anlam Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	296
4.2.2.3. Dokunsal Sıfatların Eşdizimsel Anlam Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	308
4.2.2.4. İşitsel Sıfatların Eşdizimsel Anlam Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	318
4.2.2.5. Renk Sıfatlarının Eşdizimsel Anlam Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	325
4.2.2.6. Tat Sıfatlarının Eşdizimsel Anlam Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	335
4.2.3. Sıfatların Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	343

4.2.3.1. Biçim Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	343
4.2.3.2. Boyut Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	348
4.2.3.3. Dokunsal Sıfatların Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	353
4.2.3.4. İşitsel Sıfatların Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	357
4.2.3.5. Renk Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	362
4.2.3.6. Tat Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	366
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	372
KAYNAKÇA	378
ÖZET	388
ABSTRACT	390
EKLER	392
EK (1). Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Yüksek Sıfatı	392
EK (2). Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu - Yüksek Sıfatı	396
EK (3). Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu ..	398
EK (4). Adların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu (<i>örnek form</i>)	399
EK (5). Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Çağrışımsal Alanlarına İlişkin Uzman Görüş Formu-Yüksek Sıfatı	400
EK (6). Anlam Tercihi Belirleme Yargı Testi (<i>örnek form/yüksek sıfatı</i>)	402
EK (7). Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formları Fleiss-Kappa Sonuçları	404
EK (8). Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formları Fleiss-Kappa Sonuçları	411
EK (9). Adların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formları Fleiss-Kappa Sonuçları	412
EK (10). Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Çağrışımsal Alanlarına İlişkin Uzman Görüş Formları Fleiss-Kappa Sonuçları	419
EK (11). Anlam Tercihi Belirleme Yargı Testleri Fleiss-Kappa Sonuçları	441

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: TUDTS Konu Alanı Dağılımı	12
Tablo 2: TUDTS Metin Türü Dağılımı	12
Tablo 3: “glass of” Öbeğinin Anlam Tercih Görünümleri	70
Tablo 4: Sıfatların Türkçe Sözlüklerde Yer Alan Tanımlarının Dağılımları.....	74
Tablo 5: Sıfatların Yeniden Düzenlenen Tanımlarının Dağılımları	75
Tablo 6: Derlemedeki Tanık Tümce Dağılımları	75
Tablo 7: Sıfatların Tercih Ettiği Ulamlar	76
Tablo 8: Ulamların Yüzde ve Sıklık Dağılımı.....	77
Tablo 9: “düz” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri.....	78
Tablo 10: “düz” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	80
Tablo 11: “düz” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	81
Tablo 12: “düz” Sıfatı Anlam Tercih Görünümleri.....	82
Tablo 13: “eğri” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	84
Tablo 14: “eğri” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	86
Tablo 15: “eğri” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı.....	86
Tablo 16: “eğri” Sıfatı Anlam Tercih Görünümleri	87
Tablo 17: “yamuk” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	88
Tablo 18: “yamuk” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	89
Tablo 19: “yamuk” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	90
Tablo 20: “yamuk” Sıfatı Anlam Tercih Görünümleri	91
Tablo 21: “yuvarlak” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	91
Tablo 22: “yuvarlak” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	93
Tablo 23: “yuvarlak” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	93
Tablo 24: “yuvarlak” Sıfatı Anlam Tercih Görünümleri	94
Tablo 25: Biçim Sıfatlarının Tercih Ettiği Ulamlar ve Eşdizimsel Ögeler	95

Tablo 26: “yüksek” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	105
Tablo 27: “yüksek” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	107
Tablo 28: “yüksek” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	108
Tablo 29: “yüksek” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	109
Tablo 30: “alçak” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	112
Tablo 31: “alçak” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	114
Tablo 32: “alçak” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	114
Tablo 33: “alçak” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	115
Tablo 34: “uzun” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	117
Tablo 35: “uzun” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	118
Tablo 36: “uzun” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	119
Tablo 37: “uzun” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	120
Tablo 38: “kısa” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	123
Tablo 39: “kısa” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	124
Tablo 40: “kısa” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	125
Tablo 41: “kısa” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	125
Tablo 42: Boyut Sıfatlarının Tercih Ettiği Ulamlar ve Eşdizimsel Ögeler	128
Tablo 43: “soğuk” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	144
Tablo 44: “soğuk” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	146
Tablo 45: “soğuk” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	147
Tablo 46: “soğuk” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	148
Tablo 47: “serin” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	151
Tablo 48: “serin” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	152
Tablo 49: “serin” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	153
Tablo 50: “serin” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	154
Tablo 51: “ılık” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	155
Tablo 52: “ılık” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	157

Tablo 53: “ılık” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı.....	157
Tablo 54: “ılık” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri.....	158
Tablo 55: “sıcak” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	160
Tablo 56: “sıcak” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	161
Tablo 57: “sıcak” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı.....	162
Tablo 58: “sıcak” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	163
Tablo 59: Dokunsal Sıfatların Tercih Ettiği Ulamlar ve Eşdizimsel Ögeler	166
Tablo 60: “sesli” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	183
Tablo 61: “sesli” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	184
Tablo 62: “sesli” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	184
Tablo 63: “sesli” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	185
Tablo 64: “sessiz” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri.....	186
Tablo 65: “sessiz” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar.....	188
Tablo 66: “sessiz” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı.....	188
Tablo 67: “sessiz” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri.....	189
Tablo 68: “gürültülü” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri.....	191
Tablo 69: “gürültülü” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar.....	192
Tablo 70: “gürültülü” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	193
Tablo 71: “gürültülü” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri.....	194
Tablo 72: “sakin” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri.....	195
Tablo 73: “sakin” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar.....	197
Tablo 74: “sakin” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı.....	198
Tablo 75: “sakin” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri.....	198
Tablo 76: İşitsel Sıfatların Tercih Ettiği Ulamlar ve Eşdizimsel Ögeler.....	200
Tablo 77: “beyaz” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri.....	209
Tablo 78: “beyaz” Sıfatına İlişkin Seçimsel Sınırlılıklar	210
Tablo 79: “beyaz” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı.....	211

Tablo 80: “beyaz” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	212
Tablo 81: “ak” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri.....	215
Tablo 82: “ak” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar.....	217
Tablo 83: “ak” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	218
Tablo 84: “ak” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri.....	218
Tablo 85: “siyah” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	220
Tablo 86: “siyah” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	222
Tablo 87: “siyah” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı.....	223
Tablo 88: “siyah” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri.....	224
Tablo 89: “kara” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	226
Tablo 90: “kara” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	228
Tablo 91: “kara” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	228
Tablo 92: “kara” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	229
Tablo 93: Renk Sıfatlarının Tercih Ettiği Umlar ve Eşdizimsel Ögeler.....	231
Tablo 94: “acı” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri.....	251
Tablo 95: “acı” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar.....	253
Tablo 96: “acı” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	254
Tablo 97: “acı” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri.....	255
Tablo 98: “tatlı” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	257
Tablo 99: “tatlı” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	259
Tablo 100: “tatlı” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı.....	259
Tablo 101: “tatlı” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	260
Tablo 102: “ekşi” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri.....	263
Tablo 103: “ekşi” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	264
Tablo 104: “ekşi” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı.....	265
Tablo 105: “ekşi” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri.....	265
Tablo 106: “tuzlu” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri	267

Tablo 107: “tuzlu” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar	268
Tablo 108: “tuzlu” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı	268
Tablo 109: “tuzlu” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri	269
Tablo 110: Tat Sıfatlarının Tercih Ettiği Ulamlar ve Eşdizimsel Ögeler.....	270
Tablo 111: Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümleri	282
Tablo 112: Sıfatların Çağrışımsal Alan Dağılımları.....	283
Tablo 113: “düz” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	286
Tablo 114: “düz” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	287
Tablo 115: “eğri” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları.....	287
Tablo 116: “eğri” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	288
Tablo 117: “yamuk” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	288
Tablo 118: “yamuk” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri ..	289
Tablo 119: “yuvarlak” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	289
Tablo 120: “yuvarlak” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	290
Tablo 121: “düz” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri	291
Tablo 122: “eğri” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	291
Tablo 123: “yamuk” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri	292
Tablo 124: “yuvarlak” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri	292
Tablo 125: “yüksek” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	293
Tablo 126: “alçak” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	294
Tablo 127: “uzun” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri	295
Tablo 128: “kısa” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	296
Tablo 129: “yüksek” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları.....	297
Tablo 130: “yüksek” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	298
Tablo 131: “alçak” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	299
Tablo 132: “alçak” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri.....	299

Tablo 133: “uzun” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	300
Tablo 134: “uzun” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	301
Tablo 135: “kısa” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	303
Tablo 136: “kısa” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri.....	304
Tablo 137: “yüksek” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	305
Tablo 138: “alçak” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	306
Tablo 139: “uzun” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri	307
Tablo 140: “kısa” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	308
Tablo 141: “soğuk” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	309
Tablo 142: “soğuk” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri....	310
Tablo 143: “serin” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	311
Tablo 144: “serin” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	311
Tablo 145: “ılık” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları.....	312
Tablo 146: “ılık” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri.....	312
Tablo 147: “sıcak” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları.....	313
Tablo 148: “sıcak” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri.....	314
Tablo 149: “soğuk” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	315
Tablo 150: “serin” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri	316
Tablo 151: “ılık” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	316
Tablo 152: “sıcak” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	317
Tablo 153: “sessiz” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları.....	318
Tablo 154: “sessiz” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri....	319
Tablo 155: “gürültülü” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	320
Tablo 156: “gürültülü” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	320
Tablo 157: “sakin” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	321
Tablo 158: “sakin” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri.....	321

Tablo 159: “sesli” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları.....	322
Tablo 160: “sesli” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	322
Tablo 161: “sesli” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri	323
Tablo 162: “sessiz” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	324
Tablo 163: “gürültülü” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri	324
Tablo 164: “sakin” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	325
Tablo 165: “beyaz” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları.....	325
Tablo 166: “beyaz” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri....	326
Tablo 167: “ak” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	328
Tablo 168: “ak” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	328
Tablo 169: “siyah” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	329
Tablo 170: “siyah” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri.....	330
Tablo 171: “kara” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları.....	331
Tablo 172: “kara” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	331
Tablo 173: “beyaz” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	332
Tablo 174: “ak” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri	333
Tablo 175: “siyah” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	334
Tablo 176: “kara” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri	334
Tablo 177: “acı” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	335
Tablo 178: “acı” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri.....	336
Tablo 179: “tatlı” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları.....	336
Tablo 180: “tatlı” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	337
Tablo 181: “ekşi” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları	338
Tablo 182: “ekşi” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri.....	339
Tablo 183: “tuzlu” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları.....	339
Tablo 184: “tuzlu” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri	340
Tablo 185: “acı” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri	340

Tablo 186: “tatlı” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	341
Tablo 187: “ekşi” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	342
Tablo 188: “tuzlu” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri.....	342

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: TUDTS Sorgu Arayüzü	19
Şekil 2: TUDTS Bağımlı Dizin Arayüzü	19
Şekil 3: TUDTS Ayrıntılı Tanık Tümce Görüntüleme	21
Şekil 4: Sıfat İşlevleri.....	59
Şekil 5: “high” Sözcüğünün Bağımlı Dizin Görünümü.....	69
Şekil 6: “tall” Sözcüğünün Bağımlı Dizin Görünümü.....	69
Şekil 7: <i>düz, eğri, yamuk ve yuvarlak</i> Sıfatlarına İlişkin Derecelendirilebilir Karşıtlık Görünümü.....	97
Şekil 8: <i>düz, eğri, yamuk ve yuvarlak</i> Sıfatlarına İlişkin Uyumsuz Karşıtlık Görünümü.....	97
Şekil 9: <i>yüksek/alçak</i> ve <i>uzun/kısa</i> Sıfatlarının Uzanımları	131
Şekil 10: <i>alçak</i> ve <i>yüksek</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-I.....	133
Şekil 11: <i>alçak</i> ve <i>yüksek</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-II	133
Şekil 12: <i>alçak</i> ve <i>yüksek</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-III.....	134
Şekil 13: <i>alçak</i> ve <i>yüksek</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-IV.....	135
Şekil 14: <i>alçak</i> ve <i>yüksek</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-V	135
Şekil 15: <i>alçak</i> ve <i>yüksek</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-VI.....	136
Şekil 16: <i>uzun</i> ve <i>kısa</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-I.....	137
Şekil 17: <i>uzun</i> ve <i>kısa</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-II.....	137
Şekil 18: <i>uzun</i> ve <i>kısa</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-III	138
Şekil 19: <i>yüksek</i> ve <i>uzun</i> Sıfatlarına İlişkin Dikey/Yatay Uzanımlar	140
Şekil 20: <i>yüksek</i> ve <i>uzun</i> Sıfatlarına İlişkin Ulamsal Uzanımlar	141
Şekil 21: <i>yüksek</i> ve <i>uzun</i> Sıfatlarına İlişkin Fiziksel/Zeminsel Uzanımlar	141
Şekil 22: Dokunsal Sıfatların Geçişim Dereceleri	168
Şekil 23: <i>soğuk</i> Sıfatının <i>serin, ılık sıcak</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-I	170
Şekil 24: <i>soğuk</i> Sıfatının <i>serin, ılık sıcak</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-II.....	171

Şekil 25: <i>soğuk</i> Sifatının <i>serin</i> , <i>ılık sıcak</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-III.....	172
Şekil 26: <i>soğuk</i> Sifatının <i>serin</i> , <i>ılık sıcak</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-IV	172
Şekil 27: <i>soğuk</i> Sifatının <i>serin</i> , <i>ılık sıcak</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-V.....	173
Şekil 28: <i>serin</i> Sifatının <i>soğuk</i> , <i>ılık</i> , <i>sıcak</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-I	174
Şekil 29: <i>serin</i> Sifatının <i>soğuk</i> , <i>ılık</i> , <i>sıcak</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-II.....	174
Şekil 30: <i>ılık</i> Sifatının <i>soğuk</i> , <i>serin</i> , <i>sıcak</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-I	175
Şekil 31: <i>ılık</i> Sifatının <i>soğuk</i> , <i>serin</i> , <i>sıcak</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-II.....	176
Şekil 32: <i>ılık</i> Sifatının <i>soğuk</i> , <i>serin</i> , <i>sıcak</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-III.....	177
Şekil 33: <i>sıcak</i> Sifatının <i>soğuk</i> , <i>serin</i> , <i>ılık</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-I	178
Şekil 34: <i>sıcak</i> Sifatının <i>soğuk</i> , <i>serin</i> , <i>ılık</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-II.....	179
Şekil 35: <i>sıcak</i> Sifatının <i>soğuk</i> , <i>serin</i> , <i>ılık</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-III.....	179
Şekil 36: <i>sıcak</i> Sifatının <i>soğuk</i> , <i>serin</i> , <i>ılık</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-IV	180
Şekil 37: <i>beyaz</i> ve <i>ak</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-I.....	234
Şekil 38: <i>beyaz</i> ve <i>ak</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-II.....	235
Şekil 39: <i>beyaz</i> ve <i>ak</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-III	235
Şekil 40: <i>siyah</i> ve <i>kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-I	236
Şekil 41: <i>siyah</i> ve <i>kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-II.....	237
Şekil 42: <i>siyah</i> ve <i>kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-III.....	237
Şekil 43: <i>siyah</i> ve <i>kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-IV	238
Şekil 44: <i>beyaz</i> ve <i>siyah</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-I	239
Şekil 45: <i>beyaz</i> ve <i>siyah</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-II	239
Şekil 46: <i>beyaz</i> ve <i>siyah</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-III.....	240
Şekil 47: <i>ak</i> ve <i>kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-I.....	240
Şekil 48: <i>ak</i> ve <i>kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-II	241
Şekil 49: <i>ak</i> ve <i>kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-III	242
Şekil 50: <i>ak</i> ve <i>kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-IV	242
Şekil 51: <i>ak</i> ve <i>kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değiş­ tirim Testi-V	243

Şekil 52: <i>beyaz ve kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-I.....	244
Şekil 53: <i>beyaz ve kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-II	244
Şekil 54: <i>beyaz ve kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-III.....	245
Şekil 55: <i>beyaz ve kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-IV	245
Şekil 56: <i>beyaz ve kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-V	246
Şekil 57: <i>beyaz ve kara</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-VI.....	246
Şekil 58: <i>siyah ve ak</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-I.....	247
Şekil 59: <i>siyah ve ak</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-II	248
Şekil 60: <i>siyah ve ak</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-III	248
Şekil 61: <i>siyah ve ak</i> Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-IV	249

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Sıfatların Çağrışımsal Alan Dağılımları	283
Grafik 2: “düz” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	343
Grafik 3: “eğri” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	344
Grafik 4: “yamuk” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	345
Grafik 5: “yuvarlak” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	346
Grafik 6: “yüksek” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları.....	348
Grafik 7: “alçak” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları.....	349
Grafik 8: “uzun” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	350
Grafik 9: “kısa” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları.....	351
Grafik 10: “soğuk” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları.....	353
Grafik 11: “serin” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	354
Grafik 12: “ılık” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları.....	355
Grafik 13: “sıcak” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları.....	356
Grafik 14: “sesli” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	358
Grafik 15: “sessiz” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları.....	359
Grafik 16: “gürültülü” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	360
Grafik 17: “sakin” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları.....	361
Grafik 18: “beyaz” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları.....	362
Grafik 19: “ak” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	363
Grafik 20: “siyah” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları.....	364
Grafik 21: “kara” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	365
Grafik 22: “acı” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	367
Grafik 23: “tatlı” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	368
Grafik 24: “ekşi” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları.....	369
Grafik 25: “tuzlu” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları	370

KISALTMALAR LİSTESİ

(-) SE	: Olumsuz Söylem Ezgisi
(+) SE	: Olumlu Söylem Ezgisi
ÇA	: Çağrışimsal Alan
DDTS	: Dil Derneği Türkçe Sözlük
MBTS	: Misalli Büyük Türkçe Sözlük
PTS	: Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük
SE	: Söylem Ezgisi
TDKTS	: Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük
YÇA	: Yansız Çağrışimsal Alan
YSE	: Yansız Söylem Ezgisi
TUDTS	: Türkçe Ulusal Derlemi Tanıtım Sürümü

TEŞEKKÜR

Doktora tez yazma süreci benim için paraşütle ilk kez atlamak gibiydi. Sonunda adımlarımın nereye ulaşacağını bilmediğim bir serüvene tedirginlikle, merakla, çokça çocuksu bir heyecanla başladım. Şimdi buradan bakıyorum da sonsuz, taze yemyeşil çimlere inmişiz. Serüvenimde ender zamanlarda ters rüzgârlar çıksa da, çoğunlukla gökyüzünün mavisikle karışık, ılık bir meltem esintisi vurdu yüreğime. Bu süreçte canım hocam Prof. Dr. Seda GÖKMEN'e ne kadar teşekkür etsem az kalacak. Zor yamaçlarda, ters rüzgârlardan beni her zaman korudu; sevgisini, bilgisini, desteğini ve emeğini benden hiçbir zaman esirgemedi. Hayatımın sonuna kadar, sevgimi ve şükranımı ona yüreğim aka aka sunacağımı biliyorum.

Tez izleme komitemde yer alan sayın hocalarım Prof. Dr. Yeşim Aksan ve Prof. Dr. Özgür Aydın'a emeklerinden ve ilgilerinden dolayı sonsuz teşekkürler, onların desteğini arkamda hissetmek bana hep huzur verdi.

Tez savunma sürecime değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. İclal Ergenç ve Dr. Öğr. Üyesi Başak Ümit Bozkurt'a ayrıca teşekkür ederim.

Bütün neşemin onun renkli bulutlarından süzülerek geldiğini bildiğim; bana insanları, hayvanları, çiçekleri ve kitapları sevmeyi öğreten annem Ayşe Gündoğdu'ya ne kadar teşekkür etsem az olacak. Eminim babam da bu günlerde yanımızda olabilseydi mutlu ve gururlu olacaktı.

Bana sevgiyi paylaşmayı öğreten, kahkahalarımın onlarla bütünlendiği, en uzaktalarken bile en yakınlarım olan sevgili kardeşlerim Bekir Gündoğdu ve Mehmet Gündoğdu'ya sonsuz teşekkürler. Onlar olmasaydı, hep eksik olacaktım, biliyorum. Ailemize sonradan

katılan, fakat hep yanımdaymışçasına sıcacık gülümseyen, bana kızkardeş sevgisini tattıran Ayşen Gündoğdu'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

İstatistik konusunda benden bilgisini ve yardımını esirgemeyen, eski ama eskimeyecek dostum Mesut Yıldırım'a teşekkür ederim.

Bana sevmenin ve sevilmenin sınırlarının çizilemeyeceğini öğreten; bir bakış, bir mırıldanma, bir dokunuşla içimi sımsıcak yapan kedim Jonathan, bu süreçte sana yeterince ilgi gösteremememi bile -elinden geldiğince- anlayışla karşıladın. İyi ki varsın, iyi ki hep olacaksın.

Son olarak, bu tez çalışmasını çocukluğumun dallarını yeşerten, "İkinci Annem" Fatma Gündoğdu'nun kıymetli anısına ithaf ediyorum. Bedenen yanımda olamasa da, biliyorum ki o her daim başucumda...

Bu çalışma TÜBİTAK-BİDEB 2211-Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı tarafından desteklenmiştir.

1. GİRİŞ

Başarılı bir dil öğretimi sürecinde alıcı ve ifade edici dil becerilerinin yanı sıra sözcük ve yapı bilgisinin öğrenciye kazandırılması da büyük bir önem taşımaktadır. Gerek anadili gerekse yabancı dil öğretimi alanında sözcük ve yapı bilgisinin içerisinde hedef dile ilişkin dilbilgisel betimlemelerle birlikte, dilin anlambilimsel bileşenlerinden olan sözcükler ile birleşik sözcükler (compound words), deyimler (idioms), kalıpsözler (stereotyped words), eşdizimlilikler (collocations) gibi çeşitli sözcüksel birliktelikler yer almaktadır. Dil kullanıcısının dile ilişkin sözvarlığı düzeyi, gerek yazılı gerekse sözlü dile ilişkin varolan metinlerin anlamlandırılması ve yeni metinler oluşturulması sürecinde önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan eğitbilimsel dilbilim çalışmalarının temel uygulama alanlarından biri olan sözvarlığı öğretimi (vocabulary teaching), dil öğretimi alanında büyük önem taşımaktadır.

Ellis (2002: 12) sözvarlığı öğretiminin önemine ilişkin: “Dil ardışık bir sistemler bütünüdür. Bir dilsel dizgeye ilişkin anlam yaratmayı öğrenmek için o dili oluşturan sembollerin ayırt edilebilmesi gerekir. Fakat dil öğrencileri dili dilbilimsel bir analizden geçirmek yerine, daha işlevsel bir bakış açısıyla dilin iletişimsel anlamına odaklanır ve dildeki anlam belirleyici ilişkileri öğrenmek ister.” ifadesini kullanmaktadır. Bu da bir sözcüğün, dil kullanıcısının bilişsel sözlükçesinde tek başına birimler olarak değil, çeşitli anlam ağlarıyla birlikte depolandığı ve dilsel üretim sürecinde sözcüklerin belirli ağlar çerçevesinde kullanıldığı anlamına gelmektedir. Bu açıdan, hedef dile ilişkin sözvarlığı öğretimi sürecini tasarlamada en önemli aşamalardan birinin sözü edilen anlam ilişkilerinin (semantic relations) betimlenmesi olduğu düşünülebilir. Diğer bir deyişle, sözvarlığı öğretiminin çıkış noktası dil kullanıcılarının sözlükçelerinde yer alan bir sözcüğe ilişkin bilgi düzeylerini derinleştirme çabasıdır.

Bir sözcüğe ilişkin bilgi düzeyi, sözcüğün anlambilimsel çerçevesini oluşturmayla yakından ilişkilidir. Bu açıdan, bilimsel, etkili ve sistematik bir sözcük öğretimi süreci, hedef dile ilişkin kapsamlı anlambilimsel çalışmalar ortaya koymakla daha verimli hale gelecektir. Başarılı bir dil öğretimi içeriğinin hedef dilin ölçünlü ve sistematik bir şekilde betimlenmesiyle paralel olduğu düşünüldüğünde, dil öğretimi, eğitim bilimsel bakış açısının yanı sıra dilbilimsel bakış açısıyla birlikte disiplinler arası bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dil öğretimi ve eğitim bilimsel alanlarında dilsel verilerin işlevsel bir biçimde kullanılması sürecinde dilbilimsel çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Dilbilim, yalnızca kuramsal değil aynı zamanda deneysel-uygulamalı bir bilim alanıdır. Çeşitli alt disiplinler kapsamında, dile ilişkin kuramlar geliştirmek ve genel bir dil kuramı oluşturmak dilbilimin kuramsal yönünü oluştururken doğal dile ilişkin verileri gözlemlemek ve analiz etmek dilbilimin deneysel-uygulamalı yönünü oluşturmaktadır (Stern, 1990). Bu kapsamda dilbilim, bir ya da birden çok dile ilişkin çeşitli kuramlar üretmek dışında, dil verilerini betimleme işlevini de içerisinde barındıran bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde dil öğretimi alanı, uygulamalı dilbilim (applied linguistics) adı altında bir alt alan olarak kabul edilmekte ve hem kuramsal, hem de deneysel dilbilim verilerinden yararlanmaktadır.

Bu çalışmanın genel motivasyonunu gerek anadili gerekse yabancı dil olarak Türkçenin sözcük öğretimi alanına ilişkin anlambilimsel çalışmaların niceliksel olarak sınırlılığı oluşturmaktadır. Alanyazında anadili ve yabancı dil olarak Türkçenin sözcüğüne ilişkin eğitim bilimsel çalışmaların büyük çoğunluğunun sıklık (frequency) çalışmaları olduğunu görmek mümkündür¹. Sıklık çalışmaları, öğretilmesi öncelikli olan sözcüklerin ortaya konmasında büyük önem taşımalarına karşın tek başına yeterli olamamaktadır. Sözcüklerin

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Göz (2003), Aksan vd. (2011), Ölker (2011), Gündoğdu (2012).

anlamsal açıdan tek boyutlu olmadığı düşünöldüğünde iyi betimlenmiş bulgular ortaya koymak açısından sözvarlığı alanına ilişkin daha derinlemesine anlambilimsel çalışmalar yapılması gerektiği düşünölmektedir.

Bu çalışmada, sınırlılıklar çerçevesinde, Türkçede sıfatların anlambilimsel profilleri ortaya konmaya çalışılacaktır. İlk aşamada bağımlı dizinlerden (concordance) yararlanılarak çalışma kapsamındaki sıfatların öncelikli olarak tercih ettiği anlam alanları betimlenecek, ikinci aşamada ise bu sıfatların metne taşıdığı tutumsal değeri araştırmak üzere bağımlı dizinlerdeki bağlamlar olumlu, olumsuz vb. ezgi görünömleriyle incelenecektir.

1.1. Tezin Konusu

Bu çalışmanın konusu Türkçenin sözvarlığı öğretiminde öncelikli bir sözcüksel ulam olan sıfatların, adlarla oluşturduğu anlamsal alanlarının ve metne yansıttığı tutumsal değeri ölçönlü bir derlem (corpus) aracılığıyla betimlenmesidir. Bilindiği gibi dil öğretim programlarında içerik ögesi son derece önemli olmakla birlikte sıradüzeninin gerçekleştirilmesi zor bir bölümdür. Dil öğretim içeriklerinin belirlenmesinde belirgin sözcüksel (lexical) ve dilbilgisel (grammatical) yapıların ortaya konması büyük önem taşımaktadır. Dilde sözcüklerin tek başına değil, diğer sözcüklerle birlikte bir bağlam (context) içerisinde gerçek anlamını kazandığı göz önüne alındığında, dil öğretiminde öncelikli yapıların belirlenmesi, çeşitli anlam ilişkilerinin de betimlenmesi süreciyle koşutluk sergilemektedir. Bu çalışmada, dilin temel örüntülenme düzeylerinden ikisi olan

anlam tercihi² (semantic preference) ve söylem ezgisi³ (discourse prosody) konu edilmektedir.

Anlam tercihi araştırmaları temelde aynı sözcükle eşdizimlilik gösteren bir grup sözcüğün ortak ve farklı anlam özellikleri ile bu sözcük grubunun hangi ulamlar çevresinde daha çok yoğunlaştığını betimlemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda anlam tercihi araştırmaları sözcüklerin belirli dizgelerdeki kullanımsal sınırlarını ve çokanlamlılık çerçevesindeki görünümelerini ayrıntılı olarak ortaya koymaya yardımcı olmaktadır. Tsui (2004) İngilizce üzerinde yaptığı bir çalışmada, derlem temelli olarak, “high” ve “tall” sıfatlarının anlam tercihi görünümelerini incelemiş ve sonuç olarak “high” sıfatının daha soyut isimlerle birlikte eğretilmeli anlamda sıklıkla kullanılırken “tall” sıfatının insanlar, ağaçlar, binalar gibi somut adlarla daha çok kullanıldığına ulaşmıştır. Bu da yüzeysel bir tarama ile elde edilemeyecek anlambilimsel bulguların anlam tercihi betimlemeleriyle kapsamlı olarak ortaya konabileceğini göstermektedir.

Öte yandan dilde anlam kurma sürecinde çağrışımsal anlamdan (connotative meaning) sıklıkla yararlanıldığı düşünüldüğünde anlam tercihi çalışmalarının yanı sıra söylem ezgisi çalışmalarına da gereksinim duyulmaktadır. Anlam tercihi çalışmaları sözcükler arası anlam ilişkilerini betimlerken söylem ezgisi çalışmaları sözcüklerin metinle olan ilişkisini ortaya koymaktadır. Söylem ezgisi bir sözcüğün belirli bir metni anlambilimsel açıdan olumlu, olumsuz, yansız vb. açılardan etkileme gücüdür ve anlam tercihine yön vermektedir. Stubbs (2001) yaptığı bir çalışmada “cause” sözcüğünün “problem, damage, death, disease” gibi olumsuz durumlarla kullanılırken, “provide” sözcüğünün olumlu bir söylem ezgisi içerisinde olduğunu ve “aid, care, employment, facilities” gibi sözcüklerle

² **Anlam Tercihi:** Bir sözcüğün belirli bir dizge içerisinde, diğer sözcüklerle eşdizimlilik gösterdiği anlam çerçevesi.

³ **Söylem Ezgisi:** Bir sözcüğün belirli bir dizge içerisinde taşıdığı olumlu, olumsuz, yansız ya da bağlamsal olarak değişebilen (olasılık, kesinlik vb.) duygu değeri.

kullanıldığını ortaya koymaktadır. Kısacası anlam tercihi ve söylem ezgisi araştırmaları dil kullanıcısının kısmen sezgisel olarak yordayabileceği anlambilimsel verileri kapsamlı, bilimsel ve güvenilir bir duruma getirmektedir.

Alanyazında yapılan taramalarda konu alanı çerçevesinde Türkçeye ilişkin iki çalışmaya rastlanmıştır. Aksan (2011) *Derlem Temelli Sözcük Anlambilimi Çalışmalarının Türkçenin Eğitimine Katkısı* adlı çalışmasında “yurt-vatan, yollamak-göndermek, beyaz-ak” gibi yakın anlamlı sözcüklerin iki farklı derlem aracılığıyla bağımlı dizinlerine ulaşmış ve sözcük çiftlerinin yakın anlamlı olmasına rağmen çoğunlukla farklı dizgelerde kullanıldığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda araştırmada okul sözlükleri ve Türkçe kitaplarının düzenlenmesi ve gözden geçirilmesi sürecinde derlem anlambilimi çalışmalarından yararlanılması gerektiği; ayrıca eşdizim ögeleri, dilbilgisel yapılar, anlam tercihi ve dizim olanaklarının materyallerde kullanılması zorunluluğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında, alanyazındaki diğer araştırma ise *Türkçede Yakın Anlamlı Sözcükler: Bir Derlem Çalışması*'dır. Aksan vd. (2008) bu çalışmada “aşk-sevda-sevgi” ve “Tanrı-Allah” sözcük gruplarının anlam tercihi ve söylem ezgisi görünümüne odaklanmış, söz konusu sözcüksel grupların anlam tercihleri ve yansıttıkları duygu değerlerini ortaya koymuştur. Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda çalışma kapsamında bazı örneklerde yer alan anlamsal özelliklerin Türkçe Sözlük'te rastlanmadığına erişilmiştir. Sonuç olarak, araştırma konusu ile paralellik sergileyen bu iki çalışma da sözvarlığı ögelerinin hangi anlamsal alanlarda, hangi ulamlar çerçevesinde ve nasıl bir tutumsal eğilimle (olumlu, yansız, olumsuz) kullanım sergilediğini ortaya koymanın sözcük anlambilimi, dil öğretimi ve sözlükbilim alanları açasından yaygın etkisinin büyük olduğu ifade edilmektedir.

Bu kapsamda bu çalışmanın konusu, “araştırma seti olarak belirlenmiş sıfat çiftleri ya da gruplarının eşdizimlilik gösterdiği adlarla olan anlamsal ağlarını betimlemek ve bu

sıfatların çeşitli bağlamlarda oluşturduğu bağlam değerini sözcük anlambilim çerçevesinde ortaya koymak” olarak şekillendirilmiştir.

1.2. Tezin Amacı

Bu çalışmanın amacı Türkçede sıfatları, eşdizimlilik gösterdiği adlar çerçevesinde sözcük anlambilimin (lexical semantics) ilke ve yöntemleri doğrultusunda betimlemektir. Bu süreçte sıfatların anlamsal düzeylerini ve tercih ettiği anlam alanlarını belirlemek ve hangi bağlamda nasıl bir tutum değeriyle (olumlu, olumsuz, yansız vb.) kullanıldığını betimlemek çalışmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır.

Yukarıda sözü edilen amaçlar doğrultusunda çalışmanın sözcük anlambilimi alanına ve dil öğretimi alanına ilişkin birbiriyle ilişkili olarak iki farklı çıktısı olması beklenmektedir. Çalışmada ilk olarak, Türkçede sıfatların anlambilimsel olarak sınırlarının çizilmesi açısından sözcük anlambilimi alanına kuramsal katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. İkinci olarak, Türkçenin eğitimi alanında kullanılmak üzere sınav, etkinlik, kitap vb. hazırlama sürecinde sıfatlara ilişkin kapsamlı dilsel veri sunmak, çalışmanın diğer bir amacı olarak düşünülmektedir. Bu kapsamda, çalışmada sonuç olarak Türkçede sıfatların kullanım özellikleri belirlenmiş olacak, dil öğretim programına ilişkin hazırlanacak metin, etkinlik, sınav gibi çeşitli materyallerde sıfatların anlam özellikleri, öncelikli anlamları, anlam alanları ve bağlam değerleri ön plana alınarak sözcük öğretimi (vocabulary teaching) daha ölçünlü verilerle tasarlanabilir hale gelecektir.

1.3. Tezin Önemi

Bu çalışma anadili ve yabancı dil olarak Türkçenin eğitimi alanlarına ölçülenmiş dilsel veri sunmak açısından önem taşımaktadır. Yetkin bir dil öğretim planı hazırlamak için öncelikle hedef dilin kapsamlı bir betimleme sürecinden geçmiş olması gerekliliği düşünüldüğünde bu çalışma ile Türkçede sıfatların anlambilimsel profilleri ortaya konmuş olacak, böylece öğrenciye sunulacak konu alanına ilişkin ders materyallerine geçerli ve güvenilir ölçütler getirilmiş olacaktır.

Ders kitapları ve etkinlik kitapları dil öğretiminde sıklıkla tercih edilen ders materyallerindedir. Söz konusu kaynakların doğal dili yansıtan ve sıradüzene sahip bir biçimde hazırlanması için ölçünlü dilsel verilere gereksinim duyulmaktadır. Bu araştırmanın çıktıları aracılığıyla tematik metin oluşturma ve etkinliklerin hazırlanması süreçlerinde yazarlara öncelikli sıfatların ve bu sıfatların anlambilimsel olarak betimlendiği referans listeleri sunulması hedeflenmektedir. Böylece dil öğrencisi dilin doğal ortamından alınmış sözcükler ve sözcüksel örüntülerle karşılaşacak, ayrıca sözcük ve yapı bilgisinin kazanılma süreci rastlantısal olmaktan çıkacak ve sistematik bir hale gelecektir. Öte yandan bu çalışmanın, ders materyallerinin içerisinde yardımcı materyaller olarak değerlendirilen kullanıcı sözlüklerinin oluşturulmasında, sözlükbilimcilere anlambilimsel veri sağlamak açısından da önem taşıdığı düşünülmektedir.

1.4. Tezin Bölümleri

Bu tez çalışmasının ilk bölümünü oluşturan GİRİŞ (BİRİNCİ BÖLÜM) bölümünde dilbilim alanının anadili ve yabancı dil eğitimi açısından önemi ele alınmış; tezin

konusu, amacı ve önemi belirtilmiş ve tez çalışmasına ilişkin temel terimler tanımlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM, çalışmanın yöntemsel içeriğini kapsamaktadır. Bu bölümde araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaya yöneliktir. Bu bölüm *Derlem Tabanlı Çalışmalar, Temel Kavramlar ile Anlam Tercihi ve Söylem Ezgisi* bölümlerinden oluşmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM, çalışmada elde edilen bulguların sunumu ve yorumlamasını kapsamaktadır. Bu bölümde çalışma kapsamında yer alan *biçim sıfatları, boyut sıfatları, dokunsal sıfatlar, işitsel sıfatlar, renk sıfatları ve tat sıfatlarının* anlam tercihi ve söylem ezgisi görünümleri niceliksel ve niteliksel açılardan değerlendirilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM, çalışmanın sonuçlarının değerlendirilmesini kapsamaktadır.

1.5. Araştırma Soruları

Türkçede sıfatların sözcük anlambilimsel açıdan betimlenmesini amaçlayan bu çalışmanın araştırma soruları şunlardır:

- I.** Türkçede sıfatların anlam tercihi açısından görünümleri nasıldır?
- II.** Türkçede sıfatların söylem ezgisi açısından görünümleri nasıldır?

1.6. Temel Terimler

Sözcük Anlambilim: Bir dizge içerisindeki sözcüksel birimlerin anlam oluşturma sürecinde diğer birimlerle olan ilişkisini ele alan dilbilim alanı.

Anlam Tercihi: Bir sözcüğün belirli bir dizge içerisinde, diğer sözcüklerle birliktelik kullanımı ya da eşdizimlilik gösterdiği anlam çerçevesi.

Söylem Ezgisi: Bir sözcüğün belirli bir dizge içerisinde sahip olduğu duygu değeri. Söylem ezgisi olumlu, olumsuz, yansız ya da olasılık, kesinlik gibi farklı duygu değerlerini kapsayabilir.

Derlem: Bir ya da birden çok dili kapsayan sözlü ya da yazılı metinlerin, belirli bir amaç doğrultusunda ve önceden tanımlanmış ilkelerle elektronik bir veri tabanında saklanan koleksiyonları.

Derlemdilbilim: Bir derlem aracılığıyla bir ya da birden çok dile ilişkin, gerçekleşmiş veri üzerinden çeşitli betimsel ilişkisel ya da sonuçlar ortaya koymayı amaçlayan dilbilim dalı.

Sözvarlığı Öğretimi: Dil öğretim programı çerçevesinde hedef dile ilişkin sözvarlığı öğelerinin planlı ve sistemli bir biçimde öğrenciye kavratılması süreci.

Sıfat: Bir ad öbeğine ya da adıla ilişkin niceliksel ya da niteliksel sınırları düzenleyen sözcüksel ulam.

2. YÖNTEM

Bu araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Betimsel alışmalar bilimin betimleme amacına hizmet etmekle birlikte, aynı zamanda kendinden sonraki çalışmalar için denence üretmeye yönelik öngörü sağlamaktadır (Erkuş, 2009). Betimsel çalışmalarda elde edilen verilerde neden-sonuç ya da etki araştırması yapılmamakla birlikte dağılımın nasıl olduğuna dair yüzde ve sıklık analizleri üzerinden çıkarımlar yapılabilmektedir. Bu çalışmada da amaca uygun tasarlanmış ve ölçünlü bir derlem aracılığıyla sıfatların çeşitli anlambilimsel özellikleri betimlenmiştir.

Araştırmada veriler *içerik analizinin* alt yöntemlerinden biri olan *tematik analiz* yöntemi ile özömlenmiştir. İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22). Tematik analiz ise içerik analizi kapsamında, elde edilen veriler içerisinde tema ve örüntüler aramak amacıyla yapılan kodlamalara dayalı bir analiz yöntemidir (Glesne, 2013). Bu çalışmada tematik analiz yöntemi ile sıfatların anlambilimsel örüntüleri ortaya konmuştur.

Araştırmada uygulanan uzman görüş formlarının ve katılımcı yargı testlerinin puanlama güvenilirliğini test etmek amacıyla Fleiss'in Kappa Katsayısı ölçümü gerçekleştirilmiştir. Fleiss'in Kappa Katsayısı ikiden fazla sabit sayıda değerleyici arasındaki uyumun güvenilirliğini ölçen istatistiksel bir yöntemdir (Fleiss, 1971). Bu ölçümün sonuçlarına göre katılımcıların işaretledikleri maddeler arasında ne düzeyde uyum olduğu ortaya konmuştur.

2.1. Araştırma Evreni

Çalışmada sıfat türüne ilişkin öntip olma özelliği gösteren *düz, eğri, yamuk, yuvarlak* (biçim sıfatları); *yüksek, alçak, uzun, kısa* (boyut sıfatları); *soğuk, serin, ılık, sıcak* (dokunsal sıfatlar); *sesli, sessiz, gürültülü, sakın* (işitsel sıfatlar); *beyaz, ak, siyah, kara* (renk sıfatları); *acı, tatlı, ekşi, tuzlu* (tat sıfatları) sıfatlarını kapsamaktadır. Öntipsel sıfatların belirlenmesinde alanyazındaki sıfat taksonomileri incelenmiş (bkz. Frawley, 1992; Dixon, 2004; Dixon, 2005, Cruse, 2006; Murphy, 2010) ve tablolarda ortaklık sergileyen, dizgesel olarak sıklığı yüksek sıfatlar çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmada veri seti evreni ve katılımcı evreni olmak üzere iki ayrı evren ve örneklem vardır. Veri seti evreni, katılımcılara yargı testlerinde sunulacak dilsel verilerin elde edilmesinde kullanılmıştır.

2.1.1. Veri Seti Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın veri seti evrenini Türkçe Ulusal Derlemi Tanıtım Sürümü⁴ (TUDTS) veritabanında yer alan metinler oluşturmaktadır. TUDTS günümüz Türkçesinin dengeli, büyük ölçekli ve genel amaçlı bir derlemi olacak biçimde tasarlanmıştır. Derlem 50 milyon sözcükle sınırlandırılmıştır ve % 98 oranında çok çeşitli türlerden ve 20 yıllık bir zaman aralığında yayınlanmış (1990-2009) yazılı metinlerden oluşmaktadır. TUDTS'nin %2'si ise yazıya aktarılmış konuşmalar ya da sözlü verileri kapsamaktadır. TUDTS metinlerinin sözcük sayıları ve dağılımları, yayın yılı, konu alanı ve metin türü ölçütlerine dayalı olarak oranlanmıştır. Böylelikle çok çeşitli konu alanlarını kapsayan Türkçe yazılı

⁴ Ayrıntılı bilgi için: <http://www.tnc.org.tr/index.php/tr/> (İlk Erişim Tarihi: 11.09.2014)

metinlerden örneklem yoluyla derlem veritabanı oluşturulmuştur. TUDTS’de metinlerin konu alanı ve türlere göre dağılımı Tablo 1 ve 2’de yer almaktadır.

Tablo 1: TUDTS Konu Alanı Dağılımı

Konu Alanı	%
Dünya Sorunları	20
Kurgusal Düzyazı	19
Toplum Bilimleri	16
Ticaret ve Finans	8
Uygulamalı Bilimler	8
Sanat	7
Düşünce ve İnanç	4
Doğa ve Temel Bilimler	4
Diğer	14
Toplam	100

Tablo 2: TUDTS Metin Türü Dağılımı

Metin Türü	%
Kitap	58
Sürelî Yayın	32
Çeşitli Yayınlanmış Metinler	5
Çeşitli Yayınlanmış Metinler	3
Konuşma Metinleri	2
Toplam	100

Çalışmada örneklem olarak 2005-2010 yılını kapsayan “Kurgusal Düzyazı” alanındaki metinler belirlenmiştir. Örnekleme tek alanın seçilmesinin temel nedeni, çalışmanın ikinci araştırma sorusu olan söylem ezgisi görünümlerinin metin türüne bağlı olarak değişebilmesidir. Bu kapsamda tek bir metin türü kullanılması, o metne ilişkin söylem

ezgisi özelliklerini ortaya koymada başka değişkenlerin çalışmanın sonuçlarını etkilemesini engelleyecektir.

2.1.2. Katılımcı Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin çok kapsamlı olması ve yargı testlerini uygulama sürecinin uzunluğu nedeniyle katılımcı sayısı sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın örneklemini Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nde öğrenim gören 2. sınıf düzeyindeki 46 öğrenci oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama araçları uzman görüş formları ve katılımcı yargı testleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu kapsamda sıfatların farklı işlemlerinin belirlenmesi amacıyla *Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu* ile belirlenen işlemlerin düzeylerinin ve aynılık kısıtlayıcılarının belirlenmesi amacıyla *Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu*, sıfatların söylem ezgisi görünümünün betimlenmesi amacıyla *Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu*, Adların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu ve Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Çağrışımsal Alanlarına İlişkin Uzman Görüş Formu olmak üzere beş farklı uzman görüş formu kullanılmıştır.

Katılımcı yargı testleri *Anlam Tercihi Belirleme Yargı Testi* olarak adlandırılmıştır. Yargı testleri, uzman görüş formlarında olduğu gibi her sıfat için özel olarak yapılandırılmıştır.

Aşağıda, çalışmada kullanılan uzman görüş formları ve katılımcı yargı testlerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.2.1. Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu

Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu'nun geliştirilmesinde araştırma kapsamında yer alan her sıfat Misalli Büyük Türkçe Sözlük (2008), Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük (2011), Dil Derneği Türkçe Sözlük (2012) ve Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük'ten (2012) taranmıştır. Sözlüklerde yer alan sıfat tanımlı maddebaşları tanık tümceleriyle birlikte listelenerek bir form oluşturulmuş, sonrasında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görev yapan bir, Türk Dili Bölümü'nde görev yapan iki, Türkçe Eğitimi Bölümü'nde görev yapan üç, ilköğretim okulunda Türkçe öğretmeni olarak görev yapan iki uzman olmak üzere sekiz uzmanın görüşüne sunulmuştur.

Formda uzmanlardan tanımları inceleyerek yeni bir düzenleme yapmaları ve her tanım için, [sıfat+ad] dizilimini kapsayan üç örnek tümce oluşturmaları istenmiştir. Bu süreçte tanımların içerik olarak değiştirilmesi, iki ya da daha fazla tanımın birleştirilmesi, bir tanımın iki ayrı tanım olarak bölümlenmesi, gerekli görülürse yeni tanım eklenmesi gibi uygulayacakları basamaklar açıkça belirtilmiştir. Uzmanlar, yeni anlam ekleme durumunda tablodaki yeni anlam kutucuğunu işaretlemeleri gerektiği de eklenmiştir.

2.2.2. Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu

Seçimsel sınırlılıklar (selective restrictions) sözcüklerin birliktelik kullanımları ya da anlamlarını belirlemek için anlamca iyi oluşturulmuş yapılanmalardır. Dil kullanıcılarının sözcüce üretim sürecinde sözcükleri birleştirirken tamamen özgür bir seçime sahip olmaması, seçimsel sınırlılıklar kavramını beraberinde getirmektedir. Her dilde her

sözcük bazı sözcüklerle daha normal, bazılarıyla daha az normal biçimde birleştirilebilir. Bu açıdan, seçimsel sınırlılıklar sözcüğün işlemleriyle yakından ilişkilidir. Seçimsel sınırlılıkların belirlenmesinde belirgin bir ögeden başlamak olumlu bir sonuç verir. Çünkü bazı birimleri genelleştirmek diğerine göre daha zordur. Örneğin [sıfat+ad] diziliminde adın seçimsel sınırlılıklarını ortaya koymaktansa sıfatın seçimsel sınırlılıklarını ortaya koymak daha pratik bir yöntem olacaktır (Cruse, 2006; Murphy, 2010). Seçimsel sınırlılıklar terimi, bu çalışmada, sıfatların bağımlı dizinlerdeki farklı anlamlarını ayırıştırabilmek amacıyla kullanılmıştır. Bu kapsamda her sıfat için Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu düzenlenmiştir.

“Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu”nun geliştirilmesi sürecinde aynı uzmanlar tarafından yanıtlanan *Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu* kapsamında elde edilen verilerin düzenlenmiş tanım ve örneklerinden yararlanılmıştır. Form iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sıfatların ilk seçimsel sınırlılığı olan somut/soyut uzanımlarını belirlemek amaçlı bir tablo oluşturulmuştur. Bu tabloda sıfatın düzenlenmiş tanımları ve uzmanlar tarafından üretilen tanık tümcelerinin bir bölümü yer almaktadır. Uzmanlardan sıfatların soyutluk uzanımlarının her tanım için 1’den 10’a kadar puanlamaları istenmiştir. “1=en somut, 10=en soyut” olarak kabul edileceği formda belirtilmiştir. Formlar değerlendirilirken her düzeydeki puanlamanın ortalaması alınmış ve bu ortalama yukarı yuvarlanmıştır.

Formun ikinci bölümünde ikinci seçimsel sınırlılığın belirlenmesi için tanımın diğer tanımlardan ayırt edici olan iki özelliğinin yazılması istenmiştir. Bu bölümde yine bir tablo oluşturulmuş ve sıfatın düzenlenmiş tanımları ile uzmanlar tarafından üretilen tanık tümcelerinin bir bölümü yerleştirilmiştir. Bazı sıfatlarda bir, bazılarında iki farklı seçimsel sınırlılık belirtilmiş, formlarda belirtilen yakın anlamlı sözcüklerle kurulan ya da aynı içeriğe sahip olan ölçütler tek bir ölçüt çerçevesinde değerlendirilmiştir.

2.2.3. Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu

Formda, çalışma kapsamında yer alan *biçim sıfatları*, *boyut sıfatları*, *dokunsal sıfatlar*, *işitsel sıfatlar*, *renk sıfatları* ve *tat sıfatları* bağlamdan ayrı bir biçimde listelenerek uzmanlara sunulmuş, onlara sunulan sıfatların çağrışımsal değerlerinin (olumlu, olumsuz, yansız ya da diğer) belirlenmesi istenmiştir. Uygulama sonrasında güvenilirliği sağlamak amacıyla Fleiss Kappa testi ile uyum değerleri kontrol edilmiştir.

2.2.4. Adların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu

Formun hazırlanma sürecinde, araştırma kapsamındaki sıfatlarla eşdizimlilik gösteren tüm adlar belirlenmiş ve tekil hale getirilmiştir. Elde edilen liste ile birlikte adın olumlu/olumsuz/yansız çağrışımsal alanlarının yanı sıra “diğer” seçeneği açık halde bırakılmıştır. Formda uzmanlardan listede yer alan adların katılımcılarda uyandırdığı olumlu, olumsuz, yansız ya da eğer varsa diğer çağrışımsal özelliklerini belirtmesi istemiş, gerekli görülen durumlarda açıklama bölümünü kullanmalarının formun etkililiğini arttıracakı belirtilmiştir. Son haliyle formda alfabetik olarak dizilmiş tek bir form oluşturulmuştur. Söz konusu adlar, uzmanlara yönelik herhangi bir yönlendirme olmaması açısından eşdizimlilik gösterdiği sıfatlardan bağımsız olarak bütünüyle listelenmiştir. Uygulama sonrasında güvenilirliği sağlamak amacıyla Fleiss Kappa testi ile uyum değerleri kontrol edilmiştir.

2.2.5. Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Çağrışımsal Alanlarına İlişkin Uzman Görüş Formu

Formun hazırlanma sürecinde, araştırma kapsamındaki sıfatlarla eşdizimlilik gösteren adlar öbek yapı biçimleriyle belirlenmiştir. Her sıfat için tekil hale getirilmiş ve ayrı formlar halinde düzenlenmiştir. Formu sıfatlarla eşdizimlilik gösteren adlar her bir sıfat

için ayrı ayrı listelenmiş ve çağrışımsal değerlerin belirtilmesi istenmiştir. Uygulama sonrasında güvenilirliği sağlamak amacıyla Fleiss Kappa testi ile uyum değerleri kontrol edilmiştir. Formda uzmanlardan listede yer alan adların uyandırdığı olumlu, olumsuz, yansız ya da eğer varsa diğer söylem ezgisi görünümünün belirtmesi istemiş, gerekli görülen durumlarda açıklama bölümünü kullanmalarının formun etkililiğini arttıracığı belirtilmiştir. Bu kapsamda toplam 24 form hazırlanmıştır. Uygulama sonrasında güvenilirliği sağlamak amacıyla her bir form Fleiss Kappa testi ile uyum değerleri kontrol edilmiş, uyum katsayılarına bulgular bölümünde yer verilmiştir.

2.2.6. Anlam Tercih Belirleme Yargı Testi

Anlam Tercih Belirleme Yargı Testi'nin geliştirilmesinin öncesinde “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu” ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu”ndan elde edilen bulgular kapsamında örnekleme oluşturan tanık tümceler seçimsel sınırlılıklara göre uygun tanımlara yerleştirilmiştir. Bu sürecin sonunda her sıfatın farklı tanımlarına göre gruplandırılmış TUDDTS'den örneklem kapsamında alınmış bağlamlı dizinler oluşturulmuştur.

İkinci aşamada anlam tercihi görünümleri olarak alanyazında yer alan çeşitli dilbilgisi ve dilbilim kitapları⁵ aracılığıyla sıfat ve ad başlıkları altındaki tanımlar ve örnekler incelenmiş, olası anlamsal ulamlar listelenmiştir. Bu ulamlar içerisinde kapsayıcılık ve öntip olma açısından üstünlük gösterenler listelenmiştir. Söz konusu ana ulamlar sözlük sırasına göre CANLI / DİLSEL YAPILAR / DOĞAL ÇEVRE / DUYU / ETKİNLİK /

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ediskun (1996), Vardar (1998), Hengirmen (1999), Banguoğlu (2000), Gencan (2001), Dixon, 2005, Cruse (2006), Korkmaz (2007), Murphy (2010), Gökmen ve Önal (2012), Gökmen, (2013).

NİCELİKSEL İFADELER/ NESNE / SOYUT NİTELİK / VÜCUT BÖLÜMÜ / YER / BİÇİMSEL NİTELİK / ZAMAN olmak üzere on iki tanedir.

Anlam Tercihi Belirleme Testi'nde her tanım için derlemdeki tanık tümceler ve bu tümcelerın olası ulamları yer almaktadır. Ayrıca test formunda, katılımcıların uygun ulam bulamadıklarını düşündüklerinde kullanabilecekleri “diğer” seçeneği yer almaktadır. Formun sonunda katılımcıların “diğer” seçeneğini işaretledikleri durumda önerdikleri ulam ve önerme gerekçelerinin ayrıntılı olarak belirtilmesi istenmiştir.

Bulgular değerlendirilirken bir ulam altında tipik olarak aynı alt ulama sahip olan ögeler tekrar sınıflandırılmıştır. Örneğin “alçak” sıfatı anlam tercihleri kapsamında *ses, ton* ögeleri katılımcılar tarafından DUYU ulamı altında kodlanmıştır. Ögelerin tamamının, İŞİTSEL DUYU alt ulamı çerçevesinde değerlendirilebileceği gözlemlendiğinde, bu ulam kullanılmıştır.

2.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci veri setlerinin oluşturulması ve veri setlerinin katılımcılar tarafından işlenmesi olmak üzere iki temel aşamadan oluşmaktadır.

2.3.1. Veri Setlerinin Oluşturulması

Veri setlerinin oluşturulmasının ilk aşamasında örneklem kapsamındaki sıfatlar belirlenmiş ve listelenmiştir. Bu aşamadan sonra araştırma konusu sıfatların bağımlı dizin görünümüne ulaşmak için TUDTS sorgu arayüzü kullanılmıştır (bkz. Şekil 1).

www.tudweb.org/index.php?dil=1

Türkçe Ulusal Derlemi

Yazılı Metin Sorgusu

Sorgu Terimi: Ç İ Ğ Ö Ş Ü Â Arama İpuçları

Sorgu Şekli: Pencere Aralığı:

Temel Sorgu
 Büyük-Küçük Harf Duyarlı

Sorguyu Gönder Sorguyu Temizle

Yayın Yılı

Başlama Yılı: Medya: Kitap
 Süreli yayın
 Çeşitli: Yayınlanmış
 Çeşitli: Yayınlanmamış

Bitiş Yılı:

Sorgu Seçenekleri

Yazılı Metin Sorgusu

Sözlü Metin Sorgusu (Pasif)

Sıklık Listesi

Kullanıcıya Özgü Ayarlar

Kullanıcı Ayarları (Pasif)

Sorgu Geçmişi (Pasif)

Şekil 1: TUDTS Sorgu Arayüzü

Elde edilen sorgu sonuçları (bkz. Şekil 2) kapsamında araştırma konusu sıfatların bağımlı dizinlerdeki görünümü betimlenmiştir.

Yazılı metinlerdeki [büyük] sorgusu 80859 sonuç ile (3734) farklı metinde (47641688 sözcük [4458 toplam metinde] listelendi; bir milyon sözcükteki sıklık değeri: 1697,23 (48.491 Saniye)

Copy Excel Print Sayfa başına 10 kayıt gösteriliyor. Sonuçlarda Ara

Sıra	Metin	Sorgu Sonuçları
1	GH02A2A-0496	olduğu açıkça görülebilir. Bu sayede büyük bir grubun çeşitli konularda fikirleri
2	LD02A1B-4495	açısından yararlı olmasının ötesinde, akademisyenlerimizin büyük ölçüde dışında kaldığı ve sonuç
3	LT22C1A-0776	sana söyleseydik korkudan ölürdün." İnsan büyük umutlarla meydana getirdiği toplumun, kendi
4	TI42E1B-2942	ederek huzur bulur. Zira O büyük peygamber, ömrünün her nefesinde bu
5	TR04A4A-1898	konuyu da aydınlığa kavuşturmak amacıyla büyük çabalar harcadığına hiç kuşku yoktu.
6	UE30D1B-2124	ilk olarak Florida ön seçimine büyük önem veren New York'un eski
7	HE05A2A-2621	Cenevizlileri Karadeniz ve Ön Asya'dan büyük ölçüde dışlayınca onlar da batıya
8	IE39E1B-2837	o çok sayıdaki küçük "kaza" büyük bir faciyanın habercisi mi? Yoksa
9	IE39C2A-0676	İngiltere'ye karşı ilk iki-üç yılda büyük başarılar elde ettik. Bunlar: *
10	CA16B1A-1916	Arabalı vapura binmiş. Yapıldığı ülke, büyük bir ada imiş, dört bir

Şekil 2: TUDTS Bağımlı Dizin Arayüzü

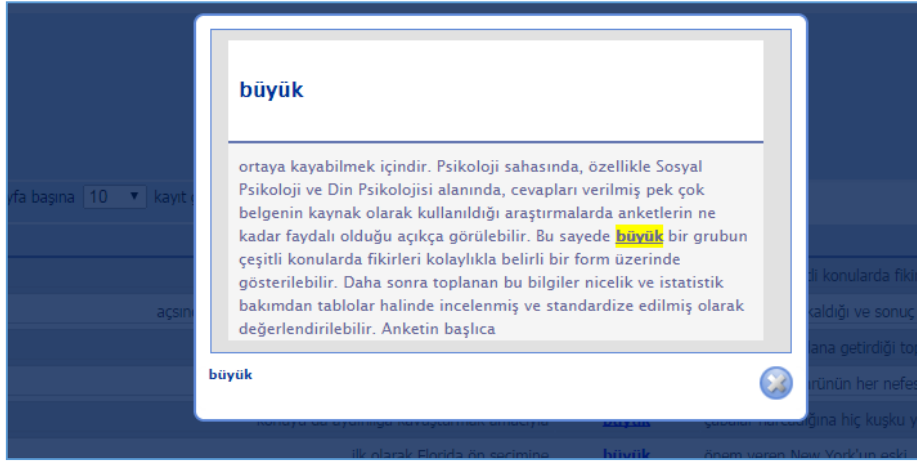
Bağımlı dizinleri oluşturduktan sonra veri setlerinin kullanıcılar tarafından işlenmesi sürecine başlanmıştır.

2.3.2. Veri Setlerinin İşlenmesi

Veri setlerinin işlenmesi süreci altı aşamadan oluşmaktadır:

- I.** Araştırmacı tarafından bağımlı dizinlerin kontrol edilmesi: Bu süreçte araştırmacı bağımlı dizinler içerisindeki niteleyici sıfat kullanımında olmayan yapıları ayırtmıştır.
- II.** Sıfatların anlamlarının uzman görüşleri doğrultusunda ayrıştırılması: Sıfatlar Türkçe sözlüklerdeki tanım ve tanıklardan yola çıkılarak uzman görüşlerine sunulmuş ve bu doğrultuda ortak tanımlar geliştirilmiştir.
- III.** Sıfatların seçimsel sınırlılıklarının uzman görüşleri doğrultusunda ayrıştırılması: Sıfatların, bir anlamını diğer anlamlardan ayıran dizilim özellikleri ortaya konmuştur.
- IV.** Bağımlı dizinlerin sınıflandırılması: Bağımlı dizinlerdeki sıfat kullanımları seçimsel sınırlılık ölçütleri kapsamında sınıflandırılmıştır.
- V.** Anlam tercihi görünümünün belirlenmesi: Sıfatların “Anlam Tercihi Belirleme Yargı Testi” aracılığıyla anlamsal ulamlarla eşleştirilmesi sağlanmıştır.
- VI.** Söylem ezgisi görünümünün belirlenmesi: “Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu” ve “Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Çağrışımsal Alanlarına İlişkin Uzman Görüş Formu” aracılığıyla sıfatların söylem ezgisi görünümleri ortaya konmuştur.

Çalışmada tek bir tümcenin bağlamı veremediği durumlarda TUDTS’de yer alan ayrıntılı tanık tümce görüntüleme aracı (bkz. Şekil 3) kullanılmıştır.

Şekil 3: TUDTS Ayrıntılı Tanık Tümce Görüntüleme

2.3.3. Verilerin Çözümlemesi

Veri toplama sürecinin sonunda elde edilen veriler MS Excel'e aktarılmış, sonrasında SPSS paket programı aracılığıyla istatistiksel ölçümleri yapılmıştır. Uzman görüş formları ve dil kullanıcısı yargı testlerinden elde edilen verilerin güvenilirliğini sağlamak amacıyla her bir formdaki değerler Fleiss'in Kappa Katsayısı kullanılarak test edilmiş, uyum katsayıları ve bunlara ilişkin yorumlamalar ortaya konmuştur.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm üç alt başlıktan oluşmaktadır: (a) *Derlem Tabanlı Çalışmalar*, (b) *Temel Kavramlar*, (c) *Anlam Tercihi ve Söylem Ezgisi*.

3.1. Derlem Tabanlı Çalışmalar

3.1.1. Derlem Tabanlı Çalışmalar ve Dilbilim

Günümüzde dil araştırmalarının veri tabanı ve yöntem açısından önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkan *derlem* terimi “bir ya da birden çok dili kapsayan sözlü ya da yazılı metinlerin, belirli bir amaç doğrultusunda ve önceden belirlenmiş ilkelerle elektronik bir veri tabanında saklanan koleksiyonları” olarak tanımlanabilir (Atkins ve Clear, 1992; Leech, 1992; Baker vd., 2006; McEnery ve Hardie, 2012). Derlemler günümüzde dil öğretimi, dil edinimi, sözlükbilim gibi çeşitli alanlarda, araştırma konusu olan dile ya da dillere ilişkin geçerli ve güvenilir sonuçlar vermesi açısından büyük önem taşımaktadır (McEnery ve Hardie, 2012). Bu anlamda derlemdilbilim araştırmaları, gerek kuramsal gerekse uygulamalı dilbilim çalışmalarında, bir ya da birden çok dili *betimsel*, *ilişkişel* veya *deneysel* açıdan ölçünlü bir biçimde betimlemeyi amaçlamaktadır.

McEnery (2003) dilbilim alanında derlem çalışmalarının önem kazanması ve yaygınlaşmasının nedenlerini temelde derlemlerin geniş veritabanları gerektiren araştırmalarda büyük metin öbeklerini kapsayabilecek nitelikte olması, amaca yönelik olarak sorgulanan verilerin büyük ölçekli metinler arasından kısa zamanda ayrıştırılabilmesi, araştırma sorularına bağlı olarak biçimlendirilmeye olanak tanınması ve araştırma sonucunda elde edilen verileri geçerli ve güvenilir hale getirmeye yardımcı olmasıyla açıklamaktadır. Bu kapsamda Vardar (1998) çağın gereksinimlerine koşut bir

gelişim çizgisi izleyen uygulamalı dilbilim çalışmalarının anadili ve yabancı dil öğretiminde çok başarılı sonuçlara ulaşılmasını sağladığını, dilbilim ilke ve yöntemlerini değişik türden somut veriler düzleminde sınyarak büyük ölçüde doğrulamış olduğunu belirtmekte ve dile ilişkin çeşitli sonuçlar ve genellemeler yapmaya olanak sağlayan derlemdilbilim çalışmalarının uygulamalı dilbilim alanına doğrudan katkı sağlayan, veri sunan ve çeşitli denenceler oluşturmaya mümkün hale getiren bir yan alan durumuna geldiğini belirtmektedir.

Günümüz dilbilim çalışmalarında derlemlerin -araştırma sorularına ya da varsayımlara bağlı olarak- *sözcüksel sıklığı belirleme, bağımlı dizinleri görüntüleme, belirli bir dizgedeki yapı/ları öne çıkarma* gibi işlevleri vardır. Derlemlerin sözcüksel sıklık belirlemeye ilişkin işlevleri derlemin içeriğindeki metinlerin sözcük türü, anlamsal ulam, öge sayısı vb. gibi çeşitli değişkenler doğrultusunda sayısallaştırılmasını kapsamaktadır. Bu tür araştırmalar veri tabanına ilişkin istatistiksel bilgiler ortaya koyarak kuram üretme ve uygulama yapma süreçlerine büyük katkılar sağlamaktadır. Derlemlerin bağımlı dizinleri ön plana çıkarma işlevi, yine araştırmaya konu olan belirli sözcük grubunun kendinden önce ve kendinden sonra yer alan sözcükler çerçevesinde bağlamsal kullanımlarına ilişkin bilgi vermesi olarak açıklanabilir. Derlemlerin belirli bir dizgedeki yapı/ları öne çıkarma gibi işlevleri özellikle eşdizimlilik araştırmaları gibi sözcük grupları üzerinden yapılan araştırmalara büyük katkılar sağlamaktadır (Atkins ve Clear, 1992; McEnery ve Hardie, 2012).

Öte yandan derlemler yukarıda sözü edilen araçların kullanım sürecinde araştırmacıya, araştırma amacı doğrultusunda çeşitli sorgu yapma olanakları sağlamaktadır. Diğer bir deyişle derlemler *metin türüne ilişkin sınırlandırmalar* (yazılı metin-sözlü metin), *metin tipine ilişkin sınırlandırmalar* (roman, söyleşi, gazete metni vb.), *yıl aralığına ilişkin*

sınırlandırmalar, yazara ilişkin sınırlandırmalar (yazarın cinsiyeti, eser verme dönemi, biçemi vb.) gibi çeşitli dil dışı değişkenlere sahiptir (Atkins ve Clear, 1992).

3.1.2. Derlem Tabanlı Çalışmalar ve Dil Öğretimi

Derlem çalışmaları dil öğretimi alanında “doğrudan uygulamalar” ve “dolaylı uygulamalar” olmak üzere iki başlıkta değerlendirilebilir. Bu alandaki doğrudan uygulamalar *öğretici ve öğrenici merkezli*; dolaylı uygulamalar *araştırmacı ve materyal geliştirme uzmanı merkezli uygulamalar* olarak ele alınmaktadır (Römer, 2009; McEnery ve Xiao, 2011). Doğrudan uygulamalar kapsamında öğretmenlerin ve öğrencilerin ders içinde yararlandıkları “eğitbilimsel derlemler” ele alınabilir. Eğitbilimsel derlemler, öğrenme sürecinde öğrenci ve öğreticinin çeşitli gereksinimlerini karşılamak amaçlı tasarlanmış derlemlerdir. McEnery ve Xiao (2011) sınıf içi etkinliklerde derlem kullanımının *sunum açısından, uygulama açısından ve üretimsel açıdan* çeşitli katkıları olduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda derlemlerin dile ilişkin doğal veriyi içermesi *sunum*, öğrencinin bu verileri gözlemleyebilmesi ve veriler üzerinden etkinlikler yapabilmesi *uygulama*, hedef dile ilişkin kendi genellemelerini oluşturabilmesi ve kendi dilsel sunumlarına doğal örnekler görmesi *üretim* açısından katkılarına birer örnek olabilir.

Dolaylı uygulamalar kapsamında ise derlemler *öğretim programının tasarımı, ders materyallerinin tasarımı ve ders materyalinin değerlendirilmesi* olmak üzere üç temel alanda sıklıkla kullanılmaktadır. Derlemlerin öğretim programının tasarımı sürecinde programın “içerik” ögesinin düzenlenmesinde ölçünlü ve bilimsel bir program hazırlamak açısından büyük önemi vardır. İçerik ögesinin düzenlenmesi sürecinde, gerek sözcüklüğü, gerekse dilbilgisi alanlarında öncelikli yapıların belirlenmesi, sıradüzenin sağlanabilmesi açısından referans derlemlere gereksinim duyulmaktadır. Römer (2009)

dil öğrencilerinin, alıcı ve üretici becerilerini daha kolay geliştirmeleri için hedef dilin en yaygın sözcüksel birimleri ve tipik olarak birlikte kullanılan örüntülemeleriyle karşılaşması gerektiğini, böylece öğrencinin dilin gerçek hayata ilişkin kullanımını daha kolay deneyimleyebileceğini belirtmektedir.

Uygulamalı derlem çalışmalarının ikinci işlevi de hedef dilin öğretilmesi sürecindeki ders materyallerinde kullanılmak üzere dilin doğal ortamından derlenmiş veriler sunmaktır. Derlemlerden elde edilen veriler, ders kitaplarında metin yazımı ile etkinliklerde sunulacak *sözcüksel* ve *dilbilgisel* yapıların belirlenmesi süreçlerinde materyallerin nesneliliği ve güvenilirliği açısından son derece işlevsel bir rol oynamaktadır. Derlemlerin dil öğretimine en büyük katkılarından biri önemli yardımcı materyallerden biri olan sözlüklerin içerik oluşturma sürecinde araştırmacılara dilsel veri sağlamalarıdır (Leech, 1997). Günümüzde özellikle öğrenci sözlüklerinin hazırlanmasında maddebaşlarının belirlenmesi, anlamların ayrıştırılması, tanık tümcelerinin sunumu gibi süreçlerde derlemlerden elde edilen verilere sıklıkla başvurulmaktadır (McEnery vd., 2011). Başta *Collins COBUILD English Language Dictionary* olmak üzere *Longman Dictionary of Contemporary English*, *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, *Cambridge International Dictionary of English* gibi sözlükler derlem tabanlı verilerden yararlanılarak oluşturulan sözlüklere örnek olarak gösterilebilir.

Öğretim materyalinin değerlendirilmesi sürecinde ise derlemler var olan dil öğretim programının doğal dil öğeleriyle sergilediği tutarlılığın düzeyini belirlemede kullanılmaktadır. Bu süreçte araştırmanın amacına bağlı olarak ders kitabı incelemesi kapsamında metinlerde ve etkinliklerde öncelenen yapıların ortaya konması ve dilin doğal ortamlarından üretilmiş derlemlerle karşılaştırılmasına ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara örnek olarak Kurtoğlu (2013) “Derlem Temelli Bir Söylem Çözümlemesi: İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Özellikleri” başlıklı doktora tez

çalışmasında Türkçe ders kitaplarını derlem temelli olarak söylem çözümlemesi yöntemiyle incelemiş ve çalışmada Türkçe ders kitaplarının kullanıldığı eğitim sürecinin çıktısı olarak ulaşılması beklenen hedef bireyin özelliklerini bulmayı, derlem temelli söylem çözümlemesinin Türkçe ders kitaplarının Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği amaç ve ilkelerde yer alan değerleri kazandırmaya hizmet edip etmediğinin belirlenmesinde nasıl kullanılabileceğini göstermeyi, Türkçe ders kitaplarındaki söylem örüntülerini belirlemeyi ve bu örüntülerin değerler eğitimi açısından önemini açıklamayı amaçlamıştır. Bu kapsamda, kullanılan öğretim materyalleri üzerinde yapılan çalışmalar, dil öğretiminde kullanılan materyallerin niteliğine ilişkin çıkarımlar yapabilmeyi olanaklı hale getirmektedir.

Sonuç olarak derlem dilbilim çalışmaları gerek öğretici ve öğrencinin sınıf içi etkinliklerde kullanabileceği bir başvuru kaynağı olarak, gerekse dil öğretim sürecinin öğelerinin planlanmasında ve düzenlenmesinde ölçünlü ve güvenilir veriler sunmak adına eğitim alanlarında öne çıkan disiplinlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2. Temel Kavramlar

3.2.1. Anlam Nedir?

İnsan bilişinin en önemli üretimlerinden biri olan anlam, Sokrates'ten bu yana felsefe, psikoloji, dilbilim gibi birbirinden farklı disiplinlerce araştırma konusu yapılmıştır. Denkel (1996) çeşitli disiplinlerdeki anlama olan bu ilgiyi, kendiliğinde cansız, gösterişsiz ve tekdüze olan kimi nesne, ses ya da çizgilerin, belli bir değerlendirmeyle insanlar için yepyeni, özgün ve zengin dünyalar yaratabiliyor olmasıyla açıklamaktadır.

Alanyazında anlam *dilsel anlam/dildişı anlam, bilgisel anlam/bilgisel olmayan anlam, doğal anlam/yapay anlam* gibi çeşitli terimler aracılığıyla sınıflandırılmaktadır (Denkel, 1996; Palmer, 2001; Grünberg, 2006). Bu çalışma inceleme konusu olarak dilbilimsel bir bakış açısıyla *dilsel anlama* odaklanmaktadır. Dilsel anlam “insanların sözcükler aracılığıyla açığa vurduğu veya aktardığı, aynı dili kullanan kişilerin zihninde birbirine eş ya da yakın olarak belirlenen kavram-düşünce-duygu birleşimi” olarak tanımlanabilir (Aksan, 2004).

Tepe (2009) anlamın, sözcük ile gösterdiği şey arasındaki bağlantıda, adlandırmada ortaya çıktığına ya da anlamın dil oyunları içinde oluştuğuna yönelik her iki bakış açısında da anlam ilişkisinin bir ucunda dil-dilsel ögeler bulunurken, öbür ucunda şeyler, nesnelere, etkinlikler ya da yaşam olduğunu belirtir. Bu açıdan anlam, dil ve dış dünya birbiriyle sıkı bir ilişki içerisinde olduğu söylenebilir.

Farklı önem derecelerine sahip olsa da anlam, gittikçe büyüyen bir ilgiyle *felsefe, psikoloji, nöroloji, göstergebilim, dilbilim, yapay zeka* gibi çeşitli akademik disiplinlerce ele alınmaktadır (Collinge, 1990; Cruse, 2000; Grünberg, 2006; Auger ve Barrière, 2010, Murphy, 2010).

Felsefe alanında anlam bir şeyi, başka bir şeyle aktarmanın nasıl olası olabildiğini sorgular. Diğer bir deyişle “İ ifadesinin anlamı nedir? ya da “x, y anlamına gelir.” gibi önermelerin kabul edilebilmesi için nasıl bir anlam ilişkisi kurulabileceğine ilişkin çeşitli tümdengelsel çalışmalar yapar. Bu tip önermelerin asıl konusu “İ” ya da “x” değişkenlerinin kendileri değil, bu değişkenlere dair dil dışı nesne ya da nesnelere. Bu açıdan felsefe alanında anlam oluşumunun, çeşitli türlerdeki nesnelere birbiriyle olan sembolik ilişkilerle sağlandığı önvarsayım olarak kabul edilmekte ve bu ilişkilerin ortaya

konması amaçlanmaktadır (Gennaro ve McConnell-Ginet, 1990; Frawley, 1992; Grünberg, 2006; Tepe, 2009; Cruse, 2000).

Psikoloji alanında anlam çalışmaları temelde anlamın zihinde nasıl oluştuğu, anlamsal iletileri oluşturma ve çözümleme sürecinin nasıl işlediğine odaklanmaktadır. Bu açıdan psikoloji alanında anlamın bilişsel önemi ön plana çıkmakta; dil edinimi, bireylerin dil kullanımlarındaki zihinsel temsiller ve bu temsilleri kavrama süreci deneysel olarak çalışılmaktadır (Aitchison, 1990; Gennaro ve McConnell-Ginet, 1990; Cruse, 2000, Malmkjær, 2002).

Nöroloji alanında ise anlam üretme ve çözümleme süreçlerinin nöral düzeyde nasıl işlediği ön plana çıkmaktadır (Cruse, 2000). Anlama yönelik nöroloji çalışmalarında *nörodilbilim* gibi arakesitsel bir alan oluşmuştur. Bu alan beyinde dilin edinimi, anlaşılması, üretilmesi gibi işlevlerin hangi nöral yapılar tarafından yapıldığını inceleyen bilim alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Ergenç, 2008). Dilbilim alanında nöroloji, patolojik ve normal dil ayrımı; beyin hasarlarının (brain damage) dil kullanımına etkisi; yaş, cinsiyet, öğrenme biçimi, eğitim gibi çeşitli değişkenlerin dil ve beyinle ilişkisi gibi konulara yönelmekte, bu süreçte farmakolojik-cerrahi ya da elektrofizyolojik yöntemler kullanılmaktadır (Lesser, 1990).

Göstergebilim alanı dili işaretler sistemi olarak kabul eder ve iletişimin başarılı bir şekilde gerçekleşmesine ilişkin önkoşulları, diğer bir deyişle temsil edilen nesne ile işaret arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışır. Bu açıdan göstergebilimde “gösteren” (signifier) ve “gösterilen” (signified) terimleri (bkz. Saussüre, 1998) anlamın çıkış noktası olarak kabul edilir (Cruse, 2000; Saeed, 2003). Göstergebilim yalnızca dilin değil; resim, müzik, sinema, tiyatro gibi anlamlı bütünlerin, gösterge dizgelerinin açıklanmasına yönelmektedir (Aksan, 2004).

Dilbilim alanında anlam çalışmalarını tek bir başlıkla sınırlandırmak zordur. Anlam çalışmalarının bir bölümünde anadili konuşucusunun anlamsal sezgisine odaklanılmakta, temel anlamsal bilginin anadili konuşucusu tarafından oluşturulduğu çalışmaların temel zemini olarak kabul edilmektedir. İkinci grup anlam çalışmaları dilin yüzey yapılarının oluşumundaki anlam ilişkilerini araştırma konusu yapmaktadır. *Sözcük anlambilim*, *tümce anlambilim* gibi alt alanlar bu çalışmalar kapsamında değerlendirilmektedir. Diğer grup anlam çalışmaları ise yalnızca tek dildeki değil birden çok dil arasındaki anlam ilişkilerini ortaya koymaktadır (Cruse, 2000).

3.2.2. Anlam ve Dilbilim

Dil nesnesi, dilbilimde farklı alt disiplinlerce araştırma konusu yapılmaktadır. Bu bağlamda bir ya da birden çok dile ilişkin dilbilimsel betimlemeler farklı çözümleme düzeylerinde gerçekleştirilebilir. Örneğin *sesbilim* (phonology) dildeki sesler ve o seslerin sözcük oluşturma sürecini, *biçimbilim* (morphology) sözcük oluşturmada türetim ve ekleşme süreçlerini, *sözdizim* (syntax) sözcüklerin tümce içerisindeki dizilimsel ilişkilerini, *anlambilim* (semantics) farklı düzeylerde anlam oluşumlarını konu etmektedir (Lyons, 1977; Cruse, 2000; Saeed, 2003; Dixon, 2005; Cruse, 2006, Murphy, 2010).

Bir ya da birden çok dilin betimlenmesi sürecinde dilbilimin bütün alt alanları farklı açılardan birbirini beslemekte, bu anlamda eşgüdümlü bir çalışma alanı oluşmaktadır. Anlambilim, yukarıda sözü edilen diğer alt alanların da kuramsal katkılarıyla çeşitli dizgilerdeki anlam oluşumları ve anlam ilişkilerine odaklanmaktadır. Bu açıdan Patrick (2006) anlambilimi anlam inceleme çalışmaları için bir araç takımına (toolkit) benzetmekte, sözcük anlamından tümce anlamına kadar uzanabilen anlam örüntülerinin bilgisel kodlanmasının anlambilimin çeşitli yöntemleriyle ortaya konduğunu belirtmektedir.

Alanyazında anlambilim çalışmaları farklı başlıklar altında değerlendirilmektedir. Cruse (2000) anlambilimin alt alanlarını *sözcük anlambilim*, *dilbilgisel anlambilim*, *mantıksal anlambilim* ve *dilbilimsel edimbilim* olarak değerlendirirken Aksan (2004) anlambilim çalışmalarını üç farklı açıdan sınıflandırır. İlk sınıflandırma *sözcük anlambilim*, *tümceanlambilim* ve *genel anlambilim*; ikinci sınıflandırma *yapısal anlambilim*, *yorumlayıcı anlambilim*, *üretimsel anlambilim*, *mantıksal anlambilim*; üçüncü sınıflandırma *durgun (eşzamanlı) anlambilim* ve *gelişmeli (artzamanlı) anlambilim* olarak karşımıza çıkmaktadır. Geeraerts (2006) ise anlabilimi tarihsel bir süreçte ele alır: *yapısalcılık öncesi anlambilim*, *yapısalcı ve yeni-yapısalcı anlambilim üretici ve yeni-üretici anlambilim* ve *bilişsel dilbilim*. Bu çalışmanın odak noktasını sözcük anlambilim oluşturmaktadır.

3.2.3. Sözcük Anlambilim

Sözcük anlambilim, sözcükleri bugün geleneksel dil çalışmalarından çok farklı bir biçimde ele almakta, onları dil dizgesi, bütünlüğü içinde, bütünün birer parçası olarak incelemektedir. Her bir göstergenin gerek *yapısal*, gerek *yorumlayıcı*, gerekse *üretimsel* anlambilimde birtakım anlam özellikleri taşıdığı kabul edilmektedir (Aksan, 2004). Sözcüklerin niteliklerini sözcüklerarası anlam ilişkileri kapsamında betimleyen sözcük anlambilim alanında temel olarak bir sözcüğün anlamının özgülleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu özgülleştirme sürecinde *eşanlamlılık*, *karşıt anlamlılık* ve *altanlamlılık* gibi anlamın dizisel ilişkileri (paradigmatic relations), *seçimsel sınırlılıklar* gibi dizimsel ilişkiler (syntagmatic relations), *sözlükçedeki yapılar* gibi taksonomik sıradüzenler (taxonomic hierarchies), *anlam değişimleri*, *eğretileme* ve *düzdeğişmece* gibi uzanımsal ilişkiler (extensional relations) sözcük anlambilimde inceleme konusu yapılmaktadır (Cruse, 2000; Saeed, 2003; Cruse, 2006; Murphy, 2010). Sözcüklerarası ilişkilerin ortaya konması sürecinde sözcük anlambilim çalışmaları çeşitli anlabilimsel

kuramlardan yararlanmaktadır. Aşağıda sözcük anlambilime kuramsal olarak katkıda bulunan anlambilim alanlarına zamansal bir sıradüzende yer verilmiştir.

Yapısalcılık öncesi anlambilim çalışmalarında dil nesnesi artzamanlı bir açıdan ele almaktadır. Bu çalışmalar temelde tarihsel süreçte anlam değişimlerine odaklanmaktadır. En eski anlambilim çalışmaları da bu yöntemle ortaya konmuştur. Yapısalcılık öncesi anlambilimi çalışmaları sözcüksel değişimlerin tarihsel süreç içerisinde tanımlanması, sınıflandırılması ve açıklanması ile sınırlandırılmıştır. Dönemin sonlarına doğru “sözcük anlamı” kavramı üzerinden -yine art süremliler olarak- kuramsal etimoloji, retorik öğretimi ve sözlük oluşturma alanları ortaya çıkmıştır (Geeraerts, 2006; Geeraerts, 2010).

Yapısalcı ve yeni-yapısalcı anlambilim çalışmalarında büyük oranda, anlamın içeriği ve oluşumuna ilişkin kuramlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu süreçte en yaygın çözümleme yöntemlerinde biri anlamsal özellik çözümlemesidir (semantic feature analysis). Bu yöntem aracılığıyla bir sözcüğün anlamının sınırları eşsüremliler olarak çeşitli ölçütler doğrultusunda belirlenmeye başlanmıştır. Bu sayede eşanlam-yakın anlam-altanlam gibi anlam dereceleri ve sözcüklerin birbirleriyle olan dizimsel ilişkileri gibi konular, anlambilimin uygulama alanına girmiştir. Yapısalcı dönemde ön plana çıkan anlamsal özellik çözümlemesi yöntemi, araştırma nesnesine sözcüksel setler arasındaki benzerlikler/farklılıklar temelinde odaklanmaktadır. Belirli bir sözcük dizisindeki farklı ögeyi bulmak için diğer ögelerin ortak özellikleriyle birlikte, diziye dahil olamayacak ögenin farklı özelliğinin ortaya konması gerektiğini belirtmektedir. Örneğin “Lady Macbeth, Ophelia, King Lear, Hamlet ve Charlie Chaplin” dizisine bakıldığında yeterli alan bilgisine sahip bir dil kullanıcısı bu dizideki farklı ögenin “Charlie Chaplin” olduğunu söyleyecektir. Diğer ögeler [+Shakespeare karakterleri] kapsamında ortak bir özellik paylaşırken “Charlie Chaplin” böyle bir özelliğe sahip olmaması nedeniyle diziden çıkarılacaktır. Elbette söz konusu öge, başka bir dizi kapsamında kabul edilebilir

bir öge olma olanağına sahiptir. Anlamsal özellik çözümlemesi yöntemine göre bir dizi içerisindeki kabul edilebilir öğelerin ortak özellikleri çeşitli kapsamlarda değerlendirilebilir. [+/-somut], [+/-canlı], [+/-eril] gibi örnekler bu kapsamda değerlendirilmektedir. Doğal olarak bir dizide belirli bir sözcüğe ait özellikler arttıkça, sözcüğün kapsam alanı daralmakta, böylece örnek gittikçe özelleşmektedir. Anlamsal özellik çözümlemesi çok anlamlılık, karşıt anlamlılık gibi anlam ilişkilerinin tanımlanmasına büyük katkılar sağlamaktadır (Hatch ve Brown, 1995; Sökmen, 2002; Saeed, 2003; Cruse, 2006; Geeraerts, 2010; Murphy, 2010).

Üretici ve yeni-üretici anlambilim çalışmalarına bakıldığında bileşen çözümlemesi (component analysis) yönteminin öne çıktığı görülmektedir. Söz konusu yöntem üretici dönüşümsel dilbilgisinin anlamsal bileşen kısmını oluşturmak için ortaya atılmıştır. “Anlam belirleyicileri” ve “anlam ayırıcıları” terim çiftiyle çalışan bu yöntemde bir sözcüğün anlamı, anlam belirleyicilerinin ve ayırıcılarının bileşimi yoluyla çizilmektedir. Söz konusu yöntem, Katz ve Fodor’un “anlamsal alan çözümlemesi” (semantic field analysis) yönteminin uyarlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Anlamsal alan çözümlemesinde belirli bir anlam alanındaki sözcüksel birimlerin karşılıklı ilişkileri kullanılmakta, çok anlamlılık durumlarında birden çok anlamsal alanlar ortaya çıkmaktadır. Çözümleme sürecinde tablolar ve diyagramlar yardımıyla bir sözcüğün ayırıcı özelliklerine ulaşılmaktadır. Bileşen çözümlemesi yönteminde de sözcükler karşıtlık özelliği içerisinde birbirinden ayırıcı bileşenler aracılığıyla çözümlenmektedir. Bu süreçte büyük oranda genel özellikler ve küçük sözcüksel setler kullanılmaktadır. Cinsiyet, renk, şekil, tür gibi evrensel parametreler bileşen çözümlenmelerinde en sık kullanılan setlerdendir. Örneğin “kadın” sözcüğüne ilişkin özellikler “[+insan], [+yetişkin], [+dişil]” gibi çeşitli parametrelerle sınırlandırılabilir (Hatch ve Brown, 1995; Sökmen, 2002; Saeed, 2003; Cruse, 2006; Geeraerts, 2010; Murphy, 2010).

Bilişsel anlambilim çalışmaları sözcük anlambilim alanını etkileyen alanlardan biridir. Bilişsel anlambilim, insan zihninde üretilen şemalarla dilin ilişki içerisinde olduğunu ve tüm dilsel üretimlerin bu bağlantıda şekillendiğini savunmaktadır. Bu süreçte de dil kullanıcısının algısı büyük önem taşımaktadır. *Şekil-zemin ilişkisi, perspektif, alan, çerçeve, eğretileme* gibi terimlerle dilsel üretimleri açıklayan bu alan, sözcüğün anlam kazanma sürecini insan bilişi ile birlikte ele almaktadır. Diğer bir deyişle, bilişsel anlambilim kavramsal yapı ve kavram oluşturma süreçlerine odaklanmaktadır. Sözcük anlambilim çalışmaları da sözcüğün anlam kazanmasında bilişsel süreçlerin işlevleri bağlamında, söz konusu alandan yararlanmaktadır (Langacker, 1987; Croft ve Cruse, 2004; Lee, 2005; Evans, 2012).

Geeraerts (2006) yukarıda anılan anlambilim alanlarının sözcük anlambilim alanına katkılarını genel anlamda, *yapısalcılık öncesi kuramda* anlam değişiminin dinamikleri; *yapısalcı kuramda* taksonomiler ve ilişkiler, sözcüksel alanlar, dizimsel ilişkiler ve eşdizimlilikler; *yeni-üretici kuramda* düzenli çokanlamlılık; *bilişsel anlambilim kuramında* kavramsal eğretileme, düzdeğişmece, çerçeve ve öntür terimleri olarak sıralamaktadır.

3.2.3.1. Sözcük Anlambilim Açısından Anlamın Üretimi

Anlambilimde bir nesneyi, bir olay ya da eylemi zihinde bir ses bileşimine, bir “gösterge”ye bağlayarak dile getirmeye anlamlama (signifaciton) adı verilir (Aksan, 2000: 100). Sözcük anlambilimde anlamlama süreci düzanlam (denotation), içlem (sense), gönderim (reference), gösterim (deixis), yananlam (connotation), eğretileme (metaphor), düzdeğişmece (metonymy), bağlam (context) terimleriyle açıklanmaktadır.

3.2.3.1.1. Düzanlam (Temel Anlam)

Düzanlam sözcüğün doğrudan gösterdiği değere eş olan anlamdır. Diğer bir deyişle sözcük algılandığında bireylerin büyük çoğunluğu tarafından akla ilk gelen ve dış dünya ile doğrudan bağlantı kurulabilen anlamdır. Örneğin “kırmızı” sözcüğü dış dünyada kan rengini, “sandalye” sözcüğü kolları - arkalığı olan ve insanların rahatlıkla oturabileceğı bir mobilya türünü betimler. Bu betimlediğı anlamlar sözcüğün düzanlamını oluşturur (Dixon, 2005). Sözcüklerin düzanlamsal içerikleri bireyler arası iletişimde zorunlu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Patrick (2006) düzanlamın olmadığı bir iletişim bağlamında bireylerin dilsel kullanımda birçok zorlukla karşılaşacağını belirtmektedir.

Dilbilimcilerin bir bölümü *düzanlamı* farklı terimlerle, aynı içerikle kullanmaktadır. Frawley (1992) düzanlam terimini “literal meaning” şekliyle kullanır ve “bağlama gereksinim duyulmadan ortaya konabilen anlam” olarak tanımlar. Bu açıdan düzanlam bağlamdan arındırılmış (decontextualized) bir anlam düzeyidir. Buna paralel olarak Murphy (2010) de genel anlamda bir sözcüğün düzanlamının yalın (literal) bir içerikte olduğunu ve bu anlamın da sözlüklerde ilk ve direkt olarak tanımlanan anlamı karşılaştıldığını belirtmektedir.

Bazı kaynaklarda düzanlam ile “gönderim”in aynı içerikle kullanıldığı da görülmektedir: Saeed (2003) “We’ve just flown back from Paris.” tñmcesinde “Paris” sözcüğünün hem düzanlam hem de gönderim içeriğine sahip olduğuna değinir. Bu görüşe paralel olarak Gennaro ve McConnell (1990) de düzanlamda olduğu gibi gönderimsel anlamda da dilin bilgisel öneminin ön planda olduğu ve anlamlılığın nesnelerin sembolik ilişkileriyle sağlandığını belirtmektedir.

Öte yandan Lyons (1977) gönderim ve düzanlam terimlerinin birbirinden farklı içeriğe sahip olduğunu ve gönderim-düzanlam arasında temel farklılıklar olduğunu belirtir.

Düzanlam dil ve dünya arasındaki ilişkiyle, gönderim ise konuşucunun dünyayı algılama biçimiyle ilgilidir. Diğer bir anlatımla gönderim konuşucunun ne söylediğine dair geçici bir ilişki kurmaktayken düzanlam sözcüklerin niteliklerine ilişkin daha kalıcı bir ilişki kurmaktadır (Lyons'tan akt. Saeed, 2003).

3.2.3.1.2. İçlem

Bir dilde her biri farklı anlam içeriğinde sahip binlerce sözcük vardır. Bu sözcükler bazen geniş, bazense daha dar ortak anlam bileşenlerine sahiptir. Ortak anlam bileşenlerine sahip büyük sınıflardan doğal bir yolla yapılan gruplandırmalar sözcükler arası anlam ilişkilerini oluşturmaktadır (Dixon, 2005). Örneğin Türkçede *dar/bol/geniş* sıfatları arasında ya da *gülmek/gülümsemek/sırıtmak/kahkaha atmak/tebessüm etmek* eylemleri arasında ortak bir anlam alanını paylaşan bir ilişki vardır. Bu tip anlam ilişkileri alanyazında (bkz. Cruse, 2000; Saeed, 2003; Cruse, 2006; Dixon, 2005; Murphy, 2010) “semantic relation”, “lexical relation”, “sense relation” terimleriyle karşılanmaktadır. Bu çalışmada söz konusu anlam ilişkilerine “içlem ilişkileri” olarak yer verilmiştir.

İçlem bir sözcüğün ne anlama geldiği ve neyi/neleri çağrıştırdığına bağlı olarak ortaya konabilecek anlamsal çerçevedir. Bir sözcüğün içlemine o sözcükle ilişkisi olan aynı dildeki diğer sözcüklerin tamamı oluşturur. Bu açıdan içlem ilişkileri sözcükler arasındaki anlam ilişkilerini ortaya koymanın yollarından biridir (Goldberg, 2000, Saeed, 2003; Cruse, 2006; Patrick, 2006). Özlem (2007) bir kavramın işaret ettiği, hatırlattığı ortak özelliklerin, yani kavramın anlamının onun içlemi olduğunu belirtir.

İçlem ilişkileri dış dünyadaki nesnelere çok, sözcüğün aynı dildeki diğer sözcüklerle olan ilişkisiyle oluşur. Bu açıdan içlem, düzanlamın karşısında bir yerde

konumlandırılabilir. İlem ilişkileri *dizisel ilişkiler* ve *dizimsel ilişkiler* olmak üzere iki başlıkta değerlendirilebilir (Murphy, 2010).

3.2.3.1.2.1. Dizisel İlem İlişkileri

Dizisel ilem ilişkileri benzer dilbilgisel sınıflarda ortak birtakım anlamsal özellikleri karşılayan sözcükler arasındaki ilişkilerdir. Örneğin genel renk terimleri bütün yeleri ad ya da sıfat olan ve renk tayfının farklı bölümlerini yansıtma özellikleri kapsamında birbirleriyle dizisel bir ilişkiye sahiptir (Murphy, 2010). Öte yandan bu tip ilişkilerin her zaman *mavi* ile *beyaz* gibi birbirine eşdeğer yapıları içerisinde barındırmadığı da belirtilmelidir. Altanlamlılık, bağdaşmazlık, karşıtlık, parça-bütün ilişkileri gibi sözcüklerarası ilişkilerin bütünü dizisel ilişkiler kapsamında değerlendirilebilir (Cruse, 2006). Örneğin *lavanta* sözcüğü *iek* sözcüğü ile altanlamlılık ilişkisi kurarken, *keci* sözcüğü ile bağdaşmazlık ilişkisi kurmakta ya da *yaprak*, *sap* sözcükleriyle parça-bütün ilişkisi kurmaktadır. Anılan sözcüklerle olan ilişkileri *lavanta* sözcüğünün dizisel ilişkilerinin bir bölümünü oluşturmaktadır.

Dizisellik genellikle adlara ilişkin bir özellik olarak algılansa da diğer sözcük türlerinde de gözlemlenebilmektedir. Patrick (2006) sıfatları tanımlarken de ilem ilişkilerinden yararlanılabileceğini vurgular. Bu tip tanımlamalar genellikle karşıtanlamlılık ya da yakınanlamlılık ilişkileriyle sağlanabilmektedir:

- (I) Küçük: Büyük değil.
- (II) Büyük: Boyut olarak fazla.
- (III) ok: Nicelik olarak fazla.
- (IV) Geniş: Uzam olarak fazla.

Örnek (I)'de *küçük* sıfatı tanımlanırken *büyük* sıfatına gereksinim duyulmaktadır. Örnek (II), (III) ve (IV) ise *fazla* olma durumunun *boyut*, *nicelik* ve *uzamsal* anlamda farklı uzanımlarının olduğunu göstermektedir. Boyutsal fazlalık *büyük*, niceliksel fazlalık *çok*, uzamsal fazlalık *geniş* sıfatının içeriğini oluşturmaktadır. Bu üç sıfatın “normalden fazla olma” açısından belirli bir ortak işleme sahip olduğu görülmektedir.

Öte yandan belirli bir dizisel ilişkiye sahip bütün sözcükler aynı dilbilgisel sınıfa dahil olması bir zorunluluk değildir (Cruse, 2006). Örneğin Türkçede *büyük*, *küçük*, *dar*, *geniş* sözcükleri dilbilgisel açıdan, geniş kapsamda *sıfat* olarak etiketlense de üst düzey ulamları başka bir dilbilgisel etiket olan *boyut* adıdır.

Dizisel ilişkiler alanyazında (bkz. Cruse, 2000; Goldberg, 2000, Saeed, 2003; Cruse, 2006; Patrick, 2006; Murphy, 2010) *çokanlamlılık* (polysemy), *eşadlılık* (homonymy), *eşanlamlılık* (synonym), *yakınanlamlılık* (near-synonym), *karşıtanlamlılık* (antonymy), *altanlamlılık* (hyponymy) alt başlıklarında incelenmektedir.

3.2.3.1.2.1.1. Çokanlamlılık

Çokanlamlılık *bir sözcüğün birbiriyle ilişkili birden çok işleme sahip olması* olarak tanımlanabilir (Aksan, 1998; Saeed, 2003; Cruse, 2006; Murphy, 2010). Çokanlamlılık, başlangıçta tek bir kavramın simgesi olan göstergenin, genellikle kolay ve etkili bir anlatım eğilimiyle, aktarmalarla ve kullanım sıklığının artmasıyla yeni kavramları da anlatır duruma gelmesiyle oluşmaktadır (Aksan, 1998: 70). Örneğin “virüs” sözcüğü Türkçede başlangıçta “*hastalık yapıcı, bakterilerden daha küçük, yaşamak için bir başka hücrenin içine girmek zorunda olan ve ancak elektron mikroskopunda görülebilen parazit*” (TDK, 2011) olarak yer alırken daha sonra bilişim alanında “*veri girişi yoluyla bilgisayarlara yüklenen, sistemin veya programların bozulmasına, veri kaybına veya*

olağan dışı çalışmasına neden olan yazılım” (TDK, 2011) tanımıyla düzanlamla bağlantısı olan yeni bir işlem kazanmıştır.

Çokanlamlılık görünümleri düzanlam ve yananlam ilişkileri kapsamında değerlendirilebilir. Bir sözcüğün birbiriyle ilişkili farklı işlemlere sahip olduğu dilsel durumlarda düzanlamdan yananlama bir aktarma söz konusudur. Ayrıca Cruse (2006) eğretilmeli ve düzdeğişmeceli görünümleri de çokanlamlılık kapsamında değerlendirmektedir.

- (I) Gözümde ufak bir rahatsızlık çıktı.
- (II) Dolabın gözündeki gazeteleri verir misin?
- (III) Bu davranışını hiçbir göz hoş görmeyecek.
- (IV) Sen benim gözüksün, sensiz yaşayamam.

Yukarıdaki tümceler incelendiğinde göz sözcüğünün Örnek (I)'de düzanlamda görme uzvuna ilişkin olduğunu, Örnek (II)'de şekil açısından bir benzerlik kurularak yananlam oluşturulduğunu, Örnek (III)'te parçadan bütüne düzdeğişmece yoluyla, Örnek (IV)'te eğretilme yoluyla yeni anlamlar kazandığını görmek mümkündür.

Çokanlamlılıkta sözcükler arası karşıtlık ilişkisi genellikle düzanlamda kalmaktadır. “Geniş bir odada oturduk.” ve “Ayşe geniş bir insan.” tümcelerinde *geniş* sözcüğü ilk tümcede temel anlamıyla kullanılırken ikinci tümcede mecaz anlamıyla kullanılmıştır. Karşıtlık ilişkisi kurulduğunda “dar bir oda” kabul edilebilir-normal bir anlatımken “dar bir insan” normallik sınırlarının ötesine geçmektedir. Öte yandan bazı sınırlı durumlarda düzanlam dışı görünümlerde de karşıtlık ilişkisi gözlemlenebilmektedir. Örneğin “Sıcak bir çorba içtik.” ile “Beni sıcak bir gülümsemeye karşıladı.” tümcelerinin her ikisinde de karşıtlık ilişkisi kurulabilmektedir: “soğuk bir çorba” ve “soğuk bir gülümseme”. Çokanlamlı sözcüklerde karşıtlığın yanısıra altanlamlılık ilişkisiyle de

karşılaşılabilmektedir. Cruse (2006) içmek eyleminin yananamlarının bazı içlemlerinde düzanlamla altanamlılık ilişkisi kurduğunu ortaya koymuştur. Türkçe üzerinden örneklendirdiğimizde “Partide sabaha kadar içtik.” tümcesindeki sözkonusu eylem “bir sıvı tüketmek” üst anlamının altanlamı olmuş ve “alkol tüketmek” içlemiyle kullanılmıştır.

Çokanamlılık bazı bağlamlarda olası belirsizlik (ambiguity) kaynağı olarak değerlendirilebilmektedir. Murphy (2010) çokanamlılıkta belirsizliğe *pencere* örneğini verir.

(V) Penelope pencereyi kapattı.

Bu tümcede pencere temel anlamıyla bir odanın güneş almasını sağlayan bölgesi anlamında ya da bir bilgisayar programının görsel bölümü anlamında kullanılabilir. Bu iki anlam arasındaki ayrım tamamen bağlamla çözülebilecek bir durumdur.

Öte yandan çokanamlılık terimi, sözcüklerin biçimsel olarak benzerlik göstermesi bakımından eşadlılık terimiyle karıştırılabilmektedir. İki terim arasındaki temel ayrım, eşadlı sözcüklerde yalnızca işlem ilişkisinden yoksun biçimsel benzerlik varken çokanamlılıkta benzerliğin rastlantısal olmaması ve sözcükler arası işlem ilişkilerinin güçlü olmasıdır. Bu konu “eşadlılık” bölümünde ele alınmıştır.

3.2.3.1.2.1.2. Eşadlılık

Eşadlılık bir dil içinde birbirinden bütün bütün ayrı iki ya da daha çok kavramın ses ya da yazım açısından aynı nitelikteki göstergelerle dile getirilmesidir (Aksan, 1998: 72). Biçimsel olarak aynı yapının birden çok anlama gelmesi açısından eşadlılık ile çokanamlılık birbirine benzer bir özellik sergilese de eşadlılıkta, çokanamlılığın tersine,

sözcüklerarası anlam ilişkileri olmaması ayırt edici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan sözlüklerde eşadlıklar farklı maddebaşı olarak değerlendirilirken çokanlamlı bir sözcüğün tüm içlemleri aynı maddebaşında yer almaktadır (Saeed, 2003; Cruse, 2006, Murphy, 2010).

Aksan (1998) Türkçede çokanlamlılığa çeşitli nesnelere birbirine tutturmak için kullanılan sicim, ip gibi şeyleri ve iki nesne arasındaki ilişkiyi anlatan Türkçe *bağ* sözcüğü ile Farsça kökenli “üzüm, meyve bahçesi” anlamına gelen *bağ* sözcüğünü örnek verir. Anlam içeriklerine bakıldığında iki sözcük arasında ortak bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Bir dilde eşadlıklar iki biçimde görünüm sergilemektedir. Bazı sözcükler aynı yazılıma sahip olmasının yanı sıra sesletim açısından farklılık göstermektedir. Bu tip eşadlıklar görünümüne eşyazımlılık (homograph) denmektedir. Öte yandan bazı sözcükler bunun tam tersi biçiminde farklı yazımlara sahip fakat aynı biçimde sesletilmektedir. Bu tip eşadlıklara ise eşseslilik (homophone) denmektedir. Tipik bir eşadlıklar hem yazım hem söyleyiş açısından eşdeğerdir (Cruse, 2006; Murphy, 2010). Sesçil bir yazım kullanılması ve yazımdaki eski biçimlerin yazıya yansıtılmaması nedeniyle Türkçede böyle bir özellik gözlemlenemese de bazı dillerde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Fransızcada aynı sesletime sahip olan fakat yazıda ayrı gösterilen “kan” anlamındaki *sang*, sayı olan “yüz” anlamındaki *cent* ve olumsuzluk ilgeci olan *sans* eşsesli olarak değerlendirilebilir (Aksan, 1998).

3.2.3.1.2.1.3. Eşanlamlılık

Eşanlamlılık, iki ya da daha fazla sözcüğün içlemsel açıdan bire bir örtüşme ilişkisi olarak tanımlanabilir (Palmer, 2001; Saeed, 2003; Murphy vd., 2010; Cruse, 2006). Eşanlamlılık

konusu anlambilimde tartışmalı bir konudur. Aksan (1998; 2004) dilbilimde hiçbir dilde, başlangıçta, bir kavramı yansıtmak için birden çok göstergenin kullanılamayacağını belirtmekte, bu yüzden diğer dillerden alınan *boyunbağı/kravat*, *güç/kuvvet* gibi sözcük çiftleri dışında tam bir eşanlamlılıktan söz etmenin güç olduğunu ifade etmektedir. Palmer (2001) buna paralel olarak gerçekten eşanlamlı olan sözcüklerin var olmadığını, yani tamı tamına aynı anlama gelen hiçbir sözcük çiftinin bulunmadığının iddia edilebileceğine değinir.

Bir sözcük çiftinin eşanlamlı olup olmadığı değiştirim testleriyle (substitution test) belirlenebilmektedir. Bu test eşanlamlı olduğu düşünülen sözcüklerin bir tümce içerisinde sırasıyla aynı dizimde kullanılması ve anlamın değişip değişmediğinin belirlenmesini kapsamaktadır (Murphy vd., 2010). Aksan (2004) bu konuyu baş/kafa sözcük çiftiyle örnekler: *Başına dert açmak deyimi yerine kafasına dert açmak* kullanılamamaktadır. Aynı şekilde *kafasız* ve *başsız* sözcükleri birbirinden farklı gönderimlere sahiptir. Bu kapsamda *baş* ve *kafa* sözcüklerinin birbiriyle tamamen aynı içeriğe sahip iki sözcük olmadığı söylenebilir. Bu konuyla ilişkili olarak Cruse (2006) eşanlamlılık kapsamında değiştirimsel ilişkilere değinir. Buna göre eğer A ve B sözcükleri birbirleri yerine kullanıldıklarında sözün önermesel anlamında bir değişiklik yapmıyorsa önermesel eşanlamlılık ilişkisinden söz edilebilir.

Eşanlamlı olarak kabul edilen sözcüklere yakından bakıldığında birbirinden farklı anlam içeriğine sahip olduğu ortaya konabilecek bazı durumlar vardır (Palmer, 2001):

(I) Bazı eşanlamlı sözcük grupları dilin farklı lehçelerine aittir: ABD ve İngiltere'nin bazı bölgelerinde sonbahar anlamında *fall*, İngiltere'nin diğer bölgelerinde *autumn* sözcüğünün kullanılması.

(II) Farklı stiller/deyişler veya kayıtlarda kullanılan sözcükler: *beyefendi*

anlamında *gentlemen, man, chap* sözcükleri.

(III) Aynı anlama gelse de farklı sözcüklerle birliktelik kullanımı sergileyen sözcükler: “kokmuş-ekşimiş” anlamına gelen *rancid* sözcüğünün *bacon* ve *butter* ile *addled* sözcüğünün *egg* ve *brain* ile kullanımı.

(IV) Anlamları birbirine yakın/örtüşük yapılar: *mature/adult* ya da *govern/direct* gibi.

Bu kapsamda yukarıda değerlendirilen yapılarda lehçesel açıdan, duygu değeri açısından, eşdizimsel açıdan çeşitli farklılıklar olduğu, hiçbir sözcük çiftinin tam bir aynılık göstermediği görülmektedir. Buna paralel olarak Murphy vd. (2010) eşanlamlılık ilişkilerini içlemsel eşanlamlılık, bilişsel (mantıksal) eşanlamlılık ve yakınanlamlılık olmak üzere üçe ayırmaktadır: İçlemsel eşanlamlılık bazı bağlamlarda aynı anlamda kullanılırken bazılarında kullanılamama durumudur. Türkçede *şeker/sakaroz* çifti buna örnek verilebilir. Mutfak alanında aynı gönderime sahipken mecaz olarak “Ne kadar şeker bir insan!” yerine “?Ne kadar sakaroz bir insan!” tümcesi kabul edilebilir olmaktan uzaktır. Bilişsel (mantıksal) eşanlamlılık ise düzanlamsal düzeyde eşanlamlı olup çağrışımsal anlamda farklılaşabilen sözcükler arasındaki ilişkiyi belirtmek için kullanılır. Eşanlamlılık, işlem açısından birbirine yakın bir görünüm sergileyen fakat tam olarak eşleşmeyen bir anlam ilişkisidir.

3.2.3.1.2.1.4. Yakınanlamlılık

Yakınanlamlı sözcükler aynı çekirdek anlamı paylaşmasında rağmen tipik bağlamlarda aynı anlam özelliğini göstermeyen yapılardır (Cruse, 2006). Murphy vd. (2010) yakınanlamlılık ilişkisindeki sözcüklerin doğruluk koşulları ve tümcesel önermeyi

etkilediğini, bu bağlamda birbirinin yerine kullanılma olasılığı her zaman olmadığını belirtir. Bu açıdan alanyazında eşanlamlı olarak adlandırılan yapıların büyük çoğunluğunun aslında yakınanlamlılık ilişkisi kurduğu belirtilmektedir (Palmer, 2001; Saeed, 2003; Murphy vd., 2010; Cruse, 2006).

Aksan (2000) *darılmak, gücenmek, küsmek, kırılmak, incinmek* eylemleri ve *sık sık, daima, boyuna, sürekli, durmadan, hep, devamlı, bidüziye, biteviye, Tanrının her günü, Allahın günü, üstüste, ikide bir, ha bire, sabah akşam, akşamdan sabaha, ardı arkası kesilmeden* belirteçlerini yakınanlamlılık çerçevesinde ele alırken Türkçenin anlatım çeşitliliği açısından güçlü olduğuna değinir.

Cruse (2000) yakınanlamlılığın bazı cinsiyet ayrımlarında da karşımıza çıkabildiğini belirtir. Türkçede *güzel* ve *yakışıklı* sözcükleri bu tip yakınanlamlılığa iyi bir örnektir. Her iki sözcük de “hoşa giden bir görünüme sahip olma” önermesel anlamını içerse de güzel sözcüğü kadınlar için yakışıklı sözcüğü ise erkekler için kullanılmaktadır. Bu açıdan iki sözcük yakınanlamlı olarak değerlendirilebilir.

3.2.3.1.2.1.5. Karşıtanlamlılık

Karşıtanlamlılık içerisinde ikili zıtlık taşıyan bağdaşmazlığın (incompatibility) bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan karşıt anlamlılık çift yönlü bir ayrımı temsil eder (Saeed, 2003; Cruse 2006; Murphy, 2010).

Karşıtlık ilişkisi alanyazında farklı alt başlıklarla ele alınmaktadır: Genel ayırım *basit (simple) karşıtlık* ve *dereceli karşıtlık (gradable)* üzerinedir. Basit karşıtlıkta bir durumun olması diğerinin olmamasını gerektirmektedir: Örneğin “Ayşe canlı.” önermesi “Ayşe ölü değil.” önermesini zorunlu hale getirmektedir. Bu açıdan bütünleyici

(complementary) bir ilişki söz konusudur. Bu tip karşıtlıklarda derecelendirme yapılamamaktadır. Dereceli karşıtlık ise bütünleyiciliğin tersine çatışıktır (contradictory). Bu tip karşıtlıklarda “Ayşe x değil” önermesi “Ayşe y” önermesini gerektirmemektedir. Örneğin “Ayşe kısa değil.” önermesi “Ayşe uzun.” önermesini gerektirmemektedir, Ayşe’nin boy uzunluğu niceliksel açıdan ara değere de sahip olabilir. (Saeed, 2003; Cruse, 2006; Murphy, 2010; İmer vd. 2011). Cruse (2006) bu tip ilişkilerin genellikle *yavaş/hızlı*, *ağır/hafif*, *güçlü/zayıf* gibi sıfatlarda görülürken çok ender de olsa *sevmek/nefret* etmek gibi durumsal eylemlerde de gözlemlenebileceğini belirtmektedir.

Saeed (2003) basit ve dereceli karşıtlıkların yanı sıra ters yönlü (reverse) karşıtlıklar, evrik (converse) karşıtlıklar ve taksonomik yakınlar (taxonomic sisters) olarak üç farklı karşıtlık daha sunar. Ters yönlü karşıtlıklar yöne ilişkindir: *iç/dış*, *yukarı/aşağı*, *gel-/git-* gibi. Evrik karşıtlıklar bir dizgedeki önermenin gerektirime ilişkindir: *Ali Ayşe’nin erkek kardeşidir.* önermesi *Ayşe Ali’nin kız kardeşidir.* önermesini gerekli kılar. Taksonomik yakınlar ise aynı düzeydeki sözcükler arasındadır. Bu yapılar aynı düzeyde olduğu için uyumsuz (incompatible) olarak nitelendirilir: *gül/lavanta/lale/menekşe* sözcükleri gibi.

3.2.3.1.2.1.6. Altanlamlılık

Altanlamlılık daha genel ve kapsamlı bir sözcük ile daha özel ve az kapsamlı bir sözcük arasındaki hiyerarşik ilişkidir. Altanlamlılık ilişkisi kuran sözcüklerin bir bölümü günlük hayatta daha sık kullanılan ve dış dünyayla daha bağlantılı yapılardır. Temel düzey kavramlar (basic-level concept) olarak adlandırılan bu yapılar örnek verirken akla daha çabuk gelir ve edinim sürecinde daha erken öğrenilir. Temel düzey kavramların üzerinde daha büyük kapsama düzeyine sahip, birbirinden farklılaşan fakat üyeleri aynı öntipisel özellikleri paylaşan ögeler yer almaktadır. Üst düzey (superordinate level) kavramlar bu

sınıfı oluşturmaktadır. Temel düzey kavramların altında ise daha az kapsama alanına sahip, yüksek düzeyde aynı özelliği paylaşan fakat düşük düzeyde farklılaşma gösteren alt düzey (subordinate level) kavramlar yer almaktadır. (Saeed, 2003; Cruse, 2006; Murphy, 2010; İmer vd., 2011). “Örneğin GİYSİ bir üst düzey ulamı olarak AYAKKABI temel düzey ulamını ve spor ayakkabısı, çizme, bot, iskarpin, sandalet, terlik gibi alt düzey ulamları içermektedir. Üst düzey ulamların belirgin özelliği kapsayıcı olmalarıdır. Kendilerine ait karakteristik şekilleri yoktur. Dolayısıyla, bir hayvan, giysi, taşıt resmi çizmemiz gerektiğinde mecburen bu üst düzey altındaki bir temel düzey ulamdan yararlanmak zorunda kalırız; örneğin sırasıyla bir köpek, gömlek, otomobil çizebiliriz. Temel düzey ulamları ise ulam üyelerinin benzer olarak algılandığı ortalama bir şekle sahiptirler. Bu özellikleriyle trafik, ikaz ve bilgilendirme levhalarında çokça kullanılırlar. Biçimbilimsel olarak tek heceli olmaları ve tek birimden oluşmaları evrensel niteliktedir. Bu düzey, aynı zamanda en hızlı tanınan düzeydir. Örneğin sandalye, sallanan sandalyeden çok daha hızlı ve kolay hatırlanabilir” (Gökmen ve Önal, 2012).

Altanlamlılık ilişkisinde kapsamlı olan sözcük genel terim (hyperonym / hyponym), daha az kapsamlı olan ise altsözcük (hyponym) adlandırılmaktadır (Saeed, 2003; Cruse, 2006). *Kedi* ile *hayvan* sözcükleri arasındaki ilişki altanlamlılık ilişkisine bir örnektir. *Hayvan* adı *kedi* adının genel terimi iken *kedi* adı *hayvan* adının altsözcüğü konumundadır. Öte yandan, bir altsözcük aynı zamanda başka bir sözcüğün genel terimi olarak değerlendirilebilir. *Kedi*, *hayvan* sözcüğü ile olan ilişkisinde altsözcük iken *Tekir* ile olan ilişkisinde genel terim olarak değerlendirilir.

Cruse (2006) altanlamlılık ilişkisinin anlam oluşturma sürecine ilişkin bakış açılarına göre farklı yorumlandığını ifade eder. İçlemsel bakış açısında göre altanlamlılık içermeye dayalı bir ilişkidir. Bu kapsamda Türkçede, eğer bir varlık *lavanta* olarak adlandırılıyorsa, ona ilişkin içlemler *çiçek* sözcüğüne ilişkin olan içlemleri de içermektedir. Anlamın

oluşumunu uzanımsal çerçevede değerlendiren bakış açısına göre, dış dünyaya ilişkin varlıkları ulamsal olarak düşünmek olarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda, ulamsal ilişkilerdeki zorunluluk ögesi ön plana çıkmaktadır. Çiçek genel terimi ile lavanta altsözcüğü değerlendirildiğinde, bir bitkinin *lavanta* olarak etiketlenmesi için *çiçek* ulamına ait olması bir zorunluluktur.

Altanlamlılıkta genel terim ve altsözcük arasındaki ilişki, bakışimsız (asimetrik) bir ilişki olarak değerlendirilir. Aynı genel terimin altındaki aynı düzeydeki yapılar arasındaki ilişki ise eşaltanlamlılık (co-hyponyms) ilişkisi olarak adlandırılmaktadır (Cruse, 2006; Murphy vd., 2010). “Kırmızı” ve “mavi” sözcükleri renk sözcüğü ile bakışimsızlık gösterirken aynı zamanda kendi içlerinde eşaltanlamlılık ilişkisine sahiptir.

3.2.3.1.2.2. Dizimsel İleşkileri

Dizimsel işlem ilişkileri bir sözcüğün belirli bir dizgedeki görünümüyle ilişkilidir. Dizisel ilişkilerle karşıtlık oluşturan bu tip ilişkiler iki ya da daha fazla sözcüğün birbiriyle tipik bir biçimde bağdaşık olma özelliğidir (Murphy, 2010). Örneğin Türkçede çiçek sözcüğü *çiçek dikmek*, *çiçek sulamak*, *yapma çiçek*, *taze çiçek* gibi öbeklerde dizimsellik ilişkisi sergilemektedir. Bu açıdan dizimsellik ilişkisinde aynı sözcüksel sınıfa dahil olma eğilimi, dizisellik ilişkisindeki kadar yaygın bir özellik değildir.

Dizimsellik ilişkisi sözcüklerin dilsel bir yapıdaki kabul edilebilirliğine ilişkindir. Bu açıdan bir sözcüğün dizimsel görünümü seçimsel sınırlılıklar (selectional restrictions) ve aykırılık (anomaly) terimleri kapsamında değerlendirilmektedir. Seçimsel sınırlılıklar bir dilsel yapının normallığıyla ilişkilidir (Cruse, 2006; Murphy, 2010).

(I) Ayşe Hanım doğum yaptı.

(II) ?Ali Bey doğum yaptı.

(III) ?Kitaplığım doğum yaptı.

Örnek tümcelere bakıldığında Örnek (I) seçimsel açıdan normal kabul edilirken ikincisi normallik sınırlarının dışındadır. Ayşe Hanım için [+canlı, +yetişkin, +dişi] özellikleri doğum yapmak eylemini gerçekleştirmesi açısından yeterli şartları oluştururken Ali Bey için [+canlı, +yetişkin, +erkek] olması bunu sağlamamaktadır. Örnek (III)'te ise kitaplığın canlı olmaması yeterli şartları oluşturamamaktadır. Sonuç olarak, bir dizimde seçimsel sınırlılıklara uyulmaması aykırılığa neden olmaktadır.

3.2.3.1.3. Gönderim

Gönderim konuşucu ya da yazarın alıcısına ileti kapsamında belirli bir varlığa işaret etmesidir. Gönderimler bir kişi, zaman, yer, olay, düşünce gibi farklı özelliklere sahip olabilir (Cruse, 2006; Patrick, 2006; Murphy, 2010).

(I) Ayşe'yi dün kitapçıda gördüm.

(II) Tutunamayanlar keyifle okuduğum bir kitaptı.

(III) Onunla Ekim 2013'te tanıştık.

(IV) Sardunya Kafe'yi çok seviyorum.

Yukarıdaki tümceler gönderim açısından incelendiğinde *Ayşe* kişiye, *Tutunamayanlar* nesneye, *Ekim 2013* zamana ve *Sardunya Kafe* yere yönelik yapılan gönderimlerdir.

Gönderimler türsel (generic) ve tekil (singular) olarak sınıflandırılabilir. Türsel gönderimler türe özgü bütün örnekleri kapsamaktadır. Tekil gönderimler ise o türün örneği olan bir örnek ya da belirli örnekler topluluğu için kullanılır (Cruse, 2006; Murphy, 2010).

(V) Çilek bir yaz meyvesidir.

(VI) Çilek çürümüş görünüyor.

Örnek (V)'te çilek sözcüğü belirli bir çilekten değil, o meyve türüne ait bütün ögelerden söz etmektedir. Bu kapsamda, türsel bir gönderime sahiptir. Örnek (VI)'te ise belirli bir bağlamdaki çilekten bahsetmektedir. Bu tümcede bir tabağın içindeki çilekler, pazarda sergilenen çilekler ya da bir pastanın üzerindeki çilekler söz konusu edilebilir. Bu kapsamda Örnek (VI)'teki çilek sözcüğünün kullanımında türe özgü genelleme yapılamayacağı için tekil bir gönderime sahiptir.

3.2.3.1.4. Gösterim

Gösterimsel ilişkiler ifade edilmiş duruma bağlı ilişkilerle anlamlandırılabilen sözcük ya da dilbilgisel yapılarıdır (Patrick, 2006). Bu tip ilişkiler yere, zamana, kişiye-nesneye ilişkin olabilir (Murphy, 2010).

(I) Kitabı bana getir. (*gönderim => sözceyi oluşturan kişi*)

(II) Burada çok bekleyemeyiz. (*gönderim => sözcenin oluşturulduğu yer*)

(III) Yarın derse geç kalmamalıyız. (*gönderim => sözcenin oluşturulduğu günün ertesi*)

(IV) Bu tam benlik bir elbise. (*gönderim => sözceyi oluşturan kişinin işaret ettiği nesne*)

Gönderimsel görünümde sözcüğün oluşturulduğu bağlam büyük önem taşımaktadır. Örnek (II)'de “Burada çok bekleyemeyiz.” sözcüğü bir istasyonu, kalabalık bir caddeyi ya da bir sınıfı işaret edebilir.

3.2.3.1.5. Yananlam

Yananlam, bir sözcüğün düzenlamıyla bağdaştırılmayan anlam yönünü işaret etmektedir (Cruse, 2006). Aksan (2009) yananlamı çokanlamlılıkla bağdaştırarak bu niteliğin insanoğlunun kavramları kimi zaman daha etkili, daha somut, daha kolay biçimde dile getirebilmek için, aralarında biçim, işlev, amaç ilişkisi ve yakınlığı bulunan başka kavramlara dayanarak açıklamak istemesinden kaynaklandığını belirtir.

Yananlam düzenlam dışı bütün anlam düzeylerini ifade etmek için genel bir terim olarak karşımıza çıkmaktayken bazı dilbilimciler yalnızca göndergenin doğasıyla ilişkili olan anlamlar için özel olarak kullanır. Bu açıdan tutumsal anlam ya da sosyal anlam yananlamın dışında değerlendirilir (Cruse, 2006).

İmer vd. (2011) yananlam terimini anlam sınıflandırmasında bir dil biriminin bütün duygusal çağrışımların anlatan bölümü olarak değerlendirir. Bu kapsamda örnek olarak “ağustos” sözcüğünü verir; sözcüğün yananlamları arasında aşırı sıcak, meyvesi bol dönem, tatil sonu vb. anlamlar vardır. Buna paralel olarak Halliday ve Yallop (2007) yananlamı bir sözcüğün duygusal ya da kişisel ilişkileri olarak tanımlamaktadır.

3.2.3.1.6. Eğretileme

Eğretileme, aralarında eşdeğerlik ilişkisi kurulan anlamlı öğelerden birini, öteki yerine kullanma sonucu oluşan bir değişmece türüdür (İmer vd., 2011). Eğretileme terimi yerine

Türkçe alanyazında *deyim aktarması* (İmer vd., Aksan, 1998), *iğretileme* (Aksan, 1998) terimleri de kullanılmaktadır.

Eğretilemenin oluşum süreci Lakoff tarafından geliştirilen Kavramsal Eğretileme Kuramı (Conceptual Metaphor Theory) kapsamında bir kavramsal alandan diğer kavramsal alana doğru geçişim olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle eğretilemede kaynak alandan (source domain) hedef alana (target domain) doğru bir aktarım söz konusudur. Kaynak alan genellikle iyi bilinen ve iyi yapılanmış bir alanken hedef alan buradan beslenerek oluşturulan bir bilişsel alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Cruse, 2006; Lakoff ve Johnson, 2015).

Hem günlük dilde hem de yazınsal dilde kullanılan eğretilemeler benzerlik ve örneksime içermektedir. Bu açıdan eğretileme görünümünde sözcük düzenlamından uzaklaşmaktadır (Cruse, 2006; İmer vd.). Öte yandan eğretileme ile benzetme terimlerinin birbirinden ayrıştırılması gerekmektedir. Aksan (1998) bir genç kızın fidan gibi ince, narin yapılı ve çekici olduğunu belirtmek için “fidan gibi” ya da “ceylan gibi” yapıları üretildiğine bu görünümün *benzetme* olduğunu, aynı yapıdan *gibi* ilgeci kaldırıldığında ortaya çıkan görünümün ise eğretileme olduğunu belirtir.

3.2.3.1.7. Düzdeğişmece

Düzdeğişmece, benzetme amacı gütmeksizin tümce ya da dizimde bulunan öğeler arasında bütün-parça, neden-sonuç, genel-özel, somut-soyut ilişkiler kurulması yoluyla oluşan bir değişmece türü olarak tanımlanır. Türkçe alanyazında terimi yerine *ad aktarması* terimi de kullanılmaktadır (İmer vd., Aksan, 1998).

Bir sözcüğün düzenlam dışı ilişkiler kurması açısından eğretileme ile ortak özellik sergilemektedir. Fakat benzerlik ya da örneksime gerektirimleri bakımından bu iki terim

birbirinden ayrılmaktadır. Eğretilerede benzerlik ve örneksene zorunluluk olarak karşımıza çıkarken düzdeğişmecedede böyle bir zorunluluk yoktur (Cruse, 2006).

3.2.3.1.8. Bağlam

Anlambilimde bağlam terimi iki farklı açıdan değerlendirilmektedir. İlki “bir dil biriminin bitişiğinde ya da çevresinde onu anlam, işlev, yapı bakımından etkileyen birim ya da birimler” tanımıyla dil içi bağlam olarak karşımıza çıkmaktayken ikincisi “dil birimlerini etkileyen dil dışı etmenlerin tümü” olarak durum bağlamı terimiyle karşımıza çıkmaktadır (bkz. İmer vd., 2011). Bu açıdan bağlam bütüncül bir tanımla “sözcelerin yorumlanmasını sağlayan dilsel ve dil dışı arka plan” olarak değerlendirilebilir.

Bağlamın içeriğine bakıldığında *nerede ve ne zaman üretildiğine ilişkin fiziksel durum, sosyal ilişkileri kapsayan geniş durum, kendinden önceki ve sonraki sözceler, konuşucu ve dinleyici arasında paylaşıldığı varsayılan bilgi* gibi birimleri görmek mümkündür (Cruse, 2006; Murphy, 2010). Yukarıdaki tanımlar doğrultusunda ilk iki bileşen durum bağlamıyla ilişkilendirilirken üçüncü ve dördüncü bileşen dilsel bağlama ilişkindir.

Bağlam ve anlamın çok yakından ilişkisi vardır. Bir sözcük, anlamını bağlam içerisinde kazanır. Aksan (1998) dilde ender rastlanan anlam bulanıklığı bir tarafa bırakıldığında göstergelerin hemen her zaman içinde geçtikleri tamlamalar, tümceler ve sözcelerde öteki sözcüklerle oluşturdukları bütünle kesinlik kazandığını belirtmekte ve “ayrılmak” eylemini örnek vermektedir:

(I) Gemi limandan ayrıldı.

(II) Kadın kocasından ayrıldı.

(III) Kadın kocasından ayrılıp otobüse bindi.

Bağlam, anlam ilişkilerini belirlemede önemli bir anahtar terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağlam dışı yakınanlamlılık sergileyen sözcük çiftleri bağlamda çok farklı duygu değeriyle karşımıza çıkabilir (Cruse, 2000). Aşağıdaki örnek tümceler önermesel olarak *bir insanın artık yaşamaması* anlamını taşıırken her biri duygusal anlam açısından farklı içeriklere sahiptir.

(IV) Dedem dün öldü.

(V) Dedemi dün kaybettik.

(VI) Dedem dün öbür tarafı boyladı.

Bağlam, anlam oluşturma sürecinde seçimsel sınırlılıkları etkilemektedir. Sözcüklerin doğru bağlamda kullanılmaması kabul edilebilirliği olumsuz yönde etkilemektedir:

(VII) Tavşanım vefat etti.

(VIII) Tavşanım öldü.

Vefat et- ve öl- eylemleri yakınanlamlılık sergilese de [+hayvan] ögesi için vefat et-eylemini kullanmak aykırılığa neden olmaktadır. Bu açıdan yakınanlamlı sözcük çiftleri farklı bağlamlara gereksinim duyabilir.

Bağlamla ilişkisi olan başka bir terim de sezdirimsel anlamdır (implicational meaning). Frawley (1992) sezdirimsel anlamın kolaylıkla karara varılabilir bir anlam düzeyi olmadığını, dinleyici tarafından sözcedeki bütün niyet ve koşulların anlaşılması gerektiğini; sezdirimsel anlamın bağlamsal olduğunu belirtmektedir. Bu da bağlamın sezdirim açısından önemli bir yardımcı olduğunu göstermektedir.

3.2.4. Sözcüklerarası Dilbilgisel İlişkiler

Sözcükleri yalnızca ortak anlamsal bileşenleri açısından değil, aynı zamanda ortak dilbilgisel özellikleri açısından da farklı sınıflandırmak olasıdır. Sözcükler arasındaki dilbilgisel ortaklık genellikle *biçimsel* ve *dizimsel* özellikler aracılığıyla sağlanmaktadır (Dixon, 2005). Söz konusu sınıflandırma geleneksel dilbilgisinde *sözcük türleri* olarak adlandırılmaktadır. Örneğin Türkçede adı niteleyen tüm yapıların *sıfat* türünde değerlendirilmesi sözcük türleri bağlamında yapılan bir sınıflandırmadır: *genç*, *güzel* ve *başarılı bir kadın* öbeğindeki *genç*, *güzel* ve *başarılı* sözcüklerinin ortak dizimsel özelliğe sahip olması onları ortak bir sınıfa dahil etmektedir.

Dilbilimde sözdizim ve biçimbilim alanlarında tanımlanan *ad*, *ilgeç* gibi dilbilgisel türler anlamsal farklılıkların bir yansıması olarak da yorumlanabilir. Adlar, cins adlar, adıllar gibi türler gönderim ve işlem açısından farklı karakteristik özellikler gösterir. Bu sözcüklere bakıldığında bazıları gönderim için kullanılırken bazıları gönderime sahip değildir; bir kısmı yalnızca özel bağlamlarda yorumlanabilir, bir kısmı her bağlam için tutarlılık gösterir (Saeed, 2003).

Diller arası farklılıklar göstermekle birlikte, genel kabule göre dillerin büyük bir bölümünde *ad*, *eylem*, *sıfat* vb. olarak adlandırılan dilbilgisel sözcük ulamları yer almaktadır (Haliday ve Colin, 2007). Belirli bir dildeki sözcükleri, ayırt edici kullanım özelliklerine göre sınıflandırmaya dayanan bu ulamlar sistemi büyük oranda dizimsel boyutta işleyen bir sistemdir. Örneğin Morzycki (2014) anlamsal uzantıları olsa da sıfat ulamının dizimsel bir ulam olduğunu belirtir. Gerçekten de alanyazında sıfatların diğer sözcük türlerinden ayrıştırılması sürecinde kullanılan ölçütlerin (bkz. Baker, 2003; Kennedy, 2012; Magnusson, 2003) büyük çoğunluğunun dizimsel durumları öncelediği görülmektedir. Bu bakımdan, sözcükleri dilbilgisel ulamlar kapsamında ele alan anlam düzeyi “dilbilgisel anlam”ı oluşturmaktadır. Dilbilgisel anlam, bir sözcüğün anlam

sınırlarını çizmede tek başına yeterli olmasa da sözcüğe ilişkin belirli düzeyde dizimsel bir bilgi vermektedir.

Yukarıda sözü edilen dilbilgisel sözcük ulamları kendi içerisinde *içerik sözcükleri* (content words) ve *işlev sözcükleri* (function words) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İçerik sözcükleri bağlamdan kopuk bir durumdayken bile belirli düzeyde anlamı içerisinde barındıran sözcüklerdir. Türkçe açısından *adlar*, *eylemler*, *sıfatlar* ve *belirteçler* içerik sözcüklerini oluştururken *edat*, *bağlaçlar* işlev sözcükleri ise tek başında bir anlam derinliği yaratamayan, işlev sözcükleriyle birlikte kullanılarak anlama katkıda bulunan yapılardır.

3.2.5. Anlamsal ve Dilbilgisel Açıdan Sıfatlar

Sıfatlar alanyazında *adın niteliğini belirtme* işleviyle karşımıza çıkmaktadır (Vardar, 2002 vd.). Raskin ve Nirenburg (1995) geleneksel yaklaşımda sıfatları adları niteleyen ve adlar aracılığıyla temsil edilen bazı nesnelere belirli özelliklerini ortaya koyan yapılar olarak ele almaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak, bir sözcüksel ulam olarak sıfatların genel anlamda iki temel özelliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür: (a) *nesnelere ilişkin özellikleri göstermek*, (b) *adlarla tekrarlanabilir bir biçimde birleşime girmek ve onları nitelemek*. Sıfatların nesnelere ilişkin özellikleri gösterme işlevi anlamsal içeriğe vurgu yaparken adlarla tekrarlanabilir bir biçimde birleşime girmek ve onları nitelemek işlevi dizimsel bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Kennedy, 2012). Bu kapsamda sıfatların çerçevelerini çizebilmek için anlamsal ve dilbilgisel açılarından tanımlamak gerekmektedir.

3.2.5.1. Anlamsal Açıdan Sıfatlar

Niteleme bir birimin özelliklerinin başka bir birim tarafından belirtilmesi olarak tanımlanabilir (İmer vd., 2011). Sıfatlar niteleme işlevleriyle adların neliğine ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Bu kapsamda niteleme temelde adın işlemini daraltmaya yöneliktir. Örneğin *bina* sözcüğü daha geniş bir işlem sunarken *betonarme bina/yüksek bina/gri bina* öbeklerinde *bina* daha sınırlandırılmış bir işleme sahiptir.

Sıfatlar anlamsal nitelikleri açısından genellikle tek boyutla ele alınabilmektedir: ince/kalın, hızlı/yavaş, soğuk/sıcak gibi sıfatlar incelendiğinde *kalınlık*, *hız*, *ısı* gibi belirli bir boyutla çerçevelenmiş oldukları görülebilir. Örneğin *kalın* sıfatı için *ısı* ya da *yükseklik* sıfatı için *hız* özelliği önemli bir ayrım değildir (Cruse, 2000).

Kamp (2004) sıfatların niteleme işlevine ilişkin 1960'lara dayanan ve Montague (1970) ve Parsons'un (1968) geliştirdiği işlev odaklı kuramdan söz etmektedir. Bu kurama göre bir sıfat bir adı nitelerken kendi anlamını adın anlamıyla eşleştirir. Örneğin *zeki* bir işlevdir ve *adam* sözcüğüyle eşleştiğinde onun işlemiyle de eşleşir. Bu bakış açısına göre yüklemcil sıfatlar aslında eksilteli niteliksel kullanımlar olarak ele alınır.

(I) Bu adam zeki. = Bu adam zeki bir adam.

Sıfatların en tipik özelliklerinden biri derecelendirilebilmeleri ve karşılaştırılabilirleridir. Türkçede derecelendirme büyük oranda *çok* ve *fazla* belirteçleriyle; karşılaştırma ise üstünlük (comparative) düzeyinde *daha*, en üstünlük (superlative) düzeyinde *en* belirteçleriyle yapılmaktadır.

Sıfatların anlamsal açıdan başka bir tipik özelliği de kesişimsel (intersective) olup olmaması üzerinedir (Cabredo, 2010). Kesişimsel sıfatlar ad-sıfat bileşiminde niteleyici ve yüklemcil kullanımında her iki ögeyi nitelemeye de izin verir:

(II) Ali uzun bir gençtir. → Ali gençtir. / Ali uzundur.

(III) Ayşe çalışkan bir öğrencidir. → Ayşe öğrencidir. / Ayşe çalışkandır.

Kesişimsel olmayan (non-intersective) sıfatlar ise yalnızca ada yönelik bir niteleme yapar ve odağı addır:

(IV) Ali harika bir aşçıdır. → ? Ali harikadır. / Ali aşçıdır.

(V) Ayşe iyi bir dansçısıdır. → ? Ayşe iyidir. / Ayşe dansçısıdır.

Sıfatların bir başka anlambilimsel özelliği büyük bir çoğunluğunun nitelediği nesnenin tamamını göstermek için kullanılmamasıdır. Langacker'in *active zones* olarak adlandırdığı bu alan genellikle sıfat-ad ya da eylem-tümleç (complement) arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amaçlı kullanılır (Cabredo, 2010).

(VI) kırmızı bir şapka

(VII) kırmızı bir kitap

(VIII) kırmızı bir kalem

Örnek (VI)'da kırmızı sıfatı şapkanın tamamını, Örnek (VII)'de kitabın dış kapağını nitelemektedir. Örnek (VIII)'de ise diğer iki örnek kadar açık bir niteleme yoktur. Kalemın dış çevresini ya da yazarken verdiği rengi nitelemesi olasıdır.

Sıfatlar, altanlamlılık açısından incelendiğinde niteledikleri adların üst ulamlarını da nitelediği görülmektedir (Cruse, 2006):

üst düzey ulam:	mor bir bitki
↑	↑
temel düzey ulam:	mor bir çiçek
↑	↑
alt düzey ulam:	mor bir menekşe

Örnekte *mor bir menekşe* öbeği aynı zamana *mor bir çiçek* ve *mor bir bitki* öbeklerini zorunlu kılmaktadır.

Son olarak sıfatlara dizisel ilişkiler açısından bakıldığında sıfatlarda karşıtanlamlılık, yakınanlamlılık gibi anlam ilişkileri kurulabilmektedir: Türkçede karşıtanlamlılık ilişkisine *iyi/kötü*, *güzel/çirkin*, *uzun/kısa*; yakınanlamlılık ilişkisine *güzel/hoş*, *kötü/fena*, *sevimli/tatlı* örneklerini vermek mümkündür.

3.2.5. Dilbilgisel Açıdan Sıfatlar

Dilbilgisel görünüm açısından sıfatlar bir tür niteleyen olarak karşımıza çıkmaktadır. Üretici Dilbilgisinde *baş tarafından seçilmeyen ögeler* için bir üst terim olarak kullanılan niteleyen, işlev açısından ad öbekleri kapsamında sıfat türünde, eylem öbekleri kapsamında belirteç türündeki ögelerle dizimsellik göstermektedir (İmer, 2011).

Sözdizimsel açıdan sıfatlar *ad öbeğini niteleme* ve *eylem öbeğini tamamlama* olmak üzere iki temel konuma sahiptir. Sıfatların ad öbeğini nitelediği konum “niteleyici pozisyon” (attributive position) olarak adlandırılırken eylem öbeğini tamamladığı konum “yüklemcil pozisyon” (predicative position) olarak adlandırılmaktadır. Aşağıdaki iki tümcede aynı sıfat farklı iki konumda kullanılmaktadır (Cruse, 2006):

(I) She is wearing a red dress.

(II) Her new dress is red.

İlk tümcede *red* sıfatı bir adın önünde, onun niteliğini aktarmakla görevliyken, ikinci tümcede yüklemcil görevde kullanılmaktadır. Buna benzer bir dizimsel yapı Türkçe için de geçerlidir:

(III) Kırmızı bir elbise giyiyor.

(IV) Yeni elbisesi kırmızı.

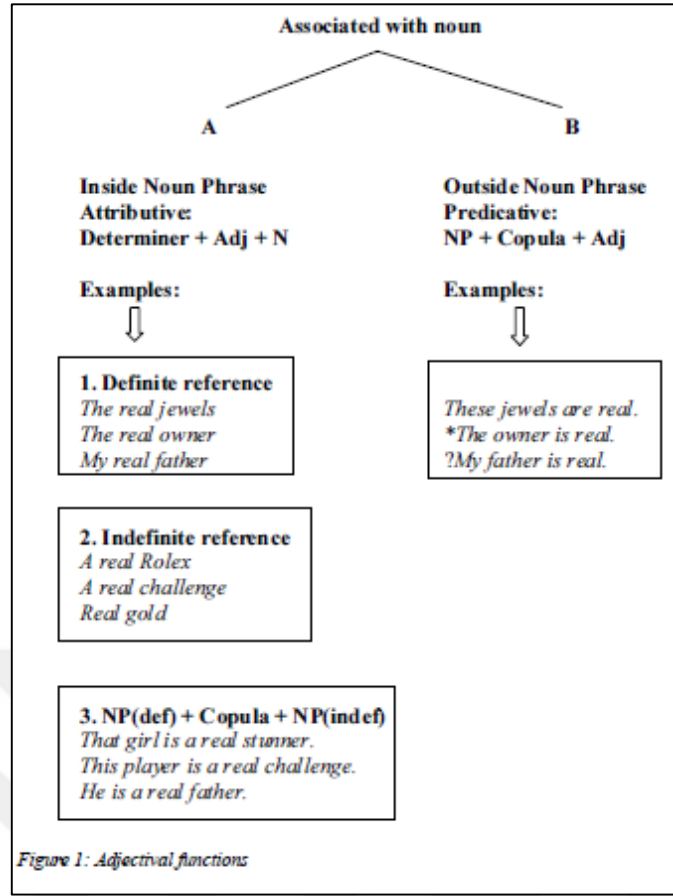
Cruse (2006) kullanım sınırları açısından karşılaştırdığında sıfatların tamamının niteleyici pozisyonda kullanılabildiğini fakat yüklemcil pozisyonda genellikle “red” gibi ntipik (prototypical) sıfatların kullanıldığını, bu açıdan sıfatların küçük bir bölümünün yüklemcil olabildiğini belirtmekte, ayrıca iki kullanımdaki anlam içerikleri karşılaştırdığında birtakım anlamsal ayrımlar ortaya çıkabildiğini savunmaktadır. Genel anlamda niteleyici pozisyonda *sıfat+ad* birlikteliklerinde daha sabit koşullar oluşurken ve yüklemcil pozisyondaki sıfatlarda kolay değişebilen özellikler n plandadır.

(V) The water in that pan is hot.

(VII) That pan has hot water.

Yukarıdaki tümceler incelendiğinde ilk tümcede ısı düzeyi sabitken ikinci tümcede tavadaki suyun sürekli sıcak tutulduğu bir durum söz konusudur.

Magnusson (2003) “real” sıfatının işlevini ele aldığı çalışmasında ad beğiyle birlikte niteleyici olarak kullanılan sıfatların dizgesel özelliklerinin [belirleyici+sıfat+ad] formunda, yüklemcil olarak kullanılan sıfatların dizgesel özelliklerinin ise [ad öbeği+koşaç+sıfat] formunda olduğunu ortaya koymaktadır (bkz. Şekil 4).

Şekil 4: Sıfat İşlevleri

Kennedy, (2012) sıfatların diğer türlerden ayırıcı özelliklerini büyük oranda dizimsel koşullara (niteleme-yüklemcil) bağlı olarak yapar:

(I) Yüklemcil kullanılabilirleri: *Eylemler gibi sıfatlar da tümcede yüklem olarak kullanılabilir.*

(II) Derecelendirme sözcükleriyle kullanılabilirleri: *sıfatları eylem ve adlardan ayıran bir özelliktir. Sıfatlar “daha, çok, fazla, yeterli” gibi belirteçlerle kullanılabilirler.*

(III) Adların anlamlarına değiştirme, netleştirme ya da ayarlama işlevleri.

Bu kapsamda dilbilgisellik açısından sıfatların dizimsel açıdan en tipik özelliklerinin adları niteleme ile yüklemcil olma işlevlerine sahip olmaları ve *derecelendirme, üstünlük, en üstünlük* düzeylerinde içleminin genişleyip daralabilmesi olduğunu söylemek mümkündür.

3.3. ANLAM TERCİHİ VE SÖYLEM EZGİSİ

3.3.1. Dilde Örüntüleme Düzeyleri

Bilindiği gibi dilde sözcükler, diğer sözcüklerle birlikte bir bağlam içerisinde yer aldığı olası anlamları ortaya konabilir. Bu kapsamda, sözcüklerin diğer sözcüklerle olan kullanımı çeşitli ilişkiler çerçevesinde gözlemlenebilir. Sinclair (1991) dilde sözcüksel birimlerin birliktelik kullanımı (co-occurrence) ilişkileri kapsamında dört temel örüntüleme düzeyi ortaya koymaktadır:

- (I) eşdizim (collocation)
- (II) dilbilgisel birliktelik (colligation)
- (III) anlam tercihi (semantic preference)
- (IV) söylem ezgisi (semantic prosody)

Yukarıda ortaya konan sözcüksel ilişkiler, bağımlı dizin çalışmalarında belirli bir sözcüğün metin içerisinde kullanımına, diğer bir deyişle sözcük anlambilimsel görünümlerine ilişkin karakteristik açıdan zengin bağlamsal bilgiler vermektedir. Bu bağlamda, sözcük anlambilim çalışmalarının odak noktasını da metinler aracılığıyla elde edilen bu bağlamsal bilgiler oluşturmaktadır (Scott ve Tribble, 2006). Çalışmanın konu alanı anlam tercihi ve söylem ezgisi olmakla beraber, bu bölümde eşdizimlilik ve birliktelik kullanımları terimlerin, konuya açıklık getirmek açısından kuramsal olarak ele alınmıştır.

3.3.1.1. Eşdizimlilik

Eşdizimlilik terimi uzun yıllar boyunca başta dil öğretimi, derlemdilbilim, bilgisayarlı dilbilim olmak üzere çeşitli disiplinlerce araştırma konusu yapılmaktadır. Söz konusu terim ilk olarak Firth (1951) tarafından, sözcüksel yapının dört anlam derecesinden birini ortaya koymak amaçlı kullanılmıştır. Firth, eşdizimi “yazımsal düzey”, “sesbirimsel düzey”, “dilbilgisel düzey” sonrasında dördüncü düzey olarak ele almaktadır. Araştırmacı “eşdizim” terimini yalnızca sözcüğün anlam derecesini ortaya koymak için değil, ayrıca sözcüğü diğer sözcüksel düzeylerden ayırt etmek amaçlı da kullanmıştır.

Firth’e (1951) göre eşdizimsel örüntüleme aracılığıyla oluşan anlam, kavramsal ve düşünsel yaklaşımla bağlantı içinde olan anlamdan birçok açıdan farklılaşmaktadır. Bu kapsamda araştırmacı bağlamsal anlamın, eşdizimsel anlamdan ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Eşdizimsel anlam, alanyazındaki genel bakış açısına göre “sıklık” kavramı çerçevesinde ortaya konabilen bir anlam düzeyidir. Buna göre, belirli bir dizgede karakteristik ve sık olarak tekrarlanan sözcük birliktelikleri eşdizimsel anlamı oluşturmakta ve bir sözcüğün anlam özellikleri ile kullanım özellikleri ancak o sözcüğün eşdizimli olarak kullanıldığı diğer sözcükler aracılığıyla elde edilebilmektedir.

Eşdizimlilik terimi çeşitli yaklaşımlar çerçevesinde konu edilmiştir. Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda, Firth’in temelde eşdizimlilik kavramını sözcüksel bakış açısıyla ilişkilendirdiğini görmek mümkündür. *Sözcüksel yaklaşım* eşdizim araştırmalarının en klasik ve en çok kabul gören yaklaşımıdır. Sözcüksel yaklaşımın temel ilkesi bir sözcüğün anlamını onunla birlikte kullanılan diğer sözcüklerin belirleyeceği üzerinedir. Bu doğrultuda eşdizimlilik örüntüleri sözcüksel birimlerle sınırlandırılmıştır. Başka bir deyişle ilgeç, yantümce gibi sözcük dışı yapılar eşdizimliliğe

dâhil edilemez; eşdizimliliğin temel konusu genel olarak adlar, sıfatlar, belirteçler gibi içerik (content) sözcükleri üzerine odaklanır (Martyńska, 2004). Sözcüksel yaklaşım çerçevesinde, eşdizimlilikler iki sözcüksel birimin ilişkiselliği üzerine kuruludur. Firth (1951) eşdizimliliği tanımlarken *dizisel eksen* (seçme eksen) ve *dizimsel eksen* (birleştirme eksen) terim çiftini sıklıkla kullanmaktadır. Dizisel eksen, bir dizgedeki dikey konumda, olası bütün sözcükleri temsil ederken dizimsel eksen bir dizgedeki yatay konumda, kabul edilebilir düzeyde bütün birliktelik kullanımlarını temsil etmektedir. Bu kapsamda, eşdizimsel görünüm de dizisel ilişkiler çerçevesinde ortaya konmaktadır.

Eşdizimlilik çerçevesinde ele alınan iki ögenin eşdizim ilişkisinde farklı görevleri vardır. Sinclair (1966) dizisel eksende yer alan eşdizimli ögelerdeki *sorgu sözcüğü* ve *aralık* terimleri için önce *node/span* terimlerini kullanırken daha sonra *upward/downward* terim çiftini tercih eder. Eşdizimlilik görünümünde çoğu durumda bir öge daha baskındır ve çalışmada “taban” olarak ele alınacak bu öge çeşitli dizgelerde değişebilir. Öte yandan ikiden fazla eşdizimsel örüntünün olduğu bazı durumlarda tek baskın birim olamayabilir (Tutin, 2008).

Eşdizimliliği araştırma konusu yapan bir başka yaklaşım da *anlamsal yaklaşımdır*. Anlamsal yaklaşımın sözcüksel yaklaşımdan ayrılan en önemli özelliği, eşdizimsel görünümünün yalnızca istatistiksel olarak ortaya konamayacağına ilişkin görüşleridir. Anlamsal yaklaşıma göre bir dizgedeki eşdizim araştırmasında, yalnızca eşdizimliliklerin gözlenmesi yeterli değildir, aynı zamanda sözcüklerin diğer sözcüklerle olan birlikteliklerinin nedenselliği de belirlenmeli ve araştırma bu kapsamda devam ettirilmelidir. Bu kapsamda eşdizimlilik alanında anlamsal yaklaşıma ilişkin yapılan araştırmalar “Neden bir sözcük diğeriyle eşdizimlidir?” ya da “Neden bir sözcük diğeriyle eşdizimli değildir?” soruları çerçevesinde şekillenmektedir (Martyńska, 2004). Ele alınan araştırma sorusunu Türkçe kapsamında değerlendirmek gerekirse anlamsal yaklaşıma

göre “sarışın” sözcüğünün olası eşdizimsel görünümlerini ortaya koymak yeterli değildir. Aynı zamanda “sarışın bir adam” ya da “sarışın bir çocuk” örnekleri geçerli kabul edilirken “sarışın bir ev” ya da “sarışın bir masa” örneklerinin kabul edilebilir olmaması üzerine odaklanmak gerekmektedir. Anlamsal yaklaşım bu yönüyle bilişsel dilbilim ile alanlararası çalışmalara açık bir alandır.

Eşdizimliliğe ilişkin bir diğer yaklaşım *yapısal yaklaşımdır*. Yapısal yaklaşım eşdizimliliğin yalnızca sözcüksel birimlerden (içerik sözcüklerinden) değil, aynı zamanda dilbilgisel yapılardan (işlev sözcüklerinden) da etkilendiğini ve bu anlamda eşdizimlilik araştırmalarında dilbilgisel birimlerin de yer alması gerektiğini savunur. Bu yaklaşıma göre dilbilgisel ögeler diğer yaklaşımlarda olduğu gibi ikincil bir öge olarak değerlendirmek yerine eşdizimliliğin odak noktası durumuna getirilmelidir. Kısacası söz konusu yaklaşım eşdizimlilik ile dilbilgisel birliktelik alanlarının ayrıştırılmaması taraftarıdır.

Eşdizimlilik konusunda, alanyazına büyük oranda sözcüksel yaklaşım egemendir. Bu kapsamda Nesselhauf (2005) Firth’in bakış açısında çok yakın bir tanımla eşdizimi “Bir grup sözcüğün belirli bir dizgede sıklıkla birlikte kullanılması” olarak açıklamaya çalışır. Sözcüksel yaklaşım çerçevesinde, eşdizimlilik görünümünün genel özelliklerinden söz etmek mümkündür:

Eşdizimlilikler önüretimli yapılardır: Dildeki bazı yapılar seçime açık yapılardır, dil kullanıcıları bu yapıları istekleri doğrultusunda düzenleyebilir; öte yandan bir bölümü de kalıplaşmış yapılardır, bunlar daha önceden var olan ve set halinde dile yerleşmektedir. Eşdizimlilik görünümleri de bu yapılar arasında yer alır (Sinclair, 1991; Seretan, 2011). Bu anlamda eşdizimlilik kullanımları yalnızca bireysel dil kullanımlarını değil bütünsel bir dağılım ile dilin genel kullanımlarını kapsamaktadır.

Eşdizimlilikler nedensizdir: Eşdizimlilikler dilde düzenli bir kural örüntüsüyle var olmamaktadır ve eşdizimlilik tercihlerinin açık bir nedeni yoktur (Seretan, 2011). Örneğin “sert bir kahve” kullanımını yerine “?katı bir kahve”, “?sıkı bir kahve” ya da “?güçlü bir kahve” kullanımları, kabul edilebilir bir nitelikte değildir.

Eşdizimlilikler tahmin edilebilir değildir: Bu özellik de eşdizimliliğin nedensizliği çerçevesinde ortaya çıkan özelliklerden biridir. Sözcüksel eşdizimlilikler doğal dilde sıklıkla birlikte kullanılan tahmin edilemez sözcük çiftleridir. Bu eşdizimlilikler doğal dil kullanıcıları tarafından sıklıkla kullanılmakla birlikte doğal olmayan dil konuşucuları da öğrenebilir (McCardell, 1995).

Eşdizimlilikler yinelenen bir yapıdadır: Eşdizimliliklerin yinelenebilir olması aynı eşdizimlilik yapısını birçok dizgede görmenin mümkün olduğu anlamına gelmektedir. Eşdizimliliğin bu özelliği aynı zamanda eşdizimlilikteki sıklık temelli bakış açısına vurgu yapmaktadır.

Eşdizimlilikler iki ya da daha fazla sözcükten oluşur: Eşdizimlilik ile dilbilgisel birliktelik kavramını ayırıştıran temel özelliklerden biridir. Genel eğilim eşdizimli yapıların en az iki sözcükten oluştuğu üzerinedir. Bu da içerik sözcüklerinin birlikteliklerini eşdizim çerçevesinde ele almayı beraberinde getirmektedir. İşlevsel sözcükler ile içerik sözcüklerinin birliktelikleri de dilbilgisel birliktelik olarak etiketlenmektedir.

3.3.1.2. Dilbilgisel Birliktelik

Dilbilgisel birliktelik, tıpkı eşdizimlilik gibi Firth (1951) tarafından ortaya konmuş diğer bir terimdir. Dilbilgisel birlikteliğe ilişkin araştırmalar, bir sözcüğün dilbilgisel olarak hangi öğelerle birlikte kullanıldığına odaklanmaktadır. Dilbilgisel birliktelik görünümleri

bir dizgedeki dilsel birimler arası ilişkileri inceleme açısından eşdizimlilik çalışmalarına benzemekle birlikte öne çıkardığı birimler açısından farklılaşmaktadır (Hoey, 2000). Eşdizimlilik araştırmaları bir sözcüğün diğer sözcüklerle olan ilişkisel bağımlılık düzeylerini ele alırken dilbilgisel birliktelik görünümleri bir sözcüğün dilbilgisel birimlerle olan bağımlılıklarına odaklanmaktadır. Bu açıdan, eşdizimlilikte içerik sözcüklerinin birbiri ile ilişkisi, dilbilgisel birliktelikte içerik sözcüğünün işlevsel sözcüklerle ilişkisi ön plana çıkmaktadır. Örneğin, Türkçede “güzel kadın, sert kahve, hızlı koş-, iyi yap-“ gibi “ad+sıfat, belirteç+eylem” türünde sözcüksel birliktelikler eşdizimlilik olarak adlandırılırken, “Ali için, ev için, bizim için” gibi “ad+ilgeç”, “adıl+ilgeç” birliktelikleri dilbilgisel birliktelikler kapsamında ele alınmaktadır.

Dilbilgisel birliktelik görünümlerini metinsel konum (textual position) ve dilbilgisel bağlam (grammatical context) olmak üzere iki kategoride ele almak mümkündür. Metinsel durum, bir sözcüksel birimin, metnin belirli yerlerinde diğer yerlerine kıyasla daha çok kullanılma durumudur. Örneğin bir yapının metnin başında, ya da sonunda sık kullanılması metinsel konumla ilgilidir. Dilbilgisel bağlam ise bir birimin belirli dilbilgisel birimlerle daha sık kullanılma eğiliminde olmasıdır. Bir sözcük birden fazla anlama geliyorsa, farklı anlamlarda farklı dilbilgisel bağlamda kullanılmakta, bu anlamda özel bir dilbilgisel alan oluşturmaktadır (Hoey, 2001).

Öte yandan bazı araştırmacıların dilbilgisel birliktelikleri de eşdizimlilik olarak adlandırdığı ve bu bağlamda eşdizimlilik terimini iki farklı alanda incelediğini görmek mümkündür. Örneğin Baker (2006) eşdizimliliği *sözcüksel eşdizimlilik* ve *dilbilgisel (dizimsel) eşdizimlilik* olarak iki farklı bölümde ele alır. Sözcüksel eşdizimlilik, çalışmada “eşdizimlilik” başlığı altında sözü edilen ve genel anlamda kabul gören birliktelik görünümü iken, dilbilgisel (dizimsel) eşdizimlilik bu bölümde ele alınan “dilbilgisel birliktelikler” içeriği ile sunulmaktadır.

3.3.1.3. Anlam Tercihi

Anlam tercihi ve söylem ezgisi görünümleri, eşdizimlilik ve dilbilgisel birliktelik alanlarının devam çalışmaları olarak günümüzde derlemdilbilim araştırmacıları tarafından çalışma konusu yapılmaktadır. Anlam tercihi ve söylem ezgisi görünümlerinin ortaya konması, dilsel verilerin hem sözcüksel hem de anlamsal açıdan betimlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Söz konusu betimlemeler bir sözcüğün metindeki, paragraftaki ya da tümcedeki konumu aracılığıyla, sözcüğe ilişkin derinlemesine bilgiler vermektedir (Scott ve Tribble, 2006).

Anlam tercihi ve söylem ezgisi görünümleri hem anlambilimin hem de sözcükbilimin araştırma alanına girmesi nedeniyle, sözcük anlambilim çalışmaları kapsamında ele alınmaktadır. McEnery ve Xiao (2006) anlam tercihi ve söylem ezgisinin eşdizimlilik alanının henüz tam anlamıyla özgürleşmemiş iki farklı terimi olduğunu belirtmektedir. Aynı kapsamda Sinclair (2004) de eşdizimsel çalışmaların içerisinde çeşitli dilbilimsel desenlemelerin yapıldığını, bunlardan birinin de anlam tercihi ve söylem ezgisi görünümleri olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda, anlam tercihi görünümleri ile eşdizimlilik ve dilbilgisel birliktelik görünümleri ile yakından ilişkilidir fakat anlam tercihi görünümlerinin eşdizimlilik gibi tek bir sözcük ya da ilişkili dilbilgisel setler yerine anlamsal ulamların sözcüksel setlerine odaklanmaktadır (Baker vd., 2006). Bu açıdan eşdizimlilik çalışmaları ile anlam tercihi çalışmaları arasındaki en önemli fark, anlam tercihi çalışmalarının “uzam, canlı, nesne, eylem” gibi çeşitli ulamları açımlayarak daha kapsamlı sonuçlar elde etmesidir. Kısacası, eşdizim çalışmalarını anlam tercihi ve söylem ezgisine ilişkin çalışmalar için önkoşul niteliğindedir. Gerek anlam tercihi, gerekse söylem ezgisi görünümlerine ilişkin çalışmalarda dilsel veriler öncelikle bir derlem aracılığıyla niceliksel olarak ortaya konmaktadır. Bu süreçte de büyük oranda bağlamli dizinler ve eşdizimlilik çıkarımları kullanılmaktadır. Bağımlı dizinler ve

eşdizimlilik görünümlerinin çıkarımları araştırmanın ilk aşamasını oluştururken anlam tercihi ve söylem ezgisi betimlemeleri ikinci aşamasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, ilk aşamada elde edilen verilerin geçerlik ve güvenilirliği doğrudan ikinci aşamaya ilişkin çalışma çıktılarının geçerlilik ve güvenilirliğini etkilemektedir.

Anlam tercihi terimi sözcükler arasındaki birebir ilişkilerden çok sözcükbiçimlerin aynı anlam alanı kapsamında oluşturdukları setler olarak tanımlanabilir (Stubbs, 2001b). Sinclair'in (2004) "Bazı birimler aynı anlamsal alanı paylaşır." yorumundan yola çıkan anlam tercihi araştırmaları temelde sözcüksel eşdizimliliklerin benzer anlam özelliklerine, hangi anlamlar çevresinde daha çok toplandığına odaklanmaktadır. Bu kapsamda söz konusu çalışmalar, birliktelik kullanımına sahip yapıların sınıflandırılmasını ve ulamsal olarak açılmasını sağlamaktadır.

Anlam tercihi örüntüleri yapısal ve anlamsal görünümleri açısından dilsel soyutlamanın orta düzeyinde bir yapılanmadır ve dizimsel birliktelik kullanımları ile sözcüksel eşdizimliliğin arasında bir yerdedir (Geeraerts, 2010). Bu durum da yukarıda bahsedildiği gibi anlam tercihi yapılanmalarının ortaya konmasını, temel sözcüğe ilişkin kullanımların dizimsel ve anlamsal olarak ilişkilendirilmesini gerektirmektedir. Diğer bir ifadeyle anlam tercihi çalışmaları, sözcüksel örüntü belirleme aracı olarak birliktelik kullanımının ya da eşdizimsel yapılanmanın belirlenmesi sonrasında, bu yapılanmaların anlambilimsel bir bakış açısıyla soyutlanmasını gerektirmektedir. Eşdizimliliğin önemli terimleri olan *node* ve *collocate* yapıları da bu noktada işlevselleşmekte, anlam tercihi görünümlerini tanımlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda, anlam tercihi görünümleri belirli bir çekirdek çerçevesindeki dizimsel yapıların anlamsal öbek oluşturma durumu olarak da ele alınabilir (Sinclair, 2004; Bednarek, 2008).

Anlam tercihi görünümleri temelde iki özelliğe sahiptir. İlk olarak söz konusu örüntüleme biçimi bağlam, tür ve alan odaklıdır. Çeşitli dilsel bağlamlar, derleme seçilen türler ve bu türlerin ait olduğu alanlar anlam tercihleri üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır: Aynı sözcüksel birimin yazınsal metinlerden oluşan bir derleme sözlü dil derleminde önceleme açısından incelenmesi farklı dilsel örüntüleri ortaya çıkaracaktır. Öte yandan anlam tercihi görünümleri aynı zamanda inceleme konusu sözcük türü ve dizimsel örüntü ile de yakından ilişkilidir. Bu da önceleme görünümlerinin belirlenmesi sürecinde hem sözcüksel hem de anlamsal bakış açılarının kullanılması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Stubbs, 2002; Bednarek, 2008).

Alanyazında anlam tercihi görünümlerinde ilişkin birçok çalışma yapılmıştır. Stubbs (2001a) “large” sıfatıyla yaptığı eşdizimlilik araştırmasında, söz konusu sözcüğün “number(s), scale, part, quantities, amount(s)” gibi “miktar ve boyut” bildiren sözcüksel birimlerle sıklıkla aynı dizgede yer aldığını ortaya koyan çalışmada sözcüksel birimlerin dilsel görünümlerinde arka planda çeşitli anlamsal alanlar oluşabileceği tezini kanıtlamaktadır. Aynı doğrultuda Baker vd. (2006) British National Corpus (BNC) de “rising” sözcüğünün “incomes, prices, wages, earnings, unemployment” gibi iş ve para alanlarıyla ilgili sözcüklerle birlikte kullanılma eğiliminde olduğu vurgulamaktadır.

Yakın anlamlı sözcüksel birimlere ilişkin çalışmaların dil öğretim açısından ayrı bir önemi vardır. En çok ele alınan konuların başında, yaygın olarak “eş anlamlı” denilen sözcük çiftlerinin arasında fark olup olmamasıdır. Özellikle öğretmenlerin bu tip sözcüklere ilişkin anlam ve kullanım bilgileri sınırlıdır. Konu ile ilgili yapılan bir çalışmada “tall” ve “high” sıfatlarının kullanımlarına ilişkin betimlemeler yapılmaktadır. Çalışmanın ilk aşamasında öğretmenlere söz konusu iki sıfatın arasında farklılıklar olup olmadığını sormuştur. Öğretmenler genel olarak bu iki sözcüğe ilişkin anlamsal ve kullanımsal farklılıklara ilişkin bilgilerinin olduğunu, fakat öğrenciye aktarma

aşamasında sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Daha sonra bağlamli dizinler aracılığıyla söz konusu sıfatlarla kullanımı olan adlara bakıldığında aşağıdaki görünümlerle karşılaşmıştır.

amentals in the region will offer high growth potential.” The ass
huric acid – the latter at a very high concentration. Following Le
l schools suffered low morale and high wastage rates because of inad
just 50 cents, and the relatively high increases of \$2 and \$5 would
he next 10 years, and be accorded high priority,” it says. {para} M
4,000-strong HKMA claimed that a high inflation rate, which pushed
eveloped countries tend to charge high accounting rates because they
ssion. I must say we don’t have a high calibre of people coming into
rket slump had been compounded by high inflation, overheating and ti
senger movement also incorporates high standards of monitoring with
ing and smashing up Hongkong is a high price to pay’ {article} Howel

Şekil 5: “high” Sözcüğünün Bağimli Dizin Görünümü

transfer beam at the bottom of a tall building. And there isn’t at
ength urinals so “small boys and tall men won’t be embarrassed”; m
sustained by daily rainfall, of tall trees, bananas, relatives of
ecause their remote locations and tall chimneys ensured the smoke wa
e Gaulle or Wellington? For every tall leader there is a small one.
} is that the man with glasses, a tall man? {B} mmm {A} mm-hmm {B} S

Şekil 6: “tall” Sözcüğünün Bağimli Dizin Görünümü

Çalışmada sonuç olarak “high” sıfatının daha soyut isimlerle birlikte eğretilmeli anlamda sıklıkla kullanılırken “tall” sıfatının insanlar, ağaçlar, binalar gibi somut adlarla daha çok kullanıldığı görülmektedir. Bu anlamda çalışma, uygulamalı ortamda anlam tercihi çalışmalarının işlevselliğini ortaya koymaktadır (Tsui, 2004). Ayrıca özelde bu çalışmada genelde anlam tercihi görünümlerinin büyük bölümünde daha çok soyut ya da somut bir nesnenin olası anlamsal alanının betimlendiğini de görmek mümkündür (Flowerdew, 2008).

Öte yandan anlam tercihi yalnızca tekil sözlükbirimlerle sınırlı değildir. Baker (2006), anlam tercihi görünülerinin aynı zamanda öbek kullanımlarında da görüldüğünü belirtmektedir (Bkz. Tablo 3)

Tablo 3. “glass of” Öbeğinin Anlam Tercihi Görünümleri

glass of	sherry	drinks
	lemonade	
	water	
	champagne	
	milk	
	...	

Anlam tercihi görünümleri bir sözcüğün sahip olduğu anlamların deneysel olarak ortaya konması açısından son derece önemli bir konudur. Bir sözcüğün anlamsal profillerinin çıkarılması ya da o sözcüğe ait anlam alanının ortaya konması açısından anlambilime hizmet etmektedir. Bu sayede sözcüğün kullanımsal sınırlarını, birliktelik kullanımlarını ve çokanlamlılık çerçevesindeki görünülerini ortaya koymaktadır (Lauder, 2010).

3.3.1.4. Söylem Ezgisi

Söylem ezgisi terimini dilbilimin birbirinden farklı iki alanında kullanılmaktadır. “Ezgi” (prosody) terimi alanyazında ilk olarak sözlü dilde derlemler aracılığıyla açıklanabilen ve daha ayrıntılı analizlere konu olan ezgisel özellikler (hız, şiddet ve perde gibi) terimi için kullanılmaktadır. Bu bağlamda söz konusu terim birincil açıdan sesbilim alanında kullanılmaktadır. “Ezgi” terimi yukarıda sözü edilen birincil anlamından yola çıkılarak modern alanyazında sözcük anlambilimi alanında da kullanılmaya başlanmıştır.

McEnery ve Hardie (2012) bu terimin Firth sonrası araştırmacılar ile Firth'in sesbilim bakış açısıyla ortaya çıktığını, bu bağlamda fonem ya da alafon gibi tekil sesbilimsel parçalar yerine seslerin bağlamda yarattığı anlam ile bir sözcüğün metinde bütünsel olarak yarattığı anlam arasında ilişki kurduğunu, bu nedenle araştırmacıların "prosody" (ezgi) terimini tercih ettiğini belirtmektedir. Bu kapsamda, tıpkı sesler gibi sözcüklerin de bağlam içerisinde anlam kazanmaktadır. Bu çalışmada da ezgi terimi "söylem ezgisi" olarak ikinci anlamıyla ele alınmaktadır. Bu açıdan söylem ezgisi görünümleri bağlamlı dizinler ya da eşdizimlilikler aracılığıyla derlem analizleri kullanılarak elde edilen dilsel desenlemeler için de kullanılmaktadır (Baker vd., 2006).

Söylem ezgisi alanyazında "semantic prosody" (Sinclair, 1987; Louw 1993; sonra Hunston 2002 ve 2007; Partington, 1998 ve 2004; Stubbs, 1995 ve 2001; Tribble, 2000; Tognini-Bonelli, 2001) "semantic harmony" (Lewandowska-Tomaszczyk 1996), "pragmatic prosody" (Stubbs, 2011), "semantic associations" (Hoey, 2003, Nelson 2006) terimleriyle kullanılmaktadır (Zhang, 2009: 2).

Söylem ezgisi çalışmaları 1990'ların başında derlem dilbilim çalışmaları ve sözlüksel birimlerin çağrışımsal anlamlarının ortaya konmasıyla üretilmiş ve günümüzde hala etkisi sürdüren bir çalışma alanıdır (Zhang, 2009: 1). McEnery ve Hardie (2012) söz konusu terimin çerçevelerinin temelde 1993'te Louw tarafından çizildiğini, daha sonraki araştırmacıların ise Louw'un bu düşüncesini genişletmiş ve çeşitlendirmiş olduğunu belirtmektedir. Günümüzde söylem ezgisi terimi başta Louw olmak üzere Sinclair ve Stubbs gibi Firth'in devamı niteliğindeki araştırmacılarca derlem araştırmalarında incelenmekte, alanyazında "discourse prosody" ve "connotation" terimleri ile de karşılanmaktadır.

Söylem ezgisi görünümüleri dilsel bir üretimde sözcüksel ve sözcük üstü düzeyde gizil olarak yer alan karmaşık tutumsal yapılarıdır (Stubbs, 2001a). Bu tutumsal yapılar olumlu, olumsuz, yansız ya da bağlama göre şekillenebilen olasılık, kesinlik gibi duygu değerleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bazı araştırmalarda anlam tercihi terimi ile eş bir biçimde kullanılmasına karşın, söylem ezgisi yalnızca sözcüksel değil, sözcük üstü birimlerin de anlambilimsel açıdan kapsamlı olarak araştırılması ve bu bağlamda daha karmaşık yapıların da ele alınması açısından anlam tercihinden farklılaşmaktadır. Söylem ezgisi, sözcüksel ilişkiler (eşdizimlilik), dizimsel ilişkiler (dilbilgisel birliktelik), anlamsal ilişkilerin (anlam tercihi) yanı sıra yananlama da odaklanmaktadır. Bu noktada anlam tercihi örüntülerinde eşdizimsel yapı tamamı önem kazanmaktayken söylem ezgisi çalışmalarında temel sözcüğün metinle olan ilişkisi öne çıkmaktadır. Bu kapsamda, söylem ezgisi çalışmalarında olumlu-yansız-olumsuz anlamların belirlenmesi bir zorunluluk durumunda gelmektedir (Stubbs, 1995; Stubbs, 2001a; Partington, 2004; Geeraerts, 2010).

Yukarıda söz edildiği gibi, söylem ezgisi görünümünün öncelikli betimlemelerinden biri, sözcüklerin yananlamaları odaklıdır. Burada belirtilmesi gereken nokta, sözü edilen söylem ezgisi çalışmalarında yananlam görünümünün geleneksel anlambilim bakış açısıyla şekillenmemesidir. Geleneksel anlambilimde yananlamalar sezgisel yollarla çıkarımlanırken söylem ezgisi görünümünde sezgisellikten çok, ölçünlü bir veri tabanı üzerinden istatistiksel yargılamalar söz konusudur. McEnery ve Hardie (2012) BNC'den yansız olarak seçtikleri bağımlı dizinlerden "happened" sözcükbiçiminin yedi durumda olumsuz, dört durumda olumlu ve diğer altı durumda nötr ya da muğlak olarak kullanıldığı ortaya koymuştur. Bu açıdan, söylem ezgisi çalışmaları, derlemdilbilimin ilke ve yöntemleri doğrultusunda, sözcüklerin anlam özelliklerine ilişkin daha geniş bir alandaki eşdizimlilikten yola çıkarak güvenilir bilgiler vermektedir.

Olumlu ve olumsuz uçlara sahip olmasından dolayı söylem ezgisi terimi yerine “değerlendirici anlam”, (evaulative meaning) “değerlendirici sözcük” (evaulative word) gibi çeşitli terimlerle de açıklanmaktadır. “Değerlendirici anlam” terimini kullanan Morley ve Partington (2009) söz konusu terimi, eğretilmeli bir biçimde açıklamaktadır. Araştırmacılara göre değerlendirici anlam “bütün bir metin içerisine yayılmış bir sözlüksel birime ilişkin iyi ya da kötü atmosfer (aura)”dır. Bu atmosfer okur tarafından büyük oranda bilinç düzeyinde fark edilmemekte, ancak çeşitli temel araştırmalarla ortaya konmaktadır (akt. Lindquist, 2009).

Alanyazında, son yirmi yılda söylem ezgisine ilişkin çalışmalar büyük bir hız kazanmıştır. “*happen* (Sinclair), *utterly* (Louw), *cause* (Stubbs), *undergo* (Stubbs)” sözcükleri, söylem ezgisine ilişkin üzerinde çalışılan sözcüklerin bir bölümüdür (McEnery ve Hardie, 2012). Stubbs (2001b) çalışmasında “*cause*” ve “*provide*” sözcüklerinin derlem denetimini yapmış ve söylem ezgisi görünümünü ele almıştır. Çalışmada sonuç olarak “*cause*” sözcüğünün “*problem, damage, death, disease*” gibi olumlu olmayan durumlarla kullanılırken, “*provide*” sözcüğünün olumlu bir söylem ezgisi içerisinde olduğunu ve “*aid, care, employment, facilities*” gibi sözcüklerle kullanıldığını ortaya koymuştur. Bu kapsamda “*cause*” sözcüğü genelde olumsuz söylem ezgisine sahipken, “*provide*” sözcüğü olumlu söylem ezgisine sahiptir. Sonuç olarak, bağlamdan koparılmış bir biçimde iken anlamca yakınlık sergileyebilecek sözcük gruplarının, detaylı bir betimlemede birbirinden farklı bağlamlar çerçevesinde kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda, söylem ezgisi çalışmaları, sözcüklerin bağlamsal değerlerine ilişkin, araştırmacılara detaylı bilgiler vermektedir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Genel Gözlemler

Sıfatların anlam tercihi ve söylem ezgisi görünümüne ilişkin bulgular ve yorumları ortaya koymadan önce, araştırma kapsamındaki sıfatlara, derlemdeki tanık tümcelere ve anlambilimsel ulamların dağılımlarına ilişkin genel niceliksel gözlemlere yer verilmiştir. Sıfatların, araştırma kapsamında taranan sözlüklerde yer alan tanımlarının dağılımları aşağıdaki gibidir:

Tablo 4. Sıfatların Türkçe Sözlüklerde Yer Alan Tanımlarının Dağılımları

SIFAT	MBTS	TDKTS	DDTS	PTS	
BİÇİM SIFATLARI	düz	7	8	8	10
	eğri	4	3	3	4
	yamuk	1	2	1	3
	yuvarlak	3	2	1	1
BOYUT SIFATLARI	alçak	5	4	2	3
	yüksek	7	8	8	7
	uzun	3	3	2	2
	kısa	3	3	4	3
DOKUNSA SIFATLAR	soğuk	6	5	6	8
	serin	2	2	2	2
	ılık	1	1	1	1
	sıcak	3	3	3	3
İŞİTSEL SIFATLAR	sesli	1	1	1	1
	sessiz	5	5	4	4
	gürültülü	2	2	2	2
	sakin	7	5	4	4
RENK SIFATLARI	ak	3	4	3	3
	beyaz	2	2	1	1
	kara	4	3	3	3
	siyah	4	1	2	1
TAT SIFATLARI	acı	5	4	5	5
	ekşi	3	2	1	3
	tatlı	4	4	3	4
	tuzlu	3	3	3	3
TOPLAM	88	80	73	81	

Tablo incelendiğinde, araştırma kapsamında yer alan sıfatların tanım sıklıklarının sözlükler arasında tutarlı bir dağılıma sahip olmadığı gözlemlenmektedir. Bu da sözlüklerde her bir sıfatın içleminin farklı düzeylerde belirlendiğini göstermektedir. Sıfatların, uzman görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenen tanımlarının dağılımları aşağıdaki gibidir:

Tablo 5: Sıfatların Yeniden Düzenlenen Tanımlarının Dağılımları

SIFAT		f	SIFAT		f
BİÇİM SIFATLARI	düz	7	İŞİTSEL SIFATLAR	sesli	2
	eğri	4		sessiz	3
	yamuk	3		gürültülü	3
	yuvarlak	2		sakin	4
BOYUT SIFATLARI	yüksek	6	RENK SIFATLARI	ak	3
	alçak	4		beyaz	3
	uzun	3		kara	3
	kısa	3		siyah	3
DOKUNSA SIFATLAR	soğuk	6	TAT SIFATLARI	acı	5
	serin	2		ekşi	3
	ılık	3		tatlı	4
	sıcak	4		tuzlu	3

İnceleme konusu sıfatların, araştırma evreninde yer alan tanık tümce dağılımları aşağıdaki gibidir:

Tablo 6: Derlemdeki Tanık Tümce Dağılımları

SIFAT		f	%	SIFAT		f	%
BİÇİM SIFATLARI	düz	43	0,88	İŞİTSEL SIFATLAR	sesli	9	0,18
	eğri	5	0,10		sessiz	86	1,76
	yamuk	6	0,12		gürültülü	31	0,63
	yuvarlak	60	1,23		sakin	109	2,23
BOYUT SIFATLARI	yüksek	338	6,92	RENK SIFATLARI	beyaz	602	12,32
	alçak	64	1,29		ak	97	1,99
	uzun	1228	25,14		siyah	399	8,17

	kısa	743	15,21		kara	187	3,83
DOKUNSA L SIFATLAR	soğuk	216	4,42	TAT SIFATLARI	acı	92	1,88
	serin	56	1,15		tatlı	164	3,36
	ılık	58	1,19		ekşi	10	0,20
	sıcak	264	5,40		tuzlu	19	0,39

Tablo 6 incelendiğinde derlemde sıklığı en yüksek sıfat olarak karşımıza *uzun* (f=1228) sıfatı çıkmaktadır. Söz konusu sıfatı *kısa* (f=743) ve *beyaz* (f=602) izlemektedir.

Tablo 7: Sıfatların Tercih Ettiği Ulamlar

Sıfat		Ulam	f
BİÇİM SIFATLARI	düz	BİÇİMSEL NİTELİK, NESNE, VÜCUT BÖLÜMÜ, YER.	4
	eğri	ETKİNLİK, NESNE, VÜCUT BÖLÜMÜ, YER.	4
	yamuk	VÜCUT BÖLÜMÜ.	1
	yuvarlak	BİÇİMSEL NİTELİK, ETKİNLİK, NESNE, VÜCUT BÖLÜMÜ.	4
BOYUT SIFATLARI	yüksek	DOĞAL ÇEVRE, DUYU, NESNE, SOYUT NİTELİK, YER.	5
	alçak	CANLI, DOĞAL ÇEVRE, DUYU, NESNE, YER.	5
	uzun	CANLI, DİLSEL YAPILAR, DOĞAL ÇEVRE, DUYU, ETKİNLİK, NESNE, SOYUT NİTELİK, VÜCUT BÖLÜMÜ, YER, ZAMAN.	10
	kısa	DİLSEL YAPILAR, DOĞAL ÇEVRE, DUYU, ETKİNLİK, NESNE, SOYUT NİTELİK, VÜCUT BÖLÜMÜ, YER, ZAMAN.	8
DOKUNSA L SIFATLAR	soğuk	DOĞAL ÇEVRE, DUYU, ETKİNLİK, NESNE, SOYUT NİTELİK, VÜCUT BÖLÜMÜ, YER, ZAMAN.	8
	serin	DOĞAL ÇEVRE, NESNE, YER, ZAMAN.	4
	ılık	DOĞAL ÇEVRE, NESNE, SOYUT NİTELİK, ZAMAN.	4
	sıcak	CANLI, DUYU, ETKİNLİK, NESNE, SOYUT NİTELİK, VÜCUT BÖLÜMÜ, YER, ZAMAN.	8
İŞİTSEL SIFATLAR	sesli	BİÇİMSEL NİTELİK, DİLSEL YAPILAR.	2
	sessiz	CANLI, ETKİNLİK, DUYU, SOYUT NİTELİK, YER, ZAMAN.	6
	gürültülü	BİÇİMSEL NİTELİK, DUYU, ETKİNLİK, YER, ZAMAN.	5
	sakin	BİÇİMSEL NİTELİK, CANLI, DOĞAL ÇEVRE, DUYU, ETKİNLİK, SOYUT NİTELİK, YER, ZAMAN.	8
RENK SIFATLARI	beyaz	CANLI, DOĞAL ÇEVRE, DUYU, NESNE, VÜCUT BÖLÜMÜ, YER.	6
	ak	CANLI, DOĞAL ÇEVRE, NESNE, VÜCUT BÖLÜMÜ.	4
	siyah	BİÇİMSEL NİTELİK, CANLI, DOĞAL ÇEVRE, NESNE, VÜCUT BÖLÜMÜ.	5

	kara	CANLI, DOĞAL ÇEVRE, NESNE, SOYUT NİTELİK, VÜCUT BÖLÜMÜ, ZAMAN.	6
TAT SIFATLARI	acı	DİLSEL YAPILAR, DUYU, ETKİNLİK, NESNE, SOYUT NİTELİK.	5
	tatlı	CANLI, DOĞAL ÇEVRE, DUYU, ETKİNLİK, NESNE, SOYUT NİTELİK, ZAMAN.	7
	ekşi	DUYU, NESNE, VÜCUT BÖLÜMÜ.	3
	tuzlu	DUYU, NESNE.	2

Tablo 7’de görüldüğü gibi *uzun* sıfatı (f=10) en fazla sözcüksel ulam tercih eden sıfatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu sıfatı *kısa*, *soğuk*, *sıcak*, *sakin* (f=8) sıfatları izlemektedir. En az ulam tercih eden sıfat ise *yamuk* (f=1) ve *tuzlu* (f=2) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 8: Ulamların Yüzde ve Sıklık Dağılımı

Ulam	f	%
BİÇİMSEL NİTELİK	5	4
CANLI	9	8
DİLSEL YAPILAR	4	3
DOĞAL ÇEVRE	12	10
DUYU	14	12
ETKİNLİK	11	9
NESNE	18	15
SOYUT NİTELİK	11	9
VÜCUT BÖLÜMÜ	12	10
YER	13	11
ZAMAN	11	9
Toplam	120	100

Tablo 8 incelendiğinde toplam 120 ulam kullanımına rastlanmıştır. En sık karşılaşılan ulamlara bakıldığında karşımıza NESNE, DUYU ve ZAMAN ulamları çıkmaktadır.

4.1. Sıfatların Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.1.1. Biçim Sıfatlarının Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.1.1.1. “düz” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Düz sıfatının anlam tercihi görünümlerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. Misalli Büyük Türkçe Sözlük (MBTS), Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük (TDKTS), Dil Derneği Türkçe Sözlük (DDTS) ve Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük (PTS) kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9: “düz” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Girintisi çıkıntısı olmayan, müstevi: düz arazi // düz ova // düz tahta // Endamı, Ortaçağ ressamlarının zühdi levhalarındaki göğsü ve karnı düz, bakir Meryem vücutları gibi. (Yakup K. Karaosmanoğlu)   II. Her tarafı aynı yöne doğru olan, eğrilip bükülmeden devam eden, doğru, müstakim: düz çizgi // düz boru.   III. Derinliği az, yayvan: düz tabak.   IV. Mec. Süsü, gösterişi olmayan, sade: düz bir söyleyiş // düz bir elbise // O her halinde düz, samimi idi. // Sade mimarili bir türbe çok defa tahtadan, sırasına göre oymalı ve zarif, bazan da düz ve basit bir sanduka, birkaç işlenmiş örtü veya düz yeşil çuha, bir kavuk, bir tuğ...” (Ahmet H. Tanpınar).   V. (Kumaş, deri vb. için) Desensiz, tek renkli.   VI. (Ayakkabı için) Topuksuz veya çok kısa topuklu.   VII. (Saç için) Dalgasız, kıvrıkcık olmayan.
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Yatay durumda olan, eğik ve dik olmayan: düz tahta.   II. Kıvrımlı olmayan, doğru, stabil: düz çizgi.   III. Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan, müstevi.   IV Kısa ökçeli, ökçesiz (ayakkabı).   V. Yayvan, altı derin olmayan: düz kayık // düz tabak.   VI. Kıvrıkcık ya da dalgalı olmayan (saç).   VII. Yalın, sade, süssüz: düz bir anlatım.   VIII. Çizgisiz, desensiz ve tek renkli: düz defter // düz bir kumaş.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Yatay durumda olan, eğik ve dik olmayan: düz tahta // Alçak yanına bir takoz sokup kürsüyü düz durdurdu. (Aziz Nesin)   II. Eğri ya da kıvrımlı olmayan, doğru: düz çizgi // düz yol.

III. Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan, müstevi. IV. Kısa ökçeli ya da ökçesiz (ayakkabı). V. Yayvan, altı derin olmayan: düz kayık // düz tabak. VI. Kıvrık ya da dalgalı olmayan (saç). VII. Yalın, sade, süssüz: düz bir anlatım. VIII. Çizgisiz, desensiz ve tek renkli: düz defter // düz bir kumaş.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Girintisi çıkıntısı, inişi çıkışı olmayan, yüzeyinde pürüz bulunmayan: Çocuk düz yolda düştü. II. Dik ya da eğik durumda olmayan, yatay olan. III. Eğri ya da kıvrımlı, kırık olmayan, doğru: Düz çizgi cetvelle çizilir. IV. Derinliği az olan, derin olmayan, yayvan: Düz bir tabağa peynir koydu. V. (Saç) Kıvrık ya da dalgalı olmayan. VI. (ayakkabı için) Kısa ökçeli ya da hiç ökçesi olmayan, ökçesiz: Düz ayakkabıya alışamadı. VII. Desensiz, çizgisiz ve tek renkli: Düz bir perde taktık. VIII. Yalın, süssüz, sade: Yazarın düz bir anlatımı var. IX. Devrik ya da kıvrık olmayan: Düz bir etek giymişti. X. Taban bölümünde çıkıntısı olmayan: Düz kayıklar kalmadı.

Tablo 9 incelendiğinde *düz* sıfatına ilişkin MBTS’de 7, TDKTS’de 8, DDTs’de 8 ve PTS’de 10 farklı tanıma yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla, sözlükler arasında tanım sayısının dağılımına ilişkin tutarlılık sağlanamadığı görülmektedir. Sözlüklerde yer alan bazı tanımlar daha yoğun biçimde örneklenirken (örneğin bkz. MBTS Tanım-IV) bazı tanımlara ilişkin tanık tümcelere yer verilmemektedir (örneğin bkz. TDKTS Tanım-IV). Bu da tanımların sahip olduğu anlamsal uzanımları, tanıklar yoluyla yorumlamayı güç hale getirmektedir.

Öte yandan, tanık tümcelerde yer alan bazı öbek yapıların söz konusu tanığın anlam içeriğine ilişkin sınırlı bağlamsal bilgiler verdiği görülmektedir. Örneğin TDKTS’de “düz tahta” tanığı “Yatay durumda olan, eğik ve dik olmayan.” olarak Tanım-I kapsamında yer alırken aynı sözlükte “Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan, müstevi.” olarak Tanım-III kapsamında da değerlendirilebilme potansiyeline sahiptir. Bu açıdan, bazı öbek yapıların içerik olarak birden fazla tanıma gönderimde bulunduğu görülmektedir. Aynı durum, tek bir tanımın birden fazla anlamsal uzanıma sahip olduğu bağlamlarda da geçerlidir.

Farklı Türkçe sözlüklerde aynı tanımın başka bir anlamsal ulama işaret ettiği de gözlemlenen diğer bir noktadır. Örneğin DDTs’de Tanım-VII’de “Yalın, sade, süssüz.” tanımı “düz bir anlatım” biçiminde tanıklanırken aynı tanımın, “düz bir elbise” için de

uygun bir içeriğe sahip olma olasılığı da söz konusudur. Aynı şekilde, PTS Tanım-I’de “Girintisi çıkıntısı, inişi çıkışı olmayan, yüzeyinde pürüz bulunmayan.” tanımında “düz yol” tanığı kullanılırken aynı tanımın başka bir bağlamda bir nesne için de kullanılabilme potansiyeline sahiptir. Kısacası, aynı tanım altında yer alan varlıkların anlamsal uzanımlarının değişmesine rağmen aynı anlamsal dizgede görünüm sergilemesi, sözcüğün anlambilimsel yorumlanmasını güç hale getirmektedir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanımlarla tanık tümcelerin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 10’da Türkçe sözlüklerde yer alan içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Düz Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Düz Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 10: “düz” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Yatay durumda olan, eğik ya da dik olmayan.	<i>somut uzanım</i>	-Yere paralel konumlanma.
2. Eğri ya da kıvrımlı olmayan, doğru.	<i>somut uzanım</i>	-Uzam ya da nesnenin belirli bir doğrultuyu takip etmesi.
3. Yüzeyinde girinti çıkıntı ya da yükselti olmayan.	<i>somut uzanım</i>	-Uzam ya da nesnenin pürüz ya da yükseltiye sahip olmaması.
4. Yalın, sade, süssüz.	<i>soyut uzanım</i>	-Metinde ağır dilsel ifadeler yer verilmemesi. -Metinde değişmeceli anlam kullanılmaması/sınırlı kullanılması.

5. Çizgisiz, desensiz ya da tek renkli.	<i>somut uzanım</i>	-Nesnenin üzerinde detay, renk ya da hareket olmaması.
6. Kıvrırcık ya da dalgalı olmayan.	<i>somut uzanım</i>	-Saçın kıvrıma sahip olmaması.
7. Topuksuz ya da kısa topuklu.	<i>somut uzanım</i>	-Ayakkabının kısa bir topuğa sahip olması/topuğa sahip olmaması.

Tablo 10 incelendiğinde, söz konusu sığata ilişkin, uzman görüşleri doğrultusunda 7 farklı tanıma yer verildiği görülmektedir. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelediğinde Tanım-1, Tanım-2, Tanım-3, Tanım-5, Tanım-6 ve Tanım-7'nin *somut uzanım* oluşturduğu, Tanım-4'n ise *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ltleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Düz Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Düz sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11: “düz” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Eğri ya da kıvrımlı olmayan, doğru. (TANIM-II)	18	42
2. Yüzeyinde girinti çıkıntı ya da yükselti olmayan. (TANIM-III)	11	26
3. Kıvrırcık ya da dalgalı olmayan. (TANIM-VI)	8	19
4. Yatay durumda olan, eğik ya da dik olmayan. (TANIM-I)	5	12
5. Topuksuz ya da kısa topuklu. (TANIM-VII)	1	2
6. Yalın, sade, süssüz. (TANIM-IV)	-	-
7. izgisiz, desensiz ya da tek renkli. (TANIM-V)	-	-
TOPLAM	43	100

Tablo 11 incelendiğinde araştırma evreni kapsamında sıklığı en yüksek tanımın %42’lik bir oranla Tanım-2 olduğu, onu %26’lık oranla Tanım-3’ün takip ettiği görülmektedir. Örnekleme, Tanım-4 ve Tanım-5’e ilişkin tanık tümceye rastlanmadığı da elde edilen bulgular arasındadır.

“düz” Sıfatının Anlam Tercihi Görünümleri

Düz sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümü Tablo 12 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 12: “düz” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	BİÇİMSEL NİTELİK	çizgi (5), hat (3), doğrultu, şekil.	10	18
	YER	yol (5), cadde, köprü, sokak.	8	
TANIM-II	YER	ova (5), arazi (3), alan, dam, yer.	11	11
TANIM-III	VÜCUT BÖLÜMÜ	saç (8).	8	8
TANIM-IV	YER	zemin (3), tahta, yer.	5	5
TANIM-V	NESNE	ayakkabı.	1	1
TOPLAM			43	43

Katılımcılar *düz* sıfatına ilişkin TANIM-I kapsamında BİÇİMSEL NİTELİK ve YER olmak üzere iki ulam kodlamışlardır. BİÇİMSEL NİTELİK ulamı kapsamında *çizgi* (f=5); YER ulamı kapsamında ise *yol* (f=5) eşdizimsel öğelerinin kullanım sıklığının yüksek olduğu gözlemlenmektedir.

- Hiçbir yere sapsmadan **düz** bir **çizgi** üzerinde yürümeye başladım. (RA16B2A-0316)

- **Düz** bir **yolda** iki yanda kırmızı kiremitli evler... Köşe başlarında itinaıyla koyulmuş çöp bidonları... (RA16B2A-0675)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında YER ulamını tercih etmişlerdir. Söz konusu ulama ilişkin en sık karşılaşılan eşdizimsel ögenin *ova* (f=5) olduğu gözlemlenmektedir.

- Hem de son nefesine kadar, bu dağlara, bu **düz**, boz **ovaya** bakıp, yol gözleyerek, ne demişti? (UA16B4A-0320)

Katılımcılar *düz* sıfatı TANIM-III kapsamında VÜCUT BÖLÜMÜ ulamını kodlamışlardır. Söz konusu ulama ilişkin *saç* (f=8) eşdizimsel ögesinin kullanım sıklığının yaygın olduğu gözlemlenmektedir.

- Kâküllü **düz saçları**, hastanede bile hiç aksatmadan biçimlendirdiği "Marlene Dietrich" kaşları, aynı anda hem ılık hem de buz gibi bakabilen badem gözleriyle "Evita" lakabını kazanmıştı. (TA16B1A-0069)

TANIM-IV kapsamında katılımcılar YER ulamını kodlamışlardır. Söz konusu ulamda *zemin* (f=3) eşdizimsel ögesinin sık kullanıldığı gözlemlenmektedir.

- Her yer **düz** bir **zemin** halinde uzayıp gidiyordu. Hiçbir bitki izine rastlamadılar. (SA16B2A-0433)

Katılımcılar *düz* sıfatına ilişkin TANIM-V'te NESNE ulamı kapsamında, tek bir tanık tümce kodlanmıştır:

- Altına da siyah kumaş bir pantolon ve siyah **düz ayakkabılar**... (VA16B4A-1030)

4.1.1.2. “eğri” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Eğri sıfatının anlam tercihi görünümlerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 13’te yer almaktadır.

Tablo 13: “eğri” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Doğru ve kırık çizgi biçiminde olmayıp yönünü değiştirerek devam eden, aynı istikamet üzere gitmeyen, çarpık: eğri sokak // eğri çizgi. II. Yay gibi, kavis biçiminde olan, kavisli, mukavves: eğri bıçak // eğri kılıç // Eğri ve altın kakmalı kılıçlar. (Ömer Seyfettin) III. Mec. Kanunun, hak ölçülerinin ve ahlak kurallarının gerektirdiği şekilde davranmayan, namuslu, dürüst ve güvenilir olmayan: eğri adam. IV. Mec. Hakka veya aslına uygun olmayan, yanlış, hatalı: eğri söz.
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Doğru, düz olmayan, bir noktasında yer değiştiren, çarpık, münhani, doğru karşıtı: eğri bir yol. II. Yay gibi kavislenmiş, eğmeçli, mukavves: eğri kılıç. III. Yatay ya da düşey olmayan, bütünüyle bir yana eğilmiş bulunan, eğik, mail: eğri bir masa.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Doğru, düz olmayan, bir noktasında yer değiştiren, çarpık: eğri bir yol. II. Yay gibi kavislenmiş, eğmeçli, mukavves: eğri kılıç. III. Yatay ya da düşey olmayan, bütünüyle bir yana eğilmiş bulunan, eğik, mail: eğri bir masa // eğri ağaç.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Doğru, düz ya da dikey olmayan, bir noktasında yön değiştiren, çarpıklığı olan. II. Yay biçimini almış, eğmeçli. III. Bütünüyle bir yana eğilmiş olan, yatay ya da düşey olmayan, eğik: Masa eğri duruyor. IV. mec. Söz ve davranışlarına güvenilemeyen (kimse), doğru olmayan (söz): Eğrilerle oturulup kalkılmaz.

Tablo 13 incelendiğinde, *eğri* sıfatına ilişkin MBTS’de 4, TDKTS’de 3, DDTS’de 3 ve PTS’de 4 farklı tanıma yer verildiği görölmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla ilk olarak sözlüklerde tanımlar kapsamında yer alan tanık sayılarının dengeli bir dağılıma sahip olmadığı söylenebilir. Bazı tanımlara ilişkin birden çok tanık kullanılırken (örneğin bkz. MBTS Tanım-II) bazı tanımlara ilişkin hiçbir tanık tümce verilmediği görölmektedir (örneğin bkz. PTS Tanım-I).

Öte yandan, sözlüklerde rastlanan başka bir olgu da *eğri* sıfatına ilişkin modern dili örneklemeyen, arkaik sözcüklerin de tanımla birlikte yer verilmesi üzerinedir. Sözlüklerde, araştırma kapsamında incelenen diğer sıfatlara ilişkin bir böyle bir tanımlama tercihi yapılmamıştır. Örneğin, MBTS Tanım-II’de *mukavves*, TDKTS Tanım-I’de *münhani* ve Tanım-II’de *mukavves*; DDTS Tanım-II’de *mukavves* sözcüklerine yer verilmiştir. Sözlüklerin güncel dili örneklemeleri bağlamında, bu arkaik sözcüklere yer verilmemesi gerektiği düşünülmektedir.

Sözlükler karşılaştırmalı olarak tanımlama seçimi açısından incelendiğinde, ortak bir eğilim sergilenemediği gözlemlenmektedir. Örneğin MBTS Tanım-II’ye ilişkin tanımın yazınsal dilden alınmış olduğu ve diğer tanıkların belirli bir bağlam içerisinde olmadan öbek yapı halinde yer aldığı; TDKTS’de ve DDTS’de yer alan tanıkların tamamının öbek yapıda olduğu; PTS’de Tanım-I ve Tanım-II’ye ilişkin tanım tümünün yer almadığı, diğer tanımların ise genel dilden alındığı görülmektedir. Son olarak bazı sözlüklerde sözcük türü ayrımı konusunda belirsizliklere rastlanmaktadır. Örneğin PTS Tanım-III ve Tanım-IV’e ilişkin tanıklar incelendiğinde “*eğri*” sözcüğünün sıfat değil ad kategorisinde değerlendirilebileceği görülmektedir. Bu açılarından, tanımların ve tanım tümcelerinin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanım tümceninin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 14’te sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Eğri Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu- Eğri Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 14: “eğri” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Doğru, düz ya da dikey olmayan, bir noktasında yön değiştiren, çarpık.	<i>somut uzanım</i>	-Belirli bir kıvrıma sahip olma, düz olmama.
2. Yay gibi, kavis biçiminde olan, kavisli.	<i>somut uzanım</i>	-Yay biçimine sahip olma.
3. Kanun ya da kuralların gerektirdiği şekilde davranmayan.	<i>soyut uzanım</i>	- Kanun ya da kuralların dışında davranan kişi.
4. Kanun ya da kurallara uygun olmayan.	<i>soyut uzanım</i>	-Uygunsuz kabul edilen bir davranış, söz ya da eylem.

Tablo 14 incelendiğinde, uzman görüşleri doğrultusunda söz konusu sığata ilişkin 4 farklı tanımla karşılaşıldığı görölmektedir. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1 ve Tanım-2'nin *somut uzanım* oluşturduğu, Tanım-3 ve Tanım-4'ün *soyut uzanım* oluşturduğu görölmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tablolarda ayrıca yer almaktadır.

Eğri Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Eğri sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 15'te yer almaktadır.

Tablo 15: “eğri” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Doğru, düz ya da dikey olmayan, bir noktasında yön değiştiren, çarpık. (TANIM-I)	4	80
2. Yay gibi, kavis biçiminde olan, kavisli. (TANIM-II)	1	20
3. Kanun ya da kuralların gerektirdiği şekilde davranmayan. (TANIM-III)	-	-
4. Kanun ya da kurallara uygun olmayan. (TANIM-IV)	-	-
TOPLAM	5	100

Tablo 15 incelendiğinde, diğer sıfatlara göre “eğri” sıfatının dizgesel kullanımının son derece sınırlı olduğu görölmektedir. Kullanım sıklığı açısından bakıldığında ise en

yüksek tanımın %80’lik bir oranla Tanım-1 olduğu, onu %20’lik oranla Tanım-2’nin takip ettiği, Tanım-3 ve Tanım-4’e ilişkin ise kodlama yapılmadığı görülmektedir. Bu açıdan söz konusu sıfatın, incelenen dizgelerde genellikle temel anlam düzeyinde kullanıldığı söylenebilir.

“eğri” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Eğri sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sığata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümüleri Tablo 16 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 16: “eğri” Sıfatı Anlam Tercih Görünümüleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	YER	direk.	1	4
	ETKİNLİK	oturma.	1	
	NESNE	değnek.	1	
	VÜCUT BÖLÜMÜ	kemik.	1	
TANIM-II	NESNE	kılıç.	1	1
TOPLAM			5	5

Katılımcılar TANIM-I kapsamında YER, ETKİNLİK, NESNE ve VÜCUT BÖLÜMÜ ulamlarından birer öge kodlamışlardır. YER ulamında *direk*, ETKİNLİK ulamında *oturma*, NESNE ulamında *değnek* ve VÜCUT BÖLÜMÜ ulamında *kemik* öğeleri karşımıza çıkmaktadır.

- Dokunduğın her şey ısınır. Sokaklardaki kirlı ve yalnız ağaçlar, unutulmuş lambaların **eğri direkleri**, çamur birikintileri, kullanılmayan bisikletler dokunduğın anda sımsıcak olur, beklemekten ve özlemekten... (SA16B2A-0502)

- Topal Celo hikâyesinin sonunda dayanamayıp çişini bahane ederek **eğri değneğine** yaslandı, çocuk ayaklarına ancak olabilecek lastiklerini kalın yün çoraplarının üzerinden kaydırarak ayaklarına geçirdi. (SA16B2A-0618)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında NESNE ulamında *kılıç* olmak üzere bir öge kodlamışlardır.

- Gözleri yatağının karşısındaki beyaz duvarda sabitlenmiş otururken Hüseyin ağa kâh akıncı olmuş atının nal sesi Viyana'da, Ukranya steplerinde, Bağdat'ta duyulmuş, kâh **eğri kılıçlı** bir levent olmuş Cezayir'e yelken açmış. (TA16B3A-3348)

4.1.1.3. “yamuk” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Yamuk sıfatının anlam tercihi görünümelerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17: “yamuk” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Bir tarafa doğru eğik olan.
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Bir yana doğru eğik olan. II. Mec. Sözüden dönen, yanlışlık yapan (kimse): O yamuk herifler bir daha giremezler mahalleimize.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Bir yana doğru eğik olan.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Bir yana doğru eğik ya da bir yanı eğrilmiş olan. II. Arg. Kötülük yapan, aldatıcı, düzensi. III. Arg. Eğri, kötü (iş, davranış).

Tablo 17 incelendiğinde yamuk sıfatına ilişkin MBTS’de 1, TDKTS’de 2, DDTS’de 1 ve PTS’de 3 farklı anlama yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla sözlüklerdeki tanımlar incelendiğinde tanımların niceliksel açıdan aynı görünümü

sergilemediği söylenebilir. Örneğin MBTS’de ve DDTS’de temel anlam düzeyinde tek tanım yer alırken, TDKTS’de temel anlamın yanı sıra bir değişmeceli anlam, PTS’de ise temel anlamın yanında 2 değişmeceli anlama yer verildiği görülmektedir. Bu durum da söz konusu sıfatın içlemini belirleme açısından sorun yaratmaktadır.

Türkçe sözlüklerin tanık tümce dağılımı incelendiğinde dengeli bir dağılıma ulaşılamadığı gözlemlenmektedir. Sözlüklerde TDKTS Tanım-II dışında hiçbir tanık tümceye rastlanmamaktadır. Bu kapsamda söz konusu sıfatın anlamsal düzeyleri açısından sözlükler arasında bir tutarlılık sağlanamadığı ve tanık tümcelerinin de niceliksel açıdan yeterli olmadığı söylenebilir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerinin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 18’de sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Yamuk Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Yamuk Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 18: “yamuk” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Bir yana doğru eğik ya da bir yanı eğrilmiş olan.	<i>somut uzanım</i>	-Nesnenin biçimsel ya da konumsal açıdan simetrik olmaması.
2. Kötülük yapan, aldatıcı, düzensiz.	<i>soyut uzanım</i>	-Kişinin kötü bir amaca sahip olması.
3. Kötü bir amaçla yapılan.	<i>soyut uzanım</i>	- Davranışın kötü bir amaca hizmet etmesi.

Tablo 18 incelendiğinde, uzman görüşleri doğrultusunda söz konusu sıfata ilişkin 3 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Bu tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1’in *somut uzanım* oluşturduğu, Tanım-2 ve Tanım-3’ün *soyut uzanım*

oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tablolarda ayrıca yer almaktadır.

Yamuk Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Yamuk sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 19’da yer almaktadır.

Tablo 19: “yamuk” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Bir yana doğru eğik ya da bir yanı eğrilmiş olan. (TANIM-I)	6	100
2. Kötülük yapan, aldatıcı, düzensiz. (TANIM-II)	-	-
3. Kötü bir amaçla yapılan. (TANIM-III)	-	-
TOPLAM	6	100

Tablo 19 incelendiğinde, “yamuk” sözcüğünün diğer sıfatlara göre, sıfat kategorisinde kullanımının son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Kullanım sıklığı açısından bakıldığında bütün tanıkların Tanım-I kapsamında değerlendirildiği, diğer tanımlara ilişkin katılımcılar tarafından kodlama yapılmadığı görülmektedir. Bu anlamda sıfat, yalnızca temel anlam görünümüyle karşımıza çıktığı söylenebilir.

“yamuk” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Yamuk sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümü Tablo 20 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 20: “yamuk” Sıfatı Anlam Tercih Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	VÜCUT BÖLÜMÜ	kafa (5), ağız.	6	6
TOPLAM			6	6

Katılımcılar TANIM-I kapsamında VÜCUT BÖLÜMÜ ulamını kodlamışlardır. Söz konusu ulamda *kafa* (f=5) ögesinin yaygın bir eşdizimliliğe sahip olduğu gözlemlenmektedir.

- Kaptan Teneke **yamuk kafasını** yelpaze gibi oraya buraya döndürüp n'olduğunu anlamaya çalışırken kafasındaki göçüğü fark etti... (SA16B2A-1199)

4.1.1.4. “yuvarlak” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Yuvarlak sıfatının anlam tercihi görünümünü betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümü incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümü Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 21: “yuvarlak” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misallî Büyük Türkçe Sözlük: I. Top veya küre biçiminde olan, müdevver, kürevi: yuvarlak düğme // yuvarlak meydan // Bütün ev halkı üstü muşamba örtülü yuvarlak masa başında toplanırdık. (Yusuf Z. Ortaç) II. Tekerlek biçiminde, çember biçiminde olan. III. (Konuşma, söz, kelime ve benzeri için) Bir şeyi kesin olarak bildirmeyen, başka manalara da çekilebilen: Totalitarizm. Bu yuvarlak kelime hem faşist diktatörlükleri hem de Sovyet rejimini içine alıyor. (Cemil Meriç).
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Top veya küre biçiminde olan, müdevver: yuvarlak bir yüz // yuvarlak bir masa. II. Mec. Kesin ve açık olmayan (söz, laf vb.).
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Top ya da küre, çember biçiminde olan, müdevver: yuvarlak bir yüz // yuvarlak bir masa.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Top ya da küre biçiminde olan, toparlak.

Tablo 21 incelendiğinde yuvarlak sıfatına ilişkin MBTS’de 3, TDKTS’de 2, DDTs’de 1 ve PTS’de 1 farklı anlama yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla tanımlar incelendiğinde birbirine çok yakın anlamsal uzanımların farklı tanımlarda yer aldığı ve ayırt edici özellikler kapsamında farklılık gösteren hiçbir içeriğe rastlanmadığı görülmektedir. Örneğin MBTS Tanım-I’de “Top veya küre biçiminde olan, müdevver, kürevi.” tanımı ile aynı sözlükte Tanım-II’de “Tekerlek biçiminde, çember biçiminde olan.” tanımı arasında gönderimsel olarak bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durumun da tanımların anlamsal sınırlarının ortaya konma sürecinde muğlaklığa neden olacağı düşünülmektedir. Ayrıca sözlüklerde tanımların altında yer alan tanık sayılarının dengeli bir dağılıma sahip olmadığı söylenebilir. Bazı tanımlara ilişkin birden çok tanık kullanılırken (örneğin bkz. MBTS Tanım-I) bazı tanımlara ilişkin hiçbir tanık verilmediği görülmektedir (örneğin bkz. TDKTS Tanım-II).

Tanımlar, tanık seçimi açısından incelendiğinde, eş düzenli bir seçim yapılmadığı gözlemlenmektedir. Örneğin MBTS’de tanıkların yazınsal dilden alınmış olduğu; TDKTS’de Tanım-I’in belirli bir bağlam içerisinde olmadan öbek yapı halinde yer aldığı ve Tanım-II’ye ilişkin tanığa yer verilmediği; DDTs’de Tanım-I’in öbek yapıda olduğu; PTS’de Tanım-I’e ilişkin tanık tümcenin yer almadığı görülmektedir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 22’de sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Yuvarlak Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel

Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Yuvarlak Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 22: “yuvarlak” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Top, küre ya da çember biçiminde olan.	<i>somut uzanım</i>	-Nesnenin oval hatlara sahip olması.
2. Kesin ve açık ifade edilmeyen.	<i>soyut uzanım</i>	-Bir ifadenin açık ve net olup olmaması.

Tablo 22 incelendiğinde, uzman görüşleri doğrultusunda söz konusu sığata ilişkin 2 farklı tanıma rastlanmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1’in *somut*, Tanım-2’nin *soyut uzanım* oluşturduğu görölmektedir. Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Yuvarlak Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Yuvarlak sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşıma sıklığı ve yüzdesi Tablo 23’te yer almaktadır.

Tablo 23: “yuvarlak” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Top, küre ya da çember biçiminde olan. (TANIM-I)	56	93
2. Kesin ve açık ifade edilmeyen. (TANIM-II)	4	7
TOPLAM	60	100

Tablo 23 incelendiğinde, araştırma evreninde kullanım sıklığı en yüksek tanımın %93’lük oranla Tanım-I olduğu görölmektedir. Onu %7’lik oranla Tanım-II izlemektedir. Bu açıdan sıfatın büyük oranda temel anlam görünümüyle karşımıza çıktığı sonucuna ulaşılabilir.

“yuvarlak” Sifatının Anlam Tercih Görünümleri

Yuvarlak sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi ögeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sığata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerdendirilen eşdizimsel ögeler ve ögelerin sıklık görünümüleri Tablo 24 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 24: “yuvarlak” Sıfatı Anlam Tercih Görünümüleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	NESNE	masa (5), gözlük (3), cam (2), kapak (2), tepsi (2), yatak (2), ayna, bez, boru, çerçeve, düğme, nesne, sünger, tahta, teker, teneke.	26	56
	VÜCUT BÖLÜMÜ	göz (4), yüz (3), burun (2), çene (2), göğüs (2), kafa (2), kalça (2), ağız, diz, gözbebeği, omuz, surat.	22	
	BİÇİMSEL NİTELİK	hat (2), çember, çıkıntı, delik, elips, şekil, uç.	8	
TANIM-II	ETKİNLİK	cevap (2), ifade, soru.	4	4
TOPLAM			60	60

Katılımcılar yuvarlak sıfatına ilişkin TANIM-I kapsamında NESNE, VÜCUT BÖLÜMÜ ve BİÇİMSEL NİTELİK olmak üzere üç farklı ulam kodlamışlardır. NESNE ulamında *masa* (f=5); VÜCUT BÖLÜMÜ ulamında *göz* (f=4); BİÇİMSEL NİTELİK ulamında *hat* (f=2); eşdizimsel ögelerinin diğer ögelere göre daha sık kullanıldığı gözlemlenmektedir.

- Mehmet'in yüzünden çekmiş, çok önemli ve heyecanlı bir cevap verecekmiş gibi **yuvarlak gözlerini** kısarak; "Sorma şekerim! Biraz önce gecenin organizatörlerinden biri telefon edip... (RA16B2A-0624)
- Bütün dikkatimi fincanın **yuvarlak hatlarına**, üzerine düşen gölge ve ışığa vermeye çalıştım. (SA16B4A-3367)
- **Yuvarlak** bir **masanın** çevresinde biz beş kişi, beş kişi de onlardan, sıralandık. Birbirimize sorular sorduk. (SA16B1A-0768)

Yuvarlak sıfatı TANIM-II kapsamında ETKİNLİK ulamıyla karşımıza çıkmaktadır. Ulama ilişkin ögeler incelendiğinde *cevap* (f=2) ögesinin diğerlerine göre daha sık bir kullanıma sahip olduğu gözlemlenmektedir.

- Arkeolojide asistan, ister miydin onu acaba? Duraladı, sonra işin içinden sıyrılmak için **yuvarlak** bir **cevap** verdi. (RA16B2A-0441)

Biçim Sıfatlarının Anlam Tercih Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Düz, eğri, yamuk ve yuvarlak sıfatları, temel anlam düzeyinde varlıkların biçimsel hatlarına sınırlılık getiren sıfatlar arasında yer almaktadır. Söz konusu sıfatların tercih ettiği ulamlar ve bu ulamlara ilişkin öne çıkan ögeler Tablo 25’te yer almaktadır.

Tablo 25: Biçim Sıfatlarının Tercih Ettiği Ulamlar ve Eşdizimsel Ögeler

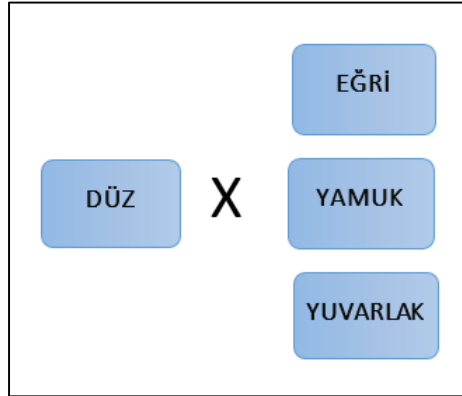
Sıfat	Tanım	Ulam	Eşdizimsel Öge
DÜZ	<i>Eğri ya da kıvrımlı olmayan, doğru.</i>	BİÇİMSEL NİTELİK	çizgi, hat.
		YER	yol.
	<i>Yüzeyinde girinti çıkıntı ya da yükselti olmayan.</i>	YER	ova, arazi.
	<i>Kıvrırcık ya da dalgalı olmayan.</i>	VÜCUT BÖLÜMÜ	saç.
	<i>Yatay durumda olan, eğik ya da dik olmayan.</i>	YER	zemin.
	<i>Topuksuz ya da kısa topuklu.</i>	NESNE	ayakkabı.
EĞRİ	<i>Doğru, düz ya da dikey olmayan, bir noktasında yön değiştiren, çarpık.</i>	YER	direk.
		ETKİNLİK	oturma.
		NESNE	değnek.
		VÜCUT BÖLÜMÜ	kemik.
	<i>Yay gibi, kavis biçiminde olan, kavisli.</i>	NESNE	kılıç.

YAMUK	<i>Bir yana doğru eğik ya da bir yanı eğrilmiş olan.</i>	VÜCUT BÖLÜMÜ	kafa, ağız.
YUVARLAK	<i>Top, küre ya da çember biçiminde olan.</i>	NESNE	masa, gözlük.
		VÜCUT BÖLÜMÜ	göz, yüz.
	<i>Kesin ve açık olmayan.</i>	ETKİNLİK	cevap, ifade, soru.

Tablo 25 incelendiğinde sıfatların farklı anlam düzeylerinde farklı ulamlar ve eşdizimsel ögeleri tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca aynı sığata ilişkin ortak ulamlara rastlansa da bu ulamlar etrafında dizilim gösteren ögeler uzanımsal olarak birbirinden ayrılmaktadır. Çalışma kapsamındaki biçim sıfatlarının anlamsal sınırlarını belirlemek açısından önemli bir aşama olan söz konusu anlambilimsel betimlemeler, sıfatların işlemlerini ortaya koyma açısından yeterli sayılamayabilmektedir. Bu yüzden, araştırma konusu sıfatların tercih edilen ulamlar ve eşdizimsel ögeler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi, çalışmanın kapsamlılığını arttıracaktır.

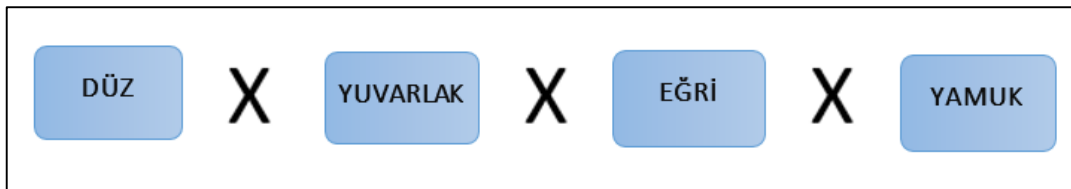
Çalışmada yer verilen dört sıfat arasında, sözcüklerarası anlam ilişkileri bağlamında *düz* sıfatının diğer sıfatların her biri ile doğrudan gözlemlenebilir ilişkiler kurabilmesi nedeniyle, anlamsal açıdan çekirdek bir sözcük olduğu gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda “düz/eğri”, “düz/yamuk”, “düz/yuvarlak” sözcük çiftleri incelendiğinde, ilk olarak karşıtanlamlılık ilişkisi akla gelmektedir. Bağdaşmazlığın bir türü olan karşıtanlamlılık, anlamsal olarak farklı alt ilişki türleriyle karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin *düz* sıfatı, anlamsal açıdan odak sözcük olarak ele alındığında *eğri*, *yamuk*, *yuvarlak* sıfatlarıyla ikili ilişkilerinde *derecelendirilebilir* bir karşıtlığa sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda “düz değil ise eğri” ya da “düz değil ise yamuk”

önergelerinin her bir bağlam koşulunda kabul edilebilirliği sağlayamaması, söz konusu karşıtlığa derecelendirilebilir bir nitelik yüklemektedir.

Şekil 7: *düz*, *eğri*, *yamuk* ve *yuvarlak* Sıfatlarına İlişkin Derecelendirilebilir Karşıtlık Görünümü

Öte yandan *düz*, *eğri*, *yamuk*, *yuvarlak* sıfatları bir arada değerlendirildiğinde karşıtanlamlılığın farklı bir düzeyi ile karşılaşılmaktadır. Sözü edilen dört sıfat arasında aynı zamanda biçimselliğe ilişkin taksonomik bir eş değerlilik söz konusudur. Diğer bir deyişle anlamsal hiyerarşi bağlamında söz konusu dört sıfat aynı düzeyde yer almaktadır. Saeed (2003) aynı düzeydeki bu tür sözcüksel kümelerini *taksonomik yakınlar* olarak adlandırmakta ve bu yapıların aynı düzeyde olduğu için uyumsuz (incompatible) bir karşıtlık özelliği olduğunu ifade etmektedir.

Şekil 8: *düz*, *eğri*, *yamuk* ve *yuvarlak* Sıfatlarına İlişkin Uyumsuz Karşıtlık Görünümü

Düz, *eğri*, *yamuk*, *yuvarlak* sıfatlarına ilişkin karşıtanlamlılık açısından farklı düzeyler olduğu bilgisine ulaşılsa da bu karşıtlıkların hangi durumlarda sağlanabildiğinin ortaya konması, sıfatların anlamsal profillerinin çizilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu kapsamda *düz* sıfatının kullanıldığı dizgelerin *yuvarlak*, *eğri*, *yamuk* sıfatlarının hangi uzanımsal kodlamalar doğrultusunda karşıtlık sergilediğini ortaya koymak bir zorunluluk haline gelmektedir. Söz konusu betimleme sürecinde anlam içerikleri değişikçe birliktelik kullanımı, eşdizimlilik, anlam tercihi gibi diğer anlamsal ve dizimsel yapılanmaların da değişmesi beklenmektedir. Bu kapsamda ilk olarak *düz* sıfatı ile karşıtlık sergilemesi beklenen sıfatlar değiştirim testi yoluyla sınanmıştır. Değiştirim testi aracılığıyla, sıfatların hangi tanım düzeyinde ne tür ulamları tercih ettiği ortaya konularak var olan karşıtlık görünümlerinin kısıtlayıcıları da belirlenmiş olacaktır. Değiştirim testleri özellikle sözdizim alanında yaygınlıkla kullanılan, belirli bir ögenin saptanan diğer ögeyle benzer bağlam koşullarını oluşturup oluşturmadığını ortaya koymak amacıyla başvurulan testlerdir. Söz konusu testlerin uygulanma sürecini sınanmak istenen ögenin, bağlama hiçbir şekilde müdahale edilmeksizin, diğer ögenin yerine yerleştirilerek uygunluk düzeyinin kabul edilebilir olup olmadığının denetlenmesi oluşturmaktadır.

Aşağıda *düz* sıfatıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler ile sırasıyla *eğri*, *yamuk* ve *yuvarlak* sıfatlarıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler, değiştirim testi aracılığıyla çaprazlanmış bir biçimde yer almaktadır.

Düz/Eğri Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Düz sıfatının “Eğri ya da kıvrımlı olmayan, doğru.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *eğri* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda *düz* ve *eğri* sıfatları Tanım-I kapsamında doğrudan karşıtlık ilişkisi kurabilmektedir. Bu açıdan, temel anlam düzeyinde *düz* ve *eğri* sıfatlarının nesnelere ya da varlıkların çizgisel olarak aynı yönde devam edip etmemesi kısıtlayıcısı bağlamında karşıtanlamlılık ilişkisi içerisinde olduğu düşünülmektedir.

Düz sıfatının “Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *eğri* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda eşdizimsel bütün ögelerle karşıtlık ilişkisi kuramadığı gözlemlenmektedir. Bu anlamda, “eğri arazi” öbeği kabul edilebilir bir birliktelik kullanımı sunarken “eğri ova” öbeği kabul edilebilirliğin sınırlılığını zorlamaktadır. Öte yandan, sıfatın Tanım-II kapsamındaki nesne ya da yerin yüzeyindeki pürüzlülüğe gönderimde bulunan anlam içeriğinin tam olarak “eğri arazi” öbeğinde aynı uzanım ile kullanılmadığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan, “düz arazi” öbeği arazinin yüzeyindeki oluşumlara gönderimde bulunurken “eğri arazi” öbeği arazinin yüzeyinden çok, arazinin eğimine gönderimde bulunmaktadır. Bu açıdan, Tanım-II düzeyinde karşıtlık sağlanır gibi görünürken söz konusu karşıtlığın aynı uzanıma sahip olmadığını da önemli bir bulgu olduğu düşünülmektedir.

Düz sıfatının “Kıvrırcık ya da dalgalı olmayan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *eğri* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda karşıtlık sağlayamadığı gözlemlenmektedir. Söz konusu anlam düzeyinde *düz* sıfatının karşıtanlamlılık görünümünü *kıvrırcık*, *dalgalı* gibi sıfatlar oluşturmaktadır. Bu anlam düzeyinde, *düz* sıfatına yönelik *kıvrırcık*, *dalgalı* örneklerinde olduğu gibi taksonomik yakınlıklar kapsamında uyumsuz bir karşıtlık beklenmektedir.

Sıfatın “Yatay durumda olan, eğik ve dik olmayan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *eğri* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda karşıtlık sergileyebildiği görülmektedir. Söz konusu karşıtlık, Tanım-I ile yakın uzanıma sahip gibi görünse de yüzeyin yatay/çizgisel uzanımı değil, herhangi bir eğime sahip olup olmamaya ilgili dikey uzanımı içermesi kısıtlayıcısı bağlamında birbirinden ayrılmaktadır.

Eğri sıfatının “Doğru, düz ya da dikey olmayan, bir noktasında yön değiştiren.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *düz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda karşıtlık sergileyebildiği görölmektedir. Her iki sıfat arasında nesnelere dikey ya da yatay olarak çizgisel olma bağlamında ortak bir kısıtlayıcıya sahip olduğu söylenebilir.

Eğri sıfatının “Yay gibi, kavis biçiminde olan, kavisli.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *düz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda karşıtlık sergileyebildiği görölmektedir. Söz konusu tanım, Tanım-I kapsamında da değerlendirilebileceği gibi sözlüklerde ayrı bir maddebaşı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Düz/Yamuk Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Düz sıfatının “Eğri ya da kıvrımlı olmayan, doğru.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *yamuk* sıfatı ile öbek yapılar oluşturma koşulları test edilirken anlamsal açıdan muğlak olan birimler TUDTS’de yer alan bağımlı dizinler aracılığıyla denetlenmiş, bu bağlamda derlemede *yamuk* sıfatı ile “çizgi” ögesinin eşdizimlilik gösterdiği, fakat “hat” ve “yol” ögelerinde böyle bir görünüme ulaşılamadığı görölmüştür. Bu açıdan, *düz/yamuk* sıfat çiftinin sınırlı düzeyde bir karşıtlık sergileyebildiği söylenebilir.

Düz sıfatının “Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *yamuk* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda karşıtlık sergileyemediği görölmektedir. “yamuk ova” ve “yamuk arazi” kullanımları uzamın üzerinde yükseltiye neden olan bir nesnenin olup olmaması kısıtlayıcısı bağlamında karşıtanlamlılık düzeyinde kabul edilebilir bir kullanım örneği sunmamaktadır.

Düz sıfatının “Kıvrıcık ya da dalgalı olmayan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *yamuk* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda karşıtlık sergileyemediği

gözlemlenmektedir. Bu kapsamda “saç “ögesinin biçimsel niteliğine ilişkin anlamlama sürecinde *yamuk* sıfatının uzanımlarının uygun düşmediği söylenebilir.

Sıfatın “Yatay durumda olan, eğik ve dik olmayan.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *yamuk* sıfatı ile karşıtlık görünümü oluşturma koşulları test edilirken söz konusu ögenin TUDTS aracılığıyla bağımlı dizin görünümleri incelenmiş, bu bağlamda derlemede *yamuk* sıfatı ile *zemin* ögesinin eşdizimlilik gösterme eğiliminde olmadığı sonucuna varılmıştır.

Yamuk sıfatının “Bir yana doğru eğik ya da bir yanı eğrilmiş olan.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *düz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda karşıtlık görünümü oluşturma koşulları test edilirken söz konusu ögelerin birliktelik kullanımları derlemede bağımlı dizinler aracılığıyla denetlenmiş ve Tanım-II kapsamında, değişmeceli anlam düzeyinde *yamuk/düz* sıfat çiftinin karşıtlık sergileyebilecek koşullara sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Düz-Yuvarlak Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Düz sıfatının “Eğri ya da kıvrımlı olmayan, doğru.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *yuvarlak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda sınırlı bir karşıtlık ilişkisine sahip olduğu görülmektedir. Eşdizimsel ögeler incelendiğinde, “çizgi, hat” gibi adlarla kabul edilebilir görünümler sunarken “yol” adı için kabul edilebilir bir profil çizmemektedir. Eşdizimliliğin kurulabildiği ögeler geometrik bir uzanıma sahipken “yol” ögesi içlemsel olarak yuvarlak bir hatta sahip olma özelliğini karşılayamadığından dolayı, söz konusu anlam düzeyindeki karşıtlık koşullarını eşdizimsel ögenin uzanımsal özelliklerinin etkilediğini söylemek mümkündür.

Düz sıfatının “Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *yuvarlak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda karşıtlık sergileyemediği görülmektedir. Sıfatın söz konusu gönderimi nesne ya da yerin üzerinde yükseltiye ya da pürüze neden olan bir yapılanmaya gönderimde bulunurken *yuvarlak* sıfatı direkt olarak biçimsel sınırlara gönderimde bulunmaktadır. Bu anlamda Tanım-II kapsamında söz konusu iki sıfatın ortak kısıtlayıcılara sahip olmadığı söylenebilir.

Düz sıfatının “Kıvrırcık ya da dalgalı olmayan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *yuvarlak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda karşıtlık ilişkisi sergileyemediği gözlemlenmektedir. *Düz/eğri* sıfat çiftinde olduğu gibi *düz/yuvarlak* sıfatlarının karşıtlık görünümünde, Tanım-III kapsamında sıfat, karşıtanlamlılık görünümlerini *kıvrırcık*, *dalgalı* gibi taksonomik açıdan başka bir anlamsal kümeden seçmektedir.

Sıfatın “Yatay durumda olan, eğik ve dik olmayan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *yuvarlak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda *zemin* ögesiyle karşıtlık ilişkisi kurabildiği, fakat bu ilişkinin aynı anlamsal uzanımlar kapsamında kurulamadığı gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda “düz zemin” öbeğinin uzanımları zeminin yatay olup olmaması bağlamında bir gönderime sahipken “yuvarlak zemin” öbeğinin uzanımları zeminin biçimsel sınırlamalarına ilişkin bir gönderime sahiptir.

Yuvarlak sıfatının “Top, küre ya da çember biçiminde olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *düz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda sınırlı bir karşıtlık sergilediği gözlemlenmektedir. Söz konusu karşıtlık “düz masa”, “düz yüz” ve “düz göğüs” öbekleriyle sağlanabilirken “düz göz”, “düz gözlük” öbekleriyle aynı düzeyde başarılı olamamaktadır. Öte yandan, *yuvarlak* sıfatının Tanım-I görünümünün temel anlam düzeyinde olduğu bilgisiyle değerlendirme yapıldığında “düz yüz” ve “düz göğüs” temel anlam düzeyinde değil, değişmeceli anlam düzeyinde bir karşıtlık kurabilmektedir. Bu

noktada bazı karşıtlık görünümlerinin temel anlamdan aktarılan değişmeceli anlam boyutunda da olabilmesinin söz konusu sıfatın karşıtanlamlılık görünümlerine ilişkin önemli bir çıkarım olduğu düşünülmektedir.

Yuvarlak sıfatının “Kesin ve açık olmayan.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *düz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda karşıtlık sergileyebildiği görülmektedir. Bu bağlamda, değişmeceli anlam düzeyinde *yuvarlak* ve *düz* sıfatlarının aynı uzanımına, doğrudan bir karşıtlık ilişkisine sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışma kapsamındaki biçim sıfatları anlam tercihi görünümleri kapsamında değerlendirildiğinde iki farklı karşıtanlamlılık düzeyiyle karşılaşılmıştır. Bunlardan ilki, diğer tüm sıfatlarla karşıtlık sergileyebilen “düz” sıfatının odakta olduğu dereceli karşıtlık durumlarıdır. İkinci karşıtlık durumu ise her bir sıfatın taksonomik olarak eş düzeyde bulunduğu varsayımıyla uyumsuz karşıtlıktır. Söz konusu karşıtlık görünümleri araştırma evrenindeki dizgeler aracılığıyla ortaya konduğunda temel anlam ve değişmeceli anlam düzeylerinde farklı anlamsal konumlandırmalar olduğu gözlemlenmiştir.

Düz/eğri sıfat çifti her bir anlam düzeyi açısından incelendiğinde, bütün anlam düzeylerinde tam bir karşıtlık görünümüne rastlanmamıştır. Söz konusu iki sıfatın nesnelere ya da varlıkların çizgisel olarak aynı yönde devam edip etmemesi kısıtlayıcısı bağlamında temel anlamıyla karşıtlık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Başka bir karşıtlık ilişkisi de herhangi bir eğime sahip olup olmaması içeriğine ilişkin gözlemlenmektedir. Öte yandan, söz konusu sıfat çiftinin nesne ya da yerin yüzeyindeki pürüzlülüğe gönderimde bulunan anlam içeriği açısından tam bir karşıtlık sergileyemediği söylenebilir. Bazı ögeler karşıtlık koşullarını yerine getirirken bazı ögelerde söz konusu koşullar sağlanamamaktadır. *Düz* sıfatının saçın niteliğine

gönderimde bulunan anlamsal uzanımının ise hiçbir koşulda karşıtlık sağlayamadığı da elde edilen diğer bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Düz/yamuk sıfat çifti değerlendirildiğinde nesnelere ya da varlıkların çizgisel olarak aynı yönde devam edip etmemesi kısıtlayıcısı bağlamında, iki sıfat arasında sınırlı bir karşıtlık kurulabildiği gözlemlenmektedir. Sıfatlar arasında, nesne ya da yerin yüzeyindeki pürüzlülüğe gönderimde bulunan anlam içeriği kapsamında ise karşıtlık söz konusu değildir. Aynı şekilde, saçın niteliğine ilişkin gönderimde ve uzamın herhangi bir eğime sahip olup olmaması bağlamında da hiçbir ögede karşıtlık ilişkisi kurulamamıştır. Öte yandan, *yamuk* sıfatının nesne ya da varlığın simetrik olup olmaması koşulları bağlamında *düz* sıfatıyla karşıtlık sağladığı gözlemlenmektedir.

Düz/yuvarlak sözcük çifti incelendiğinde nesne ya da varlıkların çizgisel olup olmama konusunda sınırlı bir karşıtlık ilişkisi kurulabildiği gözlemlenmektedir. Bu karşıtlık detaylı olarak incelendiğinde aynı uzanıma ilişkin bir karşıtlıktan söz etmek zordur. Aynı durum *yuvarlak* sıfatının temel anlam düzeyi olan nesnelere/varlıkların geometrik niteliklerinin aktarımında da söz konusudur. Bu açıdan, her iki sıfatla birliktelik kullanımı sergileyen ögelerin kabul edilebilir bir dizgesel görünüme sahip olduğu, fakat karşıtlık bağlamında aynı uzanıma sahip olmadığı gözlemlenmektedir. Öte yandan, bazı koşullarda söz konusu iki sıfat karşıtlık bağlamında hiç uyuşamamaktadır. *Düz* sıfatı, nesne ya da yerin yüzeyindeki pürüzlülüğe gönderimde bulunan anlam içeriğiyle diğer sıfatlarda olduğu gibi “saç” ögesine ilişkin bağlamlarda karşıtanlamlılığa rastlanmamaktadır. *Düz* ve *yuvarlak* sıfatlarına ilişkin elde edilen başka bir sonuç da her iki sıfatın değişmeceli anlam düzeyinde tam bir karşıtlık kurulabilmesi üzerinedir.

4.1.2. Boyut Sıfatlarının Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.1.2.1. “yüksek” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Yüksek sıfatının anlam tercihi görünümünü betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlevini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümü incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümü Tablo 26’da yer almaktadır.

Tablo 26: “yüksek” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesafe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan: Kapalı kapıların mustatil buzlu camlarından gelen soğuk ışıkların buğusu yüksek ve çıplak duvarlara vararak donuyor. (Peyami Safa) // Oturduğum yayla Akdeniz’e bakan yüksek bir sırtta idi. (Refik H. Karay) // Fakat buralarda yüksek topuklu İstanbul iskarpinleriyle yürümek ne mümkün!... (Ruşen E. Ünaydın)   II. Belli bir yere göre daha yukarıda bulunan: Böyle olur yüksek yerin rüzgarı. (Orhan V. Kanık).   III. Şiddetli, güçlü, etkisini kuvvetle hissettiren: yüksek ses // yüksek basınç // Sigara içen erkeklerin yüksek sesle konuştukları şeyler yukarıya, onlara kadar çıkıyordu. (Ahmet H. Tanpınar) // Sonra yüzüme dikkatle bakarak biraz daha yüksek sesle ilave etti. (Peyami Safa). // Pöh dedi, yüksek sesle Sarı Hoca. (Mustafa N. Sepetçioğlu).   IV. Derece, rütbe ve mevki bakımından üstün: yüksek sınıf // yüksek mevki // Saray ve yüksek tabaka hinterlantla ve bilhassa aşiretlerle münasebeti zorlaştıracak derecede kültür ve zevkte İranilemişti. (Ahmet H. Tanpınar)   V. Normal kabul edilen seviyenin üstünde olan: yüksek ücret // yüksek fiyat // yüksek tansiyon.   VII. Üstün, yüce, ulvi, seviyeli: Avrupa’nın en yüksek şairlerinin gözlerini kamaştırdı. (Yahya Kemal). // Bende kahramanlığa yakın yüksek bir seciye var gibiydi. (Refik H. Karay) // Ben, genç ruhlar için vefa kadar temiz ve yüksek bir meziyet düşünemem. (Reşat N. Güntekin)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan, alçak karşıtı: Mekik dokuduğu yüksek bez tezgâhından kalktı. (Ömer Seyfettin).   II. Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan.   III. Güçlü, şiddetli: yüksek basınç // yüksek gerilim.   IV. Etkili: Gönülünün matemiyile mağrur olan kimseye/Cihanın acep hangi sevinci yüksek gelir? (E. B. Koryürek).   V. Derece ve makam bakımından üstün: yüksek kurul.   VI. Normal değerlerin üstünde olan: Türk milletinin karakteri yüksektir. (Atatürk).   VII. Mec. Erdemli, faziletli: Vatana gözyaşı döktünse eğer - Varlığın bu yüksek gururu anlar. (E. B. Koryürek).   VIII. Mec. Toplum içinde para, ün vb. bakımından üstünlüğü olan: yüksek sosyete.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük:

I. Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan: yüksek dağ // yüksek kapı // yüksek iskemle.   II. Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan: Orası yüksek olduğu için rüzgârlı olur.   III. Güçlü, etkili, şiddetli: yüksek basınç // yüksek gerilim.   IV. Mec. Aşama ya da orunu bakımından üstün: yükseköğretim // yükseköğrenim //yüksek orun.   V. Miktar bakımından fazla.   VI. Normal değerlerin üstünde olan, çok: yüksek ücret. // Türk milletinin karakteri yüksektir. (Atatürk).   VII. Mec. Erdemli, faziletli: yüksek duygu.   VIII. Mec. Toplum içinde para, ün vb. bakımından üstünlüğü olan: yüksek sosyete.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Altıyla üstü arasındaki uzaklık çok olan: Masa yüksek olmuş.   II. Düzeyi, belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan: Yüksek yaylalarda kar bol olur.   III. Çok güçlü, etkili, yeğin: Sıcaklık, yüksek basınç alanı oluşturmuştu.   IV. Olağan değer, yaygın olanın üstünde olan, miktar olarak çok olan: Yüksek ücretli bir iş buldu.   V. Mec. Aşaması ya da makamı üstün olan: Devlet, yüksek görevlilerine zam yaptı.   VI. Mec. Toplum içinde para, ün vb. yönünden üstünlüğü olan: Yüksek çevrelere girmek güçtür.   VII. Mec. Erdemli, yüce: İçi yüksek duygularla dolmuştu.

Tablo 26 incelendiğinde MBTS’de 7, TDKTS’de 8, DDTs’de 8 ve PTS’de 7 farklı tanım yer aldığı görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla sözlüklerde yer alan tanık ifadeler incelendiğinde, bir kısmının ayrı bir maddebaşı olma özelliği gösteren birleşik yapılar (yüksek basınç, bkz. TDKTS, Tanım-III) olduğu gözlemlenmektedir. TDKTS Tanım-III’te yer alan “yüksek basınç” örneğinin aynı zamanda DDTs bağlamında değerlendirildiğinde Tanım-V ve Tanım-VI olmak üzere 2 farklı tanım içeriğini de karşıladığı gözlemlenmektedir.

Ayrıca tanımlar niceliksel açıdan incelendiğinde dengeli bir dağılıma rastlanmadığı da gözlemlenmektedir. Tanımların bir bölümünde tanık tümcelere rastlanmamakta iken öbek yapılar yer almakta, kaynaksız tanık tümcelerden yararlanılmakta ya da yazınsal metinlerden alıntı yapılmaktadır. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanımlarla tanık tümcelerin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 27’de sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Yüksek Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Yüksek Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.⁶

Tablo 27: “yüksek” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesafe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan.	<i>somut uzanım</i>	-Varlığın en alt noktasının yere olan uzaklığının fazla olması.
2. Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan.	<i>somut uzanım</i>	-Varlığın deniz seviyesine olan uzaklığının fazla olması.
3. Derece, rütbe ve mevki bakımından üstün.	<i>soyut uzanım</i>	-Resmi sıradüzen açısından üstünlüğe sahip olma.
4. Normal değerlerin miktar-derece bakımından üstünde olan.	<i>soyut uzanım</i>	-Niceliksel açıdan normalden fazla olma.
5. Toplum içinde para, ün vb. yönünden üstünlüğü olan.	<i>soyut uzanım</i>	-Sosyal sıradüzen açısından üstünlüğe sahip olma.
6. Kuvvetli tonda olan. (+)	<i>soyut uzanım</i>	-Alışılmış ölçünün üzerinde olma. -Güçlü işitsel özelliğe sahip olma.

Tablo 27 incelendiğinde, uzman görüşleri doğrultusunda söz konusu sıfata ilişkin 6 farklı tanıma rastlanmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-1 çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1 ve Tanım-2’nin *somut uzanım* oluşturduğu, Tanım-3, Tanım-4 ve Tanım-5 ve Tanım-6’nın *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

⁶ Tabloda “(+)” işaretiyle gösterilen tanım içeriği, sözlüklerde yer almayan, araştırma evrenindeki tanık tümcelerden ve uzman görüşlerinden yola çıkılarak eklenmesi önerilen tanımdır.

Yüksek Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Yüksek sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 28’de yer almaktadır.

Tablo 28: “yüksek” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Kuvvetli tonda olan. (+) (TANIM-VI)	162	48
2. Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesafe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan. (TANIM-I)	81	24
3. Normal değerlerin miktar-derece bakımından üstünde olan. (TANIM-IV)	46	14
4. Derece, rütbe ve mevki bakımından üstün. (TANIM-III)	28	8
5. Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan. (TANIM-II)	17	5
6. Toplum içinde para, ün vb. yönünden üstünlüğü olan. (TANIM-V)	4	1
TOPLAM	338	100

Tablo 28 incelendiğinde araştırma evreninde kullanım sıklığı en yüksek tanımın %48’lik bir oranla Tanım-VI olduğu, onu %24’lük oranla Tanım-I’in takip ettiği görülmektedir. Tercih sıklığı açısından en düşük tanım ise %1’lik oranla Tanım-V’tir. Bu açıdan, araştırma konusu sıfatın temel anlam düzeyinden çok, değişmeceli anlam görünümüleriyle karşımıza çıktığını söylemek mümkündür.

“yüksek” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Yüksek sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümüleri Tablo 29 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 29: “yüksek” Sıfatı Anlam Tercih Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	İŞİTSEL DUYU	ses (145), perde (8), ton (5), desibel, müzik, volüm, tel.	162	162
TANIM-II	YER	duvar (21), tavan (10), bina (8), pencere (3), yapı (3), apartman, giriş, gökdelen, kale, kat, kule, merdiven, viyadük.	53	81
	NESNE	topuk (11), arkalık, başlık, direk, ökçe, tabure.	16	
	DOĞAL ÇEVRE	ağaç (8), çalı, dal, ot, taş.	12	
TANIM-III	NİCELİKSEL İFADELER	doz (4), düzey (3), not (3), olasılık (2), tiraj (2), değer, dozaj, oran, puan.	18	46
	FİNANSAL ALANLAR	fiyat (3), maliyet (2), ücret (2), aylık, bütçe, faiz, komisyon, meblağ, paha, para, servet, tazminat, vergi.	17	
	OLUMLU ÖZELLİKLER	değer (2), başarı, deha, düşünce, kalite, karar, kudret, sorumluluk, uygarlık, verim.	11	
TANIM-IV	RESMİ KURUMLAR	rütbe (4), makam (3), komiser (2), mahkeme (2), mertebe (2), mevki (2), okul (2), başkanlık, bürokrat, dedektif, kademe, komiserlik, merci, mühendis, siyaset, tahsil, yargı, yönetici.	28	28
TANIM-V	DOĞAL ÇEVRE	dağ (3), tepe (3), kaya (2), doruk.	9	17
	YER	yer (4), nokta (2), otel, kesim.	8	
TANIM-VI	TOPLUMSAL KONUM	sosyete (2), muhit, tabaka.	4	4
TOPLAM			338	338

Katılımcılar TANIM-I’de DUYU ulamını kodlamıştır. Ulamın ögelerine bakıldığında tamamının İŞİTSEL DUYU alt ulamı kapsamında değerlendirilebileceği gözlemlenmektedir. Söz konusu alt ulamda ses (145) ögesinin güçlü bir eşdizimlilik örneği sergilediği gözlemlenmektedir.

- Huruç kadrının üzerinde yazılı telefon numarasını okuyarak teker teker ve **yüksek sesle** tekrarladı. (RA16B3A-0627)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında YER, NESNE ve DOĞAL ÇEVRE olmak üzere üç ulam kodlamışlardır. YER ulamında duvar (f=21); NESNE ulamında topuk (f=11);

DOĞAL ÇEVRE ulamında ise *ağaç* (f=8) ögelerinin sıklıkla kullanıldığı gözlemlenmektedir.

- Evimizin **yüksek tavanını** bile boyarlardı, işçilerin ulaşip da boyayamayacakları yükseklikte bir tavan yapılamazdı. (TA16B1A-0069)
- **Yüksek topukları** üstünde dikkatle ama canlı, küçük adımlar atarak yürüdü. (TA16B4A-0090)
- ...Saadetli Sokak ile, Serbesti Caddesi'nin kesiştiği köşedeki evin de **yüksek ağaçlarla**, yabancı otlarla kaplı, loş, karanlık arka bahçesine bakan mutfak penceresi kırık...” (RA16B2A-0406)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında SOYUT NİTELİK ulamını kodlamışlardır. Ulam araştırmacı tarafından incelendiğinde bazı ögelerin kendi içerisinde daha alt bir ulamda sınıflandırılabilceği gözlemlenmiştir. Bu kapsamda ögeler NİCELİKSEL İFADELER, FİNANSAL ALANLAR ve OLUMLU ÖZELLİKLER olmak üzere üç anlamsal ulam etrafında kümelenmiştir. NİCELİKSEL İFADELER ulamında *doz* (f=4); FİNANSAL ALANLAR ulamında *fiyat* (f=3); OLUMLU ÖZELLİKLER ulamında *değer* (f=2) ögelerinin diğerlerine göre daha sık kullanıldığı gözlemlenmektedir.

- Ozon tabakası yırtıldığı takdirde **yüksek dozda** zararlı ışınlar tenimize temas eder... (RA14B1A-4730)
- Oğluma, beden ve beyin gücünü en **yüksek fiyatı** veren kimseye satmasını, ama kalbine ve ruhuna fiyat etiketi koymamasını öğret. (RA16B2A-1246)
- Zekanın dost düşman tanımayan içeriksizliğinde yüksek değerler bulurdu. (SA16B1A-0309)

Katılımcılar TANIM-IV kapsamında SOYUT YAPILANMA ulamını kodlamıştır. TANIM-III'te de olduğu gibi, ulam araştırmacı tarafından incelendiğinde bazı ögelerin kendi içerisinde daha alt bir ulamda sınıflandırılabilceği gözlemlenmiştir. Bu kapsamda SOYUT YAPILANMA ulamının altında yer alan bütün ögeler RESMİ KURUMLAR alt ulamında değerlendirilmiştir. RESMİ KURUMLAR ulamında *rütbe* (f=4) ve *makam* (f=3) en sık gözlemlenen ögeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca *komiser*, *bürokrat*,

dedektif, yönetici gibi meslek grupları kapsamında da söz konusu sıfatın kullanıldığı gözlemlenmektedir.

- Ama **yüksek rütbelere** geldiğinde talihi bir ihtilalle parlamış, devlet başkanlığına kadar yükselmişti. (UA16B3A-1132)
- Sonra, belki **yüksek makamlarda** oturanlardan biri benim feryadımı işitir de telefonu açıp radyoevindeki yetkililerin kulağını bükerek diye. (RA16B2A-0035)

Katılımcılar TANIM-V kapsamında DOĞAL ÇEVRE ve YER ulamlarını kodlamışlardır. DOĞAL ÇEVRE ulamında tipik olarak *dağ* (f=3) ve *tepe* (f=3); YER ulamında *yer* (f=4) ögesinin diğerlerine göre daha sık kullanıldığı gözlemlenmektedir.

- Arkada karları parlayan **yüksek bir dağ** ve yuvarlak bir ay. (RA14B1A-1582)
- Bu süre içinde rüzgâr öyle esmiş, öyle esmişti ki, yeryüzünü kaplayan toz ve duman bulutu **yüksek bir tepenin** üstünde toplanıp yere dökülmeye başlamıştı. (RA16B1A-0788)
- Enginlerin evi, nehirden uzak, şehrin daha **yüksek bir yerinde** olduğu için, sel suları evlerine zarar vermemişti. (RA16B1A-1214)

Katılımcılar TANIM-VI kapsamında SOYUT NİTELİK ulamını kodlamışlardır. Ulam araştırmacı tarafından incelendiğinde bazı ögelerin kendi içerisinde daha alt bir ulamda sınıflandırılabilceği gözlemlenmiştir. Bu kapsamda ulama ilişkin ögeler TOPLUMSAL KONUM alt ulamında değerlendirilmiştir. TOPLUMSAL KONUM ulamında *sosyete* (f=2) ögesinin diğer ögelere göre sık kullanıldığı gözlemlenmektedir.

- Beni yanlış anladın. Yakında **yüksek sosyete** içinde yerimi alacağım. (SA14B3A-1588)

4.1.2.2. “alçak” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Alçak sıfatının anlam tercihi görünümlerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce

görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTs ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 30’da yer almaktadır.

Tablo 30: “alçak” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Yerden mesafesi az, yere yakın, basık: Şimdi bu türküleri radyoda dinlerken (...) içimde Konya birdenbire canlanır, kendimi o yollarda, o alçak tavanlı bağ evlerinde bulurum. (Ahmet H. Tanpınar)   II. Eni ve boyuna göre yüksekliği gerektiğinden az olan, kısa: alçak masa // Alçak ökçeli sarı potinlerinin üstünde yere basmıyorçasına bir şekilde yürüyordu. (Halit Ziya Uşaklıgil)   III. (Ses için) Kuvvetli ve yüksek tonda olmayan, hafif, pes.   IV. mec. Kötü ve ahlaksızca davranışlarda bulunan (kimse); hain, bayağı, aşağılık, soysuz, deni: Düşmandan yüz çevirecek kadar alçak mı zannediyorsunuz? (Namık Kemal) // Hatta hayvanları himaye cemiyetleri teşkil eden bu dolandırıcı, alçak Avrupalılar. (Ömer Seyfeddin)   V. E.T. Türk. ve halk ağzı. Değersiz, kıymetsiz: Sen şeker-lebden umar vasl Necati-i zaif / Ki sarılır iyi helvalara alçak kağıt. (Necati Bey)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Yerden uzaklığı az olan, yüksek karşıtı: Kaşlarını çatarak bakakaldı dairenin alçak balkonuna. (E. Şafak)   II. Aşağıda olan, yüksek olmayan (yer).   III. Kısa (boy): alçak boylu bir adam.   IV. mec. Bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan, aşağılık, soysuz, namert, rezil, hain.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Yerden uzaklığı az olan, yüksek karşıtı: alçak iskemle // alçak tavanlı bir oda. // Sırtlarını alçak bir duvara dayadılar. (O. Akbal)   II. mec. Bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan, aşağılık, soysuz, namert, rezil: Yurt hizmetinden kaçanlar alçaktır.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Tabandan, yerden uzaklığı az olan, yüksek olmayan, yere yakın: Çocuğu alçak bir iskemleye oturttu.   II. Yükseklerle göre aşağıda kalan yer: Tepenin alçaklarında inekler otliyordu.   III. Bile bile kötü davranışlarda bulunan, kötülük işleyen, doğası, huyu bozuk, kötü aşağılık (kimse): Alçak insanlarla düşüp kalkılmaz.

Tablo 30 incelendiğinde “alçak” sıfatına ilişkin MBTS’de 5, TDKTS’de 4, DDTs’de 2 ve PTS’de 3 farklı tanıma yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla ilk olarak bazı maddebaşlarının anlamsal gönderimlerinin birbirine çok yakın olduğu ve tanımlar göz önünde bulundurulduğunda ayırt edici bir içeriğe sahip olmadığı görülmektedir. MBTS’de Tanım-I ve Tanım-II incelendiğinde her iki tanımın da aynı adı aynı anlam düzeyinde niteleyebileceği söylenebilir. Örneğin “alçak masa” öbeğindeki “alçak” sıfatının anlamı hem “Yerden mesafesi az, yere yakın, basık.” hem de “Eni ve

boyuna göre yüksekliği gerektiğinden az olan, kısa.” tanımlarını kapsayabilmektedir. Ayrıca, tanım içeriklerine ilişkin diğer bir gözlem de bazı tanımların fazla sınırlandırılmış bir ulamda olarak yer alması üzerinedir. TDKTS’de Tanım-III’de yer alan “Kısa (boy).” tanımı buna örnek olarak verilebilir. Öte yandan Türkçe sözlükler tanım ve tanık tümce uyumu açısından değerlendirildiğinde sözcük türü olarak uygun tanıklamalar yapılmadığı görünümlere rastlanmaktadır. PTS’de Tanım-II’ye ilişkin tanık tümce olan “Tepenin alçaklarında inekler otliyordu.” tümcesindeki “alçak” yapısının ad kategorisinde yer alan bir sözcük olması buna bir örnektir.

Ayrıca sözlüklerde yer alan bazı tanımlara ilişkin tanık tümcelere rastlanmadığı ya da tanık tümcelerin belirli bir standartta olmadığı (tanıkların yazınsal metinlerden alıntılanan tümceler, yalın ifadelere sahip, genel tümceler ya da tümce özelliği göstermeyen öbek yapılarından oluğuğu) gözlemlenmektedir. Bu açılarından, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 31’de sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Alçak Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Alçak Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.⁷

⁷ Tabloda “(+)” işaretiyle gösterilen tanım içeriği, sözlüklerde yer almayan, araştırma evrenindeki tanık tümcelerden ve uzman görüşlerinden yola çıkılarak eklenmesi önerilen tanımdır.

Tablo 31: “alçak” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Tabana ya da yere uzaklığı az olan.	<i>somut uzanım</i>	-Varlığın tamamının ya da bir parçasının yere yakın olması.
2. Aşağıda olan, yüksekte konumlanmayan.	<i>somut uzanım</i>	-Varlığın deniz seviyesine yakın olması.
3. Bile bile kötü, ahlaksızca davranışlarda bulunan.	<i>soyut uzanım</i>	-Etik dışı bir şey yapmış olma.
4. Kuvvetli ve yüksek tonda olmayan, hafif, pes. (+)	<i>soyut uzanım</i>	- Alışılmış ölçünün altında olma. -İşitsel özelliğe sahip olma.

Tablo 31 incelendiğinde, uzman görüşleri doğrultusunda söz konusu sığata ilişkin 4 farklı tanım oluşturulduğu görölmektedir. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1 ve Tanım-2'nin *somut*, Tanım-3 ve Tanım-4'ün *soyut uzanım* oluşturduğu görölmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Alçak Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Alçak sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşıma sıklığı ve yüzdesi Tablo 32'de yer almaktadır.

Tablo 32: “alçak” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Kuvvetli ve yüksek tonda olmayan, hafif, pes. (+) (TANIM-IV)	32	59
2. Tabana ya da yere uzaklığı az olan. (TANIM-I)	23	36
3. Bile bile kötü, ahlaksızca davranışlarda bulunan. (TANIM-III)	7	11
4. Aşağıda olan, yüksekte konumlanmayan. (TANIM-II)	2	3
TOPLAM	64	100

Tablo 32 incelendiğinde araştırma evreninde kullanım sıklığı en yüksek tanımın % 59'luk bir oranla Tanım-4 olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu tanımın Türkçe sözlüklerde yer almayan, sonradan eklenmiş bir tanım olması da dikkate değer bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Bu tanımları sırasıyla Tanım-1, Tanım-3 ve Tanım-2 izlemektedir. Bu açıdan araştırma konusu sıfatın daha çok değişmeceli anlam düzeyinde kullanıldığını söylemek mümkündür.

“alçak” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Alçak sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sığata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümüleri Tablo 33 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 33: “alçak” Sıfatı Anlam Tercih Görünümüleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	İŞİTSEL DUYU	ses (28), ton (3), perde.	32	32
TANIM-II	NESNE	masa (3), tabure (3), sehpa (2), kanepe, kapı, sedir, yatak.	12	23
	YER	tavan (3), duvar (2), çatı, yer.	7	
	BİTKİ	dal (4).	4	
TANIM-III	İNSAN	adam (2), herif, insan, kapıcı, katil, Mete.	7	7
TANIM-IV	DOĞAL ÇEVRE	tepe (2)	2	2
TOPLAM			64	64

Katılımcılar TANIM-I kapsamında DUYU ulamını kodlamışlardır. Araştırmacı tarafından ulam kapsamındaki öğeler incelendiğinde, öğelerin tamamının İŞİTSEL

DUYU alt ulamı kapsamında değerlendirilebileceği gözlemlenmiştir. İŞİTSEL DUYU ulamı kapsamında *ses* (f=28) ögesinin güçlü bir eşdizimlilik sergilediği görülmektedir.

- ...saçlarımı parmaklarının ucuyla hafifçe okşayarak beni uyandırıyor; o sırada, **alçak sesle**, sanki amacı uyandırmak değil de düşümü güçlendirmiş gibi... (TA16B1A-1192)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında NESNE, YER ve BİTKİ ulamlarını kodlamışlardır. NESNE ulamı kapsamında *masa* (f=3) ve *tabure* (f=3); YER ulamında *duvar* (f=3); BİTKİ ulamında ise *dal* (f=4) ögelerinin diğerlerine göre daha sık kullanıldığı gözlemlenmektedir.

- Elimdeki boş bardağa baktım. Minik bir baş hareketiyle, kanapenin önünde duran **alçak masanın** üstündeki şişeyi işaret etti. (SA16B4A-0063)
- Hemen kapının önüne **alçak bir tabure** koyardım; kolay binsin diye. (SA16B2A-0311)
- Renkli sırt çantaları arsayı sokaktan ayıran **alçak duvarın** önüne yığılmıştı. (RA16B4A-0885)
- Bakın, bakın. Şu **alçak daldaki** kemente bakın! (TA16B1A-0069)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında CANLI ulamını kodlamışlardır. Ulam kapsamındaki örnekler incelendiğinde ögelerin tamamının İNSAN alt ulamında olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu ulamda *adam* (f=2) ögesinin diğerlerinden daha sık bir kullanıma sahip olduğu görülmektedir.

- Okan halen burnundan soluyordu: - **Alçak**, aşağılık **adam**. (TA16B3A-0450)

Katılımcılar TANIM-IV kapsamında DOĞAL ÇEVRE ulamında *tepe* (f=2) ögesiyle karşımıza çıkmaktadır.

- Karnüstü, alçak bir tepenin yamacına tırmandırıldım. (TA16B1A-1192)

4.1.2.3. “uzun” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Uzun sıfatının anlam tercihi görünümelerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 34’te yer almaktadır.

Tablo 34: “uzun” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. İki ucu arasında kendi ölçülerine göre fazla mesafe olan: Bir insan sağanağı o uzun iskelenin üzerinden birbirini iterek koşuşurlar. (Hüseyin R. Gürpınar) // Sandılar doğdu içinden bir an - O uzun gözlü, uzun saçlı peri. (Yahya Kemal) // Uzun ökçeli alafranga iskarpinler giymiş. (Refik H. Karay)   II. Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan: Bir garibe de şudur ki uzun ve şiddetli muharebeler uzun ve esaslı sulhleri celbediyor. (Cenap Şahabettin) // Asırlar kadar uzun, müphem ve tatlı bir an. (Cahit S. Tarancı) // Şehir uzun müddet şehzadenin davasını tutar. (Ahmet H. Tanpınar)   III. (İnsan için) Boylu, boyu fazla olan: Titrek çizgilerle uzun, nispetsiz kadınlar, çocukça kedi ve köpek resimleri yapan genç Japonyalı Fojita’dır. (Ahmet Haşım) // Dinç, kır sakallı, gür kaşlı, uzun bir ihtiyar. (Ahmet H. Tanpınar)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı.   II. Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan; çok süren: Uzun ince bir yoldayım, gidiyorum gündüz gece. (A. Veysel)   III. Ayrıntılı: Aletler uzun denemelerin, ince hesapların, birbirini tamamlayan bilgi ve diğer aletlerin mahsulüdür. (M. Kaplan)
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. İki ucu arasında fazla uzaklık olan. Uzun ince bir yoldayım, gidiyorum gündüz gece. (A. Veysel)   II. Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan; çok süren: Uzun bir sessizlik oldu. (O. Kemal)
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. İki ucu arasında fazla uzaklık olan: Uzun yol insanı yorar.   II. Başlangıcı ile sona erişi arasında çok zaman aralığı bulunan, çok süren: Uzun bir görüşme oldu.

Tablo 34 incelendiğinde MBTS’de 3, TDKTS’de 3, DDTS’de 2 ve PTS’de 2 farklı tanımın yer aldığı görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla tanımların

anlamsal uzanımlarından bazılarının birbirini kapsadığı (bkz, MBTS Tanım-I ve Tanım-III) görülmektedir. Ayrıca tanık seçme biçimi açısından da sözlükler farklı eğilimler sergilemektedir. Bazı sözlükler yazınsal dilden alıntılar yaparken bazısı kaynağı belirli olmayan tümceleri tercih etmektedir. Bu açılarından, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 35’te sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Uzun Sıfatı” aracılığıyla düzenlenen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Uzun Sıfatı”ndan elde edilen seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 35: “uzun” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK 1	SEÇİMSEL SINIRLILIK 2
1. İki ucu arasında fiziksel açıdan fazla uzaklık olan.	<i>somut uzanım</i>	-Boyutsal açıdan normalden fazlalık, aşkınlık. -Varlığın kendi boyutuyla ilgili sınırların fazlalığı.
2. Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan.	<i>soyut uzanım</i>	-Süresel açıdan fazlalık.
3. Çok ayrıntısı bulunan ya da geniş yer kaplayan.	<i>soyut uzanım</i>	-Detaysal açıdan fazlalık.

Tablo 35 incelendiğinde, uzman görüşleri doğrultusunda söz konusu sıfata ilişkin 3 farklı tanım oluşturulduğu görülmektedir. Bu tanımlara Seçimsel Sınırlılık-1 çerçevesinde

Tanım-1'in *somut uzanım* oluşturduğu, Tanım-2 ve Tanım-3'ün *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Seçimsel Sınırlılık-2 ölçütleri de tabloda yer almaktadır.

Uzun Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Uzun sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 36'da yer almaktadır.

Tablo 36: “uzun” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan. (TANIM-II)	731	60
2. İki ucu arasında fiziksel açıdan fazla uzaklık olan. (TANIM-I)	463	37
3. Çok ayrıntısı bulunan ya da geniş yer kaplayan. (TANIM-III)	34	3
TOPLAM	1228	100

Tablo 36 incelendiğinde uzun sıfatına ilişkin en sık kullanılan tanımın %60'lık oranla Tanım-2 olduğu, onu %37 oranıyla Tanım-1'in izlediği görülmektedir. Tablodaki en düşük kullanım oranı ise %3'lük dağılımla Tanım-3'tür. Bu açıdan, incelenen dizgelerde sıfatın büyük oranda değişmeceli anlamıyla kullanıldığı görülmektedir.

“uzun” Sıfatının Anlam Tercihi Görünümleri

Uzun sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi ögeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel ögeler ve ögelerin sıklık görünümü Tablo 37 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 37: “uzun” Sıfatı Anlam Tercih Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	ZAMAN	süre (270), zaman (174), yıl (68), ömür (15), gece (14), gün (14), vade (11), dönem (5), müddet (5), yaşam (4), saat (3), süreç (3), ara (2), sene (2), an, dakika, gençlik, kış, mevsim, tarih, yaz.	597	731
	ETKİNLİK	yolculuk (30), yürüyüş (7), konuşma (6), tartışma (5), görüşme (4), bekleyiş (3), koşu (3), çalışma (2), nefes (2), sefer (2), söyleşi (2), uyku (2), araştırma, arayış, diyalog, eğitim, gezi, gezinti, ısrar, izin, kahkaha, münakaşa, öpücük, seremoni, sevişme, seyahat, sohbet, soluk, sorgulama, tatil, tetkik, tur, turne, uçuş, maraton, olay, paydos, prova, tören.	102	
	SOYUT NİTELİK	ilişki (4), deneyim (2), dostluk (2), tereddüt (2), çaresizlik, düş, kariyer, küslük, mahkumluk, nişanlılık, rüya, sıkıntı, şaşkınlık, şok.	20	
	İŞİTSEL DUYU	sessizlik (7), ıslık (2), çığlık, nara, ses.	12	
TANIM-II	VÜCUT BÖLÜMÜ	boy (125), saç (57), parmak (15), kirpik (12), kuyruk (9), bacak (8), kulak (8), sakal (6), tırnak (6), kol (5), tüy (5), yüz (5), boyun (4), ayak (3), vücut (3), boynuz (2), yele (2), beden, bıyık, diş, el, gaga, kafa, kanat, kaş, kıl, kısaç, surat.	286	463
	NESNE	etek (7), sopa (7), kol (5), ip (5), masa (5), koltuk (4), cübbe (3), elbise (3), önlük (3), sap (3), araba (2), bağıt (2), bıçak (2), çizme (2), eteklik (2), pardösü (2), zincir (2), ağızlık, anten, arkalık, atkı, ayaklık, ceket, defter, değnek, divan, don, ekran, eldiven, entari, fırça, file, gecelik, giysi, gömlek, halı, kablo, kadeh, kamış, kemer, kibrit, kostüm, külah, kürk, maşlah, mendil, merdiven, mızrak, örgü, palto, sedir, sehpa, şırınga, şiş, tabak, telefon, tornavida, tunik, tüfek, yatak, yen.	103	

	YER	yol (29), koridor (12), duvar (3), antre (2), cadde (2), tünel (2), yokuş (2), ahır, bodrum, hol, pencere, yapı.	57	
	DOĞAL ÇEVRE	ağaç (4), bitki, dal, nehir, servi, solucan.	9	
	İNSAN	adam (2), afrikalı, Basri, çocuk, kadın, misafir, öğrenci.	8	
TANIM-III	DİLSEL YAPILAR	cümle (5), hikaye (5), dua (4), mektup (4), liste (2), ad, anlatı, biçim, fıkra, isim, masal, nutuk, öykü, söylev, söz, tirad, tümce, yaşam öyküsü, yazı.	34	34
TOPLAM			1228	1228

Katılımcılar TANIM-I kapsamında ZAMAN, ETKİNLİK, DUYU, SOYUT NİTELİK ulamlarını kodlamışlardır. ZAMAN ulamında *süre* (f=270); ETKİNLİK ulamında *yolculuk* (f=30), İŞİTSEL DUYU ulamında *sessizlik* (f=7) SOYUT NİTELİK ulamında *ilişki* (f=4) eşdizimsel öğeleri karşımıza çıkmaktadır.

- ...bir zorlatma şeklinde dayatılmış ve öyle **uzun** bir **süre** devam etmiş... (SA16B4A-0269)
- Seni bu **uzun yolculukta** yalnız bırakmayız. (RA16B1A-0788)
- Bu en **uzun ilişkisiymiş**. Ama öyle bir anlattı ki, ayrılacakları kesin gibi. (UA16B2A-1041)
- Karşı taraftan derin ve **uzun** bir **sessizlik**. (VA16B1A-2632)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında CANLI, NESNE, DOĞAL ÇEVRE, YER, VÜCUT BÖLÜMÜ ulamlarını kodlamışlardır. VÜCUT BÖLÜMÜ ulamında *boy* (f=125); NESNE ulamında *etek* (f=7) ve *sopa* (f=7); YER ulamında *yol* (f=29); DOĞAL ÇEVRE ulamında *ağaç* (f=8); İNSAN ulamında *adam* (f=2) öğeleri ön plana çıkmaktadır.

- Kâhin, görebilen tek gözüyle aynaya baktı ve **uzun boylu**, çekik gözlü o adamı gördü.

- ...ekranı ya otel görevlilerinin görüntü almasını istemeyen elleri ya da Asiy'e'nin yapılı vücudunu örten ayrı ayrı desenli **uzun eteğiyle** bluzu doldurmuştu. (TA16B1A-0918)
- Önce **uzun sopalarını** koltuk altlarımdan sokup, kürek kemiğim üzerinde çakıştırıp kollarımı büktü ikisi. (SA16B2A-0433)
- **Uzun bir yoldan** geldikleri için hepsi de çok yorgundu. (RA16B1A-0788)
- Güneşi gölgeleyecek kadar **uzun** ve iri **ağaçlar** devasa dallarını birbirine dolamışlar. (SA16B2A-0836)
- Ablak yüzlü, kirli sakallı, midesi dışarı çıkık **uzun adama** baktı, gülümsedi. (TA16B4A-0090)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında DİLSEL YAPILAR ulamını kodlamışlardır. DİLSEL YAPILAR ulamında *cümle* (f=5) ve *hikaye* (f=5) öğeleri ön plana çıkmaktadır.

- Şaşıрма sırası adamdaydı. İnci ilk defa **uzun bir cümle** kurmuştu. (SA16B4A-3367)
- Bir beyaz kağıt çıkarttım çantamdan, **uzun bir hikaye** yazdım, beyaz bir baston un ufak oldu ayaklarımın altında, gördüm. (RA16B4A-0901)

4.1.2.4. “kısa” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Kısa sıfatının anlam tercihi görünümelerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 38’de yer almaktadır.

Tablo 38: “kısa” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. İki ucu arasında az mesafe olan, boyu uzun olmayan: kısa boylu // kısa saçlı // Tepesi sivri, altı geniş kısa çamlardan birinin önünde durup anlattı. (Ahmet Haşim) II. Az bir zaman içinde olan, az süren, az zaman alan: kısa ömür // kısa gün // kısa film // Bizim için İstanbul beklenmedik bir rüya gibi güzel ve kısa idi. (Ruşen E. Ünaydın) // Muharebe daha kısa olacak. (Reşat N. Güntekin). // Yeni gelenlere karşı alakaları gayet kısa sürer. (Peyami Safa) III. Ayrıntılı olmayan: Maksudımız Galata hakkında kısa bir fikir vermektir. (Ahmet Midhat Efendi). // Bazı kısa ve yanlış izahat verdim, ertesi sabah fakülteye gideceğimi söyledim. (Peyami Safa)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Boyu, uzunluğu az olan, uzun karşıtı: Kısa boylu Japon cinsi bile sporla üç parmak uzadı. (A. Haşim). II. Az süren, uzun olmayan: Türk milleti en kısa zaman içinde yeni harflerle okumaya, yazmaya başladı. (E. İ. Benice). III. Ayrıntısı çok olmayan: kısa bilgi // kısa yazı.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Boyu, uzunluğu az olan, uzun karşıtı: kısa boylu adam // kısa yelek. // Yeni baştan anlatırken kısa boylu yeşil gözlüğüyle, ötekiler de geldiler. (O. Kemal) II. Az süren, uzun olmayan: kısa yol. // Türkiye'nin problemlerini kısa zamanda Türk ekonomistlerinden daha iyi anlamıştır. (F. Baykurt) III. Ayrıntısı çok olmayan: kısa bilgi // kısa yanıt. IV. Yetersiz: Güzel, hoş ama akli kısa.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Boyu, uzunluğu az olan: Kısa öğrenciler önde oturuyordu. II. Az süren, az zaman alan, uzun olmayan: İş kısa zamanda bitirdiler. // Kısa yoldan köye vardık. III. Çok ayrıntısı bulunmayan, ayrıntıya inmeyen, özet durumunda olan: Durumla ilgili kısa bilgiler verdiler.

Tablo 38 incelendiğinde kısa sıfatına ilişkin MBTS’de 3, TDKTS’de 3, DDTs’de 4 ve PTS’de 3 farklı tanım yer almaktadır. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla ilk olarak sözlüklerin bir kısmında tanım içeriklerinin muğlak olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, sözlüklerde yer alan “uzun olmayan” ifadesinin birden çok tanım içeriğine yerleştirilebilmesi, anlamsal belirsizliğe neden olmaktadır. Bu da sözcüğün anlamsal sınırlarının çizilmesini zorlaştırmaktadır. Öte yandan, tanımlama görünümüne bakıldığında, düzenli ve dengeli bir tanık gösterme olmadığı görülmektedir. Bazı tanıklar doğrudan yazınsal dilden alınırken bazı tanıklar kaynağı belli olmayan tümceler halinde verilmiş, bazıları ise öbek yapı görünümüleriyle kullanıcıya sunulmuştur. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerinin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve

tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 39’da sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Kısa Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Kısa Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 39: “kısa” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Boyu, uzunluğu az olan.	<i>somut uzanım</i>	-Boyutsal açıdan normalden az olma. -Varlığın kendi boyutuyla ilgili sınırların yetersizliği.
2. Az bir zaman içinde olan, az süren, az zaman alan.	<i>soyut uzanım</i>	-Süresel açıdan azlık.
3. Çok ayrıntısı bulunmayan, ayrıntıya inmeyen.	<i>soyut uzanım</i>	-Detaysal açıdan azlık.

Tablo 39 incelendiğinde, uzman görüşleri doğrultusunda söz konusu sıfata ilişkin 3 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1’in *somut uzanım*, Tanım-2 ve Tanım-3’ün *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Kısa Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Kısa sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşıma sıklığı ve yüzdesi Tablo 40’ta yer almaktadır.

Tablo 40: “kısa” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Az bir zaman içinde olan, az süren, az zaman alan. (TANIM-I)	582	78
2. Boyu, uzunluğu az olan. (TANIM-II)	126	17
3. Çok ayrıntısı bulunmayan, ayrıntıya inmeyen. (TANIM-I)	35	5
TOPLAM	743	100

Tablo 40 incelendiğinde derlemde kullanım sıklığı en yüksek tanımın %78’lik bir oranla Tanım-2 olduğu, onu %17’lik oranla Tanım-1’in izlediği görülmektedir. Tablodaki en düşük kullanım oranı ise %5’lik dağılımla Tanım-3’tür. Bu anlamda, söz konusu sıfatın genellikle soyut uzanıma sahip değişmeceli anlamıyla kullanıldığı söylenebilir.

“kısa” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Kısa sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sığata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümüleri Tablo 41 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 41: “kısa” Sıfatı Anlam Tercih Görünümüleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	ZAMAN	süre (293), zaman (105), an (21), ara (8), aralık (4), müddet (4), ömür (4), dönem (3), vade (2), yaşam (2), devir, fasıl, gün, saniye, süreç.	451	582
		konuşma (12), yolculuk (5), yürüyüş (5), cevap (4), bakış (3), sohbet (3), açıklama (2), bekleyiş (2), dinlenme (2), diyalog (2), duraklama (2), gezinti (2), selam		

	ETKİNLİK	(2), anlatım, arama, araştırma, bakışma, bekleme, buluşma, çatışma, duralama, gevezelik, gezi, giriş, görüşme, gösteri, komut, mola, muayene, mücadele, pazarlık, selamlaşma, tartışma, tur, uyku, yakınlaşma, yarışma.	70	
	İŞİTSEL DUYU	sessizlik (40), suskunluk (2), çığlık, akort, tremolo.	45	
	SOYUT NİTELİK	şaşkınlık (6), tereddüt (6), ilişki (2), kararsızlık, hayal.	16	
TANIM-II	VÜCUT BÖLÜMÜ	boy (55), saç (17), bacak (4), tüy (2), kıl, kol, parmak, sakal.	82	126
	NESNE	kol (8), pantolon (6), etek (4), şort (3), paça (2), çorap, gömlek, ip, topuk, yeldirme.	28	
	YER	yol (9), geçit, güzergah, sokak.	12	
	DOĞAL ÇEVRE	bayır, bitki, ot, yeşillik.	4	
TANIM-III	DİLSEL YAPILAR	cümle (7), özet (3), ad (2), bilgi (2), dua (2), mektup (2), not (2), soru (2), tanım (2), alıntı, biyografi, haber, ileti, isim, masal, metin, satır, soru, söylev, şiir.	35	35
TOPLAM			743	743

Katılımcılar TANIM-I kapsamında ETKİNLİK, DUYU, ZAMAN ve SOYUT NİTELİK olmak üzere dört ulam kodlamışlardır. ZAMAN ulamında *süre* (f=293); ETKİNLİK ulamında *konuşma* (f=12); İŞİTSEL DUYU ulamında *sessizlik* (f=40); SOYUT YAPILANMA ulamında *şaşkınlık* (f=6) ve *tereddüt* (f=6) ögeleri ön plana çıkmaktadır.

- Özellikle nüktelere bezendirip söylediği gazelleri ile mektup biçiminde yazdığı humor örneği yazıları **kısa zamanda** Osmanlı paşalarının dikkatlerini çekmiş... (TA16B2A-1143)
- Pencerenin hiç durmadan, baş döndürücü bir hızla değişen tablosu... **Kısa sürelerle** durulan istasyonlarda satıcıların sesleri... (SA16B2A-1232)

- Sonunda açıyor kapıyı. İÇeri giriyorum. İlkın çekingen tavırlar, **kısa konuşmalar...** (SA16B2A-0433)
- "Hazırız," dedi Şevket. Ardından masada **kısa bir sessizlik** oldu. (RA16B2A-0406)
- Ufuk **kısa bir şaşkınlıkla** beraber Oğuz'un niye kafasını sağa sola salladığına bir mana veremeyerek... (SA16B2A-1490)
- **Kısa bir tereddütten** sonra telefonu yüzüne kapadığım eşimi yeniden aradım. (RA16B2A-0316)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında NESNE, DOĞAL ÇEVRE, YER, VÜCUT BÖLÜMÜ ulamlarını kodlamışlardır. VÜCUT BÖLÜMÜ ulamı kapsamında *boy* (f=55); NESNE ulamında *kol* (f=8); YER ulamında *kısa*; DOĞAL ÇEVRE ulamı kapsamında sınırlı eşdizimsel öge kullanımı gözlemlenmektedir.

- Kapının önünde **kısa boylu**, biraz koca kafalı, kırmızı yanaklı, burnunun iki yanında azıcık çilleri olan tombulca bir oğlan çocuğu duruyor. (UA16B1A-1201)
- Sıfır yaka fanilasının **kısa kollarını** zorlayan pazularına bakmaya doyamıyordu. (UA16B2A-1163)
- Harita, çöplüğe gitmek için geçmesi gereken **kısa yolları** gösteriyordu. (UA16B1A-3338)
- Çoktan toplanmış ayçiçeği tarlalarının göz alıcı sarı renkleri yerini cılız **kısa yeşilliklere** bırakmıştı. (TA16B2A-0325)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında DİLSEL YAPILAR ulamını kodlamışlardır. DİLSEL YAPILAR ulamı altında karşılaşılan en tipik öge *cümle* (f=7) olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Böyle durumlarda, yolda kurduğunuz bütün o düzgün, **kısa ve özlü cümleler** dağılıp gider... (VA16B2A-1243)

Boyut Sıfatlarının Anlam Tercih Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Yüksek, alçak, uzun ve kısa sıfatları, temel anlamıyla, nesnelerin fiziksel görünümüne ilişkin sınırlılıklar getiren boyut sıfatları arasında yer almaktadır. Söz konusu sıfatların tercih ettiği ulamlar ve bu ulamlara ilişkin öne çıkan öğeler Tablo 42’de yer almaktadır.

Tablo 42: Boyut Sıfatlarının Tercih Ettiği Ulamlar ve Eşdizimsel Öğeler

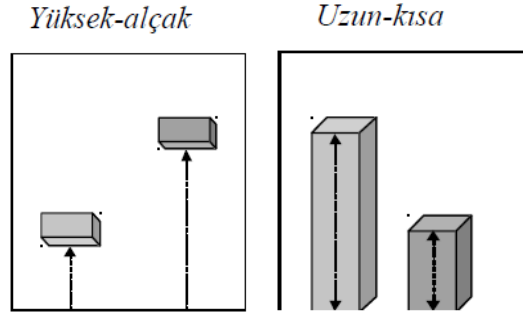
Sıfat	Tanım	Ulam	Eşdizimsel Öğeler
YÜKSEK	<i>Kuvvetli tonda olan.</i>	İŞİTSEL DUYU	ses, perde, ton.
	<i>Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesafe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan.</i>	YER	duvar, tavan, bina.
		NESNE	topuk.
		DOĞAL ÇEVRE	ağaç.
	<i>Normal değerlerin miktar-derece bakımından üstünde olan.</i>	NİCELİKSEL İFADELER	doz, düzey, not.
		FİNANSAL ALANLAR	fiyat, maliyet, ücret.
		OLUMLU ÖZELLİKLER	değer, başarı.
	<i>Derece, rütbe ve mevki bakımından üstün.</i>	RESMÎ KURUMLAR	rütbe, makam.
	<i>Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan.</i>	DOĞAL ÇEVRE	dağ, tepe.
		YER	yer, nokta.
<i>Toplum içinde para, ün vb. yönünden üstünlüğü olan.</i>	TOPLUMSAL KONUM	sosyete, muhit.	
	<i>Kuvvetli ve yüksek tonda olmayan, hafif, pes.</i>	İŞİTSEL DUYU	ses, ton.
		NESNE	masa, tabure, sehpa.

ALÇAK	<i>Tabana ya da yere uzaklığı az olan.</i>	YER	tavan, duvar.
		BİTKİ	dal.
	<i>Bile bile kötü, ahlaksızca davranışlarda bulunan.</i>	İNSAN	adam.
		DOĞAL ÇEVRE	tepe.
UZUN	<i>Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan.</i>	ZAMAN	süre, zaman, yıl ömür.
		ETKİNLİK	yolculuk, yürüyüş, konuşma.
		SOYUT NİTELİK	ilişki, deneyim, dostluk.
		İŞİTSEL DUYU	sessizlik, ıslık.
	<i>İki ucu arasında fiziksel açıdan fazla uzaklık olan.</i>	VÜCUT BÖLÜMÜ	boy, saç, parmak.
		NESNE	etek, sopa, kol.
		YER	yol, koridor, duvar.
		BİTKİ	ağaç.
	<i>Çok ayrıntısı bulunan ya da geniş yer kaplayan.</i>	İNSAN	adam.
		DİLSEL YAPILAR	cümle, hikaye, dua.
KISA	<i>Az bir zaman içinde olan, az süren, az zaman alan.</i>	ZAMAN	süre, zaman, an.
		ETKİNLİK	konuşma, yolculuk, yürüyüş.
		İŞİTSEL DUYU	sessizlik, suskunluk.

		SOYUT YAPILANMA	şaşkınlık, tereddüt.
<i>Boy, uzunluğu az olan.</i>		VÜCUT BÖLÜMÜ	boy, saç, bacak.
		NESNE	kol, pantolon, etek.
		YER	yol.
		DOĞAL ÇEVRE	bayır, bitki.
<i>Çok ayrıntısı bulunmayan, ayrıntıya inmeyen.</i>		DİLSEL YAPILAR	cümle, özet, ad.

Tablo 42 incelendiğinde sıfatların farklı anlam düzeylerinde farklı ulamlar ve eşdizimsel ögeleri tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca aynı sığata ilişkin ortak ulamlara rastlansa da bu ulamlar etrafında dizilim gösteren ögeler uzanımsal olarak birbirinden ayrılmaktadır. Çalışma kapsamındaki biçim sıfatlarının anlamsal sınırlarını belirlemek açısından önemli bir aşama olan söz konusu anlambilimsel betimlemeler, sıfatların işlemlerini ortaya koyma açısından yeterli sayılamayabilmektedir. Bu yüzden, araştırma konusu sıfatların tercih edilen ulamlar ve eşdizimsel ögeler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi, çalışmanın kapsamlılığını arttıracaktır.

Givon (2001) yüksek ve alçak sıfatları için “dikey yükselti” tanımını yaparken uzun/kısa sıfat çifti için “dikey uzanım” tanımlamasını kullanmaktadır. Bu açıdan yüksek/alçak sıfat çifti, zemin ya da diğer belirgin bir odağa uzaklık-yakınlık kapsamında değerlendirilirken, uzun/kısa sıfatları nesnelere kendi iç sınırlarındaki boyutlar kapsamında tasarlanmaktadır. Çıkrıkçı (2014) bu iki farklı anlamsal kodlamayı şematik olarak aşağıdaki gibi betimlemektedir:

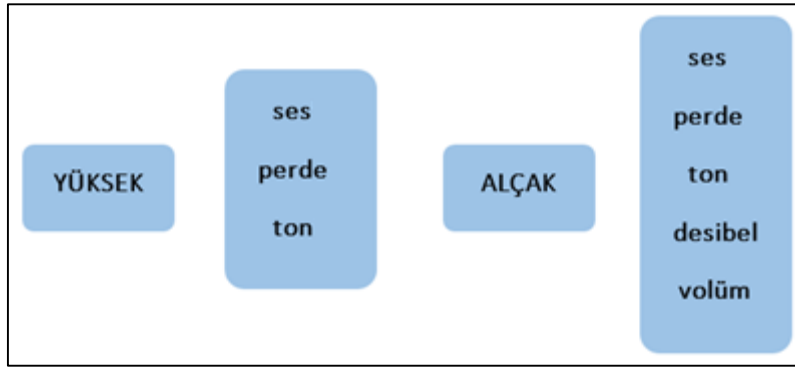
Şekil 9: *yüksek/alçak* ve *uzun/kısa* Sifatlarının Uzanımları

Yukarıda sözü edilen uzanımsal kodlamalar doğrultusunda taşınan anlam içerikleri ile birliklilik kullanımı, eşdizimlilik, anlam tercihi gibi diğer anlamsal ve dizimsel yapılanmaların da değişmesi beklenmektedir. Öte yandan bu tahminlemenin doğal dil kullanımıyla ne düzeyde eşleştiğini ortaya koymak için de karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. İnceleme konusu boyut sıfatlarına bu açıdan bakıldığında, yüksek/alçak ve uzun/kısa çiftlerinde karşıtanlamlılık olgusu, yüksek/uzun ve alçak/kısa çiftlerinde yakınlamlılık olgusuyla karşılaşılmaktadır.

Yüksek/alçak ve *uzun/kısa* çiftleri ele alındığında sözcüklerarası anlam ilişkileri bağlamında *karşıtanlamlılık* ön plana çıkmaktadır. Karşıtanlamlılık, içerisinde ikili zıtlık taşıyan bağdaşmazlığın bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan karşıtanlamlılık çift yönlü bir ayrımı temsil etmektedir (Saeed, 2003; Cruse 2006; Murphy, 2010). Bu açıklama çerçevesinde genel anlamda göreceli (karşılaştırmaya dayanan) yükseklik-alçaklık ya da uzunluk-kısalık özelliklerinin bir nesne ya da varlığın iki değer arasındaki, üstündeki ya altındaki parametrelerin herhangi bir yerinde konumlandırılması ortak bir özellik olarak değerlendirilebilir. Bu karşıtılık farklı parametrelere yerleştirilebildiği için ve önermesel anlamda “yüksek değil ise alçak” ya da “uzun değil ise kısa” gibi bir kesinlik durumu yaratmaması açısından (diğer bir anlatımla ara değerlere de sahip olabildiği için) *derecelendirilebilir* bir karşıtlık olarak değerlendirilebilir.

Öte yandan anlambilimsel açıdan karşıtlığın sınırlarının çizilmesi sürecinde önemli bir problem ortaya çıkmaktadır. Kabul edilen karşıtlık düzeylerinin bütün anlam düzeylerinde uygulanabilirliğinin dilbilimsel anlamda ölçülmesi gerekmektedir. Diğer bir anlatımla, temel anlam düzeyinde karşıtlık gösteren bir sözcük çiftinin bu karşıtlığı bütün anlam düzeylerine aktarma konusunda nasıl bir eğilim gösterdiği de sözcüğün/sözcüklerin anlamsal profillerinin çizilmesi açısından önem taşımaktadır. Örneğin temel anlam düzeyinde “yüksek topuk/alçak topuk” öbekleri karşıtlık gösterirken “yüksek hedef/alçak hedef” öbeklerinin birbiriyle karşıtsal ilişkiler kurma konusunda kabul edilebilir olmaması da ortaya konması gereken olgulardandır. Bu açıdan karşıtanlamlılık sergilemesi beklenen sıfat çiftlerinin yalnızca temel anlam değil, bütün anlam düzeylerinde karşılaştırmalı olarak incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda karşıtlık ilişkisinde olma olasılığı olan sıfatlar için “Değiştirim Yöntemi” uygulandığında sıfat çiftlerinin karşıtanlamlılığa yetkin olma düzeyler ortaya çıkacaktır. Testte aynı anlam düzeyinde karşıtlık gösterebilen yapıların da ortak ulamlarla/sözcüklerle yaygın olarak kullanılması gerektiği önvarsayım olarak kabul edilebilir.

Şekil 10’da yüksek sıfatıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler ile alçak sıfatıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler çaprazlanmış bir biçimde yer almaktadır. Bu bağlamda, sıklık açısından en yüksek kullanıma sahip olan “Kuvvetli ve yüksek tonda olan.” ile “Kuvvetli ve yüksek tonda olmayan, hafif, pes.” tanımlarının tam bir karşıtlık sergilediği söylenebilir. İncelenen anlam düzeyinde her iki sıfat da aynı anlamsal ulamı seçmekle birlikte, ögelerin tamamı bir diğer sıfatla öbek yapı oluşturduğunda kabul edilebilir bir görünüm sergilemektedir. Ayrıca Şekil.10’da da görüldüğü gibi “ses, perde, ton” sözcüklerinin ortak olarak eşdizimlilik gösteren ögeler olarak yer aldığı da gözlemlenmektedir.

Şekil 10: *alçak* ve *yüksek* Sıfatlarına İlişkin Değişiriririr Testi-I

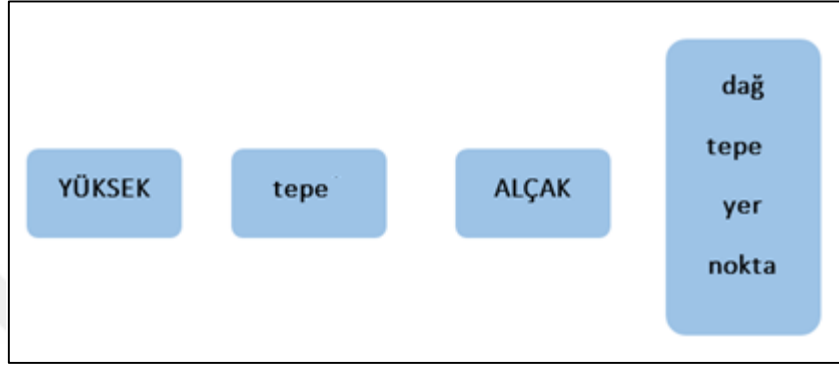
Yüksek ve *alçak* sıfatlarının temel anlam düzeyindeki somut uzanımlarına bakıldığında “Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesafe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan.” ile “Tabana ya da yere uzaklığı az olan.” tanımları kapsamında her iki sıfatın da YER, NESNE ve BİTKİ ulamlarını tercih ettiği gözlemlenmektedir. Şekil 11 kapsamında, *yüksek* sıfatıyla güçlü eşdizimlilik gösteren kullanıma sahip olan “duvar, tavan, bina, topuk, ağaç” ve *alçak* sıfatıyla ilk anlamda öntipik kullanıma sahip olan “masa, tabure, sehpa, tavan, duvar, dal” öğeleriyle değişiriririr yöntemi kapsamında değerlendirildiğinde kabul edilebilir öbekler oluşturma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca “duvar, tavan” öğeler her iki sıfat için de ortak olan tipik eşdizimsel öğelerdendir.

Şekil 11: *alçak* ve *yüksek* Sıfatlarına İlişkin Değişiriririr Testi-II

Şekil 11’de söz konusu sıfat çifti somut uzanıma sahip diğer anlam içeriği olan “Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan.” ile “Aşağıda olan, yüksek olmayan.” tanımları

kapsamında incelenmektedir. Alçak sıfatına ilişkin, sözü edilen tanım aralığında yalnızca bir tipik ögeye rastlanmakta, o da yüksek sıfatının eşdizimsel tipik ögeleri arasında yer almaktadır. Aynı şekilde yüksek sıfatıyla söz konusu düzeyde eşdizimlilik gösteren ögeler alçak sıfatına uyum sağlayabilmektedir. Bu açıdan her iki sıfat incelenen anlam düzeyinde karşılıklı sergileyebilmektedir.

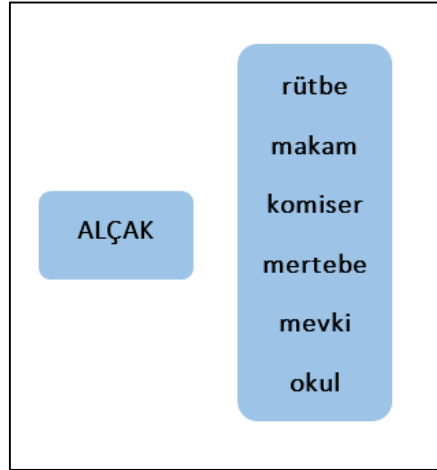
Şekil 12: *alçak* ve *yüksek* Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-III

Yüksek sıfatı için “Normal değerlerin miktar bakımından üstünde olan, fazla, çok.” tanımı kapsamında eşdizimsel görünüm sergileyen adlar, değişirim yöntemi aracılığıyla *alçak* sıfatına uygulandığında kabul edilebilir öbekler oluşturamadığı görülmektedir. “yüksek doz, yüksek düzey, yüksek not” gibi kullanımsal sıklığı yüksek yapılar alçak sıfatına uyarlandığında karşılıklı ilişkisi sergilenememektedir. Söz konusu anlam düzeyinde karşılıklı ilişki daha çok “düşük” sıfatıyla sağlanabilmektedir.

Şekil 13: *alçak* ve *yüksek* Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-IV

Yüksek sıfatının diğer bir anlam uzanımı olan “Derece, rütbe ve mevki bakımından üstün.” tanımı kapsamında yer değiştirme yöntemi uygulandığında, dizimsel olarak kabul edilebilir bir görünüm sergilenememektedir (bkz. Şekil 14). Bu açıdan iki sıfat arasında söz konusu anlam düzeyinde karşılıklı ilişkisi kurulamamaktadır.

Şekil 14: *alçak* ve *yüksek* Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-V

Öte yandan, alçak sıfatı için “Bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan, aşağılık, soysuz, namert, hain.” tanımı kapsamında eşdizimlilik gösteren ögeler, yüksek

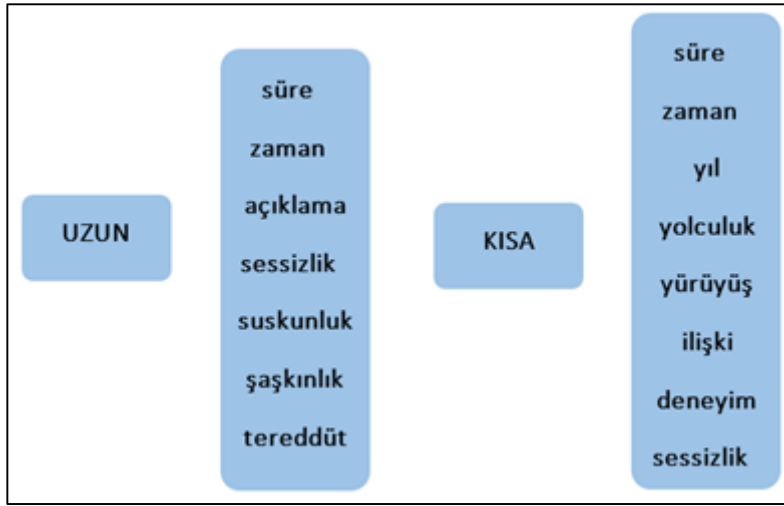
sıfatı ile öbek yapı oluşturduğunda yine bir karşıtlık ilişkisinin kurulamadığı gözlemlenmektedir.

Şekil 15: *alçak* ve *yüksek* Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-VI

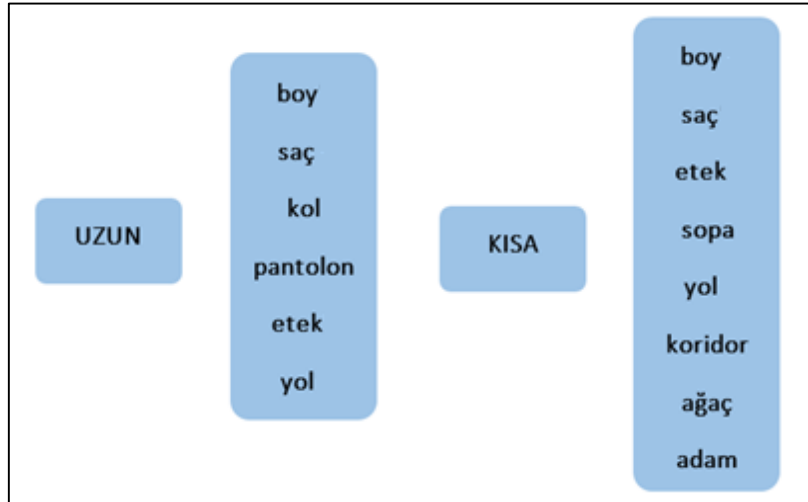
Sonuç olarak, yüksek/alçak sıfat çifti karşıtanlamlılık açısından incelendiğinde temel anlam düzeyinde bir karşıtlık sergilense de İŞİTSEL DUYU ulamı dışındaki diğer anlam düzeylerinde, özellikle anlamsal uzanım soyutlaştıkça, söz konusu anlam ilişkisi kurulamamaktadır. Genel olarak bakıldığında *yüksek* ve *alçak* sıfatları temel anlamda tam karşıtlık sergilemekle birlikte, bazı bağlamlarda yüksek sıfatı “düşük” sıfatıyla karşıtlık sergileyebilmekte ya da tam karşıtlık bulunamamaktadır.

Karşıtanlamlılık ilişkisi bağlamında uzun/kısa sıfat çiftine bakıldığında öncelikle her iki sıfatın da üçer anlamsal uzanımı olduğu görülmektedir. Uzun sıfatında kullanım sıklığı en yüksek olan “Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan.” tanımıyla kısa sıfatının “Az bir zaman içinde olan, az süren, az zaman alan.” tanımı değişirir yöntemi aracılığıyla karşılaştırıldığında, birbirine benzer anlamsal ulamları nitelediği ve bu ulamsal öğelerle kabul edilebilir öbek yapılar oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca “süre, zaman, sessizlik” öğelerinin her iki sıfat için eşdizimsel açıdan güçlü öğeler olduğu da gözlemlenmektedir.

Şekil 16: *uzun* ve *kısa* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-I

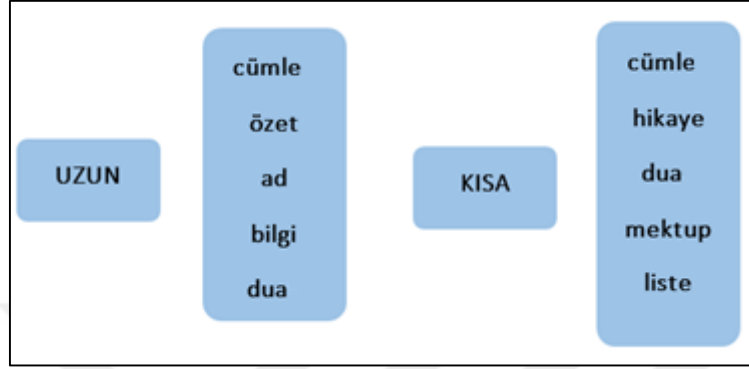
Uzun sıfatının temel anlam düzeyinde somut uzanırma sahip olan “İki ucu arasında fiziksel açıdan fazla uzaklık olan.” tanımı ile kısa sıfatının “Boy, uzunluğu az olan.” tanımı kapsamındaki eşdizimsel ögeler değişiririr yöntemiyle incelendiğinde kabul edilebilir öbek yapılar oluşturabildikleri görülmektedir. Bu açıdan söz konusu sıfatların temel anlam düzeyinde tam bir karşıtlık sergilediği söylenebilir.

Şekil 17: *uzun* ve *kısa* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-II

Son olarak *uzun* sıfatının “Çok ayrıntısı bulunan ya da geniş yer kaplayan.” ve *kısa* sıfatının “Çok ayrıntısı bulunmayan, ayrıntıya inmeyen.” tanımları karşılaştırıldığında

her ikisinin de DİLSEL ÖGELER ulamı çerçevesindeki adlarla kullanım sergilediği görülmektedir. Değişiririr testi kapsamında da karşıtlık anlamında kabul edilebilir öbekler oluşturduğu görülmektedir. Bu açıdan söz konusu anlam düzeyinde de iki sıfat arasında karşıtlık ilişkisi kurulabilmektedir.

Şekil 18: *uzun* ve *kısa* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-III

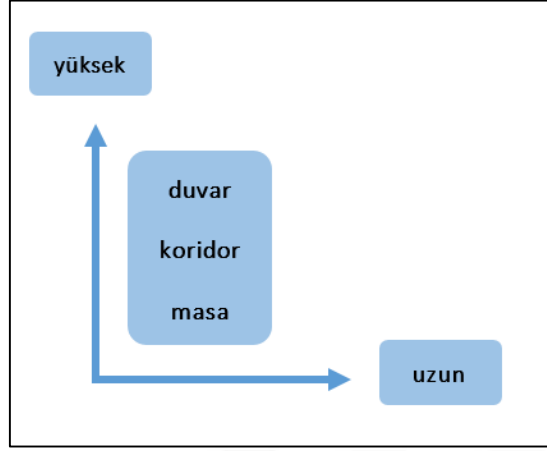
Sonuç olarak uzun ve kısa sıfatlarının bütün anlam düzeylerinde karşıtlık sergilediği gözlemlenmektedir. Öte yandan, derlemdeki tanık tümceler incelendiğinde “uzun hikaye” ve “kısa hikaye” öbeklerinin her zaman aynı duygu değeri çerçevesinde kullanılamayacağı gözlemlenmiştir. Bu kullanım özellikleri söylem ezgisi görünümüleri çerçevesinde, bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

Sözcüklerarası anlam ilişkilerinden bir diğeri de yakınanlamlılıktır. Yakınanlamlı sözcükler aynı çekirdek anlamı paylaşmasında rağmen tipik bağlamlarda aynı anlam özelliğini göstermeyen yapılardır (Cruse, 2006). Murphy vd. (2010) yakınanlamlılık ilişkisindeki sözcüklerin doğruluk koşulları ve tümcesel önermeyi etkilediğini, bu bağlamda birbirinin yerine kullanılma olasılığı her zaman olmadığını belirtir. Sözcük anlambilimsel profillerin daha net bir biçimde ortaya konması için tıpkı karşıtanlamlılık ilişkisinde olduğu gibi yakınanlamlılık düzeyinin de sınanması gerekmektedir. Bu kapsamda, yüksek/uzun ve alçak/kısa sıfatlarının yakınanlamlılığına ilişkin değişiririr testi yapılmıştır.

Tercih edilen ulamlar kapsamında yüksek sıfatı YER, NESNE, DOĞAL ÇEVRE; uzun sıfatı VÜCUT BÖLÜMÜ, NESNE, YER, DOĞAL ÇEVRE, İNSAN ulamlarıyla kullanılmaktadır. Bu açıdan uzun sıfatının anlamsal olarak tercih ettiği ulamların yüksek sıfatına göre daha geniş ölçekli olduğu görülmektedir. Yüksek sıfatına bakıldığında sesin niteliğine ilişkin içerik aktarımıyla sıklıkla karşılaşıldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla fiziksel boyuta ilişkin somut fazlalık, miktar bakımından fazlalık, derece bakımından fazlalık, yer kapladığı fiziksel konum bakımından yukarıda olma ve statü bakımından üstünlük izlemektedir. Uzun sıfatının tercih ettiği alanlara bakıldığında ise en sık olarak karşımıza zaman boyutundaki fazlalık durumunun kodlandığı görülmektedir. Nitekim *uzun süre, uzun zaman, uzun yıl* gibi eşdizimsel olarak güçlü yapılar da zaman boyutunda değerlendirilebilmektedir. Söz konusu sıfat için fiziksel boyuta ilişkin somut fazlalık ikinci sırayı almakta, *uzun boy* başta olmak üzere *uzun yol, uzun saç, uzun parmak, uzun koridor* öbeklerinin sıklığı son derece yüksek olarak değerlendirilmektedir. Sıfatın üçüncü ve son anlam içeriği olan metinsel/dilsel öğelere ilişkin aşırılık diğer anlam içerikleriyle karşılaştırıldığında daha az yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açılardan bakıldığında yüksek ve uzun sıfatlarının “fiziksel boyuta ilişkin somut fazlalık” dışında ortak bir anlam içeriği olmadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, yüksek ve uzun sıfatları temel anlam dışında hiçbir anlamsal uzanımda yakınanlamlılık sergilemesi zor bir olasılıktır.

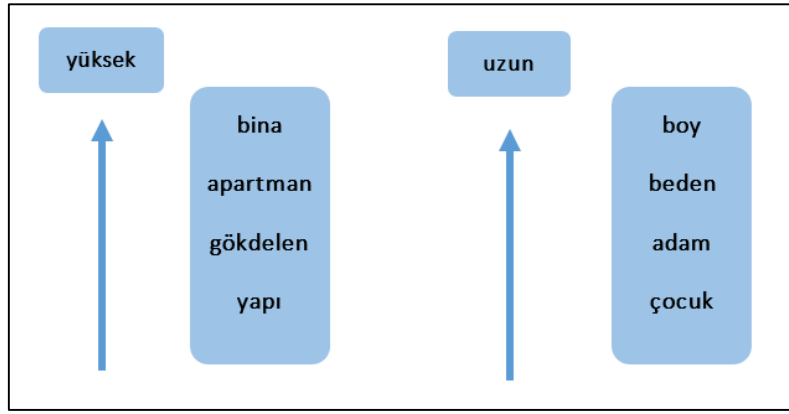
Yüksek ve *uzun* sıfatları için temel anlam düzeyindeki yapılar karşılaştırıldığında, birbirinden farklı uzanımsal ilişkiler gözlemlenmektedir. İlk olarak karşımıza -özellikle nesne ve yer ulamlarına ilişkin betimlemelerde- yüksek sıfatının dikey, uzun sıfatının yatay uzanımsal görünümü kodladığı görülmektedir. Duvar, koridor, masa, giriş, viyadük gibi yapılarla öbek oluşturduğunda, yüksek sıfatı onların dikey doğrultuda tanımlanmasını, uzun sıfatı ise yatay doğrultuda tanımlanmasını sağlamaktadır. Bu

açından, ilk aşamada dikey içerik kodlamasına sahipmiş gibi görünen uzun sıfatının bazı bağlamlarda yatay uzanım da sergileyebildiği söylenebilir.

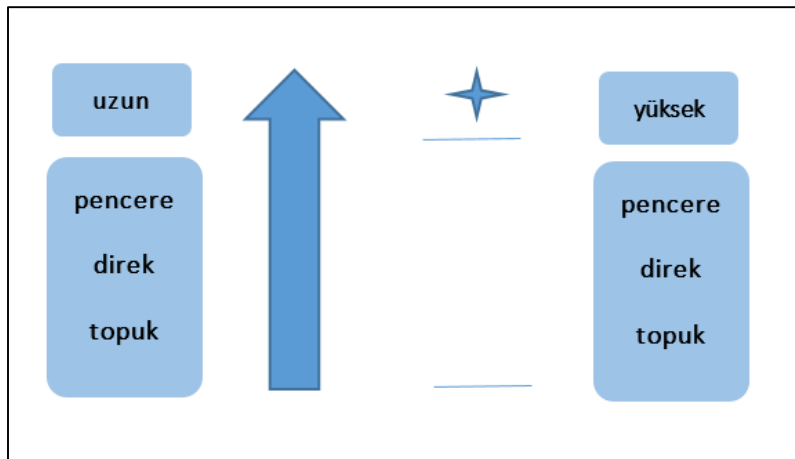
Şekil 19: *yüksek* ve *uzun* Sıfatlarına İlişkin Dikey/Yatay Uzanımlar

Tanım tümceler kontrol edildiğinde, her iki sıfatla da eşdizimlilik sergileyen yapıların bir bölümünde dikey uzanım kodlansa dahi anlamsal ulamların, hangi sıfatın tercih edileceğini belirlemesi de bir başka gözlem olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında aynı boyutsal gönderime sahip olan “bina, apartman, gökdelen, kale, yapı, kule” sözcükleriyle *yüksek* sıfatının; “boy, beden, adam, çocuk” sözcükleriyle *uzun* sıfatının kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan yer ulamını kodlayan özellikle temel düzey ulamlarda yüksek sıfatı tercih edilirken insana ilişkin ulamlarda uzun sıfatı tercih edildiği gözlemlenmektedir. Bu durumun, eşdizimlilikteki nedensizlik ilkesiyle açıklanabileceği düşünülmektedir.

Şekil 20: *yüksek* ve *uzun* Sıfatlarına İlişkin Ulamsal Uzanımlar

Gözlemlenen diğer bir anlam tercihi eğilimi ise incelenen iki sıfatın farklı konumlamaları/nitelikleri kodladığına ilişkindir. Örneğin uzun sıfatı pencere, direk, topuk gibi öğelerle kullanıldığında nesnenin kendisine ilişkin boyutsal bir içerik aktarırken aynı öğeler yüksek sıfatıyla kullanıldığında nesnenin belirli bir zemine uzaklığı-yakınlığına ilişkin kodlamalar yapmaktadır. Bu açıdan “uzun bir pencere” öbeği pencerenin fiziksel niteliklerine gönderimde bulunurken “yüksek bir pencere” öbeği pencerenin zemine uzaklığıyla ilgili gönderimde bulunmaktadır.

Şekil 21: *yüksek* ve *uzun* Sıfatlarına İlişkin Fiziksel/Zeminsel Uzanımlar

Tanık tümcelerde yer alan bazı öbeklerde son olarak yüksek sıfatının zemine uzaklığına ilişkin gönderimlerinin uzun sıfatıyla kurulamadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle,

yüksek sıfatıyla eşdizimlilik sergileyen ögelerin uzun sıfatıyla kullanıldığında anlamsal açıdan kabul edilebilir olmadığı gözlemlenmektedir. Örneğin “yüksek kat” öbeği zemine olan uzaklığı kodlarken ya da “uzun kat” öbeği anlamsal bir gönderimi sağlayamamaktadır.

Kısa ve alçak sıfatları yakınanlamlılık bağlamında incelendiğinde alçak sıfatının en yaygın işitsel ulamlara ilişkin ögeler (ses, ton), somut biçimsel uzanım (masa, tabure), olumsuz insan niteliği (adam, herif) ve son olarak belirli bir zemine ilişkin uzaklık (tepe) içeriklerini kodlamaktadır. Kısa sıfatının ise en çok zamansal içerik kodlamada (süre, zaman) kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bunu sırasıyla somut boyutların kodlanması (boy, saç) ve metinsel/dilsel yoğunluğun (cümle, özet) kodlanması izlemektedir. Bu açıdan ortak olarak gözlemlenen olası yakınanlamlılık görünümünün boyutsal-somut özelliklerin kodlanması olduğu söylenebilir. Bu açıdan her iki sıfat arasındaki anlam ilişkisine yönelik çıkarımlar temel anlam düzeyinde yapılabilmektedir.

Kısa sıfatı temel anlam düzeyinde, somut uzanımlarıyla VÜCUT BÖLÜMÜ, NESNE, YER, DOĞAL ÇEVRE ulamlarında karşımıza çıkmaktadır. Özellikle VÜCUT BÖLÜMÜ ulamında hem örnek çeşitliliği hem de sıklık açısından dikkate değer bir yaygınlık görülmektedir. Örneklerin bir kısmı dikey uzunluğu doğrudan kodlarken bir kısmında herhangi bir doğrultuya rastlanılmamaktadır. Örneğin “kısa boy” dikey uzunlukla doğrudan ilişkilendirilebilirken “kısa yol” direkt yatay uzunluk, “kısa parmak, kısa ip” gibi ögeler ise net bir doğrultusu olmayan bir uzunluk aktarmaktadır. Alçak sıfatı ise temel anlam düzeyinde NESNE, YER, BİTKİ ulamlarında karşımıza çıkmaktadır. Özellikle NESNE ulamında “masa, tabure, sehpa” gibi daha çok zemine olan yakınlık-uzaklığı kodlamada kullanılmaktadır. Bu kapsamda yüksek ve uzun sıfatlarındaki temel anlam düzeyine ilişkin bulguları alçak ve kısa sıfatlarına da genellemenin mümkün olduğu düşünülmektedir. Nesne ve yer ulamlarına ilişkin betimlemelerde- alçak sıfatının

dikey, kısa sıfatının yatay uzanımsal görünümü kodladığı (alçak masa, kısa masa), ulamsal durumlara göre farklı sıfatların tercih edilebildiği (alçak bina/kısa adam), varlığın zeminle olan mesafesini nitelerken *alçak*, kendi boyutlarını nitelerken *kısa* sıfatının kullanıldığı (alçak direk/kısa direk), bazı durumlarda ise öğelerin yalnızca birini tercih edebildiği kısıtlaması (alçak kat/ ?kısa kat) gözlemlenmektedir.

4.1.3. Dokunsal Sıfatların Anlam Tercih Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.1.3.1. “soğuk” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Soğuk sıfatının anlam tercihi görünümünü betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümüleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümüleri Tablo 43’te yer almaktadır.

Tablo 43: “soğuk” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Isısı düşük, harareti az olan: Kardan ak idi vü hem soğuk idi/Lezzeti dahi şekerde yok idi. (Süleyman Çelebi). // Soğuk su fena uyumuş gecenin ağırlığını aldı. (Ahmet H. Tanpınar). II. Sıcaklık derecesi üşütecek kadar az olan, insanı üşüten: İnce yosunlu, soğuk sipere dirseklerini dayadı. (Ömer Seyfeddin). // Soğuk bir kış günü karanfil almak için çiçekçi dükkanına gittim. (Ahmet Haşim). III. Mec. İçten ve gönülden olmayan, samimiyetsiz: Her nümayiş soğuktur. (Cenap Şahabettin). IV. Hoşa gitmeyen, gönül okşamayan, sevimsiz: Silah arkadaşlarının karşısında soğuk bir şey söylemek istemiyordu. (Ömer Seyfeddin). // Ne soğuk şey! Ne şarkı söylüyor, ne oynuyor. (Halit Z. Uşaklıgil). // Öyle soğuk şakaları seninki yapar. (Ahmet K. Tecer). V. Duygusuz, hissiz: O zaman bu tavsiyelerinden dolayı operatörü soğuk bulmuştum. (Peyami Safa). // Teneşir peyeni, çırcıplak tahtasıyla ölüm kadar soğuk. (Yusuf Z. Ortaç). VI. Cinsi arzusu az olan.
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Isısı düşük olan, sıcak karşıtı: Bu el soğuktu ve titriyordu. (P. Safa) II. Üşütecek derecede ısıtı olan: Güneşli, soğuk bir gündü. (S. F. Abasıyanık) III. mec. Duygudan, sevgiden yoksun olan, yakın ve içten olmayan, ilgisiz: Soğuk tavırla birbirlerini selamlayıp uzaklaştılar. (R. H. Karay). IV. mec. Sevimsiz veya yersiz, antipatik: Bu soğuk, yavan sözler zevkimi rencide ediyordu. (H. C. Yalçın). V. Cinsel istek duymayan: soğuk bir kadın.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Isısı düşük olan, sıcak karşıtı: soğuk su. II. Üşütecek derecede ısıtı olan: soğuk hava // Güneşli, soğuk bir gündü. (S. Faik). III. mec. Duygudan, sevgiden yoksun olan, sokulgan olmayan, sevimsiz: soğuk bir adam. IV. mec. Yakın ve içten olmayan, ilgisiz: soğuk bir karşılama // Kkarısının soğuk davranmasına sıkılmıştı. (K. Tahir). V. Sevimsiz ya da yersiz: soğuk bir cevap // soğuk bir espri. VI. mec. (kadın için) Cinsel istek duymayan: soğuk bir kadın.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Isısı düşük olan: Soğuk havalar başladı. II. Isısının azlığı nedeniyle insanı üşüten: Soğuk bir gündü. III. mec. Duygudan, coşkudan yoksun olan, sevimsiz (kimse). IV. Sokulgan olmayan, ilgisiz davranan (kimse). V. mec. Yakın veya içten olmayan (kimse). VI. mec. Yersiz ya da sevimsiz (söz, davranış vb.): Onun soğuk noktelerine kimse gülmedi. VII. (kadın için) Cinsel istek duymayan. VIII. mec. Hoşnutsuzluğunu belli ederek ya da ilgisiz, sevimsiz bir biçimde: Onun soğuk davranışı gözden kaçmadı.

Tablo 43 incelendiğinde MBTS’de 6, TDKTS’de 5, DDTS’de 6 ve PTS’de 8 farklı anlama yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla tanımlar incelendiğinde, sözlüklerdeki tanımların uzanımlarını belirlemenin zor olduğu görülmektedir. Örneğin MBTS’de Tanım-III ile Tanım-V’in birbirine çok yakın anlamsal uzanıma sahip olduğu, aynı şekilde DDTS’de Tanım-III ve Tanım-IV’ün, PTS’de Tanım-III, Tanım-IV, Tanım-V ve Tanım-VIII’in birbirine çok yakın içeriklere sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bu anlamda, sıfatın işlevini daha net ortaya koymak açısından, tanım içerikleri kapsamında yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Sözlüklerdeki tanımlama eğilimine bakıldığında niceliksel ve niteliksel açılardan bir bütünlük sağlanamadığı da bir başka gözlem olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin MBTS’de her tanık yazınsal dilden alınırken TDKTS’de ilk dört tanıma ilişkin tanımların yazınsal dilden alındığı, diğer tanımların ise bağlamdan uzak bir biçimde öbek yapı konumunda kullanıldığı gözlemlenmektedir. PTS’de ise Tanım-I, Tanım-II, Tanım-VI ve Tanım-VIII’in genel tümceler olduğu, diğer tanımlarda ise tanımlara rastlanmadığı görülmektedir. Ayrıca tanımların güncelliği açısından ele alındığında MBTS’de Tanım-I ve Tanım III’ün güncel Türkçeyi örneklemeyen yapıları içerdiği görülmektedir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerinin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 44’te sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Soğuk Sıfatı” aracılığıyla düzenlenen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu- Soğuk Sıfatı”ndan elde edilen seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 44: “soğuk” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Isısı düşük olan.	<i>somut uzanım</i>	-Maddenin ısı düzeyi, nesnenin sıcak ya da ılık olmaması.
2. Dışarı düşük ısı veren.	<i>somut uzanım</i>	-Yüzeydeki sıcaklığın düşük olması.
3. Üşütecek derecede ısısı olan.	<i>somut uzanım</i>	-Bir ortamdaki ısının düşüklüğü, iklimsel ya da çevresel sıcaklığın düşük olması.
4. Duygudan, sevgiden yoksun olan, yakın ve içten olmayan, ilgisiz.	<i>soyut uzanım</i>	-Kişi ya da davranışın mesafeli olması.
5. Sevimsiz veya yersiz, antipatik.	<i>soyut uzanım</i>	-Kişi ya da davranışın hoş gitmeyecek düzeyde olması.
6. Cinsel istek duymayan.	<i>soyut uzanım</i>	-Kişinin cinselliğe mesafeli olması.

Tablo 44 incelendiğinde, uzman görüşleri doğrultusunda söz konusu sıfata ilişkin 6 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1, Tanım-2 ve Tanım-3’ün *somut uzanıma*, Tanım-4, Tanım-5 ve Tanım-6’nın ise *soyut uzanıma* sahip olduğu gözlemlenmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Soğuk Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Soğuk sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 45’te yer almaktadır.

Tablo 45: “soğuk” Sifatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Üşütecek derecede ısısı olan. (TANIM-III)	82	38
2. Isısı düşük olan. (TANIM-I)	55	25
3. Duygudan, sevgiden yoksun olan, yakın ve içten olmayan, ilgisiz. (TANIM-IV)	46	21
4. Dışarı düşük ısı veren. (TANIM-II)	19	9
5. Sevimsiz veya yersiz, antipatik. (TANIM-V)	14	6
6. Cinsel istek duymayan. (TANIM-VI)	-	-
TOPLAM	216	100

Tablo 45 incelendiğinde örnekleme kullanım sıklığı en yüksek tanımın %38’lik bir oranla Tanım-3 olduğu, onu %25’lik oranla Tanım-1 ve %21’lik oranla Tanım-4’ün takip ettiği görülmektedir. Öte yandan Tanım-6’ya ilişkin tanık tümceye rastlanmamıştır. Tanımların dağılımına bakıldığında sıcak sıfatının dizgelerde hem temel hem de değişmeceli anlam düzeyinde kullanılabildiği gözlemlenmektedir.

“soğuk” Sifatının Anlam Tercihi Görünümleri

Soğuk sıfatının eşdizimlilik görünülerinden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sığata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümleri Tablo 46 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünülerine de yer verilmiştir.

Tablo 46: “soğuk” Sıfatı Anlam Tercih Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	DOĞAL ÇEVRE	hava (19), rüzgar (10), çöl (2), güneş, iklim, kış, mevsim, tipi.	36	82
	ZAMAN	gece (15), gün (11), akşam (2), sabah (2), saat.	31	
	YER	ev (3), oda (3), salon (3), banyo, koridor, kulübe, sokak, tuvalet, yer.	15	
TANIM-II	SIVI	su (49), bira (3), çorba, süt, şerbet.	55	55
TANIM-III	ETKİNLİK	tavır (12), gülümseme (3), bakış (2), selam (2), tebessüm (2), alışveriş, cevap, gülümseyiş, karşılama, konuşma, tebrik.	27	46
	İŞİTSEL DUYU	ses (9), ton.	10	
	VÜCUT BÖLÜMÜ	yüz (5), surat (2), çehre, göz.	9	
TANIM-IV	NESNE	cam (2), alet, bez, demir, süngü, şiş, şişe, tokmak.	9	19
	DOĞAL ÇEVRE	dalga, deniz, kaya, nehir, pınar, taş.	6	
	YER	zemin (2), beton, kaldırım.	4	
TANIM-V	SOYUT NİTELİK	boşluk, gerçek, ihtiras, imge, ölüm, rüya, yalnızlık, zevk.	8	14
	ETKİNLİK	espri (5), şaka.	6	
TOPLAM			216	216

Katılımcılar TANIM-I kapsamında DOĞAL ÇEVRE, YER ve ZAMAN ulamlarını kodlamışlardır. DOĞAL ÇEVRE ulamına ilişkin *hava* (f=19); ZAMAN ulamında *gece* (f=15); YER ulamında *ev*, *oda* ve *salon* ögeleri (f=3) ön plana çıkmaktadır.

- ...dışarının nemli ve **soğuk havasına** çarparak gerisin geri içeri döndü. (RA16B2A-0624)
- Sağanak mayıs yağmurunun eşlik edeceği **soğuk bir gece** olacağı benziyordu. (RA16B4A-0714)
- "Ben yeşil mürekkepli dolmakalemle, **soğuk odada** sabaha karşı yazarım," dedi. (SA16B1A-1351)

- **Soğuk bir evde**, kendini yapayalnız düşününce, bütün hevesi kaçtı. (UA16B2A-1248)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında NESNE ulamını kodlamışlardır. Ögeler incelendiğinde ulamın ögelerinin tamamının SIVI alt ulamında yer alabileceği gözlemlenmiştir:

- Haydi öyleyse hiç durma. Hemen git, elini yüzünü **soğuk su** ile yıka ve açıl. (RA16B3A-0627)
- Bak bir kasa da **soğuk bira** aldım. (RA14B3A-0553)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında ETKİNLİK, DUYU, VÜCUT BÖLÜMÜ ulamlarını kodlamışlardır. DUYU ulamına ilişkin ögelerin tamamı İŞİTSEL DUYU kapsamında değerlendirilebileceği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, ETKİNLİK ulamında *tavır* (f=12); İŞİTSEL DUYU ulamında *ses* (f=9); VÜCUT BÖLÜMÜ ulamı kapsamında *yüz* (f=5) eşdizimsel ögeleri ön plana çıkmaktadır.

- "Merhaba" diyorum **soğuk bir tavırla**. "Ooo Sedat gel bakalım" diyor amcam. (SA16B4A-0047)
- Kız uzaklaşıyordu ki, dimdik, biraz da **soğuk bir sesle**, - Seni seviyorum, biliyor musun, dedi Muhsin. (VA16B2A-0561)
- Güneş yanığı suratındaki sırtma bir anda kayboluverdi ve komik aksesuarlarının gizlediği **soğuk yüzü** tüm çıplaklığıyla ortaya çıktı. Sözlerimden iğrenmişçesine ağzını büktü ve dudakları ince bir çizgiye dönüştü. (RA16B4A-0714)

Katılımcılar TANIM-IV kapsamında NESNE, DOĞAL ÇEVRE ve YER ulamlarını kodlamışlardır: NESNE ulamına ilişkin, ulam içi diğer ögelerle kıyaslandığında *cam* (f=2); YER ulamında *zemin* (f=2) ögelerinin ön plana çıktığı; DOĞAL ÇEVRE ulamında öne çıkan tipik bir kullanım olmadığı gözlemlenmektedir.

- Yorgun başım bir önüme düşüyor, bir **soğuk cama** dayanıyor, bir rahatsız koltuğa yaslanıyordu. (RA16B2A-0316)
- Tercihen sedyede ağır ve kanamalı bir hasta yatarken onu karanlık nemli **soğuk zemine** yatırıyor... (TA16B1A-1192)
- Derken **soğuk** bir **pınar** çıktı karşıma. Yanında ulu bir ceviz ağacı... (SA14B1A-1585)

Katılımcılar TANIM-V kapsamında ETKİNLİK, SOYUT NİTELİK ulamlarını kodlamışlardır. ETKİNLİK ulamı kapsamında *espri* (f=5) eşdizimsel ögesinin ön plana çıktığı gözlemlenirken SOYUT NİTELİK ulamında eşdizimsellik açısından güçlü olan herhangi bir ögenin ön plana çıkmadığı görülmektedir.

- ... paranın kendisinde olduğuna dair yaptıkları **soğuk esprilere** de maruz kalmaktan kurtulamamıştır. (TA16B3A-3348)
- Sonra oyuna yetişmesi gerektiği düşüncesi **soğuk** bir **gerçek** olarak öne geçti. (VA16B3A-2629).

4.1.3.2. “serin” Sifatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Serin sıfatının anlam tercihi görünümelerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın içlemine ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 47’de yer almaktadır.

Tablo 47: “serin” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Soğuğa yakın, soğukça (hava): Serinde gideriz. // Mazi yosunla örtülü bir göl ki yok dibi./Mevsimlerin ve bahçede yaprak yığın yığın. (Yahya Kemal). // Gece serin baharın tatlı nefesleriyle/Gökteki yıldızlara dalarak uyuyoruz. (Orhan S. Orhon). // Denizden kopan serin bir rüzgar alnımı okşuyor. (Yusuf Z. Ortaç). II. Hoşa gidecek, ferahlık verecek derecede, hafifçe soğuk (şey): Büyük kubbeli serin divan bugün daha sakin. (Ömer Seyfeddin). // Onun için günler aydınlık ve sıcakken loş ve serin duran odamız, şimdi günler loşlaştığı halde eskisinden daha ışıklı... (Ruşen E. Üneydin). // İstanbul bu kadın için serin, berrak, şifalı suların şehriydi. (Ahmet H. Tanpınar)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Az soğuk, ılık ile soğuk arası: Kuşluk vaktinin sıcağına rağmen bina loş ve serin. (R. H. Karay). II. Hoşa giden, hafif bir soğukluk veren.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. (hava için) Az soğuk, ılıkla soğuk arası. II. Hoşa giden, hafif bir soğukluk veren (şey): serin su // Dar sokak iyi güneş alamadığından hep serindir. (A. Nesin)
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. (hava için) ılıkla soğuk arası, az soğuk. II. Hafif bir soğukluk veren, hoşa giden: Serin bir yer arıyordum, suya gireyim dedim, serin suya daldım.

Tablo 47 incelendiğinde *serin* sıfatına ilişkin tüm sözlüklerde ikişer tanıma yer verildiği görülmektedir. Bu kapsamda, giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla ilk aşamada sözlüklerdeki tanımlar ele alındığında MBTS, DDTS ve PTS’e temel anlam düzeyinde “hava” ulamı özellikle belirtilmiş, diğer ulamlar Tanım-II altında değerlendirilmiştir. TDTS’de ise tanımın anlamsal tercihlerine ilişkin ulam belirtilmemiştir. Bu açıdan tanım içerikleri oluşturmada sözlükler arasında bir tutarlılık gözlemlenmemektedir.

Sözlükler tanımlama açısından incelendiğinde MBTS’de her tanım için birden çok tümceye yer verildiği, bunların bir kısmının genel bir kısmının yazınsal metinlerden alındığını; TDKTS’de yalnızca Tanım-I için yazınsal bir metinden alınmış tanık tümce olduğunu, Tanım-II kapsamında tanıma yer verilmediği görülmektedir. DDTS’de ise Tanım-I’e ilişkin tanık gösteriminin olmadığını, Tanım-II’de bir öbek ve bir yazınsal kaynaklı tümce olduğunu; PTS’de Tanım-I’e ilişkin tanığının olmadığını, Tanım-II’de ise genel bir ifade olduğu görülmektedir. Bu anlamda hem nicelik hem de niteliksel açıdan genel bir eğilim olmadığı söylenebilir.

Öte yandan bazı sözlüklerde sözcük türü ayrımı konusunda belirsizliklere rastlanmaktadır. Örneğin MBTS Tanım-I'in tanığı olarak yer alan “Serinde gideriz.” tuncesindeki “serin” sözcüğünün sıfat değil ad kategorisinde değerlendirilebileceği görülmektedir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tuncelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tuncenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 48’de sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Serin Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Serin Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.⁸

Tablo 48: “serin” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Terletmeyen, soğuğa yakın.	<i>somut uzanım</i>	-Hav anlam alanında sözcüğün ya da hava sözcüğünün kendisinin sıcak ve soğuk dağılımında soğuğa yakınlık sergilemesi.
2. ılık ile soğuk arası, az soğuk.	<i>somut uzanım</i>	-Maddenin ısı düzeyinin ılık ile soğuk arasında derecelendirilebilmesi.

⁸ Uzmanlar serin sıfatına ilişkin Tanım-I ve Tanım-II'nin her ikisinin de temel anlam kategorisinde değerlendirilebileceğini belirtmişlerdir. Formların incelenmesinin sonrasında, gerekli durumlarda yapılan görüşmeler doğrultusunda, bu anlamsal farklılığın sıfatın duygu değerine ilişkin olduğunu belirtmişlerdir. Uzman-II “serin rüzgar” ve “serin su” arasında hissetmeye yönelik tutumsal farklılık olduğunu, “serin su” yapısının daha olumlu bir duygu değerine sahip olduğunu belirtmiştir. Bu tutumsal farklılık söylem ezgisi görünümünde ele alınmıştır.

Tablo 48 incelendiğinde söz konusu sifata ilişkin 2 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde her iki tanımın da *somut uzanım*a sahip olduğu belirtilmiştir. Tanımlara ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Serin Sifatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Serin sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım düzeylerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 49’da yer almaktadır.

Tablo 49: “serin” Sifatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Terletmeyen, soğuğa yakın. (TANIM-I)	41	73
2. Ilıkla soğuk arası, az soğuk. (TANIM-II)	15	27
TOPLAM	56	100

Tablo 49 incelendiğinde araştırma evreninde kullanım sıklığı en yüksek tanımın %73’lük bir oranla Tanım-1 olduğu, onu %27’lik oranla Tanım-2’nin takip ettiği gözlemlenmektedir. Söz konusu sıfatın her durumda temel anlamıyla kullanıldığı söylenebilir.

“serin” Sifatının Anlam Tercih Görünümleri

Serin sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sifata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümü Tablo 50 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir

Tablo 50: “serin” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	DOĞAL ÇEVRE	rüzgar (10), hava (8), gölge (4), yayla.	23	41
	ZAMAN	gece (3), gün (3), sabah (2), ay, ikindi, sonbahar, vakit.	12	
	YER	sokak (2), yer (2), bahçe, dükkan.	6	
TANIM-II	SIVI	su (8), damla (2), ırmak (2), damlacık, deniz, şarap.	15	15
TOPLAM			56	56

Katılımcılar TANIM-I kapsamında DOĞAL ÇEVRE, YER ve ZAMAN ulamlarını kodlamışlardır. DOĞAL ÇEVRE ulamında *rüzgar* (f=10); ZAMAN ulamında *gece* (f=3) ve *gün* (f=3); YER ulamında *sokak* (f=2) ve *yer* (f=2) ögeleri eşdizimsellik açısından ön plana çıkmaktadır.

- Gökyüzü yıldızlardan temizlenmiş ve ardından **serin** bir **rüzgâr** esmeye başlamış. (TA16B1A-1215)
- Tarunu ile ilgilenir, ona Paris'i gezdirir, tantırken kendim de uzun yıllar yaşamımın geçtiği bu kenti yeniden keşfeder, **serin gecelerinde** sıcacık bedenine ve bana sunacağı mutluluklara coşkunluk içinde sarılırdım. (RA16B1A-1496)
- ... 30 Ağustos önemli bir gün değil, sadece sıcakların bitip, yelpazelerin kaldırılıp kışa hazırlanılan **serin günlerin** başlangıcı... (RA16B2A-0062)
- Kirliliğin dışındaki **serin sokakta** kamburu çıkmış insanlar hızla bir yerlere yetişmeye çalışıyorlar. (SA16B2A-1394)
- Küçük oğul, can sıkıntısından yayını, sadağını almış, dağa çıkmış, gölgelik **serin** bir **yer** aranmış. (TA16B2A-1200)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında *serin* sıfatına ilişkin DOĞAL ÇEVRE ve NESNE ulamlarını kodlamışlardır. Ulamlara ilişkin ögeler incelendiğinde, ögelerin tamamının SIVI ulamı kapsamında değerlendirilebileceği gözlemlenmiş, tanık tümceler

incelendikten sonra ulamların birleştirilmesine karar verilmiştir. Bu kapsamda SIVI ulamında sıklık açısından öne çıkan eşdizimsel ögenin *su* (f=8) olduğu gözlemlenmektedir.

- **Serin suyun** verdiği haz, bedenlerine yayılırken sanki bir yandan da az önceki hayalin yaşattığı gerilimi boşaltıyorlardı. (RA15B4A-0542)

4.1.3.3. “ılık” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Ilık sıfatının anlam tercihi görünümünü betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümü incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümü Tablo 51’de yer almaktadır.

Tablo 51: “ılık” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Sıcakla soğuk arası, az sıcak: ılıktır da Akdeniz’in kenarı/Orda belli koç yiğidin hünéri (Karacaoğlan). // Uzak bir iklimin ılık havasında. (Cahit S. Tarancı) // Bu muştulu hava şaşkın ve daldan dala konan ılık bir meltem gibi esiyor. (Samiha Ayverdi).
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Soğukla sıcak arası, ne soğuk ne de sıcak: Galip ıssız bir gece içinde, ılık bir bahçede, bir havuz kenarında yanan bir meşaledir. (A. H. Çelebi).
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Soğukla sıcak arası, ne soğuk ne de sıcak: ılık su // ılık bir hava // Eylülün on ikisi olmasına karşın, hava pekâlâ ılıktı. (H. Taner)
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Soğuk ya da sıcak olmayan, soğukla sıcak arası.

Tablo 51 incelendiğinde *ılık* sıfatına ilişkin bütün Türkçe sözlüklerde birer tanıma yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla, ilk olarak sözlüklerdeki tanım görünümü incelendiğinde, tanımların tamamının temel anlam düzeyinde yer aldığı görülmektedir. Sözlüklerdeki tanık tümcelere niceliksel açıdan bakıldığında MBTS ve TDKTS’de tamamı yazınsal dilden en az birer örnek, DDTS’de

öbek yapıların yanı sıra yazınsal dilden örnek olduğu PTS’de ise tanık tümceye rastlanmadığı görülmektedir. Bu anlamda tanıklama açısından düzenli bir dağılım sergilemediği söylenebilir.

Öte yandan sözlüklerde yer verilen tanık yapılar karşılaştırmalı olarak incelendiğinde farklı anlamsal uzanımlara sahip örneklerin aynı tanım içerisinde yer verildiğini söylemek mümkündür. Örneğin MBTS’nin bir tanığında yer alan “ılık meltem” öbeği ile DDTS’nin bir tanığında yer alan “ılık su” öbeğinin aynı uzanımlara sahip olduğu kabul edilmektedir. Oysaki seçimsel sınırlılıklar açısından her iki kullanımın farklı uzanımları işaret ettiği gözlemlenmektedir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 52’de sözlüklerde yer verilen tanımlardan yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Ilık Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Ilık Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.⁹

⁹ Tabloda “(+)” işaretli tanım, sözlüklerde yer almayan ve araştırmacı tarafından derlemdeki dizgelerin değerlendirilmesi sonucu uzman görüşleri doğrultusunda eklenmiş bir tanımdır. *Ilık* sıfatına ilişkin sözlüklerde tek tanımla karşılaşılmasına rağmen uzmanlar bazı tanık tümcelerdeki kullanımların bu anlamlar karşılanmadığını belirtmiştir. Uzman-II, sözlüklerde sıcak ve soğuk sıfatında yapılan detaylı tanımların ılık sıfatında yapılmadığını ayrıca belirtmiştir. Uzman IV ise “ılık hava” ve “ılık su” yapılarının birbirinden farklı gönderime sahip olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda Tanım-II’nin eklenmesine karar verilmiştir. Bir sonraki aşamada bazı tanıklarda somut uzanıma yer verilmediği, tamamen soyut bir alana ilişki başka bir anlam düzeyi fark edilmiştir. Bu anlamda Tanım-III’ün de sıfatın içlemine dahil olması gerektiği düşünülmüştür.

Tablo 52: “ılık” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Soğuk ya da sıcak olmayan, soğukla sıcak arası.	<i>somut uzanım</i>	-Maddenin ısı düzeyinin sıcak ya da soğuk olmaması. - Maddenin ısı düzeyinin sığağa daha yakın olması
2. Üşütmeyen ya da terletmeyen. (+)	<i>somut uzanım</i>	-Ortamın sıcakla soğuk arası bir ısıya sahip olması.
3. Samimi, sıcak, huzurlu. (+)	<i>soyut uzanım</i>	-İnsanı mutlu etme, huzur verme özelliğine sahip olma.

Tablo 52 incelendiğinde söz konusu sığata ilişkin 3 farklı tanımla karşılaşmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1 ve Tanım-2'nin *somut*, Tanım-3'ün ise *soyut uzanıma* sahip olduğu söylenebilir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Ilık Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Ilık sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 53'te yer almaktadır.

Tablo 53: “ılık” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Üşütmeyen ya da terletmeyen. (+) (TANIM-II)	28	48
2. Soğuk ya da sıcak olmayan, soğukla sıcak arası. (TANIM-I)	26	45
3. Samimi, sıcak, huzurlu. (+) (TANIM-III)	4	7
TOPLAM	58	100

Tablo 53 incelendiğinde araştırma evreninde kullanım sıklığı en yüksek tanımların Tanım-2 (%48) ve Tanım-1 (%45) olduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda söz konusu

sıfatın büyük oranda somut uzanımsal görünümler kapsamında, temel anlamıyla tercih edildiğini söylemek mümkündür.

“ılık” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Ilık sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi ögeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel ögeler ve ögelerin sıklık görünümü Tablo 54 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 54: “ılık” Sıfatı Anlam Tercih Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	DOĞAL ÇEVRE	rüzgar (5), hava (3), güneş (3), meltem (2), esinti, nem, nemlilik, sıcaklık.	17	28
	ZAMAN	gece (6), gün (4), akşam.	11	
TANIM-II	SIVI	su (9), sıvı (2), çorba, damla, kan, süt, tükürük, yağ.	17	26
	DOĞAL ÇEVRE	su (8), yağmur.	9	
TANIM-III	SOYUT NİTELİK	anı, dinginlik, duygu, son.	4	4
TOPLAM			58	58

Katılımcılar TANIM-I kapsamında DOĞAL ÇEVRE ve ZAMAN olmak üzere iki farklı ulam kodlamışlardır. DOĞAL ÇEVRE ulamında *rüzgar* ($f=5$); ZAMAN ulamında *gece* ($f=6$) eşdizimsel ögelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Huruç fişi cebine attı ve derhal Lerzan ile birlikte salonu terk ederek yaz gecesinin **ılık**, fakat temiz **havasına** çıktı. (RA16B3A-0627)
- **Ilık** bahar **güneşi** çatıların arasından gülümsüyordu. (SA16B2A-1232)

- **Ilık** bir **geceydi**. Tespih taneleri gibi gökyüzüne dağılmış olan yıldızlar, karanlığın üzerine konmuş bir nokta gibiydi. (RA16B3A-0814)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında NESNE, DOĞAL ÇEVRE ulamları ile DİĞER seçeneğini kodlamışlardır. Hem SIVI ulamında *su* (f=9), hem de DOĞAL ÇEVRE ulamında *su* (f=8) ögelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.¹⁰

- Keyifle **ılık suyun** içine girdi. Uzanıp gözlerini kapattı. Kendini eve yayılan gitar sesine bıraktı. (RA16B4A-1296)
- İki kıtanın ortasında, tarihten sonsuzluğa akan Boğaz'ın **ılık sularıyla** ıslanmıştı ya, bir kez rüyalarım; bir daha da iflah olmadım. (TA16B4A-0500)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında SOYUT NİTELİK ulamını kodlamışlardır. SOYUT NİTELİK ulamı altında eşdizimsel açıdan baskın bir ögeye rastlanmamaktadır.

- Kasabanın ürpertici şubat gecelerinden bende kalacak **ılık** birkaç **anı** biriktirebilir miyim diye kaldığım berbat otel odasının penceresinden üç gece boyunca dehşetle seyrettiğim, yaptıklarıyla beni önce hayrete düşürüp sonra derin bir şaşkınlığın ortasında boğan o saat.. (UA16B2A-0724)
- Havada ilkbaharın **ılık dinginliği** vardı, insana umut ve yaşama sevinci veriyordu. (RA16B4A-1296)

4.1.3.4. “sıcak” Sifatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Sıcak sıfatının anlam tercihi görünümelerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce

¹⁰ Araştırmacı tarafından *su* ögesine iki farklı ulamda yer verilmiştir. “Deniz suyu, yağmur suyu” gibi doğal çevrenin bir parçasına ilişkin kullanımlar, özniteliksel olarak “sıvı” özelliğini baskın olarak barındıran diğer kullanımlardan ayrıca ele alınmıştır.

görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTs ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 55’te yer almaktadır.

Tablo 55: “sıcak” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Isısı yakmayacak derecede olan. II. Isı derecesi yüksek olan, çok ısınmış: Bugün hava ne kadar sıcak! İnsan madenden olsa eriyecek. (Faik Reşat). // Trene bir yığın insan bindi. Hepsinin yüzünde açık havanın, sıcak suyun izleri var. (Ahmet H. Tanpınar). // Sıcak havalarda Şükufeler’in yalısına gidiyor, denize giriyorduk. (Kerime Nadir). III. mec. Sevgi ve şefkat dolu, cana yakın, içten, dostça: Çocuk alınlara duyulan sıcak öpücük. (Orhan V. Kanık). // Seslerinde ve yüzlerinde bu didişmenin sıcak neşesi vardı. (Tarık Buğra).
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Yakmayacak derecede ısı olan, yakmayacak kadar ısı veren, soğuk karşıtı: Yorganın altında sıcak gözyaşları dökerek gecelerce beklemişti. (O. Kemal). II. Isısı yüksek olan, çok ısınmış: Kız kardeşim ikindüzeri bana sıcak, limonlu bir çorba içirdi. (A. Gündüz) III. mec. Dostça olan, sevgi dolu: sıcak bir karşılama // sıcak bir yuva.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Yakmayacak derecede ısı olan, yakmayacak kadar ısı veren, soğuk karşıtı: Yorganın altında sıcak gözyaşları dökerek gecelerce beklemişti. (O. Kemal). II. Isısı yüksek olan, çok ısınmış: sıcak hava // sıcak yemek. III. mec. Dostça olan, sevgi dolu: sıcak bir karşılama // sıcak bir yuva.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Yakmayacak derecede ısı olan ya da böyle ısı veren: Sıcak çorbayı severim. II. Çok ısınmış olan, ısı yüksek: Sıcak hava bunaltır. III. mec. Sevgi dolu, dostça olan.

Tablo 55 incelendiğinde “sıcak” sıfatına ilişkin her bir Türkçe sözlüğün 3 farklı tanıma yer verdiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla tanımlar karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ilk aşamada her bir sözlüğün Tanım-I ve Tanım-II kapsamında ısı derecesine göre iki farklı somut uzanıma sahip içerik oluşturduğunu söylemek mümkündür. Sözlüklerde Tanım-III’ün ise soyut uzanıma sahip olduğu görülmektedir. Bu anlamda sözlükler arasında bir tutarlılık olduğu söylenebilir.

Sözlükler tanımlama açısından ele alındığında MBTS’de Tanım-I’e ilişkin tanık tümcenin yer almadığı, Tanım-II ve Tanım-III için yazınsal metinlerden alınmış tümceler kullanıldığı; TDKTS’de Tanım-I ve Tanım-II için yazınsal metinlerden alınan tümcelere yer verildiği, Tanım-III içinse öbek yapılar kullanıldığı gözlemlenmektedir. DDTs’de ise Tanım-I için yazınsal metinlere başvurulduğu, Tanım-II ve Tanım-III için öbek yapılar

tercihe edildiği; PTS’de Tanım-I ve Tanım-II için genel tümcelere yer verildiği, Tanım-III içinse tanıklama yapılmadığı gözlemlenmektedir. Bu anlamda hem nicelik hem de niteliksel açıdan sözlüklerde bir tutarlılığa rastlanmadığı söylenebilir.

Öte yandan, tanık yapıların uzanımsal özelliklerine bakıldığında sözlükler arasında net bir uzlaşım varılmadığı gözlemlenmektedir. Örneğin DDTS Tanım-II’de hava ve yemek öğelerini aynı tanım altında aynı uzanımla değerlendirirken PTS’de yemek ile yakın bir anlamsal kategori oluşturabilecek olan “çorba” ögesi Tanım-I, “hava” ögesi ise Tanım-II kapsamında değerlendirilmektedir. Bu açılardan sözlüklerde sıcak sıfatı için ortak bir anlamsal uzanım görünümü sağlanamadığı söylenebilir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 56’da sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Sıcak Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Sıcak Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 56: “sıcak” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Yakmayacak derecede ısıya sahip olan.	<i>somut uzanım</i>	- Maddenin tüm birimlerinde aynı yüksek ısıya olması. -Isının rahatsız edici, zarar verici boyutta olmaması.
2. Dışarı yüksek ısı veren.	<i>somut uzanım</i>	-Varlığın yüzeysel ısısının fazla olması.
3. Isı derecesi yüksek olan, çok ısınmış.	<i>somut uzanım</i>	-Belirli bir ortamın ısı derecesinin fazla olması.
4. Sevgi dolu, cana yakın, içten.	<i>soyut uzanım</i>	-Kişi ya da davranışın samimi olması.

Tablo 56 incelendiğinde söz konusu sığata ilişkin 4 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1, Tanım-2 ve Tanım-3'ün *somut uzanıma*, Tanım-4'ün ise *soyut uzanıma* sahip olduğu söylenebilir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II lutleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Sıcak Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Sıcak sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 57'de yer almaktadır.

Tablo 57: “sıcak” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Yakmayacak derecede ısıya sahip olan. (TANIM-I)	92	35
2. Sevgi dolu, cana yakın, içten. (TANIM-IV)	71	27
3. Isı derecesi yüksek olan, çok ısınmış. (TANIM-III)	70	26
4. Dışarı yüksek ısı veren. (TANIM-II)	31	12
TOPLAM	264	100

Tablo 57 incelendiğinde derlemde kullanım sıklığı en yüksek tanımın %35'lik bir oranla Tanım-1'de olduğu görülmektedir. Bu tanımlı Tanım-4 ve Tanım-3 takip etmektedir. Bu açıdan dizgelerde, sıcak sıfatının hem temel hem de değişmeceli düzeylerinde sıklıkla tercih edildiği söylenebilir.

“sıcak” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Sıcak sıfatının eşdizimlilik görünümlerinden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi ögeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sığata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel ögeler ve

öğelerin sıklık görünümleri Tablo 58 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tank tümce görünümlerine de yer verilmiştir.

Tablo 58: “sıcak” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	SIVI	su (27), çorba (12), çay (7), kahve (7), şarap (5), kan (4), gözyaşı (3), süt (3), çiş (2), ıhlamur (2), deniz, gazoz.	74	92
	YİYECEK	ekmek (9), pide (3), yemek (3), aş, lapa, simit.	18	
TANIM-II	ETKİNLİK	sohbet (7), gülümseme (4), öpücük (3), bakış (3), diyalog (2), karşılama (2), buse, cevap, gülümseyiş, gülüş, merhaba, muhabbet, selam, şaka, tebessüm.	30	71
	SOYUT NİTELİK	duygu (4), ilgi (3), atmosfer (2), düş (2), ortam (2), dostluk, huzur, içtenlik, ilişki, mutluluk, samimiyet, yakınlık.	20	
	YER	yuva (9), ev (5).	14	
	İŞİTSEL DUYU	ses (3), ton.	4	
	İNSAN	adam (2), kız.	3	
TANIM-III	ZAMAN	gün (24), gece (4), akşam, yaz.	30	70
	DOĞAL ÇEVRE	hava (13), güneş (5), iklim (2), rüzgar (2), doğa, fırtına, ışın, kumsal, mağara.	27	
	YER	oda (4), banyo (2), ülke (2), balkon, memleket, salon, sınıf, yer.	13	
TANIM-IV	NESNE	yatak (7), soba (3), bardak, çaydanlık, fırın, kase, petek, tencere, yorgan.	17	31
	VÜCUT BÖLÜMÜ	ten (3), alın, beden, deri, sakal, şakak, vücut.	9	
	DOĞAL ÇEVRE	kum (3), taş, toprak.	5	
TOPLAM			264	264

Katılımcılar TANIM-I kapsamında NESNE ulamını ve DİĞER seçeneğini kodlamışlardır. Öğeler incelendiğinde, ortak anlamsal alan bağlamında SIVI ve YİYECEK ulamlarının ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, SIVI ulamında

su (f=22); YIYECEK ulamında *ekmek* (f=9) ögelerinin diğerlerinden daha yaygın bir eşdizimlilik kullanımına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca tablo incelendiğinde tercih edilen ögelerin büyük bir bölümünün tüketilebilen sıvılar olduğu gözlemlenmektedir.

- Bir fincana çay poşetini koydu, **sıcak suyu** döküp fincanı eline aldı, döndü ve Hayali'yle yüz yüze geldi. (TA16B4A-0090)
- Okuldan çıktığımızda ağabeyinle birlikte o fırına gider, **sıcak ekmek**, helva alırdık. (UA16B4A-0320)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında ETKİNLİK, DUYU, CANLI, SOYUT NİTELİK, YER ulamlarını kodlamışlardır. DUYU ulamına ilişkin ögelerin İŞİTSEL DUYU, CANLI ulamına ilişkin ögelerinse İNSAN alt ulamları çerçevesinde dizilim sergilediği gözlemlenmiştir. ETKİNLİK ulamı kapsamında *sohbet* (f=8), SOYUT YAPILANMA ulamında *duygu* (f=4), YER ulamında *yuva* (f=9), İŞİTSEL DUYU ulamında *ses* (f=3), İNSAN ulamında *adam* (f=2) eşdizimsel ögelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Çaylar içildi, kısırlar, pastalar yendi. **Sıcak bir sohbet**, herkes İstanbullu gelin ile kaynaşmış, güzel güzel vakit geçiriyor. (RA16B2A-0840)
- ...acıma hiç değil, kendine özgü bir sevecenlikle birlikte giderek **sıcak ilgi**, derin saygı uyandırmıştı. (VA16B2A-0561)
- ...lüksü sevmeyenleri, yemek yerken yiyemeyenler var diyenleri, akşamları **sıcak yuvasında**, acaba bu akşam yuvası olmayanlar var mı, ne yapar, nerelere gider diyenleri seviyorum. (RA16B4A-0901)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında DOĞAL ÇEVRE, YER ve ZAMAN ulamlarını kodlamışlardır. ZAMAN ulamına ilişkin *gün* (f=24); DOĞAL ÇEVRE ulamına ilişkin *hava* (f=13); YER ulamında *oda* (f=4) ögelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Sanki **sıcak günlerin** gelişini kutlamak için hiç bitmeyecek bir parti veriliyormuş. (TA16B1A-1215)

- Birbirimizin sayesinde sığmıyor, kendi gölgelerimizi birleştirip **sıcak havadan** korunmaya çalışıyorduk niçin böyle yaptığımızın bilincinde olmasak da. (RA16B2A-0846)
- Dışarının soğğundan **sıcak odaya** girince, burası onlara olduğundan da sevimli göründü. (UA16B2A-1248)

Katılımcılar TANIM-IV kapsamında DOĞAL ÇEVRE, NESNE ve VÜCUT BÖLÜMÜ ulamlarını kodlamışlardır. NESNE ulamının ön plana çıktığı ve bu ulam kapsamında *yatak* (f=7), *soba* (f=3); VÜCUT BÖLÜMÜ ulamında *ten* (f= 3); DOĞAL ÇEVRE ulamında *kum* (f=3) eşdizimsel öğelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Her sabah **sıcak** yatağımızdan kalkıp, dişlerimizi fırçalayıp, kahvaltımızı edip işimize gidiyoruz. (UA16B4A-0695)
- Yalnızlığa alışık olan Ahmet yemeğini yiyip, **sıcak** soba etrafında çayını yudumlarken, koğuşun üstünü kapattığı ondülinlere düşen yağmur damlalarının, çıkardığı sesler Ahmet'in yalnızlığını, köyündeki yağmurlu günleri hatırlattı. (UA16B3A-0716)
- Sonraları Balkan ülkelerindeki Çingene kadınlarının da iddiasız, duru, **sıcak tenlerini** bir suçmuş gibi örtbas etmek için bu beyazlatıcı kremi kullandıklarını öğrendim. (TA16B2A-0325)
- Önce elinde iki şiş olan, şişlerini **sıcak kumlara** sapladı. Ardından kargılılar, onun yaptığı gibi kargılarını bıraktılar. (SA16B2A-0433)

Dokunsal Sıfatların Anlam Tercih Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Soğuk, serin, ılık ve *sıcak* sıfatları temel anlamıyla nesnelere sahip olduğu ya da yaydığı ısı derecesine ilişkin sınırlılıklar getiren dokunsal sıfatlar arasında yer almaktadır. Söz konusu sıfatların tercih ettiği ulamlar ve bu ulamlara ilişkin öne çıkan öğeler Tablo 59'da yer almaktadır.

Tablo 59: Dokunsal Sıfatların Tercih Ettiği Ulamlar ve Eşdizimsel Öğeler

Sıfat	Tanım	Ulam	Eşdizimsel Öge	
SOĞUK	<i>Üşütecek derecede ısısı olan.</i>	DOĞAL ÇEVRE	hava, rüzgar.	
		YER	ev, oda, salon.	
		ZAMAN	gece, gün.	
	<i>Isısı düşük olan.</i>	SIVI	su, bira.	
		<i>Duygudan, sevgiden yoksun olan, yakın ve içten olmayan, ilgisiz.</i>	ETKİNLİK	tavır, gülümseme.
			DUYU	ses.
	VÜCUT BÖLÜMÜ		yüz, surat	
	<i>Dışarı düşük ısı veren.</i>	NESNE	cam.	
		DOĞAL ÇEVRE	dalga, deniz.	
		YER	zemin.	
	<i>Sevimsiz veya yersiz, antipatik.</i>	SOYUT YAPILANMA	boşluk, gerçek.	
		ETKİNLİK	espri.	
SERİN	<i>Terletmeyen, soğuğa yakın.</i>	DOĞAL ÇEVRE	rüzgar, hava.	
		ZAMAN	gece, gün, sabah.	
		YER	sokak, yer.	
	<i>Ilıkla soğuk arası, az soğuk.</i>	SIVI	su, damla, ırmak.	
<i>Soğuk ya da sıcak olmayan, soğukla sıcak arası.</i>	SIVI	su (I), sıvı.		
	DOĞAL ÇEVRE	su (II).		

ILIK	<i>Üşütmeyen ya da terletmeyen.</i>	DOĞAL ÇEVRE	rüzgar, hava, güneş.
		ZAMAN	gece, gün.
	<i>Samimi, sıcak, huzurlu.</i>	SOYUT YAPILANMA	anı, dinginlik, duygu, son.
SICAK	<i>Yakmayacak derecede ısıya sahip olan</i>	SIVI	su, çorba, çay, kahve.
		YİYECEK	ekmek, pide, yemek.
	<i>Sevgi dolu, cana yakın, içten.</i>	ETKİNLİK	sohbet, gülümseme, öpücük ,bakış.
		SOYUT YAPILANMA	duygu, ilgi, atmosfer, düş.
		YER	yuva, ev.
		DUYU	ses, ton.
	<i>Isı derecesi yüksek olan, çok ısınmış.</i>	ZAMAN	gün, gece.
		DOĞAL ÇEVRE	hava, güneş.
		YER	oda, banyo, ülke.
	<i>Dışarı yüksek ısı veren.</i>	NESNE	yatak, soba.
VÜCUT BÖLÜMÜ		ten.	
DOĞAL ÇEVRE		kum.	

Tablo 59 incelendiğinde sıfatların farklı anlam düzeylerinde farklı ulamlar ve eşdizimsel ögeleri tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca aynı sığata ilişkin ortak ulamlara rastlansa da bu ulamlar etrafında dizilim gösteren ögeler uzanımsal olarak birbirinden ayrılmaktadır. Çalışma kapsamındaki biçim sıfatlarının anlamsal sınırlarını belirlemek açısından önemli bir aşama olan söz konusu anlambilimsel betimlemeler, sıfatların işlemlerini ortaya koyma açısından yeterli sayılamayabilmektedir. Bu yüzden, araştırma konusu sıfatların tercih edilen ulamlar ve eşdizimsel ögeler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi, çalışmanın kapsamlılığını arttıracaktır.

Dokunsal sıfatlar sözcüklerarası anlam ilişkileri bağlamında incelendiğinde *karşıtanlamlılık* ilişkisi ön plana çıkmaktadır. Karşıtanlamlılık, içerisinde ikili zıtlık taşıyan bağdaşmazlığın bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Saeed, 2003; Cruse, 2006; Murphy, 2010). Sıfatlar ikili gruplar olarak değerlendirildiğinde önermesel anlamda “sıcak değil ise soğuk” gibi bir kesinlik durumu yaratmaması bağlamında söz konusu karşıtlık düzeyleri *derecelendirilebilir karşıtlık* olarak karşımıza çıkmaktadır. Dereceli karşıtlıklar, ara değerlere de sahip olabilen “x değilse y” önermesini zorunlu kılmayan karşıtlık düzeyi olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda söz konusu dört sıfat, anlamsal geçişimlerin belirgin bir biçimde ortaya konmasının netliğinden dolayı derecelendirilmiş karşıtlığa iyi bir örnek oluşturmaktadır. Nitekim *serin* ve *ılık* sıfatları da *soğuk* ve *sıcak* sıfatları arasındaki derecelerden en belirgin olanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

SOĞUK-SERİN-ILIK-SICAK

Şekil 22: Dokunsal Sıfatların Geçişim Dereceleri

Öte yandan, yalnızca karşıtlığın türünün belirlenmesi, onu oluşturan temel dinamiklerin ortaya konması için yeterli olmamaktadır. Bilindiği gibi dilde anlam oluşturma süreci yalnızca temel anlam düzeyinde işlememektedir. Genellikle temel anlam düzeyiyle eşleştirilen karşıtlıkların, diğer anlam düzeylerine aktarma konusunda nasıl bir eğilim gösterdiği de sözcüğün/sözcüklerin anlamsal profillerinin çizilmesi açısından önem taşımaktadır. Örneğin temel anlam düzeyinde “soğuk su/serin su/ılık su/sıcak su” öbekleri dereceli bir karşıtlık sergilerken değişmeceli anlam düzeyinde “soğuk şaka/?serin şaka/?ılık şaka/?sıcak şaka” öbeklerinin karşıtlık ilişkisi kurma konusunda kabul edilebilir olmaması da sözcüklerin anlambilimsel profillerinin belirginleştirilmesi açısından öncelikli olarak ortaya konması gereken olgulardandır. Bu bağlamda, inceleme konusu sıfatların yalnızca temel anlam düzeyinde değil, içlemlerinde yer alan bütün anlam düzeylerinde karşılaştırılmaları gerekmektedir. Aralarında dereceli karşıtlık ilişkisi olduğu varsayılan sıfatların hangi anlam düzeylerinde bu karşıtlığı sağladığını ortaya koymak amacıyla değiştirim testi uygulanması bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Testte aynı anlam düzeyinde karşıtlık sergileyen yapıların da ortak ulamlarla/sözcüklerle yaygın olarak kullanılması gerektiği de önvarsayım olarak kabul edilebilir. Şekilde *soğuk* sıfatıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler ile *serin*, *ılık*, *sıcak* sıfatlarıyla anlambilimsel olarak kabul edilebilirlikleri anlam düzeylerine göre sınıflandırılmış biçimde yer almaktadır.

Soğuk Sıfatının Diğer Sıfatlarla Karşılaştırılmasına İlişkin Yorumlar

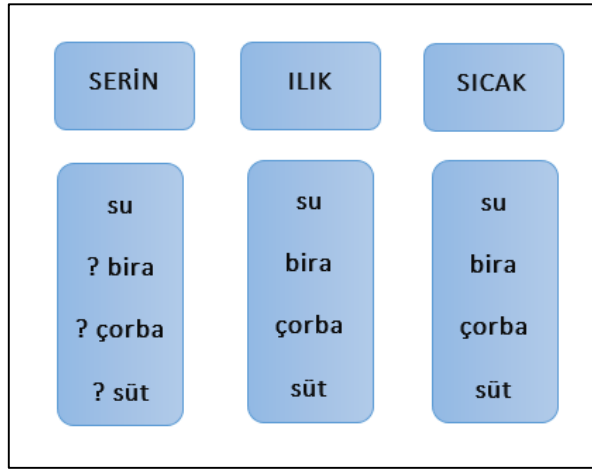
Soğuk sıfatının “Üşütecek derecede ıssız olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *serin*, *ılık* ve *sıcak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda Şekil 23’teki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 23: soğuk Sıfatının serin, ılık sıcak Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-I

Şekil incelendiğinde *soğuk* sıfatının, değişiririr testi sonunda Tanım-I düzeyinde *serin*, *ılık*, *sıcak* sıfatlarına ilişkin ögelerin tamamıyla karşıtlık ilişkisi sergileyebildiği görölmektedir. Bu anlamda bir yerin, zaman diliminin ya da doğal çevre ögesinin iklimsel ısı düzeyinin bütün sıfatlar için benzer kısıtlayıcılara sahip olduğu söylenebilir.

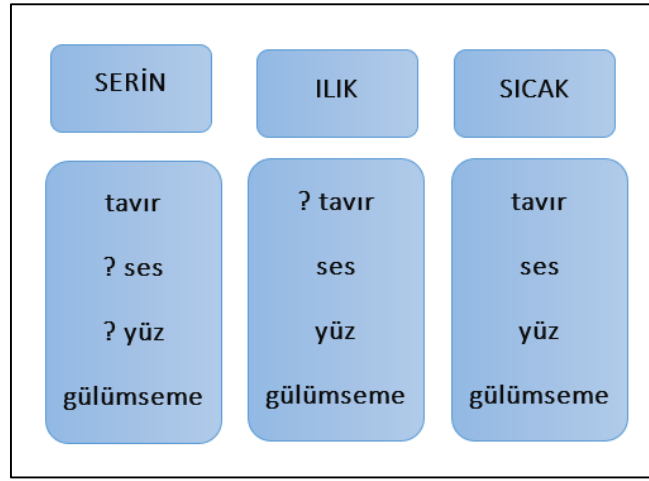
Soğuk sıfatının “Isısı düşük olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler *serin*, *ılık* ve *sıcak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda Şekil 24’teki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 24: *soğuk* Sifatının *serin*, *ılık* *sıcak* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-II

Şekil 24 incelendiğinde *soğuk* sıfatının, değişiririr testi sonunda Tanım-I düzeyinde *serin* sıfatına ilişkin “su” ögesiyle kabul edilebilir bir karşıtlık kurabildiği gözlemlenmektedir. Buradaki “su” ögesinin doğal çevreye ilişkin “deniz, ırnak” gibi doğal çevre ögeleri kapsamında ele alınabilecek bir gönderime sahip olduğu bilgisiyle, genel anlamda SIVI ulamında -özellikle içecek alt ulamına ilişkin sıvılarda- *serin* sıfatının kullanım alanı olmadığı görülmektedir. Öte yandan *ılık* ve *sıcak* sıfatlarına bakıldığında İÇECEK ulamına ilişkin ögelerde karşıtlık ilişkisi kurulabildiği görülmektedir.

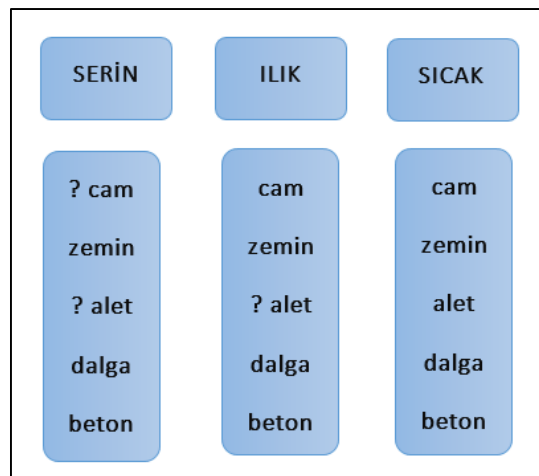
Soğuk sıfatının “Duygudan, sevgiden yoksun olan, yakın ve içten olmayan, ilgisiz.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler *serin*, *ılık* ve *sıcak* sıfatlarıyla öbek yapılar oluşturulduğunda Şekil 25’teki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 25: soğuk Sifatının *serin*, *ılık sıcak* Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-III

Şekil 25 incelendiğinde *soğuk* sıfatının, değişirim testi sonunda söz konusu değişimceli anlam düzeyinde *serin* ve *ılık* sıfatlarına ilişkin bazı öğelerle kabul edilebilir bir karşıtlık ilişkisi kurarken *sıcak* sıfatıyla tüm öğeler düzeyinde karşıtlık ilişkisi kurabilmektedir. Bu durum, değişimceli anlamsal seçimlerinin düzenlamsal boyuttan daha karmaşık derinyapısal özelliğe sahip olmasına bağlanabilir.

Soğuk sıfatının “Dışarı yüksek ısı veren.” tanımı kapsamında tercih ettiği öğeler *serin*, *ılık* ve *sıcak* sıfatlarıyla öbek yapılar oluşturulduğunda Şekil 26’daki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 26: soğuk Sifatının *serin*, *ılık sıcak* Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-IV

Şekil 26 incelendiğinde *soğuk* sıfatının, değiştirim testi sonunda söz konusu tanımda *serin* sıfatına ilişkin “cam” ve “alet” dışındaki ögelerle, ılık sıfatına ilişkin “alet” dışındaki ögelerle, *sıcak* sıfatına ilişkin ise tüm ögelerle karşılıklı ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Temel anlam düzeyine yakın bir içeriğe sahip olan söz konusu anlam düzeyinde *serin* ve ılık olma koşullarının birlikte kullanılan ögenin kendi işlemlerine bağlı olarak değiştiği söylenebilir.

Soğuk sıfatının “Sevimsiz, hoş gitmeyen veya yersiz, antipatik.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *serin*, *ılık* ve *sıcak* sıfatlarıyla öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

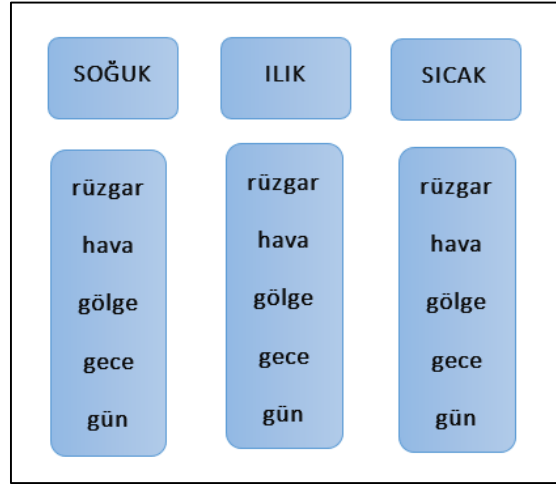
Şekil 27: *soğuk* Sıfatının *serin*, *ılık* *sıcak* Sıfatlarına İlişkin Değiştirim Testi-V

Şekil 27 incelendiğinde *soğuk* sıfatının, değiştirim testi sonunda söz konusu değişmeceli anlam uzanımına sahip tanım düzeyinde *serin* sıfatına ilişkin yalnızca “sıcak” sıfatıyla karşılıklı sağlayabildiği gözlemlenmektedir. Söz konusu değişmeceli anlam düzeyinde, yalnızca *soğuk/sıcak* sıfat çiftinin benzer uzanımlara sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Serin Sıfatının Diğer Sıfatlarla Karşılaştırılmasına İlişkin Yorumlar

Şekilde *serin* sıfatıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler ile *soğuk*, *ılık*, *sıcak* sıfatlarıyla anlambilimsel olarak kabul edilebilirlikleri anlam düzeylerine göre sınıflandırılmış biçimde yer almaktadır. *Serin* sıfatının “Terletmeyen, soğuğa yakın.” tanımı kapsamında

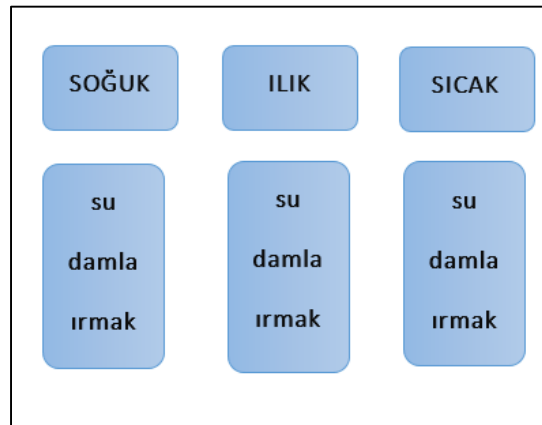
tercih ettiği ögeler *soğuk*, *ılık* ve *sıcak* sıfatları ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 28: *serin* Sifatının *soğuk*, *ılık*, *sıcak* Sıfatlarına İlişkin Değiştirim Testi-I

Şekil 28 incelendiğinde *serin* sıfatının, değiştirim testi sonucunda temel anlam düzeyinde bütün sıfatlarla karşıtlık sergileyebildiği gözlemlenmektedir. Bu anlamda, doğal çevre, yer ve zaman dilimine ilişkin uzanımlardaki iklimsel ısı düzeyinde karşıtanlamılığın sağlanabildiği söylenebilir.

Serin sıfatının “İllıkla soğuk arası, az soğuk.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler *soğuk*, *ılık* ve *sıcak* sıfatları ile öbek yapılar oluşturulduğunda Şekil 29’daki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 29: *serin* Sifatının *soğuk*, *ılık*, *sıcak* Sıfatlarına İlişkin Değiştirim Testi-II

Şekil 29 incelendiğinde *serin* sıfatının, değiştirim testi sonucunda söz konusu düzeyinde bütün sıfatlarla karşıtlık sergileyebildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan, varlıkların ısı düzeylerine ilişkin görünümde diğer sıfatlarla karşıtlık bağlamında ortak bir uzanım sergileyebildiği söylenebilir.

Ilık Sıfatının Diğer Sıfatlarla Karşılaştırılmasına İlişkin Yorumlar

Şekilde *ılık* sıfatıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler *soğuk*, *serin*, *sıcak* sıfatlarıyla anlambilimsel olarak kabul edilebilirlikleri anlam düzeylerine göre sınıflandırılmış biçimde yer almaktadır. *Ilık* sıfatının “Üşütmeyen ya da terletmeyen.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler *soğuk*, *ılık* ve *sıcak* sıfatları ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

SOĞUK	SERİN	SICAK
gece	gece	gece
rüzgar	rüzgar	rüzgar
gün	gün	gün
hava	hava	hava
? güneş	? güneş	güneş

Şekil 30: *ılık* Sıfatının *soğuk*, *serin*, *sıcak* Sıfatlarına İlişkin Değiştirim Testi-I

Şekil 30 incelendiğinde *ılık* sıfatının, değiştirim testi sonucunda söz konusu düzeyinde sıcak sıfatıyla tüm ögeler kapsamında karşıtlık ilişkisi sergileyebildiği gözlemlenmektedir. Öte yandan soğuk ve serin sıfatlarına bakıldığında “güneş” ögesi dışındaki tüm ögelerle karşıtlık kurulabilmektedir. “güneş” ögesiyle kurulmamasının nedeni de söz konusu ögenin uzanımsal olarak belirli bir ısı düzeyine gönderimde bulunması olduğu düşünülebilir.

Ilık sıfatının “Soğuk ya da sıcak olmayan, soğukla sıcak ortası.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler *soğuk*, *ılık* ve *sıcak* sıfatları ile öbek yapılar oluşturulduğunda Şekil 31’deki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

SOĞUK	SERİN	SICAK
su (I)	? su (I)	su (I)
su (II)	su (II)	su (II)
sıvı	? sıvı	sıvı
çorba	? çorba	çorba
kaplıca	kaplıca	kaplıca

Şekil 31: *ılık* Sıfatının *soğuk*, *serin*, *sıcak* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-II

Şekil 31 incelendiğinde *ılık* sıfatının, değiştiririr testi sonucunda söz konusu düzeyinde *soğuk* ve *sıcak* sıfatlarıyla karşıtlık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Burada “su” ögesi hem İÇECEK hem de DOĞAL ÇEVRE ulamlarındaki iki farklı “su” gönderimine işaret etmektedir. Serin sıfatı bağlamında, karşıtlık ilişkisi DOĞAL ÇEVRE ulamında kurulabilirken İÇECEK ulamındaki ögelerle kurulamamaktadır.

Ilık sıfatının “Samimi, sıcak, huzurlu.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler *soğuk*, *ılık* ve *sıcak* sıfatları ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 32: *ılık* Sifatının *soğuk*, *serin*, *sıcak* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-III

Sıfatın değişmeceli anlam kapsamında değerlendirilebilecek üçüncü tanımına bakıldığında *soğuk* sıfatıyla “duygu”, *serin* sıfatıyla “dinginlik” ve “duygu”, *sıcak* sıfatıyla anı ve duygu sözcüklerinin kabul edilebilir düzeyde karşıtlık yarattığı görülmektedir. Bu durum, değişmeceli anlamsal seçimlerinin düzanlamsal boyuttan daha karmaşık derinyapısal özelliğe sahip olmasına bağlanabilir.

Sıcak Sıfatının Diğer Sıfatlarla Karşılaştırılmasına İlişkin Yorumlar

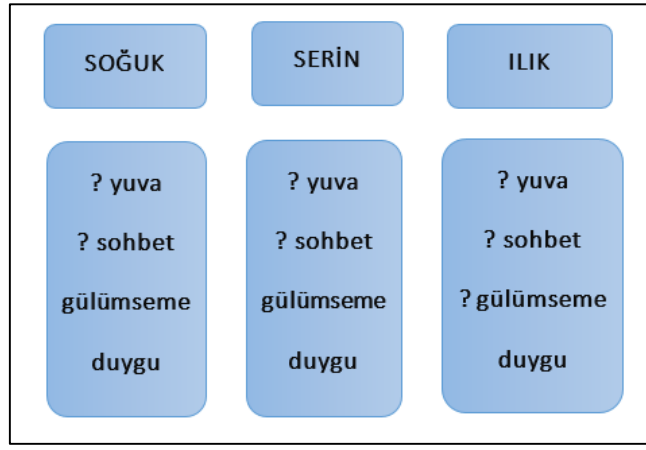
Şekilde *sıcak* sıfatıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler ile *soğuk*, *serin*, *ılık* sıfatlarıyla anlambilimsel olarak kabul edilebilirlikleri anlam düzeylerine göre sınıflandırılmış biçimde yer almaktadır. *Sıcak* sıfatının “Yakmayacak derecede ısıya sahip olan.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler *soğuk*, *serin* ve *ılık* sıfatları ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

SOĞUK	SERİN	ILIK
su	su	su
çorba	? çorba	çorba
? ekmek	? ekmek	? ekmek
çay	? çay	çay
kahve	? kahve	kahve

Şekil 33: *sıcak* Sifatının *soğuk*, *serin*, *ılık* Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-I

Şekil 33 incelendiğinde *sıcak* sıfatının, değişirim testi sonucunda Tanım-I bağlamında *soğuk* ve *ılık* sıfatlarıyla “ekmek” dışındaki tüm ögelerle karşıtlık sergileyebildiği gözlemlenmektedir. *Serin* sıfatına bakıldığında ise yalnızca “su” ögesiyle kabul edilebilir bir karşıtanamlılık kurulabildiği görülmektedir. Bu açıdan, *sıcak* sıfatının temel anlam düzeyinde SIVI ulamındaki tüm ögeler kapsamında *soğuk*, *serin* ve *ılık* sıfatlarıyla karşıtlık kurabildiği söylenebilir. Öte yandan *serin* sıfatı SIVI ulamında *sıcak* sıfatına karşıtlık ilişkisi oluşturamamaktadır. Söz konusu sıfatın “su” ögesiyle karşıtlık kurabilmesinin nedeninin de SIVI değil DOĞAL ÇEVRE ulamındaki gönderimlerle söz konusu ilişkiyi kurabilme yetkinliği olduğu düşünülmektedir.

Sıcak sıfatının “Sevgi dolu, cana yakın, içten.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler *soğuk*, *serin* ve *ılık* sıfatları ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 34: *sıcak* Sifatının *soğuk*, *serin*, *ılık* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-II

Sıfatın değişmeceli anlam kapsamında değerlendirilebilecek tanımına bakıldığında *soğuk* ve *serin* sıfatlarıyla “gülümseme” ve “duygu”, ılık sıfatıyla yalnızca “duygu” ögeleriyle kabul edilebilir düzeyde karşıtlık yarattığı görülmektedir. Bu durumun, değişmeceli anlamsal seçimlerinin düzanlamsal boyuttan daha karmaşık derinyapısal özelliğe sahip olmasına bağlanabilir. Bu anlamda, eşdizimsel ögenin içlemsel özellikleri, karşıtlığın kabul edilebilirliğini belirleyen temel değişkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sıcak sıfatının “Isı derecesi çok yüksek olan, çok ısınmış.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler *soğuk*, *serin* ve *ılık* sıfatları ile öbek yapılar oluşturulduğunda Şekil 35’teki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 35: *sıcak* Sifatının *soğuk*, *serin*, *ılık* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-III

Şekil 35 incelendiğinde *sıcak* sıfatının, değiştirim testi sonucunda söz konusu düzeyinde *soğuk* ve *ılık* sıfatlarıyla tüm ögeler kapsamında karşıtlık ilişkisi sergileyebildiği gözlemlenmektedir. Öte *serin* sıfatına bakıldığında “güneş” ögesi dışındaki tüm ögelerle karşıtlık kurulabilmektedir. “güneş” ögesiyle kurulmamasının nedeni de söz konusu ögenin uzanımsal olarak belirli bir ısı düzeyine gönderimde bulunması olduğu düşünülebilir.

Sıcak sıfatının “Yüzeğe yüksek ısı veren.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler *soğuk*, *serin* ve *ılık* sıfatları ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 36: *sıcak* Sıfatının *soğuk*, *serin*, *ılık* Sıfatlarına İlişkin Değiştirim Testi-IV

Şekil 36 incelendiğinde *sıcak* sıfatının, değiştirim testi sonucunda söz konusu düzeyinde *soğuk* ve *ılık* sıfatlarıyla tüm ögeler kapsamında karşıtlık ilişkisi sergileyebildiği gözlemlenmektedir. Bu anlamda, temel anlama yakın bir uzanıma sahip olan söz konusu anlam düzeyinde, birbirine yakın karşıtlık koşulları kurulabildiğini söylemek mümkündür.

Bu bölümde *soğuk*, *serin*, *ılık* ve *sıcak* sıfatlarının sözcüklerarası ilişkiler kapsamında incelenmesini ele almıştır. İlişkisel düzeyde, söz konusu dört sıfata yönelik dereceli bir karşıtlanamlılık olgusundan söz etmek mümkündür. Sıfatların temel anlam(lar) başta olmak üzere hangi anlam düzeylerinde ne derece uyuma gösterdiğini test etmek için değiştirim testine başvurulmuştur. Bu kapsamda, *soğuk* sıfatının diğer sıfatların anlam düzeyindeki uyumuna bakıldığında bir yerin, zaman diliminin ya da doğal çevre ögesinin iklimsel ısı düzeyinin bütün sıfatlar için benzer kısıtlayıcılara sahip olduğu söylenebilir. Bu açıdan, iklimsel ısı uzanımı kapsamında sıfatlar arası tam bir karşıtlanamlılıktan söz etmek mümkündür. Soğuk *sıfatı* varlıkların içyapısal ısı bağlamında değerlendirildiğinde *ılık* ve *sıcak* sıfatlarıyla tam bir karşıtlık sağlandığı fakat *serin* sıfatıyla İÇECEK ulamında yer alan adların birlikteliğinde kabul edilebilir düzeyde bir öbek yapı oluşmadığı görülmektedir. Temel anlama yakın olan üçüncü anlam düzeyinde *serin* ve *ılık* olma koşullarının birlikte kullanılan ögenin kendi işlemlerine bağlı olarak değiştiği söylenebilir. Aynı anlam düzeyi sıcak sıfatı bağlamında test edildiğinde karşıtlık ilişkisi kurulabildiği görülmektedir. Sıfatın değişmeceli anlamlarına bakıldığında yine *sıcak* sıfatıyla tam bir karşıtlık ilişkisi kurulabilmekte iken *serin* ve *ılık* sıfatlarıyla birlikte kullanılan sözcüğün uzanımlarına bağlı olarak sınırlı bir karşıtlıktan söz etmek mümkündür.

Serin sıfatıyla eşdizimsellik gösteren ögelerle diğer sıfatlar değiştirim testine tabi tutulduğunda, diğer sıfatların söz konusu sıfatla her iki temel anlam düzeyinde de karşıtlık uyumu sağlayabildiği gözlemlenmektedir. *Serin* sıfatına ilişkin ögelerin karşıtlık şartlarını yerine getirmesi, diğer sıfatların da değişmeceli anlamlarının tamamının *serin* sıfatıyla uyum sağlaması anlamına gelmemektedir.

Ilık sıfatı incelendiğinde genel anlamda *soğuk*, *serin* ve *sıcak* sıfatlarıyla temel anlam düzeylerinde karşıtlık kurabildiği, yalnızca *serin* sıfatı ile karşıtsallığına bakıldığında

İÇECEK ulamındaki ögeler için söz konusu sıfatın tercih edilmediği gözlemlenmektedir. Değişmeceli anlam düzeyinde ise sıfatlarla birlikte kullanılan sözcüğün uzanımlarına bağlı olarak sınırlı bir karşıtlıktan söz etmek mümkündür.

Sıcak sıfatının karşıtlık görünümüleri incelendiğinde temel anlam düzeylerinden biri olan maddenin içyapısal olarak ısısı bağlamında *soğuk* ve *ılık* sıfatlarıyla SIVI ulamında tüm ögelerle karşıtlık kurulabilirken diğer ulamlarda seçici davranabildiği gözlemlenmektedir. Söz konusu sıfatla İÇECEK ulamında eşdizimsellik gösteren ögelerin *serin* sıfatıyla kabul edilebilir düzeyde karşıtlık kurmadığı da elde edilen bir başka bulgudur. Örneğin İÇECEK ulamının bir ögesi olan “çorba” sözcüğü *sıcak*, *ılık* ve *soğuk* sıfatlarıyla eşdizimlilik gösterirken “serin çorba” öbeği kabul edilebilir bir dizgeselliğe sahip olamamaktadır. Sıfatın ikinci temel anlam düzeyine bakıldığında ise normalin üzerindeki ısıya gönderimde bulunan anlamda büyük oranda bir karşıtlık ilişkisi kurulabildiği, ender durumlarda, bazı sözcüklerin uzanımlarına bağlı olarak söz konusu karşıtlığın kurulamadığı gözlemlenmektedir. Söz konusu sıfat, temel anlama yakın bir uzanıma sahip olan üçüncü anlam içeriğinde, varlıkların yüzeye yaydığı ısı bağlamında ise tüm sıfatlarla uyuma sağlanabilmektedir. Öte yandan, *sıcak* sıfatının değişmeceli anlam düzeyinde, diğer sıfatlarla birlikte kullanılan sözcüğün uzanımlarına bağlı olarak sınırlı bir karşıtlık kurabildiğinden söz etmek mümkündür.

4.1.4. İşitsel Sıfatların Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.1.4.1. “sesli” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Sesli sıfatının anlam tercihi görünümünü betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlevini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümü incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümü Tablo 60’da yer almaktadır.

Tablo 60: “sesli” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümü

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Sesi olan, ses çıkaran. Sesli oyuncak.
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Sesi olan, ses çıkaran. Her mahallede hatta satıcılar arasında şöhret kazanmış olan güzel sesliler bulunurdu. (A.Ş. Hisar).
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Sesi olan, ses çıkaran. güzel sesli çocuk // sesli film.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Ses çıkaran, sesi olan.

Tablo 60 incelendiğinde sesli sıfatına ilişkin tüm sözlüklerde birer tanıma yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla sözlüklerdeki tanımlar incelendiğinde anlamsal tutarlılığa rastlanmakla birlikte tanımlama görünümünde eşit bir dağılım gözlemlenmemektedir. MBTS ve PTS’de tanık tümce kullanılmazken TDKTS’de yazınsal dilden alınmış bir tanık tümceye yer verilmiştir. Söz konusu tümcedeki kullanım ise sıfat öbeğini örnekleyememektedir. DDTS’de iki farklı öbek kullanımına rastlanmaktadır. Bu açılarından, sözlüklerin sıfatın anlamsal uzanımlarını vermede yetkin olduğunu söylemek zordur. Tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 61’de sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Sesli Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel

Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu- Sesli Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 61: “sesli” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Sesi olan, ses çıkaran.	<i>somut uzanım</i>	-Varlığın işitilebilecek düzeyde titreşim yayması.
2. Ses çıkarılarak yapılan. (+)	<i>somut uzanım</i>	-Eylemin işitilebilecek düzeyde titreşim yayarak gerçekleşmesi.

Tablo 61 incelendiğinde söz konusu sığata ilişkin 2 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Bu tanımlardan ilki sözlüklerde yer alan tanımken ikincisi araştırma evrenindeki tümceler aracılığıyla belirlenen tanımdır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde her iki tanımın da *somut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Sesli Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Sesli sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşıma sıklığı ve yüzdesi Tablo 62’de yer almaktadır.¹¹

Tablo 62: “sesli” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Sesi olan, ses çıkaran. (TANIM-I)	8	89
2. Ses çıkarılarak yapılan. (+) (TANIM-II)	1	11
TOPLAM	9	100

¹¹ Tabloda “(+)” işaretiyle gösterilen tanım içeriği, sözlüklerde yer almayan, araştırma evrenindeki tanık tümcelerden ve uzman görüşlerinden yola çıkılarak eklenmesi önerilen tanımdır.

Tablo 62 incelendiğinde, sesli sıfatının öbek yapı kullanımlarının son derece sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Araştırma evreninde kullanım sıklığı en yüksek tanımın % 89'luk bir oranla Tanım-1 olduğu görülmektedir.

“sesli” Sıfatının Anlam Tercihi Görünümleri

Sesli sıfatının eşdizimlilik görünülerinden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümleri Tablo 63 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünülerine de yer verilmiştir.

Tablo 63: “sesli” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	BİÇİMSEL NİTELİK	şekil (7).	7	8
	DİLSEL YAPILAR	mektup.	1	
TANIM-II	DİLSEL YAPILAR	dua.	1	1
TOPLAM			9	9

Katılımcılar TANIM-I kapsamında BİÇİMSEL NİTELİK ve DİLSEL YAPILAR ulamlarını kodlamışlardır: BİÇİMSEL NİTELİK ulamı kapsamında *şekil* (f=7) eşdizimsel ögesi ön plana çıkarken DİLSEL İFADELER ulamında güçlü bir eşdizimsel ögeye rastlanmamaktadır.

- Bir şeker atarak **sesli** bir **şekilde** karıştırmaya başladı çayını. (SA16B2A-0516).

Katılımcılar TANIM-II kapsamında DİLSEL YAPILAR ulamı kapsamında tek bir öge kodlamışlardır.

- Bu **sesli duayı** duyup da merak edenlerden birisi gence sorar: "Ey genç! Neden hep aynı duayı tekrar edip duruyorsun." (RA16B2A-1246)

4.1.4.2. "sessiz" Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Sessiz sıfatının anlam tercihi görünümlerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün "sıfat" kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 64'te yer almaktadır.

Tablo 64: "sessiz" Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Sesi olmayan, ses çıkarmayan: Bu sihirli dükkanda (...) sessiz bodur bir hurma ağacından başka hiçbir şeyle meşgul olmadın. (Ahmet Haşim). // Bakışında, jestlerinde (...) yüzünün çizgilerinde bütün bir dinamizm vardı. Bu dinamizm etrafını bir çeşit sessiz sarsıntı ile dolduruyordu. (Ahmet H. Tanpınar).   II. Ses çıkarmadan yapılan, gürültüsüz patırtısız: sessiz faaliyet // Benim istihzamları onun açılıp kapanan şalı arasındaki sessiz mücadeleye devam ederek konuşmaya başladık. (Peyami Safa)   III. Suskun, sukuti: (...) Soluk yüzlü, çıplak ayaklı, ürkek ve sessiz çocuklar... (Peyami Safa).   IV. Ağırbaşlı, uysal, sakin (kimse): sessiz adam.   V. Ses ve gürültülerden uzak, sakin (yer): Ne kadar sesiz bir sokak. // Benim sessiz ve ıssız/Şu hücremden çekil, hulyamı bozma. (Orhan S. Orhon).
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Sesi olmayan, ses çıkarmayan: Işık bol, sofrası açık, kadehler pırıl pırıl/Bak, sessiz adımlarla yaklaşıyor yeni yıl/Omuzuma koy başını bir gül hafifliğiyle. (H. F. Ozansoy).   II. Ses, gürültü çıkarmadan yapılan: sessiz çalışma.   III. Ses olmayan: Gece başladığı vakit, ışısız ve sessiz evler arasından geçmek icap ediyordu. (H. S. Tanrıöver).   IV. Az konuşan, suskun.   V. Yumuşak huylu, kendi halinde ve sakin (kimse): Kız kardeşi Deniz Yolları levazimatında çalışan sessiz bir adamla evlidir. (M. Ş. Esenal).
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Sesi olmayan, sesi çıkmayan, sesi duyulmayan: sessiz bir motor.   II. Ses, gürültü çıkarmadan yapılan: sessiz çalışma.   III. Az konuşan, suskun.   IV. Yumuşak huylu, kendi halinde ve sakin (kimse).   V. Gürültülü ve hareketli olmayan: sessiz bir cadde.   VI. Ünsüz.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Sesi çıkmayan, sesi olmayan.   II. Gürültüsüz bir biçimde, ses çıkarılmadan yapılan: Biraz daha sessiz çalışır mısınız?   III. Çok az konuşan, suskun: Onu sessiz bir çocuk olarak tanırdım.   IV. Kendi halinde ve sakin, yumuşak huylu (kimse).   V. Ünsüz.

Tablo 64 incelendiğinde sessiz sıfatına ilişkin MBTS’de 5, TDKTS’de 5, DDTS’de 4 ve PTS’de 4 farklı anlama yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla sözlüklerdeki tanımlar incelendiğinde bazı sözlüklerde tanımların uzanımlarının birbirine çok yakın olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin MBTS’de Tanım-III ve IV’ün yakın uzanımlara sahip olduğu görülmektedir. Öte yandan, sözlüklerdeki tanık tümceler incelendiğinde MBTS’de tüm tanımların tanık tümcelerine yer verildiği, bunlardan bir kısmının yazınsal dilden alındığını bir kısmının ise öbek yapılardan oluştuğu gözlemlenmektedir. TDKTS’de ise Tanım-IV dışındaki diğer tanımların tanık tümcelerine rastlanmaktadır. Bunlardan bir kısmının yazınsal dilden alındığını bir kısmının ise öbek yapılardan oluştuğu gözlemlenmektedir. DDTS’ye bakıldığında Tanım-III ve Tanım-IV’e ilişkin tanık tümceye rastlanmamıştır. Diğer tanıklar ise öbek yapı biçiminde karşımıza çıkmaktadır. PTS incelendiğinde Tanık-II ve Tanık-III’e ilişkin tanık tümcelere rastlanmaktadır. Söz konusu tanık tümcelerin kaynağı belirsiz tümceler olduğu görülmektedir. Tanık tümceler diğer bir açıdan ele alındığında bazı sözlüklerde birden çok tanımı kapsayacak nitelikte olduğu söylenebilir. Örneğin “sessiz çocuk” öbeği hem Tanım-II hem Tanım-III kapsamında değerlendirilebilir. Bu durum da sığa ilişkin tanımların anlamsal sınırlarını belirlemeyi güçleştirmektedir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 65’te sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Sessiz Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel

Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Sessiz Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.¹²

Tablo 65: “sessiz” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Ses çıkarmadan yapılan.	<i>somut uzanım</i>	-Eylemin ses çıkarmadan gerçekleşmesi.
2. Sakin, karmaşasız, gürültüsüz.	<i>somut uzanım</i>	-Belirli bir yerin sakin olması.
3. Az konuşan, suskun.	<i>soyut uzanım</i>	-Sakin bir görünüme sahip olma.

Tablo 65 incelendiğinde, uzman görüşleri doğrultusunda söz konusu sıfata ilişkin 3 farklı tanımla karşılaştığı görülmektedir. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1 ve Tanım-2'nin *somut uzanım*, Tanım-3'ün *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Sessiz Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Sessiz sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşımla sıklığı ve yüzdesi **Tablo 66'da yer almaktadır.**

Tablo 66: “sessiz” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Ses çıkarmadan yapılan. (TANIM-I)	37	43
2. Sakin, karmaşasız, gürültüsüz. (TANIM-II)	27	31
3. Az konuşan, suskun. (TANIM-III)	22	26
TOPLAM	86	100

¹² Tabloda “(+)” işaretiyle gösterilen tanım içeriği, sözlüklerde yer almayan, araştırma evreninde, araştırmacı tarafından incelendiğinde eklenmesi önerilen tanımdır.

Tablo 66 incelendiğinde derlemde kullanım sıklığı en yüksek tanımın % 43'lük bir oranla Tanım-1 olduğu görülmektedir. Bu tanımları sırasıyla Tanım-2 ve Tanım-3 izlemektedir.

“sessiz” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Sessiz sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümü Tablo 67 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 67: “sessiz” Sıfatı Anlam Tercih Görünümü

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	ETKİNLİK	adım (4), protesto (2), anlaşma, bakış, bekleyiş, dayanışma, dedikodu, gülüş, intikam, isyan, itiraz, itiş kakış, konuşma, kovalamaca, merhabalaşma, sevişme, uyarı, uzlaşma.	22	37
	İŞİTSEL DUYU	çığlık (6), kahkaha (2), hıçkırık.	9	
	SOYUT NİTELİK	gurur, kabulleniş, merak, sevinç, telaş, şaşkınlık.	6	
TANIM-II	YER	sokak (9), kent (2), köşe (2), oda (2), ada, bina, ev, kasaba, park.	20	27
	ZAMAN	an (2), vakit (2), dakika, gece, saniye.	7	
TANIM-III	İNSAN	delikanlı (4), çocuk (4), çoğunluk (2), insan (2), kadın (2), adam, anne, arkadaş, dost, erkek, koca, misafir, tip.	22	22
TOPLAM			86	86

Katılımcılar TANIM-I kapsamında ETKİNLİK, DUYU ve SOYUT NİTELİK olmak üzere üç ulam kodlamışlardır. DUYU ulamına ait öğelerin İŞİTSEL DUYU alt ulamında

kümelendiğini söylemek mümkündür. Bu kapsamda ETKİNLİK ulamında *adım* (f=4); İŞİTSEL DUYU ulamında *çıglık* (f=6) ögeleri ön plana çıkarken SOYUT NİTELİK ulamında güçlü bir eşdizimsel ögeye rastlanmamaktadır.

- Garsonlar **sessiz adımlarla**, edepli ve sadık, gümüş tepsiler dolaştırıyorlardı ayakta dikilmiş gruplar arasında. (TA16B4A-0090)
- Kimi **sessiz bir kabulleniş**, kimi vakur bir eda içine girmiş, kimisi daha çok erken olduğunu düşünerek hayal kırıklığına uğramış... (RA15B4A-0542)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında YER ve ZAMAN olmak üzere iki ulam kodlamışlardır. YER ulamında *sokak* (f=9); ZAMAN ulamında *an* (f=2) ve *vakit* (f=2) ögelerinin ulam içi diğer ögelere göre daha sık kullanıma sahip olduğu gözlemlenmektedir.

- Bir süre sonra Yelda, "**sessiz bir sokak bul**" demişti. (RA16B2A-3329)
- **Sessiz anlar** vardır ve gürültüsüyle kentin camlarını sallayan anlar. (RA16B4A-0885)
- Fakat ona bazen **sessiz vakitler** de ayır. (RA16B2A-1246)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında CANLI ulamını kodlamışlardır. Ulama ilişkin ögelerin İNSAN alt ulamında sıralanabildiği gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda, İNSAN ulamı kapsamında *delikanlı* (f=4) ve *çocuk* (f=4) ögelerinin kullanım sıklığının yüksek olduğu görülmektedir.

- Akşamı masadaki **sessiz delikanlıyı** düşünerek geçiren güzel kız ertesi günü dershanede bir yolunu bulup onun telefon numarasını bir arkadaşından almıştı. (RA16B2A-1156)
- Mustafa ağırbaşlı, **sessiz bir çocuktü**. Yaşça onlardan büyük değildi, ama iri yapısı, onu öteki çocuklardan büyük gösteriyordu. (UA16B2A-1248)

4.1.4.3. “gürültülü” Sifatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Gürültülü sıfatının anlam tercihi görünümelerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 68’de yer almaktadır.

Tablo 68: “gürültülü” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Gürültüsü olan, patırtılı, şamatalı: gürültülü yer // Garbın ucunda son kıyıda en gürültülü/Bir med zamanı gökyüzü kurşunla örtülü. (Yahya Kemal) II. Çeşitli olaylarla dolu olan, yorucu derecede hareketli, olaylı: Yapılan gürültülü bir toplantıdan sonra ikiye ayrılmışlardı. (Tarık Buğra)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Gürültüsü olan: Hamit’in bir özelliği de gürültüsüz yerde çalışmamasıdır. (S. Birsal) II. Kimseyi tedirgin etmeyen ya da kimsenin dikkatini çekmeyen: gürültüsüz bir yaşam.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Gürültüsü olan: Bir sabah yandaki odadan gelen gürültülü bir konuşmayla uyandım. (S. Eyuboğlu) II. Karışık olaylarla dolu: gürültülü bir yaşayış.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Gürültü yapan, gürültü çıkaran: Köyün yakınından gürültülü bir su akıyordu. II. Mec. Karışık olaylarla dolu olan: Gürültülü yaşamdan hoşlanmam.

Tablo 68 incelendiğinde gürültülü sıfatına ilişkin her Türkçe sözlükte ikişer farklı tanıma yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla sözlüklerdeki Tanım-I’in temel anlam düzeyinde, daha somut bir uzanıyla kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu anlamda ilk tanım ses düzeyinin yüksekliği, ikinci tanım da ortamdaki sakinlik ölçütleri kapsamında değerlendirilmektedir.

Tanık tümcelere niceliksel açıdan bakıldığında DDTS Tanım-II dışında her tanım için en az birer tanık tümce olduğu görülmektedir. Bu tanık tümcelerin bir bölümü yazınsal dilden alınmış tümceler, bir bölümü kaynağı belirsiz tümceler olarak karşımıza çıkarken tümce özelliği göstermeyen öbek yapılarla da karşılaşılmaktadır. Niceliksel açıdan tanık

tümcelere bakıldığında MBTS’de Tanım-I’in günlük dili yansıtmayan bir tanıyı tercih ettiği (garbın ucunda) görülmektedir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 69’da sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Gürültülü Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Gürültülü Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.¹³

Tablo 69: “gürültülü” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SİNİRLİLİK-I	SEÇİMSEL SİNİRLİLİK-II
1. Gürültüye sebep olan. (+)	<i>somut uzanım</i>	-Kişinin-eşyanın vb. yüksek ses çıkarması.
2. Gürültüsü olan.	<i>somut uzanım</i>	-Bir yerin rahatsız edici ses düzeyine sahip olması.
3. Karışık olaylarla dolu olan.	<i>soyut uzanım</i>	-Bir yerde ya da zaman diliminde karmaşık olayların yaşanması.

Tablo 69 incelendiğinde söz konusu sıfata ilişkin 3 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1 ve Tanım-2’nin *somut uzanım*, Tanım-3’ün *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

¹³ Tabloda “(+)” işaretiyle gösterilen tanım içeriği, sözlüklerde yer almayan, araştırma evrenindeki tanık tümcelerin araştırmacı tarafından incelenmesi sonucu eklenmesi önerilen tanımdır.

Gürültülü Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Gürültülü sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşımla sıklığı ve yüzdesi Tablo 70’de yer almaktadır.

Tablo 70: “gürültülü” Sıfatının Tanım Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Gürültüye sebep olan. (TANIM-I)	22	71
2. Gürültüsü olan. (TANIM-II)	9	29
3. Karışık olaylarla dolu olan. (TANIM-III)	-	-
TOPLAM	31	100

Tablo 70 incelendiğinde tercih edilme sıklığı en yüksek tanımın %71’lik oranla Tanım-1 olduğu, onu %29’luk oranla Tanım-2’nin takip ettiği görülmektedir. Araştırma evreninde Tanım-3’e ilişkin tanım tümceye rastlanmamıştır. Bu kapsamda sıfatın temel anlam görünümleriyle karşımıza çıktığını söylemek mümkündür.

“gürültülü” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Gürültülü sıfatının eşdizimlilik görünümlerinden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi ögeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel ögeler ve ögelerin sıklık görünümleri Tablo 71 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanım tümce görünümlerine de yer verilmiştir.

Tablo 71: “gürültülü” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	İŞİTSEL DUYU	ses (4), homurtu, kahkaha, müzik, rock, tapırtı.	9	22
	BİÇİMSEL NİTELİK	biçim (6), şekil (2).	8	
	ETKİNLİK	davranış, oyun, sohbet, soluma, tartışma.	5	
TANIM-II	YER	cadde (2), sokak (2), kahve, köşe, şehir.	7	9
	ZAMAN	gün, akşam.	2	
TOPLAM			31	31

Katılımcılar TANIM-I kapsamında katılımcılar BİÇİMSEL NİTELİK, ETKİNLİK ve DUYU olmak üzere üç ulamı kodlamışlardır. DUYU ulamına ait ögelerin İŞİTSEL DUYU alt ulamında kümelendiği gözlemlenmektedir. İŞİTSEL DUYU ulamı kapsamında *ses* (f=4), BİÇİMSEL NİTELİK ulamında *biçim* (f=6) eşdizimsel ögeleri ön plana çıkarken ETKİNLİK güçlü bir eşdizimlilik gösteren ögeye rastlanmamaktadır.

- ... ya da oralarda bulunan bazı eşyalara toslayıp bile isteye gürültü çıkardığı ve çıkardığı gürültüden daha **gürültülü** bir **sesle** bağıra çağıra özür dilediği bile olmuş ama, yetkililerin bu yeni marifetleri karşısında nedense yine sessiz kalmışlar. (RA16B2A-0035)
- Sizi uyandıracak kadar **gürültülü** bir **biçimde** yürüyor ve uyarılarınıza rağmen de bu tavrını sürdürüyor. (UA16B3A-1132)
- Başkalarının ilgisini çeken **gürültülü davranışları** her zaman küçümseyen Selim'in yüzü utançtan kararmıştı. (RA16B2A-3329)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında katılımcılar YER ve ZAMAN olmak üzere iki ulamı kodlamışlardır. YER ulamında *cadde* ve *sokak* (f=2) eşdizimsel ögeleri diğer ulam içi ögelere göre daha sık kullanılan yapılarıdır. ZAMAN ulamında ise güçlü bir eşdizimlilik gösteren ögeye rastlanmamaktadır.

- Otomobille dolu **gürültülü caddeleri**, barları, sinemaları, kalabalık lokantaları özlememiştim. (UA16B3A-1132)
- Seni niçin istediğime gelince; ablamın bütün yaşamı, bütün mahremiyeti, bu **gürültülü sokakta** yerlere saçılmış belli ki. (TA16B4A-0342)
- Hiç ses gelmiyordu, inşaat sanki bir tabut gibi sessizce yatıyordu. **Gürültülü günleri** arar gibi buruk yürekle, ikinci kata çıkıp, daha önceden hazırladığı tahta parçalarını, sol kolunun üzerine dizerek, iki elini tahtalar üstünde bir birine bağlayıp koğuşuna geldi. (UA16B3A-0716)

4.1.4.4. “sakin” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Sakin sıfatının anlam tercihi görünümlerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 72’de yer almaktadır.

Tablo 72: “sakin” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Yerinde duran, hareketsiz: sakın deniz // sakın hava // Sahipsiz bir gölge kadar sakın duran Kuru Kadı yavaşça kıvıldadı. (Ömer Seyfeddin). II. Canlı ve hareketli olmayan, canlılık göstermeyen, durgun, dingin: Bahçeler, bağlar, ağaçlar, evler/Yine sessiz yine sakın öyle. (Orhan S. Orhon). III. Gürültü ve patırtıdan uzak, sessiz: Nasıl firar ediyorduk o leyl-i sakinde. (Hüseyin Siret). // Gün sakindi, gece yıldızlı, yaşamak güzel. (Cahit S. Tarancı) IV. Söz ve davranışlarıyla kimseyi rahatsız etmeyen, yumuşak huylu: Hatta bazan kendimi hepsinden fazla sakın buluyorum. (Peyami Safa). // Sakin, kibar, daima dikkatli ve her şeye alakalıydı. (Ahmet H. Tanpınar). V. Heyecan, öfke ve telaşa kapılmayan, heyecan belirtisi göstermeyen: Kızacak zannettim fakat her şeye rağmen çok sakın. // Vakıa Ahmet de sakindi fakat yaratılıştan öyle idi. (Ahmet H. Tanpınar). VI. Düzenli, huzurlu: sakın bir hayat // sakın bir ömür // Kendini ona emniyetle veriyor ve nebatla, toprakla açtığı hesab-ı caride aldanmayacağını biliyor, bunun için sakın ve kendinden emin çalışıyor. (Peyami Safa). // Çift günlerin daha sakın geçeceğini ona söylemişlerdi. (Ahmet H. Tanpınar). // Eğil bak sevgilim, bu muzlim kuyu/Daldığı hudutsuz sakın uykuyu/Hep aynı rüyada geçirmektedir. (Necmeddin H. Onan). VII. Öfkesi veya heyecanı yatışmış, huysuzluğu geçmiş, acısı dinmiş, teskin olmuş.
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Hareket etmeyen, kıvıldamayan.

II. Durgun, dıngin: Sakin, mütevazı ve kalabalıktan kaçan ruhunu incitmemek için onu, birkaç kişi ile sırtımda ebedi makamına ben götürdüm. (A. H. Müftüoğlu).   III. Sessiz: Dinlenmek için otelimizden daha sakinini bulacağımızı ummam. (S. F. Abasıyanık).   IV. Kimseyi rahatsız etmeyen, kızgınlık göstermeyen.   V. Huysuzluğu, rahatsızlığı azalmış veya geğmiş: Sesi dinlediği müddetçe sakin ve uslu duruyordu. (Y. K. Karaosmanoğlu).
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Durgun, dıngin: Sakin bir deniz.   II. Sessiz.   III. Kimseyi rahatsız etmeyen, kızgınlık göstermeyen: Doğuştan sakinsin. // Pire Mahmut hiç istifini bozmadan, sakin, soğukkanlı cevabını verirdi. (Z. Selimoğlu).   IV. Huysuzluğu, rahatsızlığı azalmış ya da geğmiş: Hasta şimdi sakin, uyuyor.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Devinimsiz, dıngin, durgun: Deniz bugün sakin görünüyor.   II. Gürültü patırtı olmayan, sessiz: Sakin bir yerdı.   III. Kimseyi rahatsız etmeyen, kızgınlık göstermeyen, sessiz (kimse).   IV. Rahatsızlığı, huysuzluğu azalmış ya da geğmiş.

Tablo 72 incelendiğinde sakin sıfatına ilişkin MBTS’de 7, TDKTS’de 5, DDTs’de 4 ve PTS’de 4 farklı tanıma yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla sözlüklerdeki tanımlar incelendiğinde MBTS’de bazı tanımların birbirine çok yakın içeriklere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin DDTs’de ve PTS’de de yer alan “Sessiz.” tanımının hem insan hem de uzam ulamları kapsamında değerlendirilebileceği gözlemlenmektedir. Bu anlamda tanımların içeriklerinin sözcüğün anlamsal sınırlarını çizme açısından muğlak kaldığı söylenebilir.

Sözlüklerdeki tanık tümcelerin kullanımı incelendiğinde sözlükler arasında tutarlılık gözlemlenememektedir. MBTS’de Tanım-VII’da tanık tümceye rastlanmazken TDKTS’de Tanım-I ve Tanım-IV için tanık tümce kullanılmamakta, DDTs’de Tanım-II dışındaki tanımlara ait tanık tümce yer alırken PTS’de ilk iki tanımda tanık tümceye yer verilmekte, diğer tanımlarda tanıklamaya rastlanmamaktadır. Bu durumda, sıfatın anlamsal sınırlarının tanıklama yoluyla çizilmesi zorlaşmaktadır. Bu ağıllardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 73'te sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen "Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Sakin Sıfatı" aracılığıyla elde edilen tanımlar ve "Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Sakin Sıfatı" kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 73: "sakin" Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Durgun, dingin, dalgasız, devinimsiz.	<i>somut uzanım</i>	-Dalga, akıntı gibi özellikleri olmayan doğal su, denizin hareketsiz olması.
2. Gürültü patırtı olmayan, sessiz.	<i>somut uzanım</i>	-Ortamda çok ses olmaması.
3. Heyecan, öfke ve telaştan uzak.	<i>soyut uzanım</i>	-Duygusal dalgalanma olmaması, kişinin uç duygularından arınmış olması.
4. Düzenli, huzurlu biçimde sürüp giden.	<i>soyut uzanım</i>	-Her şeyin yolunda gitmesi, kötü, karmaşık bir olay olmaması.

Tablo 73 incelendiğinde söz konusu sıfata ilişkin 4 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1 ve Tanım-2'nin *somut*, Tanım-3 ve Tanım-4'ün *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Sakin Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Sakin sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 74'te yer almaktadır.

Tablo 74: “sakin” Sifatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Heyecan, öfke ve telaştan uzak. (TANIM-III)	66	61
2. Gürültü patırtı olmayan, sessiz. (TANIM-II)	25	23
3. Düzenli, huzurlu biçimde sürüp giden. (TANIM-IV)	12	11
4. Durgun, dingin, dalgasız, devinimsiz. (TANIM-I)	6	6
TOPLAM	109	100

Tablo 74 incelendiğinde araştırma evreninde kullanım sıklığı en yüksek tanımın % 61’lik bir oranla Tanım-3 olduğu görülmektedir. Bu tanımı sırasıyla Tanım-2, Tanım-4 ve Tanım-1 izlemektedir. Bu açıdan, inceleme konusu sıfatın temel anlam düzeyinden çok değişmeceli anlam görünüşleriyle karşımıza çıktığını söylemek mümkündür.

“sakin” Sifatının Anlam Tercihi Görünüşleri

Sakin sıfatının eşdizimlilik görünüşlerinden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünüşleri Tablo 75 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünüşlerine de yer verilmiştir.

Tablo 75: “sakin” Sıfatı Anlam Tercihi Görünüşleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	İŞİTSEL DUYU	ses (21), ton (7).	28	66
	BİÇİMSEL NİTELİK	şekil (8), hal (3), yapı (2), duruş, görünüş.	15	
	ETKİNLİK	ifade (2), ağlama, bekleyiş, hareket, konuşma, selam, tavır, tepki.	9	
	İNSAN	insan (4), adam, anne, çocuk, kız, uzman.	9	

	SOYUT NİTELİK	güç, kibarlık, mizaç, sevinç, ürkeklik.	5	
TANIM-II	YER	köşe (5), yer (5), sokak (2), ada, bahçe, banliyö, çay bahçesi, doğa, kahve, kasaba, kent, kıyı, koy, oda, restoran, semt.	25	25
TANIM-III	ZAMAN	hayat (5), gün (4), yaşam (3).	12	12
TANIM-IV	DOĞAL ÇEVRE	deniz (4), su (2).	6	6
TOPLAM			109	109

Katılımcılar TANIM-I kapsamında DUYU, ETKİNLİK, CANLI, SOYUT NİTELİK ve BİÇİMSEL NİTELİK olmak üzere beş ulamı kodlamışlardır. DUYU ulamına ilişkin ögelerin İŞİTSEL DUYU, CANLI ulamına ilişkin ögelerin İNSAN alt ulamlarına ait anlamsal ortaklığı paylaştığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, İŞİTSEL DUYU ulamında *ses* (f=21); İNSAN ulamında *insan* (f=4); BİÇİMSEL NİTELİK ulamında *şekil* (f=8); ETKİNLİK ulamı kapsamında *ifade* (f=2) eşdizimsel ögelerinin ön plana çıktığı gözlemlenirken SOYUT YAPILANMA ulamına ilişkin güçlü bir eşdizimlilik gösteren ögeye rastlanmamaktadır.

- "Üvey ağbim," dedin onu daha da şaşırtacağını umduğun **sakin** bir **sesle**. (SA16B4A-0063)
- Kan dökmek yanlışır deyip duruyorsun ama, **sakin** bir **insandan** bir canavar yaratmak da kan dökmek değil mi, bir yerde? (RA16B4A-0104)
- Yavaş adımlarla ihtiyara doğru yaklaşp sessizliği ürkütmek istemez gibi yavaşça ve **sakin** bir **şekilde** ilişiverdim bankın kenarına. (RA16B2A-0675)
- Hüzün ona bakmadan **sakin** bir **ifadeyle** devam etti: "Size önereceğim oyun da biraz bununla ilgili... (RA15B4A-0542)
- İnsan onu içine çektiğinde yüreğinde **sakin** bir **sevinç** duyuyor, tüm dertlerini unutuyor, çevresindeki herkesle dostça yaşama arzusu duyuyordu. (RA16B1A-1211)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında YER ulamını kodlamışlardır: YER ulamına ilişkin sık gözlemlenen eşdizimsel ögeler *köşe* (f=5) ve *yer* (f=5) ögeleridir.

- Özür diledi, kusura bakmasın, dedi. **Sakin** bir **köşeye** çekildi. (SA16B2A-0659)
- Uyumak için daha **sakin** bir **yer** bulmam gerekecek. Ben korulukta başka bir köşeye gidiyorum. (RA16B1A-1583)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında ZAMAN ulamını kodlamışlardır. ZAMAN ulamı kapsamında en tipik eşdizimsel öge olarak karşımıza *hayat* (f=5) çıkmaktadır.

- Mahmut tekrar eski hayatına döndü, istediği saygınlığı üç kavga sonra elde etti ve **sakin hayatına** tekrar kavuştu. (SA16B2A-0618)

Katılımcılar TANIM-IV kapsamında DOĞAL ÇEVRE ulamını kodlamışlardır. DOĞAL ÇEVRE ulamı kapsamında *deniz* (f=4) eşdizimsel ögesinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Tekne, yat ya da gemimsi şeyler sahibi küçük azınlık için tatil, demir almadan önce kasalarca içki, naylon torbalarca yiyecek alıp **sakin denizlere** açılmak. (RA16B2A-0062)

İşitsel Sıfatların Anlam Tercih Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Gürültülü, sakın, sesli, sessiz sıfatları, temel anlam düzeyinde nesnelere ses sahip olup olmama ya da ses çıkarıp çıkarmama koşuluna ilişkin sınırlılıklar getiren sıfatlar arasında yer almaktadır. Söz konusu sıfatların tercih ettiği ulamlar ve bu ulamlara ilişkin öne çıkan ögeler Tablo 76’da yer almaktadır.

Tablo 76: İşitsel Sıfatların Tercih Ettiği Ulamlar ve Eşdizimsel Ögeler

Sıfat	Tanım	Ulam	Eşdizimsel Öge
SESLİ	<i>Sesi olan, ses çıkararan.</i>	BİÇİMSEL NİTELİK	şekil.
		DİLSEL İFADE	mektup.
	<i>Ses çıkararak yapılan.</i>	DİLSEL İFADE	dua.
		İŞİTSEL DUYU	ses, ton.
		ETKİNLİK	ifade.

SAKİN	<i>Heyecan, öfke ve telaştan uzak.</i>	İNSAN	insan.
		BİÇİMSEL NİTELİK	şekil, hal, yapı.
		SOYUT YAPILANMA	güç, kibarlık, mizaç.
	<i>Gürültü patırtı olmayan, sessiz.</i>	YER	köşe, yer.
	<i>Düzenli, huzurlu biçimde sürüp giden.</i>	ZAMAN	gün, hayat, yaşam.
	<i>Durgun, dingin, dalgasız, devinimsiz.</i>	DOĞAL ÇEVRE	deniz.
GÜRÜLTÜLÜ	<i>Gürültüye sebep olan.</i>	İŞİTSEL DUYU	ses, homurtu.
		BİÇİMSEL NİTELİK	biçim, şekil.
	<i>Gürültüsü olan.</i>	ETKİNLİK	davranış, oyun.
		YER	cadde, sokak.
		ZAMAN	gün, akşam.
SESSİZ	<i>Ses çıkarmadan yapılan.</i>	ETKİNLİK	adım, protesto.
		İŞİTSEL DUYU	çığlık, kahkaha.
		SOYUT NİTELİK	gurur, kabulleniş.
	<i>Sakin, karmaşasız, gürültüsüz.</i>	YER	sokak, kent, köşe, oda
		ZAMAN	an, vakit
	<i>Az konuşan, suskun.</i>	İNSAN	delikanlı, çocuk, çoğunluk, insan

Tablo 76 incelendiğinde sıfatların farklı anlam düzeylerinde farklı ulamlar ve eşdizimsel öğeleri tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca aynı sığata ilişkin ortak ulamlara rastlansa da bu ulamlar etrafında dizilim gösteren öğeler uzanımsal olarak birbirinden ayrılmaktadır. Çalışma kapsamındaki işitsel sıfatların anlamsal sınırlarını belirlemek açısından önemli

bir aşama olan söz konusu anlambilimsel betimlemeler, sıfatların işlemlerini ortaya koyma açısından yeterli sayılamayabilmektedir. Bu yüzden, araştırma konusu sıfatların tercih edilen ulamlar ve eşdizimsel ögeler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi, çalışmanın kapsamlılığını arttıracaktır.

Söz konusu sıfatlar sözcüklerarası anlam ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde gürültülü / sesli sıfat çiftinin ve sakin / sessiz sıfat çiftinin yakınanlamlılık, sesli / sessiz, sesli / sakin, gürültülü / sessiz, gürültülü / sakin sıfat çiftleri arasında da dereceli karşıtanlamlılık özelliği olduğu görülmektedir. Dereceli karşıtlıklar, ara değerlere de sahip olabilen “x değilse y” önermesini zorunlu kılmayan karşıtlık düzeyi olarak değerlendirilmektedir.

Sakin/Sessiz Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Sakin sıfatının “Heyecan, öfke ve telaştan uzak (kişi, ses).” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *sessiz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda ögelerin büyük çoğunluğu kapsamında yakınanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. “sessiz ses” ögesinin ise işlemsel özellikler açısından kabul edilebilir olmadığı söylenebilir.

Sakin sıfatının “Gürültü patırtı olmayan, sessiz.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *sessiz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda ögelerin tamamı kapsamında yakınanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan, söz konusu anlam düzeyinde iki sıfatın benzer uzanımlara sahip olduğu çıkarımı yapılabilir.

Sakin sıfatının “Durgun, dingin, dalgasız, devinimsiz.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *sessiz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda ögelerin bütünü kapsamında yakınanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Sakin sıfatının “Düzenli, huzurlu (yaşam vb).” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *sessiz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda ögelerin tamamı kapsamında yakınanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan, sıfat çiftinin söz konusu anlam düzeyinde benzer uzanımlara sahip olduğu söylenebilir.

Sessiz sıfatının “Ses çıkarmadan yapılan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *sakin* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda söz konusu anlam düzeyinde sınırlı bir yakınanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, derlem denetimi sonucunda “sessiz adım” ve “sessiz protesto” ögeleriyle uyum sağlandığı, “sessiz çılgılık” ve “sessiz kahkaha” ögeleriyle ise yakınanlamlılık kapsamında uyum sağlanamadığı gözlemlenmektedir.

Sessiz sıfatının “Sakin.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *sakin* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde eşdizimsel ögelerin tamamı kapsamında yakınanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Sessiz sıfatının “Az konuşan, suskun.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *sakin* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyindeki eşdizimsel ögelerin tamamı kapsamında yakınanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Sesli/Gürültülü Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Sesli sıfatının “Ses çıkararak yapılan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *gürültülü* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde yakınanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Gürültülü sıfatının “Gürültüye sebep olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *sesli* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde genel anlamda

yakınanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Dizgeler incelendiğinde “biçim” ögesinin hem *gürültülü* hem de *sesli* sıfatı için ortak bir eşdizimsel öge olduğu görülmektedir.

Gürültülü sıfatının “Gürültüsü olan.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *sesli* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde hiçbir ögeyle yakınanlamlılık ilişkisi kuramadığı gözlemlenmektedir.

Sesli/Sessiz Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Sesli sıfatının “Ses çıkararak yapılan.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *sessiz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde karşıtanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Sessiz sıfatının “Ses çıkarmadan yapılan.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *sesli* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda söz konusu anlam düzeyinde karşıtanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu anlamda “biçim” ögesinin her iki sıfat için de aynı uzanıma sahip eşdizimsel bir öge olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür.

Sessiz sıfatının “Sakin.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *sesli* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde hiçbir ögeyle karşıtanlamlılık ilişkisi kuramadığı gözlemlenmektedir.

Sessiz sıfatının “Az konuşan, suskun.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *sesli* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde hiçbir ögeyle karşıtanlamlılık ilişkisi kuramadığı gözlemlenmektedir.

Sesli/Sakin Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Sesli sıfatının “Ses çıkararak yapılan.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *sakin* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde karşıtanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Sakin sıfatının “Heyecan, öfke ve telaştan uzak (kişi, ses).” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *sesli sıfatı* ile öbek yapılar oluşturulduğunda söz konusu anlam düzeyinde sınırlı bir karşıtanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Sakin sıfatının “Gürültü patırtı olmayan, sessiz.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *sesli* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda söz konusu anlam düzeyinde karşıtanlamlılık ilişkisi kurulamadığı gözlemlenmektedir.

Sakin sıfatının “Durgun, dingin, dalgasız, devinimsiz.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *sesli* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda söz konusu anlam düzeyinde karşıtanlamlılık ilişkisi kurulamadığı gözlemlenmektedir.

Sakin sıfatının “Düzenli, huzurlu (yaşam vb).” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *sesli* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda söz konusu anlam düzeyinde karşıtanlamlılık ilişkisi kurulamadığı gözlemlenmektedir.

Sessiz/Gürültülü Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Sessiz sıfatının “Ses çıkarmadan yapılan.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *gürültülü* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda söz konusu anlam düzeyinde “kahkaha” dışındaki ögelerle karşıtanlamlılık ilişkisi kuramadığı gözlemlenmektedir.

Sessiz sıfatının “Sakin.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *gürültülü* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde büyük oranda karşıtanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Sessiz sıfatının “Az konuşan, suskun.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *gürültülü* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde “kadın” ögesi dışındaki hiçbir ögeyle karşıtanlamlılık ilişkisi kuramadığı gözlemlenmektedir.

Sakin/Gürültülü Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Sakin sıfatının “Heyecan, öfke ve telaştan uzak (kişi, ses).” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *gürültülü* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde ögelerin tamamı kapsamında karşıtanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Sakin sıfatının “Gürültü patırtı olmayan, sessiz.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *gürültülü* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde ögelerin tamamı kapsamında karşıtanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Sakin sıfatının “Durgun, dingin, dalgasız, devinimsiz.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *gürültülü* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde ögelerin tamamı kapsamında karşıtanlamlılık ilişkisi kuramadığı gözlemlenmektedir.

Sakin sıfatının “Düzenli, huzurlu (yaşam vb).” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *gürültülü* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde ögelerin tamamı kapsamında karşıtanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Gürültülü sıfatının “Gürültüye sebep olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *sakin* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda konu anlam düzeyinde ögelerin tamamı kapsamında karşıtanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Gürültülü sıfatının “Gürültüsü olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *sakin* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda söz konusu anlam düzeyinde ögelerin tamamı kapsamında karşıtanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Gürültülü, sakin, sesli, sessiz sıfatları sözcüklerarası anlam ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde yakınanlamlılık ve derecelendirilebilir karşıtlık düzeylerine ulaşılmıştır. Bu kapsamda *sakin* ve *sessiz* sıfatlarının yakınanlamlılık görünümleri test edildiğinde “Heyecan, öfke ve telaştan uzak (kişi, ses).” tanımı kapsamında “ses” ögesi dışındaki tüm ögelerin yakınanlamlılık sağladığı görülmektedir. Bu açıdan “sessiz ses” ögesinin ise içlemsel özellikler açısından kabul edilebilir olmadığı söylenebilir. Sıfatın “Gürültü patırtı olmayan, sessiz.”, “Durgun, dingin, dalgasız, devinimsiz.” ve “Düzenli, huzurlu (yaşam vb).” tanımlarında tam bir uzanımsal ortaklıktan söz etmek mümkündür. Öte yandan *sessiz* sıfatının “Ses çıkarmadan yapılan.” tanımında sınırlı bir yakınanlamlılık görünümüne ulaşılmaktadır. “sakin çığlık” kabul edilemezken “sakin adım” kabul edilebilirdir. Bu eğilim de eşdizimsel ögenin içlemsel özellikleri bağlamında değerlendirilebilir. Ayrıca *sessiz* sıfatının “Az konuşan, suskun.” bağlamında *sakin* sıfatıyla da yakınanlamlılık bağlamında benzer uzanımsal ilişki kurulabilmektedir.

Sesli/gürültülü sıfat çifti yakınanlamlılık kapsamında incelendiğinde sesli sıfatının “Ses çıkararak yapılan.” tanımıyla tam bir yakınanlamlılık ilişkisi kurulabildiği gözlemlenmektedir. Öte andan gürültülü sıfatının eşdizimsel ögelerine bakıldığında sıfatının “Gürültüye sebep olan.” tanımında sınırlı bir yakınanlamlılık gözlemlenirken, “Gürültüsü olan.” tanımında hiçbir öge ortak bir uzanım oluşturamamaktadır.

Sesli/sessiz sıfat çifti yakınanlamlılık açısından incelendiğinde sesli sıfatının “Ses çıkararak yapılan.” ve sessiz sıfatının “Ses çıkarmadan yapılan.” tanımlarında mutlak bir karşıtlık ilişkisi kurulabilirken sesli sıfatının “Sakin.” ve sessiz sıfatının “Az konuşan, suskun.” tanımları kapsamında karşıtlık ilişkisi kurulamadığı gözlemlenmektedir.

Sesli/sakin sıfat çifti karşıtanlamlılık görünümleri bağlamında incelendiğinde sesli sıfatının “Ses çıkararak yapılan.” tanımında tam bir karşıtlık kurulabildiği

gözlemlenmektedir. Öte yandan *sakin* sıfatıyla kullanılan eşdizimsel ögelere bakıldığında “Heyecan, öfke ve telaştan uzak (kişi, ses).” Tanımına ilişkin çok sınırlı bir karşıtlık görünümünden söz etmek mümkündür. Sıfatın “Gürültü patırtı olmayan, sessiz.”, “Durgun, dingin, dalgasız, devinimsiz.” ve “Düzenli, huzurlu (yaşam vb).” tanımlarında ise *sesli* sıfatı hiçbir ögeyle karşıtlık sergileyememektedir.

Sessiz/gürültülü sıfat çifti karşıtanlamlılık açısından ele alındığında sessiz sıfatının “Ses çıkarmadan yapılan.” ve “Az konuşan, suskun.” tanımları kapsamında sınırlı bir karşıtlıktan söz etmek mümkündür. Sıfatın “Sakin.” tanımı ise büyük oranda karşıtlık ilişkisi sağlayabilmektedir.

Sakin/gürültülü sıfat çiftine karşıtanlamlılık açısından bakıldığında “Heyecan, öfke ve telaştan uzak (kişi, ses).” ve “Gürültü patırtı olmayan, sessiz.” tanımlarında tam bir karşıtlıktan söz etmek mümkündür. *Sakin* sıfatının “Durgun, dingin, dalgasız, devinimsiz.” tanımında ise karşıtlık sağlanamamaktadır, çünkü “gürültülü deniz” kabul edilebilir bir öbek değildir. Öte yandan *sakin* sıfatının “Düzenli, huzurlu (yaşam vb).” tanımı ile *gürültülü* sıfatının “Gürültüye sebep olan.” ve “Gürültüsü olan.” tanımları kabul edilebilir dizgeler oluşturmaktadır.

4.1.5. Renk Sıfatlarının Anlam Tercihî Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.1.5.1. “beyaz” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Beyaz sıfatının anlam tercihi görünümünü betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce

görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTs ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 77’de yer almaktadır.

Tablo 77: “beyaz” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Kar renginde olan, ak renkli: Gerer beyaz kuğular nazenin boyunlarını. (Yahya Kemal) // Başında bulutlardan beyaz örtüsü/Büyük annem namaz kılmaktadır. (Cahit S. Tarancı) II. Beyaz ırktan olan (kimse): Afrika beyazlara karşı direnmeye başladı. // Mısır vekilinin yalısı da beyaz ve siyah bir halayık (...) kadrosuyla medeniyet ve ihtişam devirlerinin son merkezlerinden biriydi. (Samiha Ayverdi)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Bu renkte olan: Ellerini, omuzlarını silkeledikten sonra cebinden çekip aldığı beyaz mendile sildi. (Latife Tekin) II. Beyaz ırktan olan kimse: Agni’nin iki kızı var, biri beyaz, bir siyah. (H. R. Gürpınar).
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Ak renkte olan: beyaz yaka.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Bu renkte olan: Beyaz giysiler içindeydi.

Tablo 77 incelendiğinde *beyaz* sıfatına ilişkin MBTS’de 2, TDKTS’de 2, DDTs’de 1 ve PTS’de 1 farklı anlama yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla, ilk olarak bazı sözlüklerde tanımların içeriklerinin yeterli olmadığı görülmektedir. Örneğin TDKTS, DDTs ve PTS’de Tanım-I olarak yer alan içeriklerin yeterince açık ve sınırlayıcı olmadığı, bazı tanımların maddebaşına gönderim yaptığı görülmektedir. Örneğin “Bu renkte olan.” ya da “Ak renkte olan.” ifadelerinin, bir renk sıfatını tanımlamak için yeterli olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca tanık içerikleri uzanımsal açıdan ele alındığında DDTs ve PTS tanım olarak “Beyaz ırktan olan kimse.” değişmeceli anlamına yer vermezken MBTS ve TDKTS bu anlama da yer vermektedir.

Sözlüklerde ilgili sıfat kapsamında kullanılan tanık tümcelere niceliksel ve niteliksel açılardan bakıldığında MBTS’de iki tanıma yer verildiği ve her tanım için yazınsal dilden alınmış ikişer tanık tümce kullanıldığı; TDKTS’de her iki tanım için yazınsal dilden alınmış birer tanık tümceye yer verildiği görülmektedir. DDTs incelendiğinde tek bir tanıma sahip olduğu, söz konusu tanımın da “beyaz yaka” biçimiyle hem bağlamdan kopuk bir öbek biçimiyle yer verildiği hem de çağrışımsal anlamı ağır basan bir öbek

tercih edildiği gözlemlenmektedir. PTS’de ise tek bir tanık tümceye yer verildiği görülmektedir. Bu anlamsa tanıkların hem nicelik hem de niteliksel anlamda bazı düzenlemelere ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

Öte yandan, bazı tanıkların sözcük türü açısından sıfat özelliği göstermediği gözlemlenmektedir. MBTS’de Tanım-II’nin tanık tümcesi olarak yer alan “Afrika beyazlara karşı direnmeye başladı...” tümcesi buna örnek olarak gösterilebilir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerinin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 78’de sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Beyaz Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Beyaz Sıfatı” formu kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.¹⁴

Tablo 78: “beyaz” Sıfatına İlişkin Seçimsel Sınırlılıklar

Tanım	Seçimsel Sınırlılık-I	Seçimsel Sınırlılık -II
1. Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan.	<i>somut uzanım</i>	-Bir nesnenin büyük oranda bu rengi barındırması ya da kar rengine de olması.
2. Beyaz ırktan olan.	<i>soyut uzanım</i>	-Kişinin bu ırktan olması.
3. Duru, açık renkli. (+)	<i>soyut uzanım</i>	-Açık tene sahip olma.

¹⁴ Tabloda “(+)” işaretiyle gösterilen tanım içeriği, sözlüklerde yer almayan, araştırma evrenindeki tanık tümcelerden ve uzman görüşlerinden yola çıkılarak eklenmesi önerilen tanımdır.

Tablo 78 incelendiğinde, uzman görüşleri doğrultusunda söz konusu sığfata ilişkin 3 farklı tanıma ulaşıldığı gözlemlenmektedir. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1'in somut, Tanım-2 ve Tanım 3'ün'nin soyut uzanım oluşturduğu görölmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Beyaz Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Beyaz sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 79'da yer almaktadır.

Tablo 79: “beyaz” Sıfatının Tanım Tümcce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan. (TANIM-I)	538	89
2. Beyaz ırktan olan. (TANIM-II)	42	7
3. Duru, açık renkli. (+) (TANIM-III)	22	4
TOPLAM	602	100

Tablo 79 incelendiğinde araştırma evreninden elde edilen veriler doğrultusunda sıklığı en yüksek tanımın % 89'luk bir oranla Tanım-1 olduğu, onu %7'lik oranla Tanım-2'nin izlediği görölmektedir. Tercih sıklığı açısından en düşük tanım ise %4'lük oranla Tanım-3'tür. Bu açıdan söz konusu sıfatın büyük oranda somut uzanımlarla, temel anlam düzeyinde kullanıldığı söylenebilir.

“beyaz” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Beyaz sıfatının eşdizimlilik görünülerinden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi ögeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel ögeler ve

öğelerin sıklık görünümleri Tablo 80 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tank tümce görünümlerine de yer verilmiştir.

Tablo 80: “beyaz” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	KUMAŞ/DOKUMA	gömlek (38), örtü (23), önlük (21), elbise (13), çarşaf (12), perde (8), gelinlik (7), çorap (6), gecelik (6), kanepa (6), giysi (5), pantolon (5), şapka (5), bluz (4), mendil (4), tülbent (4), yemeni (4), entari (3), baş örtüsü (2), başlık (2), bez (2), cüppe (2), çuval (2), dantel (2), döpiyes (2), etek (2), fanila (2), havlu (2), ip (2), kaşkol (2), kürk (2), pelerin (2), şort (2), atlet, badi, bayrak, bohça, bornoz, çamaşır, don, eldiven, esvap, fistan, flama, gergef, iplik, kavuk, keçe, kefen, kombinezon, kukuleta, kumaş, manto, mintan, nevresim, organze, palto, pardösü, peçete, pelüş, pike, sarık, sicim, smokin, takım elbise, tişört, t-shirt, tül, türban, yaka.	241	538
	HAYVAN	martı (18), kelebek (12), at (11), tüy (7), güvercin (6), kanat (5), kısrak (4), köpek (4), fino (3), kuyruk (2), tavşan (2), fil, gergedan, horoz, leylek, sincap.	79	
	NESNE	kâğıt (16), sayfa (6), boya (4), tabak (4), ayakkabı (3), top (3), çubuk (2), sandalet (2), sandık (2), sopa (2), spor ayakkabısı (2), torba (2), A4, akik, ambalaj, bardak, baston, çerçeve, defter, direk, dondurma, fayans, fincan, fon, izmarit, kasa, kase, kutu, külçe, lastik, masa, mum, muşamba, oje, poşet, şezlong, tebeşir, yatak, zarf.	75	
	VÜCUT BÖLÜMÜ	saç (20), sakal (4), göz (2), tel (2), bıyık, diş, kaş.	31	
	ARAÇ	araba (5), Mercedes (3), Reno (3), vapur (3), otomobil (2), taksi (2), tayyare (2), cip, Jaguar, Mercedes, steysin, tekne, Toros.	26	

	DOĞAL ÇEVRE	bulut (8), köpük (5), kar (3), ay (2), taş (2), duman, gök, güneş, toprak.	24	
	YER	duvar (8), bina (5), kapı (2), alan, ev, konak, köşk, minare, tavan, yalı.	22	
	BİTKİ	çiçek (5), papatya (4), gül (3), zambak (3), yasemin (2), ağaç, dut, gülhatmi.	20	
	GÖRSEL DUYU	ışık (10), çizgi (5), hale (2), renk (2), nokta.	20	
TANIM-II	VÜCUT BÖLÜMÜ	ten (17), el (5), yüz (5), yanak (3), bacak (2), surat (2), alın, boyun, deri, diz, gövde, karın, sırt, vücut.	42	42
TANIM-III	İNSAN	adam (20), efendi, fotoğrafçı.	22	22
TOPLAM			602	602

Katılımcılar TANIM-I kapsamında NESNE, CANLI, VÜCUT BÖLÜMÜ, DOĞAL ÇEVRE, YER, DUYU ulamlarını kodlamışlardır. Ulam içi ögeler incelendiğinde NESNE ulamına ilişkin ögelerin KUMAŞ/DOKUMA ve ARAÇ; DUYU ulamına ilişkin ögelerin tamamının GÖRSEL DUYU; CANLI ulamına ilişkin ögelerin BİTKİ ve HAYVAN olarak alt ulamlara ayrıştırılabileceği fark edilmiştir. Bu kapsamda, KUMAŞ/DOKUMA ulamında *gömlek* (f=38); HAYVAN ulamında *martı* (f=18); NESNE ulamında *kağıt* (f=16); VÜCUT BÖLÜMÜ ulamında *saç* (f=20); ARAÇ ulamında *araba* (f=5); DOĞAL ÇEVRE ulamında *bulut* (f=8); YER ulamında *duvar* (f=8); BİTKİ ulamında *çiçek* (f=5); GÖRSEL DUYU ulamında *ışık* (f=10) eşdizimsel ögelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Ben büyünce arabası olan, **beyaz gömlek** giyip, altın zincir takan çok zeki biri olacağım (UA14B1A-1594)
- **Beyaz bir martı** etrafımda dolaşıyordu. Uçurtmamın ipini otuz metre kadar açtıktan sonra rüzgâra doğru koşmaya başladım. (UA16B1A-1249)

- Bir **beyaz kağıt** çıkarttım çantamdan, uzun bir hikaye yazdım, beyaz bir baston un ufak oldu ayaklarımın altında, gördüm. (RA16B4A-0901)
- Doktorun yanlarda küçük bir tutam olarak endam eden **beyaz saçları** o sinirle havaya dikilirken Sulhi'nin kafası karışmış gibi görünüyordu. (SA16B2A-1199)
- Çöpleri karıştıran bir çocuk dört adamın **beyaz bir araba** ile buradan hızla ayrıldıklarını görmüş. (RA16B3A-0649)
- **Beyaz bulutların**, mavi göğün içinde elvan elvan gülümsüyor. (RA16B2A-0846)
- Gözleri yatağının karşısındaki **beyaz duvarda** sabitlenmiş otururken Hüseyin ağa kâh akıncı olmuş atının nal sesi Viyana'da, Ukranya steplerinde, Bağdat'ta duyulmuş, kâh eğri kılıçlı bir levent olmuş Cezayir'e yelken açmış, Preveze'de savaşmış, Girit'i fethetmiş. (TA16B3A-3348)
- Sabahın ilk ışıkları erik ağaçlarının **beyaz çiçekleri** arasından süzülüp ark kenarındaki küçük papatyaların, düzeltiyorum... (RA16B2A-0846)
- Evi, pencerelerinden arka bahçedeki karanlığa düşen **beyaz ışık** altında koşan iki gölgeyi yeniden görür gibi oluyorum. (SA16B4A-0047)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında VÜCUT BÖLÜMÜ ulamını kodlamışlardır. Söz konusu ulama ilişkin *ten* (f=17) ögesinin eşdizimsel açıdan güçlü bir öge olduğu görülmektedir.

Katılımcılar TANIM-III kapsamında CANLI ulamını kodlamışlardır. Ulama ilişkin ögelerin tamamının İNSAN alt ulamı kapsamında değerlendirilebileceği gözlemlenmektedir. Söz konusu ulama ilişkin *adam* (f=20) ögesinin yaygın bir eşdizimselliğe sahip olduğu görülmektedir.

- Neredeyse, kasabadaki herkes **beyaz adamın** gözüne girmek istiyor ve bu sayede kasabadan kurtulup büyük şehirde kendisine yepyeni bir gelecek kurmak istiyordu. (UA16B3A-1150)

4.1.5.2. “ak” Sifatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Ak sıfatının anlam tercihi görünümünü betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlevini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümü incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümü Tablo 81’de yer almaktadır.

Tablo 81: “ak” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Kar renginde olan, beyaz renkli: Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı ilerle/ Bir yaz günü geçtik Tuna’dan kafilerle. (Yahya Kemal.) // Ak entarisiyle kara maşlahını toplayıp çöktü. (Refik H. Karay) // Bir kuzu yanımızda, bir ak bulut semada. (Ziya O. Saba)   II. (Ten için) Duru, lekesiz, temiz, beyaz: Benim yârim gelişinden bellidir / Ak elleri deste deste güllüdür. (Karacaoğlan)   III. Mec. Temiz, namuslu, asil: Soyca böyle hep akız. (Ziya Gökalp) // Atanın ak yüzü / Senin yüzün ak tutar. (Ömer B. Uşaklı)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Bu renkte olan.   II. Mec. Temiz.   III. Mec. Dürüst.   IV. Mec. Sıkıntısız, rahat: Ak günler göresin.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Bu renkte olan.   II. Mec. Temiz, namuslu, lekesiz: Alını açık, yüzü ak.   III. Mec. Sıkıntısız, rahat, aydın, uğurlu, mutlu: Ak günler göresin.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan: Balkona ak bir güvercin kondu.   II. mec. Lekesiz, duru (ten): İnciler ak gerdanına çok yakışmıştı.   III. mec. Erinç dolu, sıkıntısız: Kara günler, ak günler, hepsi insan için.

Tablo 81 incelendiğinde *ak* sıfatına ilişkin MBTS’de 3, TDKTS’de 4, DDTS’de 3 ve PTS’de 3 farklı tanıma yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla bazı sözlüklerde tanımların yeterli bir uzanımına sahip olmadığı düşünülmektedir. TDKTS Tanım-I ve DDTS Tanım-I incelendiğinde “Bu renkte olan.” tanımıyla karşılaşılmaktadır. Söz konusu tanımın diğer renk sıfatlarından ayırt edici bir özelliği olmadığı ve sözcüğün maddebaşına gönderimi olduğu görülmektedir. Ayrıca

sözlüklerdeki değişmeceli anlam içeren tanımların bazılarında da yeterince açık bir gönderime rastlanmamaktadır. Örneğin TDKTS Tanım-II ve Tanım-III incelendiğinde tanımların tek bir anlambilimsel boyutu olmadığı, bağlama göre hem temel hem de değişmeceli anlama gelebildiği söylenebilir.

Sözlüklerdeki tanık tümceler incelendiğinde MBTS’de her anlam için en az bir tanığa rastlandığı görülmektedir. Söz konusu tanıklar ya kaynağı gösterilmemiş tümceler biçiminde, ya öbek yapı biçiminde ya da yazınsal metinlerden alıntılanmış tümcelerle karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan tanıklama sürecinde tutarlılığa rastlanmamaktadır. Ayrıca tanıkların niceliksel dağılımı incelendiğinde, TDKTS’de ilk üç tanıma ilişkin tanığa yer verilmediği, Tanım-IV için kaynak gösterilmeden yer alan bir tanığa rastlandığı gözlemlenmektedir. DDTS’de ise Tanım-I’e ilişkin tanık kullanılmamakta Tanık-II ve Tanık-III için birer tanık yer almaktadır. PTS’de ise her bir anlama ilişkin birer tanık tümce olduğu ve söz konusu tümcelerin kaynak gösterilmeden yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda sözlüklerde tanım-tanık sayısı uyumuna rastlanmadığı söylenebilir.

Öte yandan, bazı sözlükler arasında tanım-tanık uyumuna rastlanmaması da gözlemlenen diğer bir sorundur. Diğer bir anlatımla, bir sözlükte kullanılan tanık, başka bir sözlükte başka bir tanım kapsamında değerlendirilebilmektedir. Örneğin MBTS’de Tanım-II kapsamında “(Ten için) Duru, lekesiz, temiz, beyaz.” ifadesiyle tanımlanan anlam düzeyi, somut bir uzanımına işaret ederken TDKTS ve DDTS’de aynı tanımlama biçimi “mec. Temiz.” biçimiyle soyut-değişmeceli bir anlama işaret etmektedir.

Son olarak bazı sözlüklerde sözcük türü ayırımı konusunda belirsizliklere rastlanmaktadır. Örneğin DDTS Tanım-II’ye ilişkin tanıklar incelendiğinde “ak” sözcüğünün sıfat değil ad kategorisinde değerlendirilebileceği görülmektedir. Bu açılardan, tanımların ve tanık

tümcelerın uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 82’de sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Ak Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Ak Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 82: “ak” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan.	<i>somut uzanım</i>	-Rengin tanımdaki ölçütlere yakın olması.
2. Duru, açık renkli.	<i>soyut uzanım</i>	-Tenin açık renkte olması.
3. Sıkıntısız, sorunsuz, mutlu, rahat.	<i>soyut uzanım</i>	-Bir zaman dilimi ya da olayın olumlu olması.

Tablo 82 incelendiğinde, uzman görüşleri doğrultusunda söz konusu sıfata ilişkin 3 farklı tanıma ulaşıldığı gözlemlenmektedir. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I açısından incelendiğinde Tanım-1’in *somut uzanıma*, Tanım-2 ve Tanım-3’ün ise *soyut uzanıma* sahip olduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Ak Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Ak sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 83’te yer almaktadır.

Tablo 83: “ak” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan. (TANIM-I)	87	90
2. Sıkıntısız, sorunsuz, mutlu, rahat. (TANIM-III)	7	7
3. Duru, açık renkli. (TANIM-II)	3	3
TOPLAM	97	100

Tablo 83 incelendiğinde derlemde kullanım sıklığı en yüksek tanımın % 90’lık bir kullanımla Tanım-1 olduğu, onu %7’lik bir oranla Tanım-2’nin takip ettiği görülmektedir. Tanım-3’in ise son derece sınırlı bir kullanıma sahip olduğu söylenebilir. Bu kapsamda sıfatın büyük oranda somut uzanıma sahip olan temel anlamıyla kullanıldığı söylenebilir.

“ak” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Ak sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi ögeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sığata ilişkin tanım içerikleri, dizelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel ögeler ve ögelerin sıklık görünümüleri Tablo 84 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 84: “ak” Sıfatı Anlam Tercih Görünümüleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	VÜCUT BÖLÜMÜ	sakal (31), saç (11), bıyık (2), diş, sırt.	46	87
	NESNE	çarşaf (3), pamuk (3), yorgan (3), duvak, gelinlik, gömlek, kâğıt, keçe, yastık, yatak.	16	
	CANLI	güvercin (6), köpek (3), kanat, kuğu, koyun, tavşan, tüy.	14	
	DOĞAL ÇEVRE	köpük (6), bulut (2), çiçek, diken, yıldız.	11	
TANIM-II	VÜCUT BÖLÜMÜ	alın (5), yürek (2).	7	7
TANIM-III	VÜCUT BÖLÜMÜ	el, kol, topuk.	3	3
TOPLAM			97	97

Katılımcılar TANIM-I kapsamında VÜCUT BÖLÜMÜ, NESNE, CANLI ve DOĞAL ÇEVRE olmak üzere dört ulam kodlamışlardır. VÜCUT BÖLÜMÜ ulamında *sakal* (f=31); NESNE ulamında *çarşaf* (f=3), *pamuk* (f=3), *yorgan* (f=3); HAYVAN ulamında *güvercin* (f=6); DOĞAL ÇEVRE ulamında *köpük* (f=6) eşdizimsel öğelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Kendini hengâmenin içine atan o **ak sakallı** ihtiyar tıpkı bir kemik çuvalı gibi çatır çutur çığnenince, elmaların pek de önemi kalmadı zaten; (RA16B2A-1246)
- Oturma odası olarak kullanılan büyük odadaki sedirin, içi saman dolu sırt yastıklarından ikisi yan yana yatırıldı, üzerine giysi özenle uzatıldı, hepsinin üzerine de **ak** bir **çarşaf** örtüldü. (UA16B1A-1233)
- İşimize dönmeliyiz bir an önce; epey zamandır çıkıp geldiğimiz, bıraktığımız işimize, Yeşil Araş Çırçır Fabrikası'ndaki işimize. **Ak pamuklar** bizi bekliyor. (UA16B4A-0320)
- Birkaç ay sonra, bir **ak güvercin** gelip kondu evlerinin önüne. (TA16B2A-1200)
- Bilinmez bir yolculuğun **ak köpüklü** dalgalarına hazırlan bakalım. (SA16B2A-1394)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında VÜCUT BÖLÜMÜ ulamını kodlamışlardır. Burada, diğer anlam tercihi görünümünde karşımıza çıkmayan değişmeceli anlam, Anlam-II'de belirgin olarak sergilenmektedir. “ak alın” ve “ak yürek” yapıları bu noktada aktarım yoluyla kurulmuş değişmeceli anlam görünümleri olarak kabul edilmektedir.

- Göz bebeklerimizden serptik en güzel insanlığı insanlara Bir **ak alnımız** var güvendiğimiz. (VA14B1A-1632)
- Ateşim bedenime sığmaz belam, mahpusum, vurgunum benim. **Ak alnlum** ak süt emmiş ak yüreklim benim. (TA15B2A-0539)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında VÜCUT BÖLÜMÜ ulamını kodlamışlardır. Söz konusu ulam kapsamında güçlü bir eşdizimlilik gösteren öge olmadığı gözlemlenmektedir.

- Sevdalısının **ak ellerinden** çıkan yumruk büyüklüğündeki gülkurusu püskülleri, koşumların orasına burasına tutturur, İstanbul Beyefendilerinin kalıba vurulmuş fesi gibi ahenkle dalgalanışından büyük haz duyardı. (TA16B1A-083)
- Ortaliğa kadınsı kokular saçan **ak topuklu** hizmetkârlar, seke seke uzaklaşıp eski yerlerine çekilmişler o böyle yapınca. (RA16B2A-0035)

4.1.5.3. “siyah” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Siyah sıfatının anlam tercihi görünümlerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 85’te yer almaktadır.

Tablo 85: “siyah” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Kara renkte olan: Bunun üzerine ağa hiddetini teskin ile, “Bana yanlış anlattılar. Al sen yine siyah cilt yap” demiş. (Faik Reşat) // Ben sizi aldatmak için yalnız içine biraz siyah boya attım. (Ömer Seyfeddin) // Siyah elbiseli bir talebe haritanın önünde durur. (Faruk Nafiz Çamlıbel).   II. Rengi koyu olan, başka renkleri de olan şeylerin siyaha veya karaya yakın koyu renkli olanı: siyah üzüm // siyah ekmek.   III. Işıksızlık sebebiyle kara bir renk almış, kararmış: Siyah ufukların arkasında/seslerle çiçeklenmede bahar. (Orhan V. Kanık)   IV. Kötü, meşum: Siyah bahtım geçer bir gölge halinde civarımdan. (Hüseyin Siret)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Bu renkte olan: siyah ekmek.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Kara: Anna’nın siyah saçlarıyla, beyaz teni o aydınlık gölgede iyice güzeldi. (D Özlü)   II. mec. Koyu renkte olan: siyah ekmek.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Bu renkte, koyu renkte olan: Siyah birayı çok severdi.

Tablo 85 incelendiğinde, *siyah* sıfatına ilişkin MBTS’de 4, TDKTS’de 1, DDTs’de 2 ve PTS’de 1 farklı anlama yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla ilk olarak bazı sözlüklerde tanımların içeriklerinin yeterli olmadığı görülmektedir. Örneğin TDKTS, DDTs ve PTS’de Tanım-I olarak yer alan içeriklerin yeterince açık ve sınırlayıcı olmadığı, maddebaşına yaptığı görülmektedir. “Bu renkte olan.” ifadesinin, bir renk sıfatını tanımlamak için yeterli olmadığı düşünülmektedir.

Öte yandan tanımların gönderimleri açısından incelendiğinde, bütün Türkçe sözlüklerde temel anlam düzeyindeki Tanım-I’in yeter-şartları sağlayamadığı görülmektedir. MBTS’de “Kara renkte olan.”, TDKTS’de “Bu renkte olan.”, DDTs’de “Kara.” PTS’de “Bu renkte, koyu renkte olan.” tanımları yeterince açık değildir. sınırlı olduğu; DDTs’de “Kara.” ilk tanımının sınırlı olduğu ve “mec. Koyu renkte olan.” tanımının birinci tanımla iç içe olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra tanım sayılarında da tutarsızlık olduğu gözlemlenmektedir. MBTS dışındaki diğer Türkçe sözlüklerde değişmeceli anlam derinleştirilmemiştir.

Tanık tümcelere niceliksel açıdan bakıldığında bütün sözlüklerde her bir tanım için en az bir tanık olduğu, bunların bir bölümünün yazınsal dilden, bir bölümünün ulam oluşturan yapılardan bir bölümünün kaynak gösterilmeksizin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca tanıklarda yer alan eşdizimsel öğelerin bazılarının doğal dili yansıtmadığı gözlemlenmektedir. Örneğin PTS’de temel anlam için verilen “siyah bira” yapısı öncelikli bir kullanıma sahip değildir.

Tanıklamada karşılaşılan bir başka sorun da anlam düzeylerinin uyumlu olmamasıdır. Örneğin TDKTS’nin temel anlamda verdiği “siyah ekmek” örneğini DDTs Tanım-II’de vermektedir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında

yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 86’da sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Siyah Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Siyah Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.¹⁵

Tablo 86: “siyah” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Kömür renginde olan.	<i>somut uzanım</i>	-Varlığın renginin niteliği.
2. Kötü.	<i>soyut uzanım</i>	-Kişi, olay ya da davranışın olumsuz olması.
3. Siyah ırktan olan. (+)	<i>soyut uzanım</i>	-Kişinin biyolojik olarak siyah ırktan olması.

TABLO 86 incelendiğinde söz konusu sıfata ilişkin 3 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde Tanım-1’in *somut uzanım*, Tanım-2 ve Tanım-3ün *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

¹⁵ Tabloda “(+)” işaretiyle gösterilen tanım içeriği, sözlüklerde yer almayan, araştırma evrenindeki tanık tümcelerden ve uzman görüşlerinden yola çıkılarak eklenmesi önerilen tanımdır.

Siyah Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Siyah sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşımla sıklığı ve yüzdesi Tablo 87’de yer almaktadır.

Tablo 87: “siyah” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Kömür renginde olan. (TANIM-I)	397	99
2. Siyah ırktan olan. (+) (TANIM-III)	2	1
3. Kötü. (TANIM-II)	-	-
TOPLAM	399	100

Tablo 87 incelendiğinde araştırma evreninde kullanım sıklığı en yüksek tanımın % 99’luk bir oranla Tanım-1 olduğu görülmektedir. Bu açıdan “siyah” sıfatının somut uzanımla kullanıldığı, değişmeceli anlamlarının son derece sınırlı olduğu söylenebilir.

“siyah” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Siyah sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümleri Tablo 88 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 88: “siyah” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	KUMAŞ-DOKUMA	elbise (16), pantolon (13), etek (10), perde (7), çorap (6), kazak (6), palto (6), takım elbise (6), kumaş (5), bez (4), mont (4), giysi (3), kaput (3), manto (3), örtü (3), pelüş (3), tişört (3), örtü (3), baş örtüsü (2), bone (2), cüppe (2), çarşaf (2), eldiven (2), jartiyer (2), koltuk (2), önlük (2), şemsiye (2), şerit (2), tayt (2), abiye, ceket, çakşır, döpiyes, eşarp, eşofman, eteklik, frak, gömlek, iç çamaşırı, kasket, kılıf, kıyafet, kostüm, kurdele, kuşak, örgü, pardösü, peçe, pelerin, redingot, şalvar, şapka, şort, yelek.	151	397
	VÜCUT BÖLÜMÜ	saç (51), göz (42), bıyık (3), sakal (2), bukle, gözbebeği, kakül, kirpik, perçem, tutam.	104	
	NESNE	ayakkabı (8), cam (7), çanta (6), bant (5), gözlük (5), çizme (4), torba (3), boya (2), kalem (2), mürekkep (2), oje (2), televizyon (2), zarf (2), ağızlık, balon, bot, çakmak, defter, dolmakalem, güneşlik, kemer, klasör, plaka, poşet, potin, telefon, terlik, toka, top, zimba.	66	
	ARAÇ	araba (16), araç (2), BMV (2), Buick, dolmuş, jaguar, Mercedes, otomobil.	25	
	HAYVAN	köpek (7), benek (4), tüy (4), kedi (3), arı, at, ayı, kanat, ördek, yılan.	24	
	DOĞAL ÇEVRE	bulut (5), ada, dalga, deniz, duman, kaya, kayalık, kömür.	12	
	BİÇİMSEL NİTELİK	leke (6), çizgi (2), delik (2), gölge (2), nokta (2), puan.	15	
TANIM-II	İNSAN	garson, kadın.	2	2
TOPLAM			399	399

Katılımcılar TANIM-I kapsamında NESNE, VÜCUT BÖLÜMÜ, CANLI, DOĞAL ÇEVRE, BİÇİMSEL NİTELİK ulamlarını kodlamışlardır. Ulam içi ögeler kontrol edildiğinde NESNE ulamının KUMAŞ/DOKUMA ve ARAÇ, CANLI ulamının HAYVAN alt ulamlarına ayrışabileceği görülmektedir. Bu kapsamda, KUMAŞ-DOKUMA ulamında *elbise* (f=16), VÜCUT BÖLÜMÜ ulamına ilişkin *saç* (f=51); NESNE ulamında *ayakkabı* (f=8); ARAÇ ulamında *araba* (f=16); HAYVAN ulamında *köpek* (f=7); DOĞAL ÇEVRE ulamında *bulut* (f=5); BİÇİMSEL NİTELİK ulamında *leke* (f=6) eşdizimsel ögelerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

- Harun, **siyah** bir **elbise** giymiş, papyon takmıştı. (TA16B4A-0090)
- Kısa boylu, göbekli, yarısı dökülmüş **siyah saçları** yağlı, kırk yaşlarında görünen adam, çok bilinen bir çizgi roman kahramanını andırıyordu. (TA16B2A-0325)
- Annem de bana küçükken hep siyah alırdı. Bunun nedeni, **siyah ayakkabı** her şeyle giyilir ve de ikinci bir ayakkabı gerektirmez. UA16B1A-1201
- Bir buçuk dakika sonra kapıya **siyah** bir **araba** geldi. (SA16B1A-1488)
- Dışarıda, ayazda, düşey yüzeylerin solgun renkleriyle kesintiye uğrattığı yekpare beyazlığın içinde, **siyah** bir **köpek** kara bata çığa ısı merkezinin bulunduğu tepeyi tırmanıyordu. (UA16B2A-1041)
- Siz, insanların birbirinize kin tutmanız, nefret ve tembellik etmeniz atmosferde **siyah bulutlarda** kimyasal bir madde oluşturuyor, İşte biz bu maddeyi yakıt olarak kullanacağız. (VA14B1A-1604)
- Resimlerde, üzerinde minik **siyah lekeler** olan kare biçiminde bir nesne net bir şekilde görünüyordu. (TA16B3A-3348)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında CANLI ulamını kodlamışlardır. Söz konusu ulamın tüm ögelerinin İNSAN ulamı çevresinde kümelenildiği ve ulama ilişkin güçlü bir eşdizimsel ögeye rastlanmadığı gözlemlenmektedir.

- Hava kuvvetlerindeki askerliğimde yaşadığım o felaket günü hiç unutamam. Yemekhanede işini yapan **siyah** bir **garson** vardı. (UA14B1A-1596)
- Harflerin hemen altında da, dans eden afro saçlı bir **siyah kadının** silueti vardı. (RA16B4A-0885)

4.1.5.4. “kara” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Kara sıfatının anlam tercihi görünümlerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 89’da yer almaktadır.

Tablo 89: “kara” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Kömür renginde olan, siyah renkli: Kara gözleri sanki ateş gibi kıpkırmızı kesilmişti. (Ahmed Midhat Efendi) // Bu keçiler kapkara, beneksiz kara idiler. (Refik H. Karay) // Ak entarisi ile kara maşlahını toplayıp çöktü. (Refik H. Karay)   II. Esmer: kara kız // kara oğlan.   III. Rengi koyu olan, başka renkleri de olan şeylerin siyaha yakın koyu renkli olanı: kara turp // kara lahana // kara dut // kara keçi //kara üzüm.   IV. mec. Kötü, meşum: Kara baht bir kasırğa gibi. (Yakup K. Karaosmanoğlu) // Bu kara düşüncenin sebebi neyse söyle. (Faruk N. Çamlıbel) // Aylar geçtikçe benim için kara günler kendini göstermeye başlamıştı. (Kerime Nadir)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Bu renkte olan. Kara gözlüm efkarlanma gül gayri/İbibikler öter ötmez ordayım. (B S. Erdoğan)   II. Esmer.   III. Kötü, uğursuz, sıkıntılı.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Bu renkte olan: kara boya // Kara gözlüm efkarlanma gül gayri/İbibikler öter ötmez ordayım. (B S. Erdoğan)   II. Esmer: Kızlar geçsin kapımızın önünden/İster sarışın, ister kumral, ister kara (C. Külebi)   III. Kötü, uğursuz, sıkıntılı: kara günler // kara baht. // Kara haber tez duyulur. (Atasözü)
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Bu renkte olan: Kara çorapla kahverengi ayakkabı giymiş.   II. Esmer: Babası ona kara kız derdi.   III. İyi nitelikte olmayan, uğursuz, sıkıntı verici, kötü, yaşlı: Dost kara günlerde belli olur.

Tablo 89 incelendiğinde *kara* sıfatına ilişkin MBTS’de 4, TDKTS’de 3, DDTS’de 3 ve PTS’de 3 farklı tanıma yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla ilk olarak, tanımların açıklık ve yetkinliği açısından MBTS’nin 4 tanımının da yeter-şartları karşıladığı gözlemlenmektedir. TDKTS, DDTS ve PTS’ye bakıldığında ortak olarak “Bu renkte olan.” ifadesiyle ilk tanımın kapalı bir gönderime sahip olduğu, sözlüklerdeki diğer iki tanımın yeter-şartları karşıladığı görülmektedir.

Tanık tümcelere niceliksel açıdan bakıldığında MBTS’de her tanım için birden çok tanık olduğu, bu tanıkların bir kısmının yazınsal metinlerden alındığı, bir kısmının bağlamdan kopuk birer öbek yapı biçiminde sunulduğu görülmektedir. TDKTS’de yalnızca Tanım-I’ye ilişkin tanık verildiği ve bunun yazınsal metinlerden alındığı, diğer iki tanımın tanık tümcesinin yer almadığı, DDTS’de her tanım için tanık tümcelerin olduğu bunların bir kısmının yazınsal metinler, bir kısmının atasözü bir kısmının da öbek yapılardan oluştuğu görülmektedir. PTS’de ise her tanım için bir tanık tümce olduğu bunların bir kısmının kaynağa sahip olmadığı, bir kısmının da atasözü biçiminde olduğu gözlemlenmektedir.

Sözlüklerdeki maddebaşlarına niteliksel açıdan bakıldığında, birçok maddebaşında olduğu gibi “kara” sıfatında da tanıklama yollarının birbirine uyumsuzluğu görülmektedir. Sözlükler hem kendi içerisinde hem de birbirleri arasında tanık gösterme yöntemi açısından bir uyum gösterememektedir. Öte yandan gözlemlenen başka bir problem de bazı tanıkların güncel dili yansıtmaması üzerinedir. Örneğin MBTS’de Tanım-I’de “kara maşlah” yapısı öncelik açısından ilk sıralarda yer almamaktadır. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 90’da sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Kara Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Kara Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 90: “kara” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Kömür renginde olan.	<i>somut uzanım</i>	-Rengin tanımdaki ölçüte yakın olması.
2. Esmer.	<i>soyut uzanım</i>	-Tenin koyu olması
3. Kötü, uğursuz, sıkıntı verici.	<i>soyut uzanım</i>	-Bir zaman dilimi ya da olayın olumsuz, rahatsızlık verici özelliğe sahip olması.

Tablo 90 incelendiğinde “kara” sıfatına ilişkin 3 farklı tanıma ulaşıldığı görülmektedir. Bu tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1’in *somut uzanım*, Tanım-2 ve Tanım-3’ün *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Kara Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Kara sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 91’de yer almaktadır.

Tablo 91: “kara” Sıfatının Tanım Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Kömür renginde olan. (TANIM-I)	158	84
2. Esmer. (TANIM-II)	17	9
3. Kötü, uğursuz, sıkıntı verici. (TANIM-III)	12	6
TOPLAM	187	100

Tablo 91 incelendiğinde derlemde kullanım sıklığı en yüksek tanımın %84'lük bir oranla Tanım-1 olduğu, onu %9'luk oranla Tanım-2'nin takip ettiği görülmektedir. Sıklık açısından en düşük tanım ise %6'luk oranla Tanım-3'tür. Bu açılardan araştırma konusu sıfatın büyük oranda somut uzanımlarla, temel anlam düzeyinde kullanıldığı söylenebilir.

“kara” Sıfatının Anlam Tercihi Görünümleri

Kara sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi ögeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sığata ilişkin tanım içerikleri, dizelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel ögeler ve ögelerin sıklık görünümüleri Tablo 92 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 92: “kara” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümüleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	VÜCUT BÖLÜMÜ	göz (54), saç (7), bıyık (6), kaş (6), sakal (4), baş (2), perçem (2), ben.	82	158
	NESNE	gözlük (6), cübbe (5), çakşır (2), kamçı (2), kazan (2), bayrak, cam, çarşaf, hırka, kırbaç, külot, mintan, mühür, mürekkep, şerit, takke, yazma.	29	
	HAYVAN	kedi (7), yılan (6), koyun (3), dana (2), köpek (2), kuş (2), tüy (2), kaplan, kurbağa.	26	
	DOĞAL ÇEVRE	bulut (14), duman (3), taş (2), gök (2).	21	
TANIM-II	VÜCUT BÖLÜMÜ	yüz (5), surat (3), deri, topuk.	10	17
	İNSAN	kız (3), adam (2), kişi, oğlan.	7	
TANIM-III	ZAMAN	gün (7), gece.	8	12
	SOYUT NİTELİK	düşünce (2), sıkıntı, yazgı.	4	
TOPLAM			187	187

Katılımcılar TANIM-I kapsamında VÜCUT BÖLÜMÜ, NESNE, CANLI, DOĞAL ÇEVRE olmak üzere dört ulam kodlamışlardır. CANLI ulamına ilişkin ögeler incelendiğinde, ögelerin tamamının HAYVAN alt ulamı kapsamında değerlendirilebileceği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda VÜCUT BÖLÜMÜ ulamında *göz* (f=54), NESNE ulamında *gözlük* (f=6); HAYVAN ulamında *kedi* (f=7), DOĞAL ÇEVRE ulamında *bulut* (f=14) eşdizimsel ögelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Zelha **kara gözlerinde** derin bir acıyla gözlerimin içine baktı. (RA16B4A-0104)
- Ne var ki, **kara gözlüklerini** hiç çıkarmadığından bunun doğru mu, yanlış mı olduğunu kimse bilmiyordu. (TA16B2A-0325)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında VÜCUT BÖLÜMÜ ve CANLI ulamlarını kodlamışlardır. CANLI ulamına ilişkin ögeler incelendiğinde, ögelerin tamamının İNSAN alt ulamı kapsamında değerlendirilebileceği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda VÜCUT BÖLÜMÜ ulamında *yüz* (f=5), İNSAN ulamında *kız* (f=3) eşdizimsel ögelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- **Kara yüzlü** kara gözlü bir adam çenesi kilitli, dudakları şiş içi dışı bir hayli eskimiş. (TA15B2A-0539)
- Bir an önce gitmeli, **kara kızının** portakalını eliyle yedirmeliydi. (TA16B1A-0835)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında ZAMAN ve SOYUT NİTELİK ulamlarını kodlamışlardır. ZAMAN ulamına bakıldığında *gün* (f=7), SOYUT YAPILANMA ulamında *düşünce* (f=2) eşdizimsel ögelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- İnsanların silahlanıp cephelere ayrıldığı o **kara günlerde**, bazı arkadaşların kendini koruman için sana silah vermişlerdi de o silaha dokunmamışım bile ve "Birisini öldürmektense, öldürülmeyi yeğlerim," demiştin. (SA16B2A-0502)

- Bu **kara düşüncelerin**, korkuların, kaygıların içinde gece, gündüz geçmiş, gelip oraya, Uzun Dere'ye dayanmışlar. (UA16B4A-0320)

Renk Sıfatlarının Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Beyaz, ak, siyah ve *kara* sıfatları, temel anlam düzeyinde nesnelere/varlıkların üzerindeki ışığın yansıttığı dalga boyuna ilişkin sınırlılıklar getiren sıfatlar arasında yer almaktadır.

Tablo 93: Renk Sıfatlarının Tercih Ettiği Ulamlar ve Eşdizimsel Öğeler

Sıfat	Tanım	Ulam	Eşdizimsel Öge
BEYAZ	Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan.	KUMAŞ/DOKUMA	gömlek, örtü, önlük.
		HAYVAN	martı, kelebek, at.
		NESNE	kağıt, sayfa, boya.
		VÜCUT BÖLÜMÜ	saç, sakal.
		ARAÇ	araba, vapur, otomobil.
		DOĞAL ÇEVRE	bulut, köpük, kar.
		YER	duvar, bina, kapı.
		BİTKİ	çiçek, papatya, gül.
		GÖRSEL DUYU	ışık, çizgi, hale.
	Duru, açık renkli.	VÜCUT BÖLÜMÜ	ten, el, yüz.
Beyaz ırktan olan.	İNSAN	adam.	
AK	Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan.	VÜCUT BÖLÜMÜ	sakal, saç, bıyık.
		NESNE	çarşaf, pamuk, yorgan.
		CANLI	güvercin, köpek.
		DOĞAL ÇEVRE	köpük, bulut.
	Sıkıntısız, sorunsuz, mutlu, rahat.	VÜCUT BÖLÜMÜ	alın, yürek.
Duru, açık renkli.	VÜCUT BÖLÜMÜ	el, kol, topuk.	
SİYAH	Kömür renginde olan.	KUMAŞ/DOKUMA	elbise, pantolon, etek.
		VÜCUT BÖLÜMÜ	saç, göz, bıyık.
		NESNE	ayakkabı, cam, çanta.
		ARAÇ	araba, araç.

		HAYVAN	köpek, benek, tüy.
		DOĞAL ÇEVRE	bulut.
		BİÇİMSEL NİTELİK	leke, çizgi, delik.
	Siyah ırktan olan.	İNSAN	garson, kadın.
KARA	Kömür renginde olan.	VÜCUT BÖLÜMÜ	göz, saç, bıyık.
		NESNE	gözlük, cübbe, çakşır.
		HAYVAN	kedi, yılan, koyun.
		DOĞAL ÇEVRE	bulut, duman, taş.
	Esmer.	VÜCUT BÖLÜMÜ	yüz, surat.
		İNSAN	kız, adam.
	Kötü, uğursuz, sıkıntı verici.	ZAMAN	gün, gece.
SOYUT NİTELİK		düşünce.	

Tablo 93 incelendiğinde sıfatların farklı anlam düzeylerinde farklı ulamlar ve eşdizimsel ögeleri tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca aynı sığata ilişkin ortak ulamlara rastlansa da bu ulamlar etrafında dizilim gösteren ögeler uzanımsal olarak birbirinden ayrılmaktadır. Çalışma kapsamındaki biçim sıfatlarının anlamsal sınırlarını belirlemek açısından önemli bir aşama olan söz konusu anlambilimsel betimlemeler, sıfatların işlemlerini ortaya koyma açısından yeterli sayılamayabilmektedir. Bu yüzden, araştırma konusu sıfatların tercih edilen ulamlar ve eşdizimsel ögeler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi, çalışmanın kapsamlılığını arttıracaktır.

Çalışma kapsamındaki renk sıfatları sözcüklerarası anlam ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde, sıfatlar arasında birden çok ilişki kurulabildiği gözlemlenmektedir: *beyaz* ve *ak* sıfat çifti ile *siyah* ve *kara* sıfat çiftleri ele alındığında yakınanlamlılık ilişkisinden söz etmek mümkündür. Cruse (2006) yakınanlamlı sözcüklerin aynı çekirdek anlamı paylaşmasına rağmen tipik bağlamlarda aynı anlam özelliğini göstermediğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda Murphy vd. (2010) yakınanlamlılık ilişkisindeki sözcüklerin doğruluk koşulları ve tümcesel önermeyi etkilediğini, bu bağlamda birbirinin

yerine kullanılma olasılığı her zaman olmadığını belirtir. Buna paralel bir çalışmayla Aksan (2011) *Derlem Temelli Sözcük Anlambilimi Çalışmalarının Türkçenin Eğitime Katkısı* adlı çalışmada “yurt/vatan, yollamak/göndermek, beyaz/ak” gibi yakınanlamlı sözcüklerin iki farklı derlem aracılığıyla bağımlı dizinlerine ulaşmış ve sözcük çiftlerinin yakınanlamlı olmasına rağmen çoğunlukla farklı dizgelerde kullanıldığını ortaya koymuştur.

Öte yandan, dilde anlam üretimi yalnızca temel anlam düzeyinde oluşmamaktadır. Bu kapsamda, yakınanlamlılık ilişkisi içerisinde olduğu kabul edilen sıfat çiftlerinin değişmeceli anlam düzeylerinde de değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açılarından *beyaz/ak* ve *siyah/kara* sıfatlarının tüm anlam düzeylerinde dizgesel olarak karşılaştırılmasının, onların yakınanlamlılık sergileme eğilimleri hakkında daha kapsamlı bir profil çizeceği düşünülmektedir.

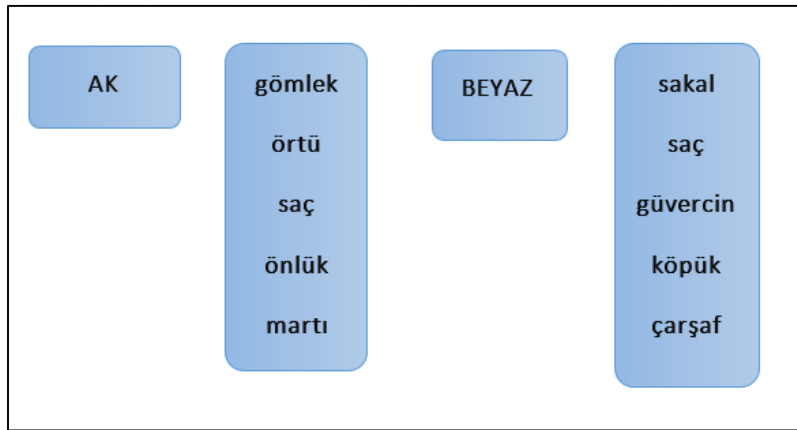
Öte yandan, “beyaz / siyah” ve “kara / ak” yapıları da kendi aralarında karşıtlık ilişkisi kurmaktadır. Karşıtlık ilişkisi kapsamında bir nesne ya da varlığın iki değer arasındaki, üstündeki ya altındaki parametrelerin herhangi bir yerinde konumlandırılması ortak bir özellik olarak değerlendirilebilir. Bu karşıtsallık farklı parametrelere yerleştirilebildiği için ve önermesel anlamda “yüksek değil ise alçak” ya da “uzun değil ise kısa” gibi bir kesinlik durumu yaratmaması açısından (diğer bir anlatımla ara değerlere de sahip olabildiği için) *derecelendirilebilir* bir karşıtlık olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca *beyaz/kara* ve *ak/siyah* sıfatlarının da karşıtlık düzeyi incelenmesi gereken bir konudur. *Beyaz* ve *ak* ile *siyah* ve *kara* sıfatlarının yakınanlamlılık sergilediği düşünüldüğünde, söz konusu sıfatların geçişimsel/değiştirimsel bir özelliğe sahip olup olmaması da bu anlamda ortaya konması gerektiği düşünülmektedir. Sıfatların temel anlamsal ilişkilerinin betimlenmesinin yeterli olmadığı, diğer anlam düzeylerindeki

anlamsal ilişki kurma eğilimlerinin de değerlendirilmesi gerektiği düşünüldüğünde karşıtlık ilişkisinde olma olasılığı olan sıfatlar için değiştirim testi uygulandığında sıfat çiftlerinin yakınanlamlılık ve karşıtanlamlılığa yetkin olma düzeyleri ortaya çıkacaktır. Testte aynı anlam düzeyinde karşıtlık gösterebilen yapıların da ortak ulamlarla/sözcüklerle yaygın olarak kullanılması gerektiği önvarsayım olarak kabul edilebilir.

Beyaz/Ak Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

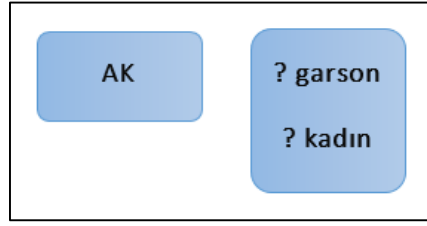
Aşağıda *beyaz* sıfatıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler ile *ak* sıfatıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler çaprazlanmış bir biçimde yer almaktadır. Bu bağlamda, hem *beyaz*, hem de *ak* sıfatının sıklık açısından en yüksek kullanıma sahip olan “Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan.” ortak tanımı kapsamında Şekil 37’deki gibi bir görünüm oluşmaktadır:

Şekil 37: *beyaz* ve *ak* Sıfatlarına İlişkin Değiştirim Testi-I

Şekil 37 incelendiğinde *beyaz/ak* sıfat çiftinin söz konusu anlam düzeyinde tüm ögeler kapsamında yakınanlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan, temel anlam düzeyinde *beyaz/ak* sıfat çiftinin benzer uzanımlara sahip olduğu söylenebilir.

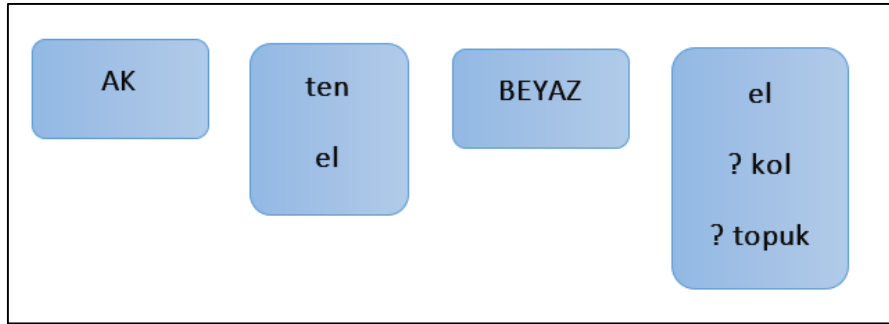
Beyaz sıfatının “Beyaz ırktan olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *ak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda Şekil 38’deki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 38: *beyaz* ve *ak* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-II

Şekil 38 incelendiğinde *beyaz/ak* sıfat çiftinin Tanım-II bağlamında yakınanlamlılık ilişkisi kurulamadığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan, kişilerin ırk özelliklerine ilişkin betimlemelerde “ak” sıfatının uzanımlarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

Beyaz ve *ak* sıfatlarının “Duru, açık renkli.” ortak tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

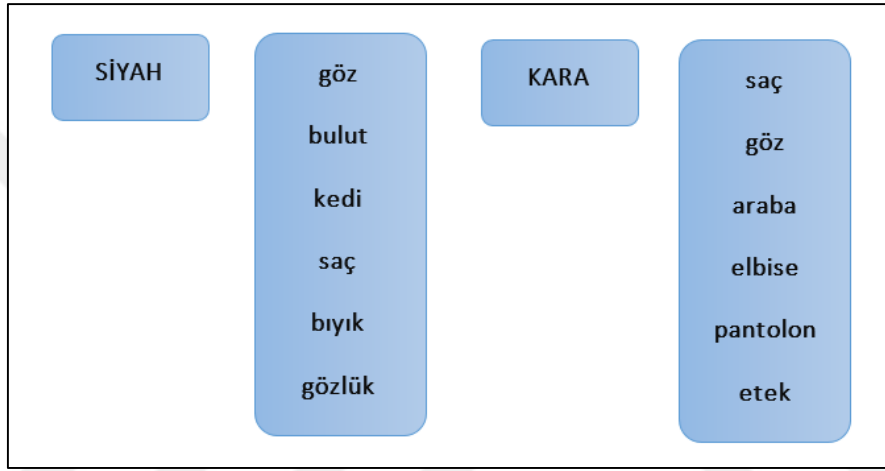

Şekil 39: *beyaz* ve *ak* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-III

Şekil 39 incelendiğinde *beyaz/ak* sıfat çiftinin söz konusu anlam düzeyinde yakınanlamlılık ilişkisi kurulabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan, tenin açık renkliliğinin sınırlarını çizmek açısından *beyaz/ak* sıfat çiftinin benzer uzanımlara sahip olduğu söylenebilir.

Siyah/Kara Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

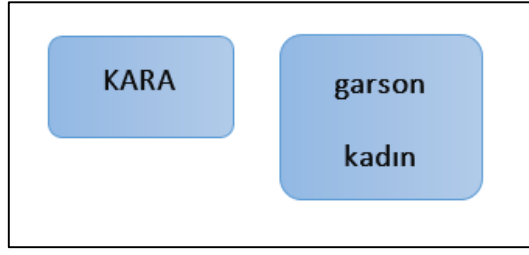
Şekil 40'ta *siyah* sıfatıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler ile *kara* sıfatıyla yaygın eşdizimlilik gösteren ögeler çaprazlanmış bir biçimde yer almaktadır. Bu bağlamda, *siyah* ile *kara* sıfatlarının sıklık açısından en yüksek kullanıma sahip olan ve her iki sıfatın da işleminde ortak olarak yer alan “Kömür renginde olan.” tanımına ilişkin ögeler aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 40: *siyah* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-I

Şekil 40 incelendiğinde *siyah/kara* sıfat çiftinin söz konusu anlam düzeyinde tüm ögeler kapsamında yakın anlamlılık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan, temel anlam düzeyinde *beyaz/ak* sıfat çiftinin benzer uzanımlara sahip olduğu söylenebilir. Öte yandan, *siyah kedi/kara kedi* öbeklerine olduğu gibi bazı öbeklerde tutumsal farklılıklara rastlanmaktadır. Söz konusu görünüm, sıfatların söylem ezgisi görünümünü ele alan bir sonraki bölümde detaylı olarak incelenmiştir.

Siyah sıfatının “Siyah ırktan olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *kara* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 41: *siyah* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-II

Şekil 41 incelendiğinde siyah/kara sıfat çiftinin Tanım-II bağlamında yakınanlamlılık ilişkisi kurulamadığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan, kişilerin ırksal özelliklerine ilişkin betimlemelerde anlamsal olarak kabul edilebilir bir öbek oluşturmasına rağmen “kara” sıfatının uzanımlarının yeterli olmadığı sonucuna ulaşmak mümkündür. “Kara” sıfatı kişi adlarıyla kullanımında ten renginin koyuluğuna, esmerliğe gönderimde bulunmaktadır. Bu açıdan yüzeyde yakınanlamlılık gibi görünse de aslında çok farklı uzanımlara sahip olduğu söylenebilir.

Kara sıfatının “Esmer.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *siyah* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

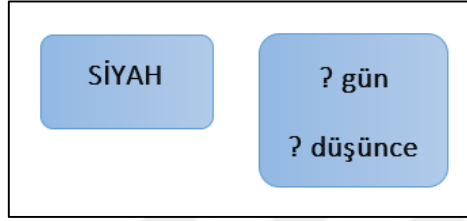

Şekil 42: *siyah* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-III

Şekil 42 incelendiğinde kara/siyah sıfat çiftinin söz konusu tanım kapsamında yakınanlamlılık ilişkisi kurulabildiği gözlemlenmektedir. Fakat söz konusu yakınanlamlılığın tüm ögelerde aynı uzanıma sahip olmadığı belirtilmelidir. Örneğin

“siyah yüz” öbeği ten rengine gönderimde bulunurken “siyah kız” öbeği kişinin ırk özelliklerine gönderimde bulunmaktadır.

Kara sıfatının “Kötü, uğursuz, sıkıntılı.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *siyah* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

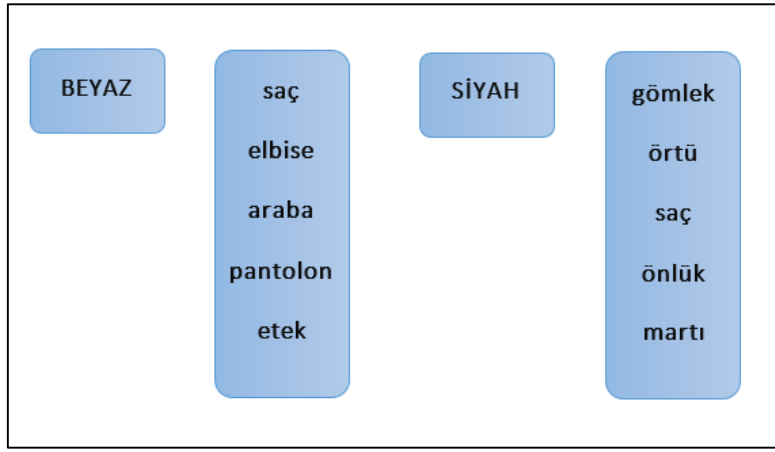

Şekil 43: *siyah* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-IV

Şekil 43 incelendiğinde *kara/siyah* sıfat çiftinin söz konusu tanım kapsamında yakınanlamlılık ilişkisi kurulamadığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan, *kara* sıfatının değişmeceli anlama ilişkin uzanımlarının *siyah* sıfatıyla örtüşmediği gözlemlenmektedir.

Beyaz/Siyah Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

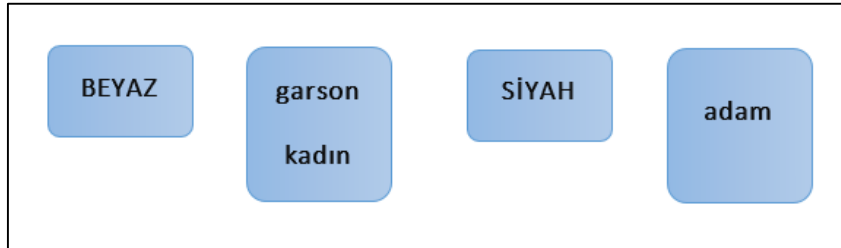
Şekil 44’te *beyaz* sıfatının “Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan.” temel anlam düzeyindeki tanımı ile *siyah* sıfatının “Kömür rengine olan.” temel anlam düzeyindeki tanımı altında eşdizimliliği en güçlü ögelerin çaprazlanmış hali yer almaktadır.

Şekil 44: *beyaz* ve *siyah* Sıfatlarına İlişkin Değiştirim Testi-I

Şekil 44'e bakıldığında *beyaz/siyah* çiftinin bütün örneklerde karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir. Bu kapsamda temel anlam düzeyinde *beyaz* ve *siyah* sıfatlarının karşıtsallık uzanımları bağlamında tam bir uyuma sahip olduğu söylenebilir.

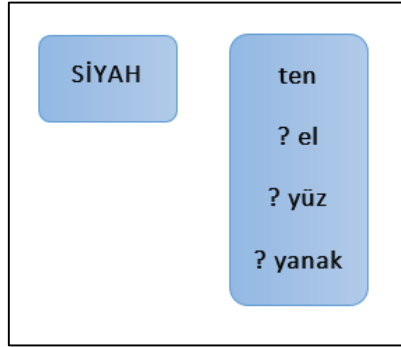
Beyaz sıfatının “Beyaz ırktan olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *siyah* sıfatının “Siyah ırktan olan.” tanımlarının eşdizimliliği en güçlü ögelerin çaprazlanmış hali yer almaktadır.

Şekil 45: *beyaz* ve *siyah* Sıfatlarına İlişkin Değiştirim Testi-II

Şekil 45'e bakıldığında *beyaz/siyah* çiftinin bütün örneklerde karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir. Bu kapsamda kişilerin ırk özelliklerini nitelemede kullanılan söz konusu değişmeceli anlam düzeyinde *beyaz* ve *siyah* sıfatlarının karşıtsallık bağlamında tam bir uyuma sahip olduğu söylenebilir.

Beyaz sıfatının “Duru, açık renkli.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *siyah* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

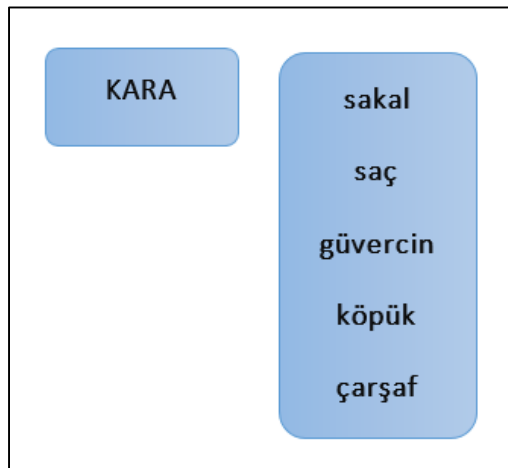

Şekil 46: *beyaz* ve *siyah* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-III

Şekil 46’ya bakıldığında *beyaz*/*siyah* çiftinin yalnızca “*siyah ten*” kapsamında karşıtanlamlılık sergileyebildiği; “*siyah el*”, “*siyah yüz*” ve “*siyah yanak*” ögelerinin karşıtlık ilişkisi kurulamadığı görülmektedir.

Ak/Kara Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

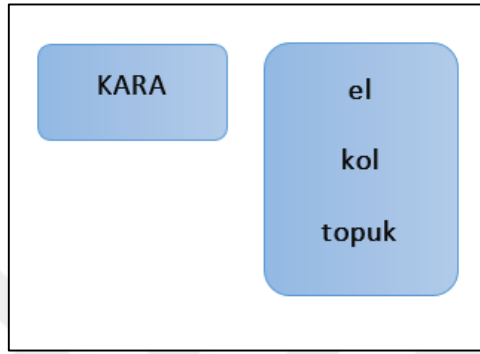
Ak sıfatının “Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *kara* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 47: *ak* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-I

Şekil 47'ye bakıldığında *ak/kara* çiftinin bütün örneklerde karşıtlanlılık sergileyebildiği görülmektedir. Bu kapsamda temel anlam düzeyinde *ak* ve *kara* sıfatlarının karşıtsallık uzanımları bağlamında tam bir uyuma sahip olduğu söylenebilir.

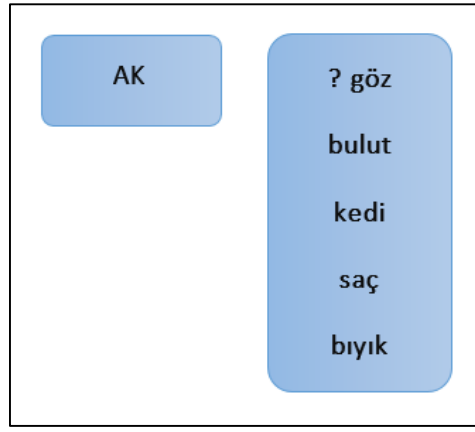
Ak sıfatının “Duru, açık renkli.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *kara* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 48: *ak* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-II

Şekil 48'e bakıldığında *ak/kara* çiftinin bütün örneklerde karşıtlanlılık sergileyebildiği görülmektedir. Bu kapsamda ten rengine gönderimde bulunan değişmeceli anlam düzeyinde *ak* ve *kara* sıfatlarının karşıtsallık uzanımları bağlamında tam bir uyuma sahip olduğu söylenebilir.

Kara sıfatının “Kömür rengine olan.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *ak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda Şekil 49'daki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 49: *ak* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-III

Bu kapsamda, *kara/ak* çiftinin örneklerin çoğunluğuna karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir. Temel anlam düzeyinde *kara* ve *ak* sıfatlarının karşıtsallık uzanımlarının bağlamında büyük oranda uyuma sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu eşdizimsel ögelerden yalnızca “ak göz” ulamının kabul edilebilir olmadığı görülmektedir. Bu durumun da, “göz” ögesinin içlemsel özellikleri nedeniyle karşımıza çıktığı söylenebilir.

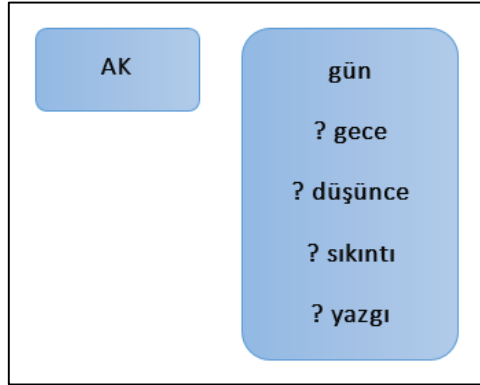
Kara sıfatının “Esmer.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *ak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 50: *ak* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-IV

Şekil 50 incelendiğinde *kara/ak* çiftinin söz konusu anlam düzeyinde karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir.

Kara sıfatının “Kötü, uğursuz, sıkıntılı.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *ak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

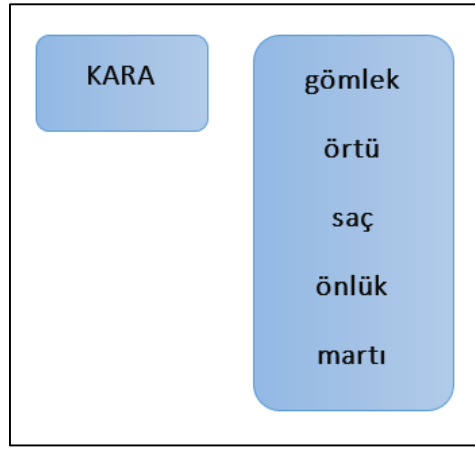

Şekil 51: *ak* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişirim Testi-V

Şekil 51 incelendiğinde *kara/ak* çiftinin söz konusu anlam düzeyinde sınırlı bir karşıtanlamlılık görünümünden söz etmek mümkündür. Değişmeceli anlam düzeyinde “ak gün” öbeği kabul edilebilir bir görünüm sunarken “ak gece”, “ak düşünce” gibi diğer öbekler aynı düzeyde kabul edilebilirlik özelliği göstermemektedir.

Beyaz/Kara Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

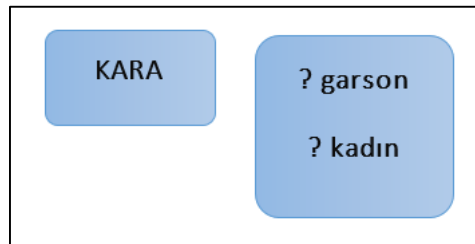
Beyaz sıfatının “Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *kara* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 52: *beyaz* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-I

Şekil 52 incelendiğinde beyaz/kara çiftinin söz konusu tanım bağlamında yer alan bütün eşdizimsel ögelerle karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir. Bu kapsamda temel anlam düzeyinde *beyaz* ve *kara* sıfatlarının karşıtsallık uzanımları bağlamında tam bir uyuma sahip olduğu söylenebilir.

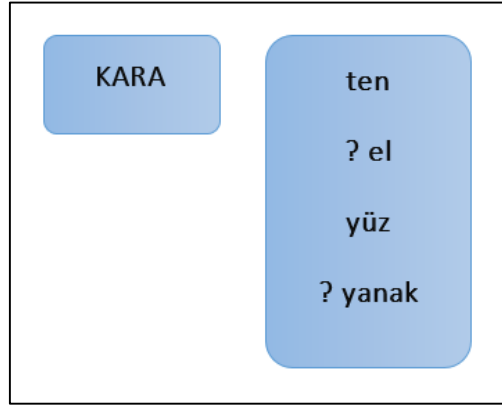
Beyaz sıfatının “Beyaz ırktan olan.” tanımını kapsamında tercih ettiği ögeler, *kara* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda Şekil 53’teki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 53: *beyaz* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-II

Şekil 53 incelendiğinde *beyaz/kara* çiftinin hiçbir örnekte karşıtanlamlılık sergileyemediği görülmektedir. Bu kapsamda kişilerin ırk özelliklerini nitelemede kullanılan söz konusu değişmeceli anlam düzeyinde *beyaz* ve *kara* sıfatlarının uzanımsal bir ortaklığı olmadığı söylenebilir.

Beyaz sıfatının “Duru, açık renkli.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *kara* sıfatı ile öbek yapılar oluştuğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 54: *beyaz* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-III

Şekil 54 incelendiğinde *beyaz/kara* çiftinin söz konusu anlam düzeyinde sınırlı karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir.

Kara sıfatının “Kömür renginde olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *beyaz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

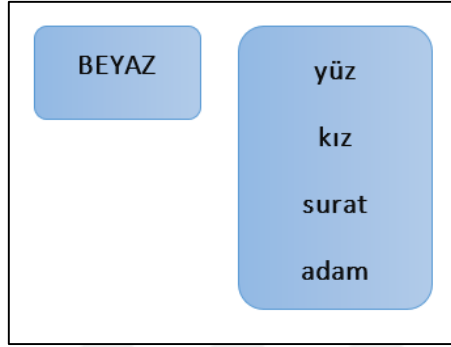

Şekil 55: *beyaz* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-IV

Şekil 55 incelendiğinde *kara/beyaz* çiftinin büyük oranda karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerden yalnızca “*beyaz göz*” ulamının kabul

edilebilir olmadığı görülmektedir. Bu durumun da, “göz” ögesinin içlemsel özellikleri nedeniyle karşımıza çıktığı söylenebilir.

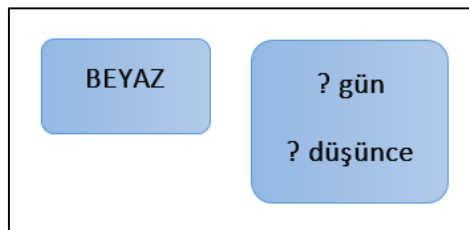
Kara sıfatının “Esmer.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *beyaz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 56: *beyaz* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-V

Şekil 56 incelendiğinde *kara/beyaz* sıfat çiftinin bütün örneklerde karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir. Fakat uzanımsal görünümlere bakıldığında aynı uzanıma sahip bir karşıtlık sergilenemediği görülmektedir. Örneğin “Kara adam” öbeği daha çok kişinin ten rengine gönderimde bulunurken “beyaz adam” öbeği kişinin ırk özelliklerine gönderimde bulunmaktadır.

Kara sıfatının “Kötü, uğursuz, sıkıntılı.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *beyaz* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

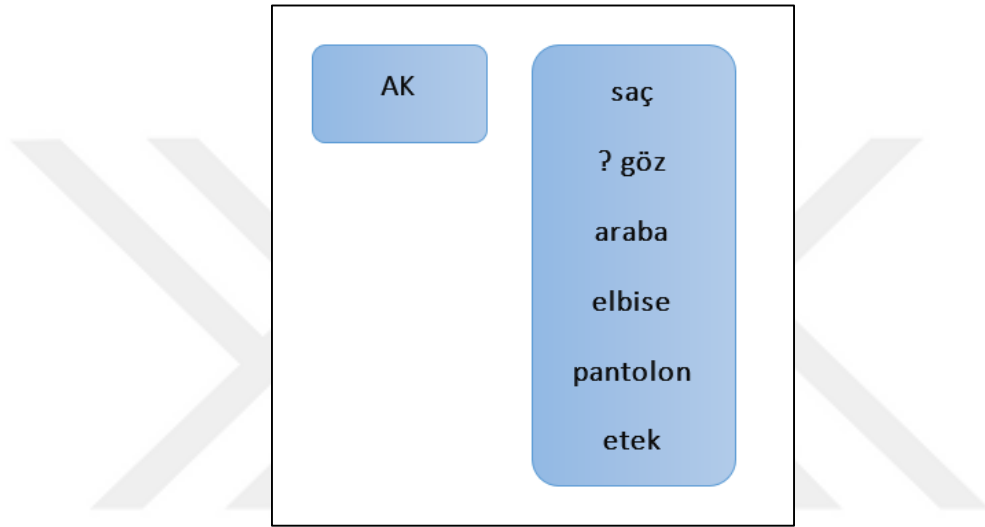

Şekil 57: *beyaz* ve *kara* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-VI

Şekil 57 incelendiğinde *kara/beyaz* sıfat çiftinin söz konusu değişmeceli anlam boyutunda hiçbir örnekte karşıtlık sergileyemediği gözlemlenmektedir.

Siyah/Ak Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

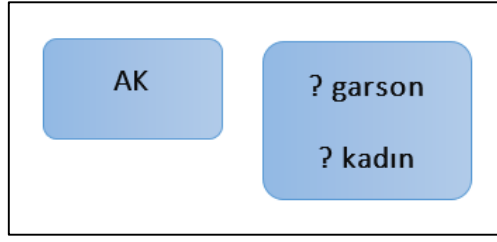
Siyah sıfatının “Kömür renginde olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *ak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 58: *siyah* ve *ak* Sıfatlarına İlişkin Değişirir Testi-I

Şekil 58 incelendiğinde *beyaz/siyah* çiftinin büyük oranda karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerden yalnızca “ak göz” ulamının kabul edilebilir olmadığı görülmektedir. Bu durumun da, “göz” ögesinin içlemsel özellikleri nedeniyle karşımıza çıktığı söylenebilir.

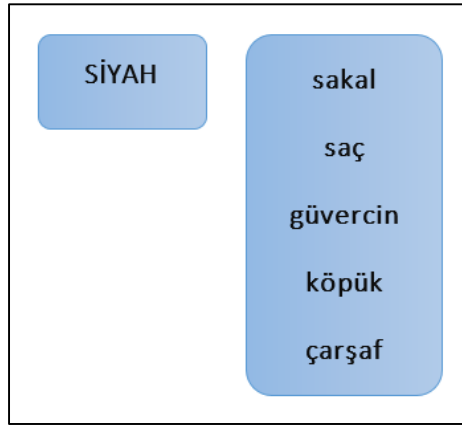
Siyah sıfatının “Siyah ırktan olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *ak* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 59: *siyah* ve *ak* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-II

Şekil 59 incelendiğinde *siyah/ak* çiftinin bütün örneklerde karşıtanlamlılık sergileyemediği görülmektedir. Bu kapsamda kişilerin ırk özelliklerini nitelemede kullanılan söz konusu değişmeceli anlam düzeyinde *siyah* ve *ak* sıfatlarının karşıtsallık bağlamında tam bir uyuma sahip olmadığı söylenebilir.

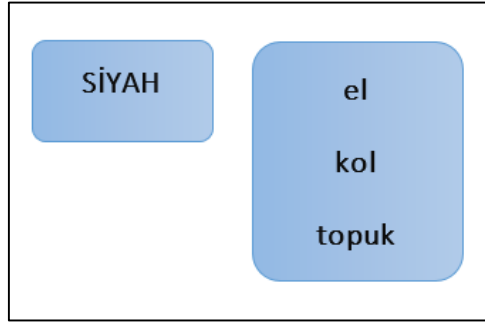
Ak sıfatının “Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *siyah* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda Şekil 60’taki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 60: *siyah* ve *ak* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-III

Şekil 60 incelendiğinde *beyaz/siyah* çiftinin bütün örneklerde karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir. Bu açıdan temel anlam düzeyinde söz konusu sıfat çiftinin uzanımsal açıdan uyuşma sağladığı söylenebilir.

Ak sıfatının “Duru, açık renkli.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *siyah* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda aşağıdaki gibi bir görünüm karşımıza çıkmaktadır:

Şekil 61: *siyah* ve *ak* Sıfatlarına İlişkin Değişiririr Testi-IV

Şekil 61 incelendiğinde *ak/siyah* çiftinin bütün örneklerde karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir. Bu kapsamda kişilerin ten rengini nitelemede kullanılan söz konusu değişmeceli anlam düzeyinde *ak* ve *siyah* sıfatlarının karşıtsallık bağlamında tam bir uyuma sahip olduğu söylenebilir.

Renk sıfatlarının anlam tercihi görünümünün incelendiği bu bölümde söz konusu sıfatlar arasında yakınanlamlılık ve karşıtanlamlılık görünümleri değişiririr testiyle sınanmıştır. Bu bağlamda *beyaz* ve *ak* sıfatlarının temel anlam düzeyinde yakınanlamlılık ilişkisine sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu iki sıfatın ten rengine ilişkin uzanımsal görünümleri incelendiğinde de benzer bir yakınanlamlılık kurulabilmektedir. *Beyaz* sıfatının kişilerin ırk özelliklerine gönderimde bulunan anlamıyla *ak* sıfatı benzer uzanımlara sahip olmadığı, *ak* sıfatının “Sıkıntısız, sorunsuz, mutlu, rahat.” değişmeceli anlamda da uzanımların farklılaştığı görülmektedir.

Siyah ve *kara* sıfat çiftine yakınanlamlılık açısından bakıldığında temel anlam düzeyinde ortak bir uzanımdan söz etmek mümkündür. *Siyah/kara* sıfat çiftinin kişinin ırk özellikleri bağlamında kabul edilebilir ögeler oluşturduğu görülmektedir. Fakat söz konusu sıfatların aynı uzanıma sahip olmadığı gözlemlenmektedir. Örneğin “siyah kadın” ırka gönderimde

bulunurken “kara kadın” ten rengine gönderimde bulunmaktadır. Sıfatların ten rengine ilişkin uzanımları kontrol edildiğinde yakınanlamlılıktan söz etmek mümkündür. Fakat söz konusu yakınanlamlılığın tüm ögelerde aynı uzanıma sahip olmadığı belirtilmelidir. Örneğin “siyah yüz” öbeği ten rengine gönderimde bulunurken “siyah kız” öbeği kişinin ırk özelliklerine gönderimde bulunmaktadır.

Beyaz/siyah sıfat çifti karşıtanlamlılık bağlamında incelendiğinde *beyaz* sıfatının “Pamuk, süt, kar rengine benzer renkte olan.” temel anlam düzeyindeki tanımı ile siyah sıfatının “Kömür rengine olan.” temel anlamsal görünümünün karşıtlık ilişkisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Aynı uyum kişilerin ırk özelliklerine gönderimde bulunan tanım için de geçerlidir. Öte yandan söz konusu sıfat çiftine ilişkin ten rengine ilişkin gönderimler incelendiğinde sınırlı karşıtlıklar ve farklı anlamsal düzeylere erişilmiştir.

Ak/kara sıfat çiftine yakınanlamlılık açısından bakıldığında temel anlam düzeyinde bir karşıtlık ilişkisi kurulabildiğinden söz etmek mümkündür. Yalnızca “ak göz” öbeği karşıtlık koşullarını sağlamamaktadır. Bu durumun da, “göz” ögesinin içlemsel özellikleri nedeniyle karşımıza çıktığı söylenebilir. Ten rengi bağlamında değerlendirildiğinde *kara/ak* çiftinin örneklerin bir kısmında karşıtanlamlılık sergileyebildiği görülmektedir. *Kara* sıfatının “Kötü, uğursuz, sıkıntılı.” değişmeceli tanımı kapsamında, sınırlı bir karşıtlık kurulabildiği söylenebilir. Örneğin “ak gün” öbeği kabul edilebilirken “ak gece” öbeğinin aynı düzeyde kabul edilebilirliğe sahip olmadığı görülmektedir.

Öte yandan *beyaz/kara* ve *siyah/ak* sıfatlarının da karşıtanlamlılığı test edilmiştir. Bu bağlamda, *beyaz/kara* sıfat çifti için temel anlam düzeyinde çok büyük oranda uyuma sağlandığı görülmektedir. Yalnızca “beyaz göz” öbeğinin kabul edilebilir olmadığı söylenebilir. Bunun temel sebebinin de içlemsel özelliği olması düşünülmektedir. *beyaz*

sıfatının çifti kişinin ırk özelliklerine ilişkin uzanımında kara sıfatıyla uyum sağlayamadığı gözlemlenmektedir. Öte yandan ten renginde sınırlı bir karşıtanlamlılıktan söz etmek mümkündür. “Kötü, uğursuz, sıkıntılı.” uyum yoktur. *siyah/ak* sıfatlarının da karşıtanlamlılık oluşturma koşullarına bakıldığında temel anlam düzeyinde çok büyük oranda uyuşma sağlandığı gözlemlenmektedir. Sadece “ak göz” öbeğinin kabul edilebilir olmadığı söylenebilir. Irksal özelliklere ilişkin uzanımlarda karşıtlık ilişkisi kurulamazken ten rengine ilişkin uzanımlarda söz konusu ilişki sınırlı durumlarda kurulabilmektedir.

4.1.6. Tat Sıfatlarının Anlam Tercihi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.1.6.1. “acı” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Acı sıfatının anlam tercihi görünümünü betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümü incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümü Tablo 94’te yer almaktadır.

Tablo 94: “acı” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Tadı ağızda yakıcı bir etki bırakan, dille alınan duygulardan tatlının karşıtı olan: acı biber.   II. mec. İnsanda üzücü bir etki bırakan, dokunaklı, hüznü: acı söz // acı gülüş // acı bakış.   III. mec. İztirap verici, üzücü: acı tecrübe // acı son // acı gerçek // Hastalığın bana verdiği acı derslerle gözüm açılmıştı. (Peyami Safa)   IV. Şiddetli, sert, keskin: acı soğuk // acı ses // acı çığlık.   V. (renk için) çok kuvvetli, göze batan, çığ: acı sarı.
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Tadı bu nitelikte olan: Acı kahvesini yudumluyordu. (T. Buğra)   II. Çarpıcı, göz alıcı (renk).   III. Mec. Keskin, şiddetli: Acı poyraz kuvvetle esiyordu. (Orhan Kemal)   IV. mec. Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü.

c) Dil Derneği Türkçe Sözlük¹⁶:

I. Tadı bu nitelikte olan: acı biber.

II. Tatlı olmayan, şekersiz: acı ilaç // acı kahve.

III. mec. Keskin, hoş gitmeyen, sert: acı soğuk // acı çığlık // Acı poyraz kuvvetle esiyordu. O. Kemal.

IV. (renk için) Koyu. acı sarı.

V. mec. Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, ıstıraplı: Acı sözlerin tatlı canımdan usandırdı beni. (Fuzuli) // İkinci Dünya Savaşı'nın en acı yıllarını yaşıyorlardı. (O. Akbal)

d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük:

I. Tadı yakıcı olan, tatlı olmayan: Salataya acı biber doğramışlar.

II. Mec. (renk) Koyu: Ressam acı yeşili çok kullanmış.

III. Mec. Çok keskin, yakıcı: Dışarıda acı soğuk kol geziyordu.

IV. Mec. Üzüntü verici, dokunaklı: Yenilmek acı, ama oldu işte.

V. Mec. Kırıcı, incitici, sert: Bu acı sözler gerekmezdi.

Tablo 94 incelendiğinde acı sıfatına ilişkin MBTS'de 5, TDKTS'de 4, DDTS'de 5 ve PTS'de 5 farklı tanıma yer verildiği görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla ilk olarak bazı tanımların sıfatın kendisine gönderimde bulunduğu, bu anlamda açılımlayıcı bir özelliğe sahip olmadığı söylenebilir. DDTS ve TDKTS'de yer alan Tanım-I incelendiğinde “Tadı bu nitelikte olan.” biçiminde yapılan tanımların sözlük kullanıcınsa anlambilimsel bir katkı sağlamadığı söylenebilir. İçerik açısından başka bir nokta da tanıkların bir kısmının birbirine çok yakın gönderimlere sahip olması üzerinedir (bkz. MBTS Tanım-II ve Tanım III, PTS IV ve V). Örneğin MBTS'de “mec. İnsanda üzücü bir etki bırakan, dokunaklı, hüznü.” tanımı ile “mec. İztırap verici, üzücü.” tanımları karşılaştırıldığında ayırt edici özellikler bağlamında belirli bir uzanımsal farka yer verilmediği gözlemlenmektedir.

Türkçe sözlükler tanık tümceler açısından değerlendirildiğinde üç farklı tanık tümce gösterimine rastlanılmaktadır. İlk olarak bazı tanımlar kapsamında “acı biber, acı soğuk” gibi bağlamdan kopuk ad öbekleri karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak bazı tanımlarda referans verilmemiş tümcelere rastlanmaktadır. Son olarak Türk yazını eserlerinden

¹⁶ Sözlükte birinci ve ikinci tanımlar ile üç dört ve beşinci tanımlar farklı maddebaşları olarak ele alınmıştır. İlk maddebaşı “tat alma organında kimi maddelerin bıraktığı yakıcı durum, tatlı karşıtı.” ile ikinci maddebaşı dışarıdan gelen bir etkiyle dış organlarda birdenbire duyulan ve o etkilerin kalkmasıyla geçen rahatsızlık, ağrı.” tanımıyla ilişkilendirilmiştir.

alıntılanmış tanık tümcelere yer verilmiştir. Bu açıdan tanıklama biçiminde belirli bir düzen takip edilmediği söylenebilir. Öte yandan, sözlüklerde yalnızca tanıklama biçimi değil aynı zamanda tanık sayısı açısından da bir tutarsızlıktan söz etmek mümkündür. Sözlüklerde yer alan bazı tanımlarda birden çok tanık tümceye yer verilmişken varken bazı tanımlara ilişkin tanığa rastlanmamaktadır. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 95’te sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Acı Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Acı Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 95: “acı” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Tadı yakıcı olan ya da tatlı olmayan.	<i>somut uzanım</i>	-Nesnenin tadının yakıcı olması.
2. Üzüntü verici, dokunaklı.	<i>soyut uzanım</i>	-Durum ya da olayın üzücü olması.
3. Çok keskin, kulak tırmalayan.	<i>soyut uzanım</i>	-Sesin rahatsızlık verici olması.
4. Koyu renkte olan.	<i>soyut uzanım</i>	-Renk tonunun koyu olması.
5. Çok keskin, yakıcı.	<i>soyut uzanım</i>	-Nesne/durumun fiziksel zarar verme potansiyeline sahip olması.

Tablo 95 incelendiğinde söz konusu sığata ilişkin 5 farklı tanımla karşılaşıldığı görölmektedir. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1'in *somut uzanım*, Tanım-2, Tanım-3, Tanım-4 ve Tanım-5'in *soyut uzanım* oluşturduğu görölmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Acı Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Acı sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 96'da yer almaktadır.

Tablo 96: “acı” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Üzüntü verici, dokunaklı. (TANIM-II)	62	67
2. Çok keskin, kulak tırmalayan. (TANIM-III)	14	15
3. Tadı yakıcı olan ya da tatlı olmayan. (TANIM-I)	12	13
4. Çok keskin, yakıcı. (TANIM-V)	4	4
5. Koyu renkte olan. (TANIM-IV)	-	-
TOPLAM	92	100

Tablo 96 incelendiğinde derlemde kullanım sıklığı en yüksek tanımın % 67'lik bir oranla Tanım-2 olduğu görölmektedir. Bu tanımlı sırasıyla Tanım-3, Tanım-1 ve Tanım-5 izlemektedir. Veri tabanında Tanım-4'e ilişkin kullanıma rastlanmamıştır. Bu açıdan araştırma konusu sıfatın temel anlam düzeyinden çok değişmeceli anlam görünümleriyle karşımıza çıktığını söylemek mümkündür.

“acı” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Acı sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi ögeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sığata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel ögeler ve ögelerin sıklık görünümüleri Tablo 97 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tank tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 97: “acı” Sıfatı Anlam Tercih Görünümüleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	SOYUT NİTELİK	gerçek (10), deneyim (4), hatıra (3), anı (2), karar, korku, sevda, son, sonuç, tanklık.	25	62
	ETKİNLİK	tebessüm (6), olay (4), gülümseme (4), gülüş (2), ayrılış, gülümseyiş, hadise, konuşma.	20	
	DİLSEL YAPILAR	haber (7), söz (2), mektup.	10	
	İŞİTSEL DUYU	ses (3), müzik (2), kahkaha, ton.	7	
TANIM-II	İŞİTSEL DUYU	ses (6), çığlık (4), fren (3), tınlama, uğultu.	14	14
TANIM-III	GIDA	çikolata (3), kahve (3), biber, çay, su, süt, şarap, viski.	12	12
TANIM-IV	İŞİTSEL DUYU	duman (2), koku (2).	4	4
TOPLAM			92	92

Katılımcılar TANIM-I kapsamında DİLSEL YAPILAR, ETKİNLİK, DUYU ve SOYUT NİTELİK olmak üzere dört ulamı kodlamıştır. DUYU ulamına ait ögelerin İŞİTSEL DUYU alt ulamı kapsamında değerlendirilebileceği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, SOYUT YAPILANMA ulamında *gerçek* (f=10), ETKİNLİK ulamında *tebessüm* (f=6), DİLSEL YAPILAR ulamında *haber* (f=7), İŞİTSEL DUYU ulamında *ses* (f=3) ögelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Yüreği, insan sevgisiyle dolu, hayatı boyunca kimsenin kalbini kırmamağa özen gösteren Hüseyin, öğrendiği **acı gerçekten** kendisi kadar Şerife Hanım'ın da yıkıldığını hissetmişti. (SA16B1A-0671)
- İçine bir kat daha hüznün eklenmiş sisli gözlerini genç adama çevirdi ve **acı bir tebessümle**: "Fakat," diye ilave etti. (RA16B3A-0627)
- Müdür olmuştu olmasına ama daha sevinmeden **acı bir haber** yıkmıştı onu. (TA16B1A-0835)
- "Evet, evlendiğinizi duydum, kutlarım," dedi Melike, **acı bir sesle**. (TA16B4A-0090)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında DUYU ulamı olarak tek bir ulam kodlamışlardır. Söz konusu öğelerin tamamı İŞİTSEL DUYU alt ulamı kapsamında değerlendirilebilmektedir. İŞİTSEL DUYU alt ulamında değerlendirilebildiği gözlemlenmektedir. Araştırma evreninde ses (f=5) öbekleri diğerlerinden daha tipik bir kullanımla karşımıza çıkmaktadır.

- Tokmağı davula indirmek için sağ elini havaya kaldırdığı anda **acı bir zurna sesi** ortalığı şişledi. (SA16B2A-1070)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında tek ulam olarak NESNE ulamını kodlamışlardır. Söz konusu öğelerin tamamı GIDA alt ulamı kapsamında değerlendirilebilmektedir:

GIDA ulamı kapsamında *çikolata* (f=3) ve *kahve* (f=3) eşdizimsel öğelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- **Acı çikolatanın** tadını, kadife yumuşaklığını çoktan unuttum. (UA16B4A-0909)
- Bilal'e bir **acı kahve** getirmesini söyledi. Kahvesini yavaş yavaş içerken bir yandan da düşünüyordu. (RA16B4A-0104)

Katılımcılar TANIM-IV kapsamında tek ulam olarak DUYU ulamını kodlamışlardır. Söz konusu öğelerin tamamı İŞİTSEL DUYU alt ulamı kapsamında

değerlendirilebilmektedir. Söz konusu ulam kapsamında *duman* (f=2) ve *koku* (f=2) eşdizimsel öğelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Daha sonra yukarıya çıkıp saksıdaki süs biberlerinden yedişer tane koparıp tek tek dua ederek yakmaya başladıklarında, mutfağı **acı** bir **duman** kapladı. (RA16B4A-1074)
- **Acı duman, acı koku** ve acı renk, sanki çocukluğundan beri Rukiye'nin genzine yerleşmişti; hiç çıkmayacakmış gibi. (SA16B2A-0659)

4.1.6.2. “tatlı” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Tatlı sıfatının anlam tercihi görünümelerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 98’de yer almaktadır.

Tablo 98: “tatlı” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Şeker tadında olan, içinde şeker bulunan, tadı hoş olan, ağıza hoş gelen. Karşıtı: acı: Hemen onlara tatlı şerbetler döküldü. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu).   II. İçilebilir ve yenilebilir lezzette olan, acı olmayan: tatlı erik // tatlı su // tatlı biber.   III. İnsanın üzerinde iyi etki bırakan, hoş giden, ferahlık veren, rahatlatan, yumuşak: Sesim mümkün olduğu kadar tatlı bir ahenk vererek: Bir dostunuz dedim. (Kerime Nadir) // Hepsine dair hatıralarım var/Kimi acı, kimi tatlı hatıralar. (Cahit S. Tarancı) // His var mı bu alemde nekahet gibi tatlı. (Yahya Kemal)   IV. Cana yakın, yumuşak, sevimli. Tatlı bir kız.
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Şeker tadında olan: tatlı elma // tatlı nar.   II. Acı olmayan, acı karşıtı: tatlı salatalık // tatlı su.   III.mec. İnsanı çeken, göze, kulağa hoş gelen, rahatlatan, dinlendiren, sevindiren: Bu acı adam tatlı ve nüktedandı. (Y. Z. Ortaç)   IV. Sevimli, hoş: Görüp de sevmemek ne mümkün seni/Güzelsin, incenin, tatlısın, şensin. (O. S. Orhon)
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Şeker tadında olan: tatlı nar. // tatlı elma.   II. Acı olmayan, içilebilen, yenilebilen: tatlı su // tatlı salatalık.

III. mec. İnsanı çeken, göze, kulağa hoş gelen, rahatlatan, dinlendiren, sevindiren: tatlı bir uyku // tatlı bir haber // O kadar tatlı ışığı vardı ki. (S. Ali) // Bu acı adam tatlı ve nüktedandı. (Y. Z. Ortaç)
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Şeker tadında olan: tatlı portakal.   II. Acı olmayan, içilebilen, yenilebilen: tatlı biber // tatlı su.   III. mec. İnsanı çeken, göze kulağa hoş gelen, dinlendiren, rahatlatan, sevindiren: tatlı ses // tatlı uyku.   IV. mec. (canlılar için) Sevimli, hoş: Tatlı bir çocuğu.

Tablo 98 incelendiğinde tatlı sıfatına ilişkin MBTS’de 4, TDKTS’de 4, DDTs’de 3 ve PTS’de 4 farklı tanımın yer aldığı görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla tanımlar incelendiğinde sözlükler arasında niceliksel açıdan dengeli bir dağılım olmadığı söylenebilir. Öte yandan sözlüklerdeki tanık tümceler ele alındığında birbirinden farklı tanımlama yolunda gidildiği gözlemlenmektedir. Bazı tanıklar yazınsal dilden alınmış tümcelerden oluşurken bir kısmı öbek yapı görünümüleriyle, bir kısmı da kaynağı belirtilmemiş tümcelere karşımıza çıkmaktadır. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerinin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 99’da sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Tatlı Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Tatlı Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 99: “tatlı” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Tadı şekere benzer, yakın olan.	<i>somut uzanım</i>	-Nesnenin tadının şekere benzemesi.
2. Yenilebilir ya da içilebilir tatta olan.	<i>somut uzanım</i>	-Yiyecek ya da içeceğin tüketilebilme özeliği olması
3. Sevimli, hoş, sempatik.	<i>soyut uzanım</i>	-İnsan ya da davranışın beğenilmesi.
4. İnsanı rahatlatan, huzur veren.	<i>soyut uzanım</i>	-Bir zaman ya da ortamın rahatlatıcı olması.

Tablo 99 incelendiğinde söz konusu sığata ilişkin 4 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1 ve Tanım-2'nin *somut uzanım*, Tanım-3 ve Tanım-4'ün *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Tatlı Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Tatlı sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşıma sıklığı ve yüzdesi Tablo 100'de yer almaktadır.

Tablo 100: “tatlı” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. İnsanı rahatlatan, huzur veren. (TANIM-IV)	91	55
2. Sevimli, hoş, sempatik. (TANIM-III)	56	34
3. Tadı şekere benzer, yakın olan. (TANIM-I)	11	7
4. Yenilebilir ya da içilebilir tatta olan. (TANIM-II)	6	4
TOPLAM	164	100

Tablo 100 incelendiğinde araştırma evreninde kullanım sıklığı en yüksek tanımın % 55’lik bir oranla Tanım-4 olduğu, onu % 34’lük oranla Tanım-3’ün takip ettiği görülmektedir. Bu açıdan araştırma konusu sıfatın temel anlam düzeyinden çok değişmeceli anlam görünümüyle karşımıza çıktığını söylemek mümkündür.

“tatlı” Sıfatının Anlam Tercih Görünümleri

Tatlı sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sığata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel ögeler ve ögelerin sıklık görünümleri Tablo 101 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümlerine de yer verilmiştir.

Tablo 101: “tatlı” Sıfatı Anlam Tercih Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL GE	f	ft
TANIM-I	ETKİNLİK	sohbet (7), uyku (5), oyun (2), çekişme, hareketlenme, muhabbet, okşama, söyleşi, şenlik, tehdit, titreme, yarış.	23	91
	SOYUT YAPILANMA	duygu (3), ölüm (3), acı (2), düşünce (2), hayal (2), kızgınlık (2), umut (2), uyuşukluk (2), ağırlık, anı, aşk, dalgınlık, heyecan, huzur, mutluluk, sinsilik, şaşkınlık, telaş, uyum, yorgunluk.	30	
	DOğAL ÇEVRE	rüzgâr (7), meltem (4), esinti (3), güneş, hava, rayiha.	17	
	DUYU	sıcaklık (6), ürperti (2), aheng, beste, ezgi, müzik, nağme, ses, şırltı, ton.	16	
	ZAMAN	aķřam (2), saat (2), gün.	5	
		kız (7), insan (4), ocuk (3), ihtiya (2), kadın (2), sevgili (2),		

TANIM-II	İNSAN	adam, ana, anne, baba, bebek, delikanlı, fırlama, karı, oğlan, teyze.	30	56
	ETKİNLİK	gülümseme (10), tebessüm (4), gülüş (2).	16	
	İŞİTSEL DUYU	ses (9), aksan.	10	
TANIM-III	GIDA	lezzet (2), meyve (2), aş, elma, gıda, ketçap, süt, şarap, şurup.	11	11
TANIM-IV	GIDA	su (4), badem, limon.	6	6
TOPLAM			164	164

Katılımcılar TANIM-I kapsamında ETKİNLİK, SOYUT YAPILANMA, DOĞAL ÇEVRE, DUYU, ZAMAN ulamlarını kodlamışlardır. ETKİNLİK ulamında *sohbet* (f=7); SOYUT YAPILANMA ulamında *duygu* (f=3) ve *ölüm* (f=3); DOĞAL ÇEVRE ulamında *rüzgar* (f=7); DUYU ulamında *sıcaklık* (f=6); ZAMAN ulamında *akşam* (f=2) ve *saat* (f=2) eşdizimsel öğelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Patatesli börekler yiyip duble çaylarını içerken iki arkadaş **tatlı** bir **sohbete** dalmışlardı. (TA16B3A-0450)
- Ada vapuruna adım attığında insanın içi **tatlı duygularla** doluyor, ruhundaki fırtınalar duruluyor. (SA16B1A-0914)
- Ama benliğin o **tatlı ölüme** kavuştuğunda, sen, bir gül olarak dirileceksin yeniden. (VA16B3A-1088)
- **Tatlı** bir bahar **rüzgarı** doluşacaktı göğüslerimize, adımlarımız bir ilkokul bahçesinden ısmarlanacaktı... (RA16B4A-0901)
- İçini **tatlı** bir **sıcaklık** sardı delikanlının, sonra gözleri karardı, bayıldı... (SA16B2A-0618)
- **Tatlı** bir güz **akşamıydı**. Denizden esen meltemle esirmiş küçük sinekler sağa sola yalpalayarak uçuşuyordu. (RA16B4A-0885)

- Yatağa atıp **tatlı saatler** düşünüyordun, istemedi; istemek zorunda mıydı? (VA16B2A-0561)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında ETKİNLİK, CANLI ve DUYU ulamlarını kodlamışlardır. CANLI ulamına ilişkin ögelerin tamamının İNSAN alt ulamı kapsamında değerlendirilebileceği, DUYU ulamına ilişkin ögelerin tamamının İŞİTSEL DUYU alt ulamı kapsamında değerlendirilebileceği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, İNSAN ulamında *kız* (f=7), ETKİNLİK ulamında *gülümseme* (f=10), İŞİTSEL DUYU ulamında *ses* (f=9) eşdizimsel ögelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- Sinirim hemen yatıştı. O kadar **tatlı bir kızdı** ki ona kızamıyordum. (SA09C1A-0240)
- Aslında **tatlı bir insanmış**. Üstelik üzülüyorum çünkü ben ona düşmanımın bile dedim. (UA14B1A-1594)
- Büyükhala, Peren'in varlığını unutmuştu. Yüzünde **tatlı bir gülümseme** ışıldıyordu. (SA16B2A-1196)
- Sinsi sinsi yaklaşmış. Çok **tatlı bir sesle**, - Kuzu kardeeeş, demiş. (UA16B1A-1207)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında NESNE ve CANLI ulamlarını kodlamışlardır. Ortak ulamın GIDA olduğu gözlemlenmektedir. GIDA ulamı kapsamında *lezzet* (f=2) ve *meyve* (f=2= ögelerinin ulam içi diğer ögelerle karşılaştırıldığında daha sık kullanımla karşımıza çıkmaktadır.

- Çiçek tohumları, meyve çekirdekleri ve onların içinde saklı çarşaf çarşaf çiçekler, dağ gibi ağaçlar ile onların enfes **tatlı meyveleri** adedince... (SA16B2A-0836)
- Bu harika bir tattı: hafif ekşiyle beraber **tatlı bir lezzet**. (SA16B2A-0836)

Katılımcılar TANIM-IV kapsamında NESNE ve CANLI ulamlarını kodlamışlardır. Ögeler incelendiğinde ortak ulamın GIDA olduğu gözlemlenmektedir.

- Bir gün **tatlı su** getirmek için yürüyüşe çıkmıştı, geri döndüğünde kulübesinin alevler içinde yandığını gördü. (RA16B2A-1156)

4.1.6.3. “ekşi” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Ekşi sıfatının anlam tercihi görünümlerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın işlemini ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 102’de yer almaktadır.

Tablo 102: “ekşi” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Tadı limon veya sirkeye benzeyen: ekşi nar // ekşi ayva. II. Bozulmuş, tadı değişmiş, ekşimiş: ekşi yemek // ekşi yoğurt. III. mec. Asık, ters, gülmez, çatık, aksi: ekşi surat // Ekşi yüz gösterirler nadana. (Ali Mustafa Efendi) // Dün bir dostum geldi. Biraz ekşi bir adamdır... Her şeye itiraz eder, kinaye ile konuşur. (Burhan Felek)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Sirke veya limon tadında olan. II. mec. Uygunsuz, yakışsız: Bu ekşi sözler, bu dik bakışlar, tabii hiç hoşlarına gitmedi. (H. Taner)
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Sirke ya da limon tadında olan.
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Limon ya da sirke tadında olan: Ekşi portakalı sevmem. II. Tadı değişmiş, bozulmuş, ekşimiş olan: Ekşi yoğurt mantıda kullanılmaz. III. Mec. (yüz için) Somurtmuş, asık: Beni ekşi yüzle karşıladı.

Tablo 102 incelendiğinde *ekşi* sıfatına ilişkin MBTS’de 3, TDKTS’de 2, DDTS’de 1 ve PTS’de 3 farklı tanım yer aldığı görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla, ilk olarak tanım sayılarının sözlükler arası farklılaştığı, sözlüklerin bir kısmının mecaz anlamı da dahil ederken bir kısmının söz konusu sıfatın uzanımlarına tek bir anlam çerçevesinde yer verdiği gözlemlenmektedir. Sözlüklerde ayrıca tanımlama dağılımının

da dengeli olmadığı söylenebilir. Bazı maddebaşlarında, tanıma ilişkin birden çok örnek verilirken bazı tanımlarda tanık tümceye rastlanmamaktadır. Örneğin DDTS’de tek bir tanım yer almakta ve bu tanıma ilişkin örneğe rastlanmamaktadır. Sözlüklerde gözlemlenen bir başka eğilim de tanımların bir bölümünün uzanımsal açıdan muğlak içerikler olduğu ya da maddebaşını kapsamadığı üzerinedir. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümcenin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 103’de sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Ekşi Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu-Ekşi Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 103: “ekşi” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Sirke, limon tadında olan.	<i>somut uzanım</i>	-Yiyecek ya da içeceğin tadının sirke, limona benzemesi.
2. Tadı değişmiş, bozulmuş ya da ekşimiş olan.	<i>somut uzanım</i>	-Mayalanma, çürüme gibi bir olay sonrası tat değişimine uğramış olma.
3. Somurtmuş, asık, memnuniyetsiz.	<i>soyut uzanım</i>	-Bir kişinin memnuniyetsiz olması.

Tablo 103 incelendiğinde söz konusu sığata ilişkin 3 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Bu tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1, Tanım-2’nin *somut uzanım*, Tanım-3’ün *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Ekşi Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Ekşi sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşılma sıklığı ve yüzdesi Tablo 104’te yer almaktadır.

Tablo 104: “ekşi” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Sirke, limon tadında olan. (TANIM-I)	5	50
2. Somurtmuş, asık, memnuniyetsiz. (TANIM-III)	3	30
3. Tadı değişmiş, bozulmuş ya da ekşimiş olan. (TANIM-II)	2	20
TOPLAM	10	100

Tablo 104 incelendiğinde, diğer sıfatlara göre “ekşi” sıfatının dizgesel kullanımının son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Tablo incelendiğinde derlemde kullanım sıklığı en yüksek tanımın %50’lik bir oranla Tanım-I olduğu, onu Tanım-III ve Tanım-II izlediği görülmektedir.

“ekşi” Sıfatının Anlam Tercihi Görünümleri

Ekşi sıfatının eşdizimlilik görünülerinden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sıfata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümleri Tablo 105 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünülerine de yer verilmiştir.

Tablo 105: “ekşi” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	GIDA	elma, meyve, sıvı, turşu.	4	5
	DUYU	tat.	1	
TANIM-II	VÜCUT BÖLÜMÜ	surat (2), yüz.	3	3
TANIM-III	GIDA	hamur (2).	2	2
TOPLAM			10	10

Katılımcılar TANIM-I kapsamında CANLI, NESNE ve DUYU olmak üzere iki ulamı kodlamışlardır. CANLI ve NESNE ulamlarının GIDA ulamında birleştirilebileceği gözlemlenmektedir. Ulamlarda güçlü bir eşdizimsel ögeye rastlanmamaktadır.

- **Ekşi meyvenin** tadı iliklerine kadar derin bir yolculuğa çıkarken kızın çıkardığı hafif bir inilti o yolculuğa refakat etti. (SA16B2A-0618)
- **Ekşi turşu** bile 'Ben turşuyum, ekşiyim, tatlı mıyım ki?' demeyecek, sen o halde el sürdün diye kesilip bozulacak. (UA16B2A-0884)

Katılımcılar TANIM-II kapsamında VÜCUT BÖLÜMÜ ulamlarını kodlamışlardır. Söz konusu ulamda *surat* (f=2) eşdizimsel ögesi ön plana çıkmaktadır.

- Malik'in yardımcıları olan bazı **ekşi suratlı** kişiler bu günahkârları, tıpkı İspanyolların kullandıkları "garot" benzeri bir düzeneğe boyunlarından bağlıyor... (RA16B2A-0087)

Katılımcılar TANIM-III kapsamında GIDA ulamını kodlamışlardır. Sıfat Tanım-II görünümünde toplam 2 öge kullanımı ile karşımıza çıkmaktadır.

- Sıcak pideyi gazeteye sarıp kasaya yerleştirdiği gibi, arabasını beşinci vitese takıp, köşeleri hızla dönerek eve gelir, o çok sevdiği fırın, **ekşi hamur** kokusu doldurduğu ciğerlerini, evlerinin kapısında boşaltırdı. (RA16B2A-0840)

4.1.6.4. “tuzlu” Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sıfatın Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

Tuzlu sıfatının anlam tercihi görünümlerini betimleme sürecinin ilk aşamasında sıfatın içlemine ortaya koymak amacıyla Türkçe sözlüklerdeki tanımlar ve tanık tümce görünümleri incelenmiştir. MBTS, TDKTS, DDTS ve PTS kapsamında sözcüğün “sıfat” kategorisinde etiketlenmiş tanım ve tanık tümce görünümleri Tablo 106’da yer almaktadır.

Tablo 106: “tuzlu” Sıfatının Türkçe Sözlüklerdeki Görünümleri

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük: I. Tuzu olan: Naneyle karıştırılmış tuzlu yoğurt (Refik H. Karay) II. Tuz miktarı çok olan. III. mec. Çok pahalı: Köşkler pahalı diyorum, pahalı tuzlu dediğim o. (Burhan Felek)
b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük: I. Tuzu olan: Dudaklarımda Boğaz havasının tuzlu lezzetiyle uyandım. (Y.Z. Ortaç) II. Yapılışında tuz bulunan, tuzu çok olan: Bu yemek tuzlu olmuş. III. mec. Çok pahalı.
c) Dil Derneği Türkçe Sözlük: I. Tuzu olan: Kabaran avuçlarını tuzlu suyun içine soktu. (A. Ağaoğlu). II. (Yapılışında tuz bulunan şeyler için) Tuzu çok olan: Bu yemek tuzlu olmuş. III. mec. Çok pahalı: Termeli Andonoğlu'nun öküzler ise pek yavuz ama pek tuzlu; çiftine otuz mecediye istiyordu. (N. Nazım)
d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük: I. Tuzu olan: Yarasını tuzlu suya sokmuşlar. II. (Yapısında tuz bulunan şeyler için) Tuzu çok olan: Tuzlu çorbaya biraz sıcak su katıp kaynattı. III. mec. Fiyatı çok yüksek, çok pahalı: Uçak tuzlu, otobüsle gideceğiz.

Tablo 106 incelendiğinde *tuzlu* sıfatına ilişkin her bir Türkçe sözlükte 3 farklı tanımın yer aldığı görülmektedir. Giriş gözlemleri niteliğinde genel bir bakışla tanımlar incelendiğinde sözlükler arasında niceliksel açıdan dengeli bir dağılım olduğu söylenebilir. Öte yandan tanık gösterme görünümüleri incelendiğinde niceliksel anlamda bir eşdüzenliliğe rastlanmamaktadır. Bazı tanımlara ilişkin tanıklara rastlanırken bazı tanımlarda tanık görünümüleri bulunmamaktadır. Öte yandan tanıklama biçimleri de sözlüklerin kendi içerisinde ve sözlükler arasında değişebilmektedir. Yazınsal dilden alınan tanıklar, günlük dilden alınan tanıklar ve öbek yapılar rastlanmaktadır. Bu açıdan da bir düzen sağlanamamıştır. Bu açılardan, tanımların ve tanık tümcelerinin uzman görüşleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve tanım ile tanık tümceninin nesnel bir biçimde eşleştirilebilmesi için seçimsel sınırlılıklar belirlenmesine karar verilmiştir.

Sıfatın Yeniden Düzenlenen Tanımları ve Seçimsel Sınırlılıklar

Tablo 107’de sözlüklerde yer verilen içeriklerden yola çıkılarak düzenlenen “Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Tuzlu Sıfatı” aracılığıyla elde edilen tanımlar ve “Seçimsel

Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu- Tuzlu Sıfatı” kapsamında ortaya konan seçimsel sınırlılıklar yer almaktadır.

Tablo 107: “tuzlu” Sıfatına İlişkin Tanımlar ve Seçimsel Sınırlılıklar

TANIM	SEÇİMSEL SINIRLILIK-I	SEÇİMSEL SINIRLILIK-II
1. Yapısında tuz bulunan.	<i>somut uzanım</i>	Varlığın tuz içeriğine sahip olması.
2. İçerisine çok fazla tuz ilave edilmiş olan.	<i>somut uzanım</i>	Varlığın tuz içeriğinin yüksek olması.
3. Pahalı.	<i>soyut uzanım</i>	Nesnenin maddi değerinin fazla olması.

Tablo 107 incelendiğinde söz konusu sığata ilişkin 3 farklı tanımla karşılaşılmaktadır. Tanımlar Seçimsel Sınırlılık-I çerçevesinde incelendiğinde Tanım-1 ve Tanım-2'nin *somut uzanım* oluşturduğu, Tanım-3'ün *soyut uzanım* oluşturduğu görülmektedir. Her bir tanıma ilişkin Seçimsel Sınırlılık-II ölçütleri de tabloda ayrıca yer almaktadır.

Tuzlu Sıfatına İlişkin Niceliksel Gözlemler

Tuzlu sıfatının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen tanım içeriklerinin, araştırma evreninde karşılaşıma sıklığı ve yüzdesi Tablo 108'de yer almaktadır.

Tablo 108: “tuzlu” Sıfatının Tanık Tümce Sıklık ve Yüzde Dağılımı

TANIM	f	%
1. Yapısında tuz bulunan. (TANIM-I)	19	100
2. İçerisine çok fazla tuz ilave edilmiş olan. (TANIM-II)	-	-
3. Pahalı. (TANIM-III)	-	-
TOPLAM	19	100

Tablo 108 incelendiğinde araştırma evreninde tek sık kullanıma sahip olan tanımın Tanım-1 olduğu gözlemlenmektedir. Diğer tanım içeriklerine ilişkin araştırma evreninde tanık tümceye rastlanmamıştır.

“tuzlu” Sıfatının Anlam Tercihi Görünümleri

Tuzlu sıfatının eşdizimlilik görünümünden yola çıkılarak, tercih ettiği ulamlar ve ulam içi öğeleri betimlemeyi amaçlayan bu bölümde, söz konusu sığata ilişkin tanım içerikleri, dizgelerde rastlanma sıklıkları göz önünde bulundurularak sıralanmıştır. Her bir tanım için tercih edilen ulamlar, bu ulamlar kapsamında değerlendirilen eşdizimsel öğeler ve öğelerin sıklık görünümüleri Tablo 109 aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca her ulam için tanık tümce görünümüne de yer verilmiştir.

Tablo 109: “tuzlu” Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri

TANIM	ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f	ft
TANIM-I	SIVI	su (3), gözyaşı (2), ıslaklık (2), ter (2), göl, sağanak.	11	19
	GIDA	fıstık (2), çorba, poğaça, su.	5	
	DUYU	tat (3).	3	
TOPLAM			19	19

Katılımcılar TANIM-I kapsamında SIVI ulamında *su* (f=3), GIDA ulamında *fıstık* (f=2); *DUYU* ulamında *tat* (f=3) eşdizimsel öğelerinin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

- İşte tam o anda, Deniz Kurdu'nun çelik kollarındaki konteyner de, denizin **tuzlu sularından** kurtulup yukarıya doğru yükselmeye başladı. (SA16B2A-0738)
- Gece ne getirirse getirsin, ben sadece konuşacaktım onunla. Ve bira içecektim. Ve tepeleme **tuzlu fıstık**, midemizi burkacaktı. (SA16B1A-1488)
- Suyun **tuzlu tadı** hem şaşırtmıştı beni, hem de çok hoşuma gitmişti. (SA16B2A-1232)

Tat Sıfatlarının Anlam Tercih Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Acı, ekşi, tatlı ve tuzlu sıfatları, temel anlam düzeyinde nesnelere/büyük oranda gıdaların dil reseptörlerindeki algılanma düzeyine ilişkin sınırlılıklar getiren tat sıfatları arasında yer almaktadır. Söz konusu sıfatların tercih ettiği ulamlar ve bu ulamlara ilişkin öne çıkan öğeler Tablo 110’da yer almaktadır.

Tablo 110: Tat Sıfatlarının Tercih Ettiği Ulamlar ve Eşdizimsel Öğeler

Sıfat	Tanım	Ulam	Eşdizimsel Öğeler
ACI	<i>Üzüntü verici, dokunaklı.</i>	SOYUT YAPILANMA	gerçek, deneyim, hatıra
		ETKİNLİK	tebessüm, olay, gülümseme
		DİLSEL YAPILANMA	haber, söz
		DUYU	ses, müzik
	<i>Çok keskin, kulak tırmalayan.</i>	DUYU	ses, çığlık, fren
	<i>Tadı yakıcı olan ya da tatlı olmayan.</i>	GIDA	çikolata, kahve
TATLI	<i>İnsanı rahatlatan, huzur veren.</i>	DUYU	duman, koku
		ETKİNLİK	sohbet, uyku, oyun
		SOYUT YAPILANMA	duygu, ölüm
		DOĞAL ÇEVRE	rüzgar, meltem, esinti
	DUYU	sıcaklık, ürperti	

		ZAMAN	akşam, saat
	<i>Sevimli, hoş, sempatik.</i>	İNSAN	kız, insan, çocuk
		ETKİNLİK	gülümseme, tebessüm
		DUYU	ses
	<i>Tadı şekerle benzer, yakın olan.</i>	GIDA	lezzet, meyve
	<i>Yenilebilir ya da içilebilir tatta olan.</i>	GIDA	su
TUZLU	<i>Yapısında tuz bulunan.</i>	SIVI	su, gözyaşı, ıslaklık
		GIDA	Fıstık, çorba, poğaç.
		DUYU	Tat.
EKŞİ	<i>Sirke, limon tadında olan.</i>	GIDA	elma, meyve, sıvı
		DUYU	tat
	<i>Somurtmuş, asık, memnuniyetsiz.</i>	VÜCUT BÖLÜMÜ	surat, yüz
	<i>Tadı değişmiş, bozulmuş ya da ekşimiş olan.</i>	GIDA	hamur

Tablo 110 incelendiğinde sıfatların farklı anlam düzeylerinde farklı ulamlar ve eşdizimsel ögeleri tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca aynı sığata ilişkin ortak ulamlara rastlansa da bu ulamlar etrafında dizilim gösteren ögeler uzanımsal olarak birbirinden ayrılmaktadır. Çalışma kapsamındaki biçim sıfatlarının anlamsal sınırlarını belirlemek açısından önemli bir aşama olan söz konusu anlambilimsel betimlemeler, sıfatların işlemlerini ortaya koyma açısından yeterli sayılamayabilmektedir. Bu yüzden, araştırma konusu sıfatların

tercih edilen ulamlar ve eşdizimsel ögeler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi, çalışmanın kapsamlılığını arttıracaktır.

İnceleme konusu dört sıfat sözcüklerarası anlam ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde *tatlı* sıfatının diğer sıfatların anlambilimsel odağında olduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda *tatlı/acı*, *tatlı/ekşi*, *tatlı/tuzlu* sözcük çiftleri incelendiğinde, akla ilk olarak karşıtanlamlılık ilişkisi gelmektedir. Karşıtanlamlılık, içerisinde ikili zıtlık taşıyan bağdaşmazlığın (incompatibility) bir türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan karşıtanlamlılık çift yönlü bir ayrımı temsil eder (Saeed, 2003; Cruse 2006; Murphy, 2010). Karşıtanlamlılık da farklı alt başlıklar kapsamında değerlendirilebilmektedir. *tatlı/acı*, *tatlı/ekşi*, *tatlı/tuzlu* sözcük çiftlerine ilişkin karşıtlıklar *derecelendirilebilir* bir karşıtlık düzeyi olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu karşıtlık durumunda genel anlamda göreceli (karşılaştırmaya dayanan) yükseklik-alçaklık ya da uzunluk-kısalık gibi özelliklerin bir nesne ya da varlığın iki değer arasındaki, üstündeki ya altındaki parametrelerin herhangi bir yerinde konumlandırılması ortak bir özellik olarak değerlendirilebilir. Bu karşıtsallık farklı parametrelere yerleştirilebildiği için ve önermesel anlamda “yüksek değil ise alçak” ya da “uzun değil ise kısa” gibi kesinlik durumu yaratmaması açısından (diğer bir anlatımla ara değerlere de sahip olabildiği için) derecelendirilebilir bir karşıtlık olarak değerlendirilmektedir.

Öte yandan *tatlı*, *acı*, *ekşi*, *tuzlu* sıfatları eş düzlemde değerlendirildiğinde taksonomik bir eş değerlilik söz konusudur. Saeed (2003) aynı düzeydeki bu tür sözcüksel kümeleri *taksonomik yakınlar* olarak adlandırır ve bu yapıların aynı düzeyde olduğu için uyumsuz (incompatible) bir karşıtlık özelliği olduğunu ifade eder.

Her üç sıfatla da karşıtlık ilişkisi kurma potansiyeline sahip *tatlı* sıfatının hangi anlamsal koşullarda hangi sıfatla karşıtlık kurabildiğini ortaya koymak, dilsel dizgeler

incelenmeksizin zordur. Bunun temel sebebi, tıpkı *düz* sıfatı odağında *eğri*, *yamuk*, *yuvarlak* sıfatlarının anlamsal konumu gibi, *tatlı* sıfatının da etrafında konumlanan diğer sıfatların yakınanlamlılık sergileyip sergilemediğinin muğlak olmasıdır. Bazı karşıtlık durumlarında söz konusu karşıtlık daha şeffaf biçimde, kolay değiştirim durumuyla ortaya çıkabilmektedir. Örneğin “yoksul X zengin” karşıtlığı kurulduğunda *zengin* ve *varsıl* sözcüklerinin yakınanlamlı olması bağlamında *yoksul* sözcüğü ile karşıtlık kurması beklenen bir anlamsal durumdur. Öte yandan acı, ekşi, tuzlu sıfatlarıyla karşılaştırıldığında düzanlamsal olarak direkt bir yakınanlamlılık sezilememektedir. Dizgesel bir inceleme yapıldığında söz konusu üç sıfatın hangi uzanımsal kodlamalar doğrultusunda hangi anlam içeriklerini kodladığı ortaya konulabilir. Anlam içerikleri değişikçe birliktelik kullanımı, eşdizimlilik, anlam tercihi gibi diğer anlamsal ve dizimsel yapılanmaların da değişmesi beklenmektedir. Diğer bir ifadeyle “tatlı” sıfatının “acı” sıfatıyla sağladığı karşıtlık şartları (ulamlar ve eşdizimsel ögeler) ile “tuzlu” sıfatıyla sağladığı karşıtlık şartlarının tamamen aynı olamayabileceği düşünülmektedir. Öte yandan, değişmeceli anlam düzeylerindeki karşıtlık sınanmaları da diğer önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açılardan yandan bu tahminlemenin doğal dil kullanımıyla ne düzeyde eşleştiğini ortaya koymak için de karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak *düz* sıfatı ile karşıtlık sergilemesi beklenen sıfatlar değiştirim testi yoluyla sınanmıştır. Hangi sıfatın hangi tanım düzeyinde ne tür ulamları tercih ettiğini ortaya konularak, karşıtlığın sınırlılığını da belirlenmiş olacaktır.

Tatlı/Acı Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Tatlı sıfatının “İnsanı rahatlatan, huzur veren.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, acı sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda *tatlı* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren hiçbir ögenin *acı* sıfatıyla öbek yapı oluşturulduğunda, kabul edilebilir düzeyde bir karşıtlık ilişkisi

kurulmadığı gözlemlenmektedir. Bu anlamda, *acı* ve *tatlı* sıfat çiftinin söz konusu değişmeceli anlam düzeyinde karşıtanlamlı olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir.

Tatlı sıfatının “Sevimli, hoş, sempatik.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *acı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda *tatlı* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren ögelerden “gülümseme, ses, tebessüm” ögelerinin *acı* sıfatıya kabul edilebilir karşıtlık ilişkileri kurabildiği fakat “kız, insan” ögeleriyle söz konusu ilişkileri kuramadığını söylemek mümkündür. Bu anlamda *tatlı/acı* sıfat çiftinin Tanım-II kapsamında İNSAN ulamına ilişkin ögelerde karşıtlık kuramadığı çıkarımına ulaşmak mümkündür.

Tatlı sıfatının “Tadı şekere benzer, yakın olan.” olan temel anlam düzeyindeki tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *acı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda söz konusu anlam düzeyinde tam bir karşıtlık sergileyebildiği görülmektedir. Bu kapsamda, iki sıfatın karşıtanlamlılık bağlamında, temel anlam düzeyinde benzer uzanımlara sahip olduğu söylenebilir.

Tatlı sıfatının “Yenilebilir ya da içilebilir tatta olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *acı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda söz konusu anlam düzeyinde karşıtlık sergileyebildiği görülmektedir. Söz konusu tanım da temel anlama yakın bir tanımdır. Bu kapsamda, iki sıfatın Tanım-IV açısından karşıtanlamlılık bağlamında, benzer uzanımları paylaştığı söylenebilir.

Acı sıfatının “Üzüntü verici, dokunaklı.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tatlı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda sınırlı bir karşıtanlamlılıktan söz etmek mümkündür. *Acı* sıfatı ile eşdizimlilik sergileyen yapıların *tatlı* sıfatı ile karşıtlık görünümü oluşturma koşulları test edilirken anlamsal açıdan muğlak olan birimler TUDTS’de yer alan bağımlı dizinler aracılığıyla denetlenmiş, söz konusu tanım bağlamında *acı* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren ögelerden “tebessüm, deneyim, olay”

ögelerinin kabul edilebilir olduğunu fakat “gerçek, haber” ögelerinin anlamsal açıdan kabul edilebilir olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Acı sıfatının “Çok keskin, kulak tırmalayan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tatlı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda sınırlı bir karşıtanlamlılıktan söz etmek mümkündür. Söz konusu tanım bağlamında acı sıfatıyla eşdizimlilik gösteren ögelerden “ses” ögesinin kabul edilebilir olduğunu fakat “çığlık, fren” ögelerinin anlamsal açıdan kabul edilebilir olmadığını söylemek mümkündür. Bu noktada seçilen sözcüklerin olumlu-olumsuz ya da yansız çağrışımsal anlamları karşıtanlamlılığa ilişkin koşulları yakından etkilemektedir. Bu durum söylem ezgisi bölümünde daha detaylı olarak yer almıştır.

Acı sıfatının “Tadı yakıcı olan ya da tatlı olmayan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tatlı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda karşıtanlamlılıktan söz etmek mümkün değildir. Söz konusu eşdizimsel ögelere bakıldığında “çikolata” ögesinin kendi içleminde *tatlı* olduğu için yeniden tatlı sıfatıyla nitelendirilmeye gereksinim duymadığı görülmektedir. Öte yandan “kahve” ögesi için ise *tatlı* sıfatı tercih edilmemekte, onun yerine başka bir taksonomik sınıfa dahil olan *şekerli, orta* gibi sıfatlar tercih edilmektedir.

Acı sıfatının “Yakıcı, tahrip edici.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tatlı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda sınırlı bir karşıtanlamlılıktan söz etmek mümkündür. “Duman” sözcüğü çağrışımsal olarak olumlu bir sıfatla kullanılamamakta iken “koku” daha yansız kalmaktadır. Bu anlamda, seçilen sözcüklerin olumlu-olumsuz ya da yansız çağrışımsal anlamları karşıtanlamlılığa ilişkin koşulları yakından etkilemektedir. Bu görünüm söylem ezgisi bölümünde detaylı olarak incelenecektir.

Tatlı/Ekşi Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Tatlı sıfatının “İnsanı rahatlatan, huzur veren.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *ekşi* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda hiçbir eşdizimsel öge *ekşi* sıfatıyla karşıtsallık ilişkisi kuramamaktadır. Bu anlamda *tatlı/ekşi* sıfat çiftinin söz konusu tanım kapsamında yakın uzanımlara sahip olmadığı söylenebilir.

Tatlı sıfatının “Sevimli, hoş, sempatik.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *ekşi* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda Tanım-I’de olduğu hiçbir eşdizimsel öge *ekşi* sıfatıyla karşıtsallık ilişkisi kuramamaktadır. Bu anlamda *tatlı/ekşi* sıfat çiftinin söz konusu tanım kapsamında da yakın uzanımlara sahip olmadığı söylenebilir.

Tatlı sıfatının “Tadı şeker benzer, yakın olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *ekşi* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda karşıtanlamlılık sağlanabildiği yorumuna ulaşılabilir. Bu bulgu kapsamında, *tatlı* ve *ekşi* sıfatlarının temel anlam düzeyinde karşıtlık ilişkisi bağlamında benzer uzanımlara sahip olduğu söylenebilir.

Tatlı sıfatının “Yenilebilir ya da içilebilir tatta olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *ekşi* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda karşıtanlamlılıktan söz etmek mümkün değildir. Bu açıdan söz konusu karşıtlık düzeyinin yalnızca “acı” sıfatıyla sağlanabildiği söylenebilir.

Ekşi sıfatının “Sirke, limon tadında olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tatlı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda tam bir karşıtanlamlılık sağlanabildiği yorumuna ulaşılabilir. Temel anlam düzeyinde *tatlı* sıfatıyla eşdizimsellik gösteren örneklerin *ekşi* sıfatıyla uyum sağlaması bilgisiyle birlikte, iki sıfat için bakışumlu bir karşıtlıktan söz etmek mümkündür.

Ekşi sıfatının “Tadı değişmiş, bozulmuş ya da ekşimiş olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tatlı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda karşıtanlamlılık sergilenemediği gözlemlenmektedir. Bu açıdan, tadın zamanla bozulmasına ilişkin uzanımlarda karşıtanlamsal olarak *tatlı* sıfatının tercih edilmediği söylenebilir.

Ekşi sıfatının “Somurtmuş, asık, memnuniyetsiz.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tatlı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda sınırlı bir karşıtanlamlılık sağlanabildiği yorumuna ulaşılabilir. Söz konusu sıfat çiftinin karşıtlık görünümü oluşturma koşulları test edilirken anlamsal açıdan muğlak olan birimler TUDTS’de yer alan bağımlı dizinler aracılığıyla denetlenmiş ve “tatlı yüz” öbeğinin kabul edilebilir bir görünüm sunmasına rağmen “tatlı surat” öbeğinin söz konusu karşıtlığı sağlayamadığı görülmüştür. Bu durum daha çok eşdizimsel sözcüğün çağrışımsal anlamının seçimsel sınırlılık yaratma durumu ile açıklanabilmektedir. Bu kapsamda, birlikte kullanılan ögelerin çağrışımsal anlamlarının, karşıtanlamlılık düzeyinde normallik koşullarını etkilediği gözlemlenmektedir.

Tatlı/Tuzlu Sıfat Çiftine İlişkin Yorumlar

Tatlı sıfatının “İnsanı rahatlatan, huzur veren.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tuzlu* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda hiçbir öge düzeyinde karşıtanlamlılık sağlanamadığı gözlemlenmektedir.

Tatlı sıfatının “Sevimli, hoş, sempatik.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tuzlu* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda hiçbir öge düzeyinde karşıtanlamlılık sağlanamadığı gözlemlenmektedir. Bu anlamda, tatlı/tuzlu sıfat çiftinin değişmeceli anlam uzanımlarında karşıtanlamlılık bağlamında benzer uzanımlara sahip olmadığı söylenebilir.

Tatlı sıfatının “Tadı şekere benzer, yakın olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tuzlu* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda tam bir karşıtlık ilişkisi kurulabildiği gözlemlenmektedir.

Tatlı sıfatının “Yenilebilir ya da içilebilir tatta olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tuzlu* sıfatı ile öbek yapılar oluşturulduğunda tam bir karşıtlık ilişkisi kurulabildiği gözlemlenmektedir. Söz konusu anlam düzeyi, sıfat çiftinin karşıtlık bağlamında bütün ögeleriyle kabul edilebilir ilişkiler kurabildiği tek anlam düzeyi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tuzlu sıfatının “Doğal olarak tuz içeren.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tatlı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda sınırlı bir karşıtlık ilişkisi kurulabildiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, “tatlı su” öbeği kabul edilebilir bir karşıtlık ilişkisi kurarken “tatlı tat”, “tatlı ter” gibi diğer öbekler söz konusu ilişkiyi kuramamaktadır.

Tuzlu sıfatının “Yapılışında tuz olan.” tanımı kapsamında tercih ettiği ögeler, *tatlı* sıfatı ile öbek yapılar oluşturduğunda tam bir karşıtlık ilişkisi kurulabildiği gözlemlenmektedir.

Çalışma kapsamındaki tat sıfatları sözcüklerarası anlamsal ilişkiler bağlamında ele alındığında, *tatlı* sıfatının diğer tüm sıfatlarla anlamsal bir bağ kurabildiğini görmek mümkündür. Söz konusu sıfatın *acı* sıfatıyla sağladığı karşıtlık koşulları incelendiğinde, “İnsanı rahatlatan, huzur veren.” tanımı kapsamında hiçbir ögeyle karşıtlık sağlayamadığı görülmektedir. İkinci değişmeceli uzanıma sahip tanım olan “Sevimli, hoş, sempatik.” tanımı incelendiğinde ise İNSAN ulamı dışındaki diğer ögelerle kabul edilebilir bir karşıtlık kurulabildiği görülmektedir. “tatlı adam” kabul edilebilir bir öbek oluştururken “acı adam” öbeğinde aynı kabul edilebilirlik görünümüne ulaşılamamaktadır. Fakat İNSAN dışındaki diğer ulamlarla karşıtlık kurulabilmektedir. Bu bağlamda “acı gülümseme” öbeği kabul edilebilir bir karşıtlık kurabilirken “acı kız” öbeğinde söz

konusu karşıtlık görünümüne rastlanmamaktadır. Öte yandan temel anlam düzeylerine bakıldığında “Tadı şekerle benzer, yakın olan.” tanımıyla, tatlı/acı sıfat çiftinin tam bir karşıtlık kurulabildiği söylenebilir. Aynı karşıtlıktan “yenilebilir ya da içilebilir tatta olan.” tanımında da söz etmek mümkündür. Acı sıfatının değişmeceli anlam düzeylerinden “Üzüntü verici, dokunaklı.” tanımı kapsamında sınırlı bir karşıtlıktan söz etmek mümkündür. Bu durumda kullanılan ögenin içlemsel özellikleri büyük rol oynamaktadır. Örneğin “tatlı gerçek” yapısı karşıtlık ilişkisi kuramazken “tatlı gülümseme” öbeğinde söz konusu ilişkinin kurulabildiği söylenebilir. Acı sıfatının “Çok keskin, kulak tırmalayan.” tanımı kapsamında çağrışımsal anlama bağlı olarak bir seçim söz konusudur. “acı ses” gibi yansız bir ögeyle öbek oluşturan yapılar kabul edilebilir bir görünüme sahipken “tatlı çılgılık” gibi çağrışımsal olarak olumsuz değere sahip öğelerle kurulan yapılarda söz konusu uyuma rastlanmamaktadır. Acı sıfatının “Tadı yakıcı olan.” tanımı kapsamında eşdizimsellik gösteren ögeler tam bir uyuşmaya rastlanmamıştır. Söz konusu eşdizimsel öğelere bakıldığında “çikolata” ögesinin kendi içleminde *tatlı* olduğu için yeniden tatlı sıfatıyla nitelendirilmeye gereksinim duymadığı görülmektedir. Öte yandan “kahve” ögesi için ise *tatlı* sıfatı tercih edilmemekte, onun yerine başka bir taksonomik sınıfa dahil olan *şekerli*, *orta* gibi sıfatlar tercih edilmektedir. Son olarak acı sıfatının “Yakıcı, tahrip edici.” tanımı kapsamında karşıtlık ilişkisi incelendiğinde yine çağrışımsal anlamın belirleyici olduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda “duman” sözcüğü çağrışımsal olarak olumlu bir sıfatla kullanılamamakta iken “koku” daha yansız kaldığı için kabul edilebilir bir uyum sergileyebilmektedir.

Tatlı sıfatının *ekşi* sıfatıyla sergilediği karşıtsallık görünümlerine bakıldığında İnsanı rahatlatan, huzur veren.” ve “Sevimli, hoş, sempatik.” değişmeceli anlam düzeylerinde karşıtanlamlılığa rastlanmamaktadır. Sıfatın temel anlamsal uzanımlarına bakıldığında “Tadı şekerle benzer, yakın olan.” tanımı tüm öğeleriyle karşıtlık ilişkisi kurabilirken sağlayabilirken “Yenilebilir ya da içilebilir tatta olan.” Tanımı söz konusu karşıtlığı

kuramamaktadır. Öte yandan, *ekşi* sıfatının “Sirke, limon tadında olan.” biçimindeki temel anlamsal tanımını karşıtlık bağlamında tatlı sıfatıyla karşıtlık kurabilirken “Tadı değişmiş, bozulmuş ya da ekşimiş olan.” tanımının söz konusu karşıtlığı sağlayamadığı da elde edilen diğer bir bulgudur. Sıfatın “Somurtmuş, asık, memnuniyetsiz.” tanımı ile değişmeceli anlam düzeyinde kabul edilebilirlik sınırları ise eşdizimsel sözcüğün çağrışımsal anlamına bağlı olarak değişebilmektedir.

Tatlı sıfatının *tuzlu* sıfatıyla olan karşıtlık görünümleri test edildiğinde “İnsanı rahatlatan, huzur veren.” ve “Sevimli, hoş, sempatik.” değişmeceli anlam düzeyindeki tanımlarıyla eşdizimsel ögelerin hiçbiri bağlamında karşıtlık kurulamadığı görülmektedir. Sıfatın temel anlam düzeylerine bakıldığında ise hem “Tadı şekerle benzer, yakın olan.” hem de “Yenilebilir ya da içilebilir tatta olan.” tanımlarının karşıtlık koşullarını sağladığı görülmektedir. Öte yandan, *tuzlu* sıfatının “Doğal olarak tuz içeren.” tanımı kapsamında çok sınırlı bir karşıtlık ilişkisi kurulabildiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda “tatlı su” öbeği kabul edilebilirken “tatlı gözyaşı” öbeği kabul edilebilir bir karşıtlık görünümü sunamamaktadır. Sıfatın “Yapılışında tuz olan.” tanımında ise tam bir karşıtlıktan söz etmek mümkündür.

4.2. Sıfatların Söylem Ezgisi Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde inceleme konusu sıfatların söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular ve yorumlar yer almaktadır. Bulguların ortaya konmasında I) *araştırma kapsamındaki sıfatların çağrışımsal alanlarının belirlenmesi*, II) *araştırma kapsamındaki sıfatların eşdizimsellik sergilediği adların çağrışımsal alanı ve bu adlarla oluşturduğu öbek yapıların söylem ezgisi görünümlerinin belirlenmesi*, III) *araştırma kapsamındaki sıfatların tümcesel/tümce üstü düzeydeki söylem ezgisi görünümlerinin belirlenmesi* olmak üzere üç aşama izlenmiştir.

Sıfatların her birinin çağrışımsal alanlarının ortaya konmasını kapsayan ilk düzeyde, sözcüğün çağrışımsal anlamının dizgenin tutumsal yapısını etkilemesi durumundan yola çıkılarak uzmanların sözcüğün bağlamdan ayrı bir halde ne tür bir anlam içeriğine sahip olduğuna ilişkin görüş alınmıştır. Söz konusu süreçte “Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu” kullanılmıştır. Böylece sözcüğün içleminde varolan ve dil kullanıcısının sezgisel olarak bildiği olumlu/olumsuz/yansız ya da diğer anlam potansiyelleri ortaya konmuş, başka bir deyişle dil kullanıcısının sözcüğe karşı tutumu belirlenmiştir. Temel sözcüğün öbek, tümce ya da tümce üstü birimlerden oluşan metinle olan tutumsal ilişkisini ele alan söylem ezgisi görünümünün temel sözcüğün çağrışımsal anlamından, eşdizimsel sözcükten ya da bağlamın tamamını etkileyen bir tutumsal durumdan kaynaklanıp kaynaklanmadığını belirlemek açısından, sınıflandırma büyük önem taşımaktadır.

Söylem ezgisi görünümünün betimlenmesinin ikinci düzeyinde sözcüğün öbek oluşturduğu adlarla olan eşdizimlilik görünümünün anlamsal görünümleri ele alınmıştır. Bu süreçte uzman görüşlerine “Adların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu” ve “Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Çağrışımsal Alanlarına İlişkin Uzman Görüş Formu” sunulmuştur. Tümcesel ya da tümce üstü düzeydeki söylem ezgisi görünümünü etkileyen faktörlerin netleştirilmesi açısından [çekirdek sözcük+eşdizimsel öge] yapılanmasının çözümlenmesinin, bir sonraki aşama için büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.¹⁷

Üçüncü düzeyde ise, bir önceki düzeyde betimlenen öbeklerin metne yansıttıkları tutumsal görünüm ele alınmıştır. Bu noktada sıfatın kendi çağrışımsal anlamı en somut katman olarak karşımıza çıkarken tümcesel/tümceüstü düzeye gidildikçe anlambilimsel

¹⁷ Sıfatlar ile adların çağrışımsal alanı ve öbek yapıların söylem ezgisi görünümünü ortaya koymak amacıyla kullanılan uzman görüş formlarının güvenilirlik katsayıları EK-8, EK-9 ve EK-10’da yer almaktadır.

yordama süreci gittikçe soyutlaşmaktadır. Bu açıdan, sıfatın çağrışımsal anlamı ve eşdizimsel yapılanmanın çağrışımsal anlamı daha dizgesel bir çıkarıma elverişli iken metne kazandırdığı anlam söylem çözümlemesine ihtiyaç duymaktadır. Bu bölümde yukarıda sözü edilen üç alt başlık aracılığıyla ele alınmıştır.

4.2.1. Sıfatların Çağrışımsal Alanına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

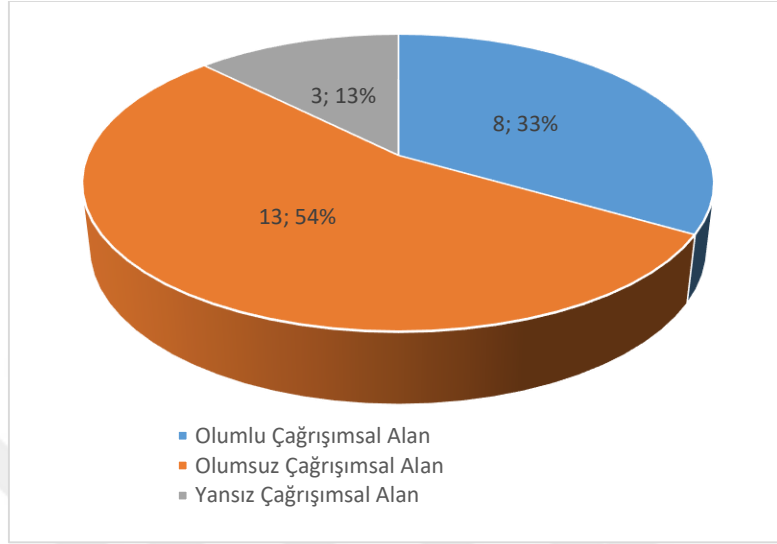
Bu bölümde araştırma kapsamındaki *biçim sıfatları*, *boyut sıfatları*, *dokunsal sıfatlar*, *işitsel sıfatlar*, *renk sıfatları* ve *tat sıfatlarının* çağrışımsal alanları uzman görüşleri doğrultusunda betimlenmiştir. Tablo 111’de uzman görüş formları doğrultusunda ortaya konan sıfatların çağrışımsal alanları yer almaktadır.

Tablo 111: Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümleri

ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	BİÇİM	BOYUT	DOKUNSAL	İŞİTSEL	RENK	TAT
OLUMLU ÇA	-	yüksek uzun	serin	sakin sessiz	beyaz ak	tatlı
OLUMSUZ ÇA	eğri yamuk	alçak kısa	soğuk sıcak	gürültülü sesli	siyah kara	acı ekşi tuzlu
YANSIZ ÇA	yuvarlak düz	-	ılık	-	-	-

Tablo 111 incelendiğinde, boyut sıfatlarından *yüksek* ve *uzun*, renk sıfatlarından *beyaz* ve *ak*, tat sıfatlarından *tatlı*, işitsel sıfatlardan *sakin* ve *sessiz*, dokunsal sıfatlardan *serin* sıfatının olumlu çağrışımsal anlama sahip olduğu görülmektedir. Olumsuz çağrışımsal anlama sahip sıfatlar ise boyut sıfatlarından *alçak* ve *kısa*, biçim sıfatlarından *eğri* ve *yamuk*, renk sıfatlarından *siyah* ve *kara*, tat sıfatlarından *acı*, *ekşi*, *tuzlu*; işitsel sıfatlardan *gürültülü*, *sesli* ve dokunsal sıfatlardan *soğuk*, *sıcak* sıfatlarıdır. Ayrıca uzmanlar biçim

sıfatlarından *yuvarlak* ve *düz*, dokunsal sıfatlardan *ılık* sıfatının yansız çağrışımsal alana sahip olduklarını belirtmişlerdir. Sıfatların niceliksel dağılımı aşağıdaki gibidir:

Grafik 1: Sıfatların Çağrışımsal Alan Dağılımları

Tablo 112: Sıfatların Çağrışımsal Alan Dağılımları

ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	f	%
Olumlu Çağrışımsal Alan	8	33
Olumsuz Çağrışımsal Alan	13	54
Yansız Çağrışımsal Alan	3	13
TOPLAM	24	100

Grafik 1 ve Tablo 112 incelendiğinde araştırma kapsamındaki sıfatların %54'ünün olumsuz, %33'ünün olumlu ve %13'ünün yansız çağrışımsal alana sahip olduğu görülmektedir. Bu açıdan, araştırma konusu sıfatlar bağlamdan ayrı bir biçimde ele alındığında büyük bir bölümünün *olumsuz çağrışımsal alan* içeriğine sahip olduğu görülmektedir.

Öte yandan, yalnızca çekirdek sözcüklerin çağrışımsal alanlarının ortaya konmasının olumlu, olumsuz vb. söylem ezgisi görünümünü yaratan dinamikleri belirlemek için yeterli bir ölçüt olmadığı düşünülmektedir. Aynı zamanda eşdizimsel sözcüğün de bağlama olumlu, olumsuz, yansız ya da farklı bir tutumsal değer kazandırması söz konusudur. Bir sonraki bölümde, sıfatlarla eşdizimsellik gösteren adların çağrışım alanları ve sıfatların öbek yapı görünümünün söylem ezgisi görünümü araştırılmıştır.

Sıfatların Çağrışımsal Alanına İlişkin Yorumlar

Uzman görüş formlarından elde edilen bulgular doğrultusunda inceleme konusu sıfatların büyük bir bölümünün (%54) olumsuz çağrışımsal alana sahip olduğu gözlemlenmektedir. Sıfatların %33'ü olumlu ve %13'ü ise yansız çağrışımsal alana sahiptir. Olumlu çağrışımsal alana sahip sıfatlar anlambilimsel açıdan kendi içlerinde karşılaştırıldığında bir kısmının yakınanlamlılık ilişkisi içerisinde olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamındaki sıfatlardan “yüksek/uzun, beyaz/ak, sakin/sessiz” sıfatları söz konusu anlamsal bağıntıyı karşılamaktadır. Bu bağlamda, sıfatların olumlu çağrışım alanı yaratma koşullarına bakıldığında boyut sıfatları bağlamında olumlu uç değere sahip olma, renk bağlamında renk skalasının en açık ucunda olma, işitsellik bağlamında rahatsız edici düzeyde sese sahip olmama, ses çıkarmama gibi koşullar gerektirmektedir.

Olumsuz çağrışımsal alana ilişkin sıfatlar karşılaştırıldığında bir bölümünün derecelendirilebilir bir karşıtlık sergilediği görülmektedir. Söz konusu karşıtlık düzeyi, iki uç değer arasına farklı parametreler yerleştirilebilmesiyle açıklanabilmektedir. Araştırma kapsamındaki sıfatlardan olumsuz çağrışımsal alana sahip “soğuk/sıcak” sıfat çifti derecelendirilebilir karşıtlığa örnek olarak gösterilebilir. Bu kapsamda uzmanların dokunsal anlam alanında uç değerlere sahip olan niteliklere olumsuz bir anlam atfettiği çıkarımı yapılabilir. Sıfatların bir kısmı da kendi içerisinde bağdaşmaz karşıtlık ilişkisi

sergilemektedir. Araştırma kapsamındaki “acı/ekşi/tuzlu” sıfat grubu buna örnek olarak gösterilebilir. Son olarak, olumsuz çağrışımsal alana sahip sıfatların büyük bir bölümünün de yakın anlamlılık ilişkisine sahip olduğu görülmektedir. Ortak anlamsal uzanımları paylaşması bağlamında “alçak/kısa, eğri/yamuk, siyah/kara, gürültülü/sesli” gibi içlemsel özellik açısından olumsuz gönderime sıfatlar bunlara örnektir. Bu bağlamda, olumsuz çağrışım alan yaratma açısından üç farklı anlambilimsel koşulla karşılaşılmıştır: İlk olarak dokunsal sıfatlarda uç değerlere sahip olma, ikinci olarak ortak bir olumlu içlemin karşısında olma düzeyinde tat sıfatlarında, son olarak da bir değer karşıtlığı bağlamında olumsuzluk görünümüleri olumsuzluk koşulları sağlamaktadır.

Yansız çağrışımsal alana sahip sıfatlara bakıldığında ise “yuvarlak ve düz” sıfatları uyumsuz karşıtlık kurmakta olduğu görülmektedir. Ayrıca ısı bağlamında derecelendirilebilirliğin orta düzeyinde olan “ılık” sıfatı da yansız olarak nitelendirilmiştir.

Yukarıda sözü edilen olumlu, olumsuz, yansız çağrışım alanı yaratma koşullarını yorumlama sürecinde bilişsel anlambilim de önemli yorum alanlarına izin vermektedir. Dil kullanıcısının tutumu üzerine çözümlenmeler yapma sürecinde söz konusu alanın çalışma prensipleri işlevsel bir biçimde kullanılabilir. Bir sonraki bölümde sıfatların eşdizimlilik gösterdiği adların çağrışımsal alanlarına ve öbek yapı görünümünün söylem ezgisi oluşturma koşullarına yer verilmiştir.

4.2.2. Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde araştırma kapsamındaki *biçim sıfatları*, *boyut sıfatları*, *dokunsal sıfatlar*, *işitsel sıfatlar*, *renk sıfatları* ve *tat sıfatlarının* adlarla birlikte oluşturduğu öbek yapıların söylem ezgisi görünümüleri uzman görüşleri doğrultusunda betimlenmiştir.

4.2.2.1. Biçim Sıfatlarının Öbek Yapı Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.2.1.1. Düz Sıfatının Öbek Yapı Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Tablo 113'te *düz* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları aracılığıyla ortaya konan çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 113: “düz” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	cadde, çizgi, doğrultu, hat, köprü, sokak, şekil, yol.	8	42
TANIM-II	YÇA	alan, arazi, dam, duvar, ova, yer.	6	32
TANIM-III	YÇA	saç.	1	5
TANIM-IV	YÇA	tahta, yer, zemin.	3	16
TANIM-V	YÇA	ayakkabı.	1	5
TOPLAM			19	100

Tablo incelendiğinde *düz* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 19 farklı ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında bütün tanım düzeylerinde yansız bir çağrışım içeriğine sahip olduğu söylenebilir. Bu kapsamda, yansız bir çağrışımsal alana sahip olan *düz* sıfatının yine kendi gibi yansız çağrışımsal alana sahip adlarla öbek yapı oluşturduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu

eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümlerinin uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 114: “düz” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	düz cadde, düz çizgi, düz doğrultu, düz hat, düz köprü, düz sokak, düz şekil, düz yol.	YSÖ	8	42
TANIM-II	düz alan, düz arazi, düz dam, düz duvar, düz ova, düz yer.	YSÖ	6	32
TANIM-III	düz saç.	YSÖ	1	5
TANIM-IV	düz tahta, düz yer, düz zemin.	YSÖ	3	16
TANIM-V	düz ayakkabı.	YSÖ	1	5
TOPLAM			19	100

Tablo incelendiğinde uzmanların *düz* sıfatının öbek yapı görünümlerini bütün tanım içeriklerinde yansız söylem ezgisini kodladıkları görülmektedir.

4.2.2.1.2. Eğri Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 115’te *eğri* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüşleri doğrultusunda ortaya konan çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 115: “eğri” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	değnek, direk, kemik, oturma.	4	80
TANIM-II	YÇA	kılıç.	1	20
TOPLAM			5	100

Tablo incelendiğinde *eğri* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 5 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında bütün tanım düzeylerinde yansız bir çağrışım içeriğine sahip olduğu söylenebilir. Olumsuz bir çağrışımsal alana sahip olan eğri sıfatının yansız çağrışımsal alana sahip adlarla öbek

yapılar oluşturduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümlerinin uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 116: “eğri” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	eğri değnek, eğri direk, eğri oturma.	YSE	3	80
	eğri kemik.	(-) SE	1	
TANIM-II	eğri kılıç.	(+) SE	1	20
TOPLAM			5	100

Tablo incelendiğinde *eğri* sıfatına ilişkin Tanım-I’de yansız ve olumsuz, Tanım-II’de olumlu görünümlerinin olumlu söylem ezgisi kurulabildiği gözlemlenmektedir.

4.2.2.1.3. Yamuk Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 117’de *yamuk* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 117: “yamuk” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	ağız, kafa.	2	100
TOPLAM			2	100

Tablo incelendiğinde *yamuk* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren 2 farklı ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında tüm adların yansız bir çağrışım içeriğine sahip olduğu söylenebilir. Olumsuz çağrışımsal değere sahip bir sıfat olarak kodlanan *yamuk* sıfatının dizgelerde yansız çağrışımsal değere sahip adları seçtiği

görülmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümüleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 118: “yamuk” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	yamuk ağız, yamuk kafa.	(-) SE	2	100
TOPLAM			2	100

Tablo incelendiğinde *yamuk* sıfatının öbek yapı görünümünün olumsuz söylem ezgisine sahip olduğu görülmektedir.

4.2.2.1.4. Yuvarlak Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 119’da *yuvarlak* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüşleri doğrultusunda ortaya konan çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 119: “yuvarlak” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	ağız, ayna, bez, boru, burun, cam, çember, çene, çerçeve, çıkıntı, delik, diz, düğme, elips, göğüs, göz, gözbebeği, gözlük, hat, kafa, kalça, kapak, masa, nesne, omuz, surat, sünger, şekil, tahta, teker, teneke, tepsi, uç, yatak, yüz.	35	92
TANIM-II	YÇA	cevap, ifade, soru.	3	8
TOPLAM			38	100

Tablo incelendiğinde *yuvarlak* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 38 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında bütün tanım düzeylerinde yansız bir çağrışım içeriğine sahip olduğu söylenebilir. Bu kapsamda, yansız bir çağrışımsal alana sahip olan yuvarlak sıfatının yine kendi gibi yansız

çağrışımsal alana sahip adlarla öbek yapı oluşturduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümüleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 120: “yuvarlak” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	yuvarlak göğüs, yuvarlak kalça.	(+) SE	2	5
	yuvarlak ağız, yuvarlak ayna, yuvarlak bez, yuvarlak boru, yuvarlak burun, yuvarlak cam, yuvarlak çember, yuvarlak çene, yuvarlak çerçeve, yuvarlak çıkıntı, yuvarlak delik, yuvarlak diz, yuvarlak düğme, yuvarlak elips, yuvarlak göz, yuvarlak gözbebeği, yuvarlak gözlük, yuvarlak hat, yuvarlak kafa, yuvarlak kapak, yuvarlak masa, yuvarlak nesne, yuvarlak omuz, yuvarlak surat, yuvarlak sünger, yuvarlak şekil, yuvarlak tahta, yuvarlak teker, yuvarlak teneke, yuvarlak tepsi, yuvarlak uç, yuvarlak yatak, yuvarlak yüz.	YSE	33	87
TANIM-II	yuvarlak cevap, yuvarlak ifade, yuvarlak soru.	(-) SE	3	8
TOPLAM			38	100

Tablo incelendiğinde *yuvarlak* sıfatının Tanım-II kapsamındaki öbek yapı görünümünün olumsuz, Tanım-I kapsamındaki öbek yapı görünümünün olumlu ve yansız söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Biçim Sıfatlarının Söylem Ezgisi Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Yansız bir çağrışımsal alana sahip *düz* sıfatı ile eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde, tamamının yansız çağrışımsal alana sahip olduğu söylenebilir. Öbek yapı görünümüne bakıldığında, tüm anlam düzeylerinde yansız söylem ezgisi kurulduğu görülmektedir. Bu açıdan, sıfatın kendi gibi yansız çağrışıma sahip adları seçtiği ve bu adlarla birlikte yansız öbekler oluşturduğu söylenebilir.

Tablo 121: “düz” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
DÜZ (yansız)	yansız	yansız
	<i>cadde, arazi, saç, ayakkabı...</i>	<i>düz cadde, düz arazi, düz saç, düz ayakkabı...</i>

Olumsuz bir çağrışım alanına sahip eğri sıfatı ile eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde tamamının yansız çağrışımsal alana sahip olduğu görülmektedir. Öbek yapı düzeyinde ise örneklerin yansız ve olumlu söylem ezgisine sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 122: “eğri” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
EĞRİ (olumsuz)	yansız	yansız
	<i>değnek, direk, oturma...</i>	<i>eğri değnek, eğri direk, eğri kılıç, eğri oturma...</i>
	yansız	olumlu
	<i>kılıç.</i>	<i>eğri kılıç</i>

Olumsuz çağrışım alanına sahip *yamuk* sıfatı incelendiğinde, dizge oluşturma bağlamında yansız çağrışımsal alandaki adları seçerek olumsuz söylem ezgisi oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 123: “yamuk” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
YAMUK	yansız	olumsuz
(olumsuz)	<i>ağız, kafa.</i>	<i>yamuk ağız, yamuk kafa.</i>

Yansız çağrışımsal alana sahip *yuvarlak* sıfatının tercih ettiği eşdizimsel ögeler incelendiğinde, tüm anlam düzeylerinde yansız çağrışıma sahip adları seçtiği, bu adlarla olumlu, olumsuz ve yansız söylem ezgisi görünümüleri yarattığı görülmektedir.

Tablo 124: “yuvarlak” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
YUVARLAK (yansız)	yansız	olumlu
	<i>göğüs, kalça.</i>	<i>yuvarlak göğüs, yuvarlak kalça.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>cevap, ifade, soru.</i>	<i>yuvarlak cevap, yuvarlak ifade, yuvarlak soru.</i>
	yansız	yansız
	<i>ağız, gözlük, şekil, teker...</i>	<i>yuvarlak ağız, yuvarlak gözlük, yuvarlak şekil, yuvarlak teker...</i>

Boyut Sıfatlarının Söylem Ezgisi Görünümlerine İlişkin Bulguların Yorumlanması

Olumlu çağrışımsal alana sahip yüksek sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışım alanlarına sahip adlarla karşılaşılmaktadır. Öbek yapı görünümüleri incelendiğinde olumlu çağrışım alanına sahip

adlarla olumlu söylem ezgisi; olumsuz çağrışımsal alanına sahip adlarla olumlu ve olumsuz söylem ezgisi; yansız söylem ezgisine sahip adlarla olumlu, olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 125: “yüksek” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
YÜKSEK (olumlu)	olumlu	olumlu
	<i>başarı, deha, değer, verim...</i>	<i>yüksek başarı, yüksek deha, yüksek değer, yüksek verim...</i>
	olumsuz	olumlu
	<i>sosyete.</i>	Yüksek sosyete.
	olumsuz	olumsuz
	<i>faiz, tazminat.</i>	<i>yüksek faiz, yüksek tazminat.</i>
	yansız	olumlu
	<i>muhit, tabaka.</i>	<i>yüksek muhit, yüksek tabaka.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>desibel, ses, maliyet, doz...</i>	<i>yüksek desibel, yüksek ses, yüksek maliyet, yüksek doz...</i>
	yansız	yansız
<i>ağaç, merdiven, dağ, otel...</i>	<i>yüksek ağaç, yüksek merdiven, yüksek dağ, yüksek otel...</i>	

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *alçak* sıfatıyla dizgeselleşen ögelere bakıldığında olumsuz ve yansız adlarla karşılaşılmaktadır. Öbek yapı görünümleri kontrol edildiğinde olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz, yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 126: “alçak” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
ALÇAK (olumsuz)	olumsuz	olumsuz
	<i>herif, katil.</i>	<i>alçak herif, alçak katil.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>adam, insan, kapıcı...</i>	<i>alçak adam, alçak insan, alçak kapıcı...</i>
	yansız	yansız
	<i>duvar, sehpa, yatak, tepe...</i>	<i>alçak duvar, alçak sehpa, alçak yatak, alçak tepe...</i>

Olumlu çağrışımsal alana sahip *uzun* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlara bakıldığında olumlu, olumsuz ve yansız çağrışım alanlarına sahip adlarla karşılaşmaktadır. Öbek yapı görünümüleri incelendiğinde olumlu çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu, olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz, yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 127: “uzun” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
UZUN (olumlu)	olumlu	olumlu
	<i>dostluk, kahkaha, kariyer, öpücük...</i>	<i>uzun dostluk, uzun kahkaha, uzun kariyer, uzun öpücük...</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>çaresizlik, çığlık, ısrar, küslük...</i>	<i>uzun çaresizlik, uzun çığlık, uzun ısrar, uzun küslük...</i>
	yansız	olumlu
	<i>bacak, boy, kadın, kirpik...</i>	<i>uzun bacak, uzun boy, uzun kadın, uzun kirpik...</i>
	yansız	yansız
	<i>gömlek, halı, mektup, yazı...</i>	<i>uzun gömlek, uzun halı, uzun mektup, uzun yazı...</i>

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *kısa* sıfatıyla dizgesellik gösteren adlar incelendiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışım alanlarına sahip adlarla karşılaşılmaktadır. Olumlu çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu, olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz, yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan sıfatın çağrışımsal alanı da etkili olmakla beraber, öbek yapının çağrışımsal alanını büyük oranda adın çağrışım alanının etkilediği görülmektedir.

Tablo 128: “kısa” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
KISA (olumsuz)	olumlu	olumlu
	<i>mücadele, yakınlaşma, dua.</i>	<i>kısa mücadele, kısa yakınlaşma, kısa dua.</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>çatışma, çılgılık, duraklama, gevezelik...</i>	<i>kısa çatışma, kısa çılgılık, kısa duraklama, kısa gevezelik...</i>
	yansız	olumsuz
	<i>ömür, yaşam, bacak, boy...</i>	<i>kısa ömür, kısa yaşam, kısa bacak, kısa boy...</i>
	yansız	yansız
<i>cevap, gösteri, bitki, çorap...</i>	<i>kısa cevap, kısa gösteri, kısa bitki, kısa çorap...</i>	

4.2.2.2. Boyut Sıfatlarının Eşdizimsel Anlam Görünümlerine İlişkin Bulgular ve

Yorumlar

4.2.2.2.1. Yüksek Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 129’da *yüksek* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 129: “yüksek” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	desibel, müzik, perde, ses, tel, ton, volüm.	7	10
TANIM-II	YÇA	ağaç, apartman, arkalık, başlık, bina, çalı, dal, direk, duvar, giriş, gökdelen, kale, kat, kule, merdiven, ot, ökçe, pencere, tabure, taş, tavan, topuk, viyadük, yapı.	24	33
TANIM-III	(+) ÇA	başarı, deha, değer, kalite, kudret, servet, uygarlık, verim.	8	11
	(-) ÇA	faiz, tazminat.	2	3
	YÇA	aylık, bütçe, doz, dozaj, düşünce, düzey, fiyat, karar, komisyon, maliyet, meblağ, not, olasılık, paha, para, puan, sorumluluk, tiraj, ücret.	20	28
TANIM-IV	YÇA	dağ, doruk, kaya, kesim, nokta, otel, tepe, yer.	8	11
TANIM-V	(-) ÇA	sosyete.	1	1
	YÇA	muhit, tabaka.	2	3
TOPLAM			72	100

Tablo incelendiğinde *yüksek* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 72 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-I, Tanım-II ve Tanım-IV kapsamındaki ögelerin tamamının yansız çağrışım alanı, Tanım-V kapsamındaki ögelerin olumsuz ve yansız çağrışımsal alanları, Tanım-III kapsamındaki ögelerin olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlarına sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 130: “yüksek” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	yüksek desibel, yüksek ses, yüksek volüm.	(-) SE	3	4
	yüksek müzik, yüksek perde, yüksek ton.	YSE	3	4
TANIM-II	yüksek ağaç, yüksek apartman, yüksek arkalık, yüksek başlık, yüksek bina, yüksek çalı, yüksek dal, yüksek direk, yüksek duvar, yüksek giriş, yüksek gökdelen, yüksek kale, yüksek kat, yüksek kule, yüksek merdiven, yüksek ot, yüksek ökçe, yüksek pencere, yüksek tabure, yüksek taş, yüksek tavan, yüksek topuk, yüksek viyadük, yüksek yapı.	YSE	24	33
TANIM-III	yüksek başarı, yüksek deha, yüksek değer, yüksek kalite, yüksek kudret, yüksek servet, yüksek uygarlık, yüksek verim, yüksek aylık, yüksek bütçe, yüksek düşünce, yüksek karar, yüksek not, yüksek olasılık, yüksek para, yüksek puan, yüksek tiraj, yüksek ücret, yüksek düzey.	(+) SE	19	26
	yüksek faiz, yüksek tazminat, yüksek fiyat, yüksek komisyon, yüksek maliyet, yüksek meblağ, yüksek paha, yüksek doz, yüksek dozaj, yüksek sorumluluk, yüksek vergi.	(-) SE	11	15
TANIM-IV	yüksek dağ, yüksek doruk, yüksek kaya, yüksek kesim, yüksek nokta, yüksek otel, yüksek tepe, yüksek yer.	YSE	8	11
TANIM-V	yüksek sosyete, yüksek muhit, yüksek tabaka.	(+) SE	3	4
TOPLAM			72	100

Tablo incelendiğinde *yüksek* sıfatının Tanım-V kapsamındaki öbek yapı görünümünün olumlu, Tanım-II ve Tanım-IV kapsamındaki öbek yapı görünümünün yansız, Tanım-III kapsamındaki öbek yapı görünümünün olumlu ve olumsuz, Tanım-I kapsamındaki öbek yapı görünümünün olumsuz ve yansız, söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.2.2. Alçak Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 131’de *alçak* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 131: “alçak” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	perde, ses, ton.	3	14
TANIM-II	YÇA	çatı, dal, duvar, kanepa, kapı, masa, sedir, sehpa, tabure, tavan, yatak, yer.	12	55
TANIM-III	(-) ÇA	herif, katil.	2	9
	YÇA	adam, insan, kapıcı, Mete.	4	18
TANIM-IV	YÇA	tepe.	1	5
TOPLAM			22	100

Tablo incelendiğinde *alçak* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 22 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-I, Tanım-II ve Tanım-IV kapsamındaki ögelerin yansız, Tanım-III kapsamındaki ögelerin olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümüleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 132: “alçak” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	alçak ses, alçak ton.	(-) SE	2	9
	alçak perde.	YSE	1	5
TANIM-II	alçak çatı, alçak dal, alçak duvar, alçak kanepa, alçak kapı, alçak masa, alçak sedir, alçak sehpa, alçak tabure, alçak tavan, alçak yatak, alçak yer.	YSE	12	55
TANIM-III	alçak herif, alçak katil, alçak adam, alçak insan, alçak kapıcı, alçak Mete.	(-) SE	6	27
TANIM-IV	alçak tepe.	YSE	1	5
TOPLAM			22	100

Tablo incelendiğinde *alçak* sıfatının Tanım-II ve Tanım-IV kapsamındaki öbek yapı görünümlerinin yansız, Tanım-III kapsamındaki öbek yapı görünümlerinin olumsuz, Tanım-I kapsamındaki öbek yapı görünümlerinin olumsuz ve yansız söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.2.3. Uzun Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 133'te *uzun* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 133: “uzun” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	(+) ÇA	dostluk, kahkaha, kariyer, öpücük, sevişme.	5	2
	(-) ÇA	çaresizlik, çılgılık, ısrar, küslük, mahkumluk, münakaşa, nara, sıkıntı, şaşkınlık, şok, tartışma, tereddüt.	12	6
	YÇA	arayış, bekleyiş, an, ara, araştırma, çalışma, dakika, deneyim, diyalog, dönem, düş, eğitim, gece, gençlik, gezi, gezinti, görüşme, gün, ıslık, ilişki, izin, kış, konuşma, koşu, maraton, mevsim, müddet, nefes, nişanlılık, olay, ömür, paydos, prova, rüya, saat, sefer, sene, seremoni, ses, sessizlik, seyahat, sohbet, soluk, sorgulama, söyleşi, süre, süreç, tarih, tatil, tetkik, tören, tur, turne, uçuş, uyku, vade, yaşam, yaz, yıl, yolculuk, yürüyüş, zaman.	62	29
TANIM-II	YÇA	adam, Afrikalı, ağaç, ağızlık, ahır, anten, antre, araba, arkalık, atkı, ayak, ayaklık, bacak, baget, Basri, beden, bıçak, bıyık, bitki, bodrum, boy, boynuz, boyun, cadde, ceket, cübbe, çizme, çocuk, dal, defter, değnek, diş, divan, don, duvar, ekran, el, elbise, eldiven, entari, etek, eteklik, fırça, file, gaga, gecelik, giysi, gömlek, halı, hol, ip, kablo, kadeh, kadın, kafa, kamyış, kanat, kaş, kemer, kıl, kıskaç, kibrit, kirpik, kol, koltuk, koridor, kostüm, kulak, kuyruk, külâh, kürk, masa, maşlah, mendil, merdiven, mızrak, misafir, nehir, öğrenci, önlük, örgü, palto, pardösü, parmak, pencere, saç, sakal,	113	54

		sap, sedir, sehpa, servi, solucan, sopa, surat, şırınga, şiş, tabak, telefon, tırnak, tornavida, tunik, tüfek, tünel, tüy, vücut, yapı, yatak, yele, yen, yokuş, yol, yüz, zincir.		
TANIM-III	(+) ÇA	dua.	1	-
	YÇA	ad, anlatı, biçim, cümle, fıkra, hikaye, isim, liste, masal, mektup, nutuk, öykü, söylev, söz, tirad, tümce, yaşam öyküsü, yazı.	18	9
TOPLAM			211	100

Tablo incelendiğinde *uzun* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 211 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-II kapsamındaki ögelerin yansız, Tanım-III kapsamındaki ögelerin olumlu ve yansız, Tanım-I kapsamındaki ögelerin olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alana sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümlerinin uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 134: “uzun” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	uzun dostluk, uzun kahkaha, uzun kariyer, uzun öpücük, uzun sevişme, uzun araştırma, uzun çalışma, uzun deneyim, uzun düş, uzun gençlik, uzun ilişki, uzun izin, uzun ömür, uzun yaşam.	(+) SE	14	7
	uzun çaresizlik, uzun çığlık, uzun ısrar, uzun küslük, uzun mahkumluk, uzun münakaşa, uzun nara, uzun sıkıntı, uzun şaşkınlık, uzun şok, uzun tartışma, uzun tereddüt, uzun arayış, uzun bekleyiş, uzun saat, uzun sene.	(-) SE	16	8
	uzun an, uzun ara, uzun dakika, uzun diyalog, uzun dönem, uzun eğitim, uzun gece, uzun gezi, uzun gezinti, uzun görüşme, uzun gün, uzun ılık, uzun kış, uzun konuşma, uzun koşu, uzun maraton, uzun mevsim, uzun müddet, uzun nefes, uzun nişanlılık, uzun olay, uzun paydos, uzun prova, uzun rüya, uzun sefer, uzun seremoni, uzun ses, uzun sessizlik, uzun seyahat, uzun sohbet, uzun soluk, uzun sorgulama, uzun söyleşi, uzun süre, uzun süreç, uzun tarih, uzun tatil, uzun tetkik, uzun	YSE	49	23

	tören, uzun tur, uzun turne, uzun uçuş, uzun uyku, uzun vade, uzun yaz, uzun yıl, uzun yolculuk, uzun yürüyüş, uzun zaman.			
TANIM-II	uzun adam, uzun Afrikalı, uzun ağaç, uzun ağızlık, uzun ahır, uzun anten, uzun antre, uzun araba, uzun arkalık, uzun atkı, uzun ayak, uzun ayaklık, uzun baget, uzun Basri, uzun beden, uzun bıçak, uzun bıyık, uzun bitki, uzun bodrum, uzun boynuz, uzun boyun, uzun cadde, uzun ceket, uzun cübbe, uzun çizme, uzun çocuk, uzun dal, uzun defter, uzun değnek, uzun diş, uzun divan, uzun don, uzun duvar, uzun ekran, uzun elbise, uzun eldiven, uzun entari, uzun etek, uzun eteklik, uzun fırça, uzun file, uzun gaga, uzun gecelik, uzun giysi, uzun gömlek, uzun halı, uzun hol, uzun ip, uzun kablo, uzun kadeh, uzun kamaş, uzun kanat, uzun kaş, uzun kemer, uzun kıl, uzun kısaç, uzun kibrit, uzun kol, uzun koltuk, uzun koridor, uzun kostüm, uzun kuyruk, uzun külâh, uzun kürk, uzun masa, uzun maşlah, uzun mendil, uzun merdiven, uzun mızrak, uzun misafir, uzun nehir, uzun öğrenci, uzun önlük, uzun örgü, uzun palto, uzun pardösü, uzun parmak, uzun pencere, uzun saç, uzun sakal, uzun sap, uzun sedir, uzun sehpa, uzun servi, uzun solucan, uzun sopa, uzun şiringa, uzun şiş, uzun tabak, uzun telefon, uzun tırnak, uzun tornavida, uzun tunik, uzun tüfek, uzun tünel, uzun tüy, uzun vücut, uzun yapı, uzun yatak, uzun yele, uzun yen, uzun yokuş, uzun yol, uzun yüz, uzun zincir.	YSE	105	50
	uzun bacak, uzun boy, uzun kadın, uzun kirpik.	(+) SE	4	2
	uzun el, uzun kafa, uzun kulak, uzun surat.	(-) SE	4	2
TANIM-III	uzun dua.	(+) SE	1	-
	uzun ad, uzun anlatı, uzun biçim, uzun cümle, uzun fıkra, uzun hikaye, uzun isim, uzun liste, uzun masal, uzun mektup, uzun nutuk, uzun öykü, uzun söylev, uzun söz, uzun tirad, uzun tümce, uzun yaşam öyküsü, uzun yazı.	YSE	18	4
TOPLAM			211	100

Tablo incelendiğinde *uzun* sıfatının Tanım-I ve Tanım-II kapsamındaki eşdizimsel öğelerinin olumlu, olumsuz ve yansız, Tanım-III kapsamındaki eşdizimsel öğelerinin olumlu ve yansız söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.2.4. Kısa Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 135’te *kısa* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 135: “kısa” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	(+) ÇA	mücadele, yaklaşma.	2	2
	(-) ÇA	çatışma, çılgılık, duraklama, duralama, gevezelik, kararsızlık, suskunluk, şaşkınlık, tartışma, tereddüt.	10	9
	YÇA	açıklama, akort, an, anlatım, ara, aralık, arama, araştırma, bakış, bakışma, bekleme, bekleyiş, buluşma, cevap, devir, dinlenme, diyalog, dönem, fasıl, gezi, gezinti, giriş, görüşme, gösteri, gün, hayal, ilişki, komut, konuşma, mola, muayene, müddet, ömür, pazarlık, saniye, selam, selamlaşma, sessizlik, sohbet, süre, süreç, tremolo, tur, uyku, vade, yarışma, yaşam, yolculuk, yürüyüş, zaman.	50	47
TANIM-II	YÇA	bacak, bayır, bitki, boy, çorap, etek, geçit, gömlek, güzergah, ip, kıl, kol, ot, paça, pantolon, parmak, saç, sakal, sokak, şort, topuk, tüy, yeldirme, yeşillik, yol.	25	23
TANIM-III	(+) ÇA	dua.	1	1
	YÇA	ad, alıntı, bilgi, biyografi, cümle, haber, ileti, isim, masal, mektup, metin, not, özet, satır, soru, soru, söylev, şiir, tanım.	19	18
TOPLAM			107	100

Tablo incelendiğinde *kısa* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 107 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-II kapsamındaki ögelerin yansız, Tanım-III kapsamındaki ögelerin olumlu ve yansız, Tanım-I kapsamındaki ögelerin olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 136: “kısa” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	kısa mücadele, kısa yaklaşma.	(+) SE	2	2
	kısa çığlık, kısa duraklama, kısa duralama, kısa gevezelik, kısa kararsızlık, kısa suskunluk, kısa şaşkınlık, kısa tartışma, kısa tereddüt, kısa ömür, kısa yaşam.	(-) SE	11	10
	kısa açıklama, kısa akort, kısa an, kısa anlatım, kısa ara, kısa aralık, kısa arama, kısa araştırma, kısa bakış, kısa bakışma, kısa bekleme, kısa bekleyiş, kısa buluşma, kısa cevap, kısa devir, kısa dinlenme, kısa diyalog, kısa dönem, kısa fasıl, kısa gezi, kısa gezinti, kısa giriş, kısa görüşme, kısa gösteri, kısa gün, kısa hayal, kısa ilişki, kısa komut, kısa konuşma, kısa mola, kısa muayene, kısa müddet, kısa pazarlık, kısa saniye, kısa selam, kısa selamlaşma, kısa sessizlik, kısa sohbet, kısa süre, kısa süreç, kısa tremolo, kısa tur, kısa uyku, kısa vade, kısa yarışma, kısa yolculuk, kısa yürüyüş, kısa zaman.	YSE	49	46
TANIM-II	kısa bayır, kısa bitki, kısa çorap, kısa etek, kısa geçit, kısa gömlek, kısa güzergah, kısa ip, kısa kıl, kısa kol, kısa ot, kısa paça, kısa pantolon, kısa parmak, kısa saç, kısa sakal, kısa sokak, kısa şort, kısa topuk, kısa tüy, kısa yeldirme, kısa yeşillik, kısa yol.	YSE	1	1
	kısa bacak, kısa boy.	(-) SE	2	2
TANIM-III	kısa ad, kısa alıntı, kısa bilgi, kısa biyografi, kısa cümle, kısa haber, kısa ileti, kısa isim, kısa masal, kısa mektup, kısa metin, kısa not, kısa özet, kısa satır, kısa soru, kısa soru, kısa söylev, kısa şiir, kısa tanım.	YSE	42	39
TOPLAM			107	100

Tablo incelendiğinde *kısa* sıfatının Tanım-III kapsamındaki öbek yapı görünümünün *yansız*, Tanım-II kapsamındaki eşdizimsel öğelerinin *olumsuz ve yansız*, Tanım-I kapsamındaki öbek yapı görünümünün *olumlu, olumsuz ve yansız* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Boyut Sıfatlarının Söylem Ezgisi Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Olumlu çağrışımsal alana sahip yüksek sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışım alanlarına sahip adlarla karşılaşılmaktadır. Öbek yapı görünümleri incelendiğinde olumlu çağrışım alanına sahip adlarla olumlu söylem ezgisi; olumsuz çağrışım alanına sahip adlarla olumlu ve olumsuz söylem ezgisi; yansız söylem ezgisine sahip adlarla olumlu, olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 137: “yüksek” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
YÜKSEK (olumlu)	olumlu	olumlu
	<i>başarı, deha, değer, verim...</i>	<i>yüksek başarı, yüksek deha, yüksek değer, yüksek verim...</i>
	olumsuz	olumlu
	<i>sosyete.</i>	Yüksek sosyete.
	olumsuz	olumsuz
	<i>faiz, tazminat.</i>	<i>yüksek faiz, yüksek tazminat.</i>
	yansız	olumlu
	<i>muhit, tabaka.</i>	<i>yüksek muhit, yüksek tabaka.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>desibel, ses, maliyet, doz...</i>	<i>yüksek desibel, yüksek ses, yüksek maliyet, yüksek doz...</i>
	yansız	yansız
	<i>ağaç, merdiven, dağ, otel...</i>	<i>yüksek ağaç, yüksek merdiven, yüksek dağ, yüksek otel...</i>

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *alçak* sıfatıyla dizgeselleşen ögelere bakıldığında olumsuz ve yansız adlarla karşılaşılmaktadır. Öbek yapı görünümleri kontrol edildiğinde olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz, yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 138: “alçak” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sifat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
ALÇAK (olumsuz)	olumsuz	olumsuz
	<i>herif, katil.</i>	<i>alçak herif, alçak katil.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>adam, insan, kapıcı...</i>	<i>alçak adam, alçak insan, alçak kapıcı...</i>
	yansız	yansız
	<i>duvar, sehpa, yatak, tepe...</i>	<i>alçak duvar, alçak sehpa, alçak yatak, alçak tepe...</i>

Olumlu çağrışımsal alana sahip *uzun* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlara bakıldığında olumlu, olumsuz ve yansız çağrışım alanlarına sahip adlarla karşılaşılmaktadır. Öbek yapı görünümleri incelendiğinde olumlu çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu, olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz, yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 139: “uzun” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
UZUN (olumlu)	olumlu	olumlu
	<i>dostluk, kahkaha, kariyer, öpücük...</i>	<i>uzun dostluk, uzun kahkaha, uzun kariyer, uzun öpücük...</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>çaresizlik, çığlık, ısrar, küslük...</i>	<i>uzun çaresizlik, uzun çığlık, uzun ısrar, uzun küslük...</i>
	yansız	olumlu
	<i>bacak, boy, kadın, kirpik...</i>	<i>uzun bacak, uzun boy, uzun kadın, uzun kirpik...</i>
	yansız	yansız
	<i>gömlek, halı, mektup, yazı...</i>	<i>uzun gömlek, uzun halı, uzun mektup, uzun yazı...</i>

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *kısa* sıfatıyla dizgesellik gösteren adlar incelendiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışım alanlarına sahip adlarla karşılaşılmaktadır. Olumlu çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu, olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz, yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan sıfatın çağrışımsal alanı da etkili olmakla beraber, öbek yapının çağrışımsal alanını büyük oranda adın çağrışım alanının etkilediği görülmektedir.

Tablo 140: “kısa” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
KISA (olumsuz)	olumlu	olumlu
	<i>mücadele, yakınlaşma, dua.</i>	<i>kısa mücadele, kısa yakınlaşma, kısa dua.</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>çatışma, çılgılık, duraklama, gevezelik...</i>	<i>kısa çatışma, kısa çılgılık, kısa duraklama, kısa gevezelik...</i>
	yansız	olumsuz
	<i>ömür, yaşam, bacak, boy...</i>	<i>kısa ömür, kısa yaşam, kısa bacak, kısa boy...</i>
	yansız	yansız
<i>cevap, gösteri, bitki, çorap...</i>	<i>kısa cevap, kısa gösteri, kısa bitki, kısa çorap...</i>	

4.2.2.3. Dokunsal Sıfatların Eşdizimsel Anlam Görünümlerine İlişkin Bulgular ve

Yorumlar

4.3.2.3.1. Soğuk Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 141’de *soğuk* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 141: “soğuk” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	(-) ÇA	tipi.	1	1
	YÇA	akşam, banyo, çöl, ev, gece, gün, güneş, hava, iklim, kış, koridor, kulübe, mevsim, oda, rüzgar, saat, sabah, salon, sokak, tuvalet, yer.	21	30
TANIM-II	YÇA	bira, çorba, su, süt, şerbet.	5	7
TANIM-III	(+) ÇA	gülümseme, gülümseyiş, tebessüm, tebrik.	4	6
	YÇA	alışveriş, bakış, cevap, çehre, göz, karşılama, konuşma, selam, ses, surat, tavır, ton, yüz.	13	18
TANIM-IV	YÇA	alet, beton, bez, cam, dalga, demir, deniz, kaldırım, kaya, nehir, pınar, süngü, şiş, şişe, taş, tokmak, zemin.	17	24
TANIM-V	(+) ÇA	espri, şaka, zevk.	3	4
	(-) ÇA	boşluk, ihtiras, ölüm, yalnızlık.	4	6
	YÇA	gerçek, imge, rüya.	3	4
TOPLAM			71	100

Tablo incelendiğinde *soğuk* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 71 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-II ve Tanım-IV kapsamındaki ögelerin yansız, Tanım-I kapsamındaki ögelerin olumsuz ve yansız, Tanım-III kapsamındaki ögelerin olumlu ve yansız, Tanım-V kapsamındaki ögelerin olumlu, olumsuz, yansız çağrışımsal alanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümüleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 142: “soğuk” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	soğuk tipi, soğuk akşam, soğuk banyo, soğuk çöl, soğuk ev, soğuk gece, soğuk gün, soğuk güneş, soğuk hava, soğuk iklim, soğuk kış, soğuk koridor, soğuk kulübe, soğuk mevsim, soğuk oda, soğuk rüzgar, soğuk saat, soğuk sabah, soğuk salon, soğuk sokak, soğuk tuvalet, soğuk yer.	(-) SE	22	31
TANIM-II	soğuk çorba.	(-) SE	1	1
	soğuk süt.	YSE	1	1
	soğuk bira, soğuk su, soğuk şerbet.	(+) SE	3	4
TANIM-III	soğuk gülümseme, soğuk gülümseyiş, soğuk tebessüm, soğuk tebrik, soğuk alışveriş, soğuk bakış, soğuk cevap, soğuk çehre, soğuk göz, soğuk karşılama, soğuk konuşma, soğuk selam, soğuk ses, soğuk surat, soğuk tavır, soğuk ton, soğuk yüz.	(-) SE	17	24
TANIM-IV	soğuk alet, soğuk beton, soğuk bez, soğuk cam, soğuk dalga, soğuk demir, soğuk deniz, soğuk kaldırım, soğuk kaya, soğuk nehir, soğuk pınar, soğuk süngü, soğuk şiş, soğuk şişe, soğuk taş, soğuk tokmak, soğuk zemin.	YSE	17	24
TANIM-V	soğuk espri, soğuk şaka, soğuk zevk, soğuk boşluk, soğuk ihtiras, soğuk ölüm, soğuk yalnızlık, soğuk gerçek, soğuk imge, soğuk rüya.	(-) SE	10	14
TOPLAM			71	100

Tablo incelendiğinde *soğuk* sıfatının Tanım-I, Tanım-III ve Tanım-V kapsamındaki öbek yapı görünümününün *olumsuz*, Tanım-IV kapsamındaki öbek yapı görünümününün *yansız*, Tanım-II kapsamındaki eşdizimsel öğelerin *olumlu*, *olumsuz*, *yansız* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.3.2. Serin Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 143’de *serin* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 143: “serin” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	ay, bahçe, dükkan, gece, gölge, gün, hava, ikindi, rüzgar, sabah, sokak, sonbahar, vakit, yayla, yer.	15	71
TANIM-II	YÇA	damla, damlacık, deniz, ırmak, su, şarap.	6	29
TOPLAM			21	100

Tablo incelendiğinde *serin* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 21 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-I ve Tanım-II kapsamındaki ögelerin yansız çağrışımsal alanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümüleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 144: “serin” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	serin ay, serin bahçe, serin dükkan, serin gece, serin gölge, serin gün, serin hava, serin ikindi, serin rüzgar, serin sabah, serin sokak, serin sonbahar, serin vakit, serin yayla, serin yer.	(+) SE	15	71
TANIM-II	serin damla, serin damlacık, serin deniz, serin ırmak, serin su, serin şarap.	(+) SE	6	29
TOPLAM			21	100

Tablo incelendiğinde *serin* sıfatının Tanım-I ve Tanım-II kapsamındaki eşdizimsel ögelerinin tamamının *olumlu* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.3.3. Ilık Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 145’te *ılık* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 145: “ılık” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	(+) ÇA	meltem.	1	4
	YÇA	akşam, esinti, gece, gün, güneş, hava, nem, nemlilik, rüzgar, sıcaklık.	10	42
TANIM-II	YÇA	çorba, damla, sıvı, su, süt, tükürük, yağmur, yaş.	8	33
	(-) ÇA	kan.	1	4
TANIM-III	(+) ÇA	dinginlik.	1	4
	(-) ÇA	son.	1	4
	YÇA	anı, duygu.	2	8
TOPLAM			24	100

Tablo incelendiğinde *ılık* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 24 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-I kapsamındaki ögelerin olumlu ve yansız, Tanım-II kapsamındaki ögelerin olumsuz ve yansız, Tanım-III kapsamındaki ögelerin olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümüleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 146: “ılık” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	ılık meltem, ılık akşam, ılık esinti, ılık gece, ılık gün, ılık güneş, ılık hava, ılık nem, ılık nemlilik, ılık rüzgar, ılık sıcaklık.	(+) SE	11	46
TANIM-II	ılık çorba, ılık damla, ılık sıvı, ılık su, ılık süt, ılık yağmur, ılık yaş.	(+) SE	7	29
	ılık tükürük, ılık kan.	YSE	2	8
TANIM-III	ılık dinginlik, ılık son, ılık anı, ılık duygu.	(+) SE	4	17
TOPLAM			24	100

Tablo incelendiğinde *ılık* sıfatının Tanım-I ve Tanım-III kapsamındaki eşdizimsel ögelerin *olumlu*, Tanım-II kapsamındaki eşdizimsel ögelerin *olumlu* ve *yansız* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.3.4. Sıcak Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 147’de *sıcak* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 147: “sıcak” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	(-) ÇA	kan, gözyaşı.	2	2
	YÇA	aş, çay, çiş, çorba, deniz, ekmek, gazoz, ıhlamur, kahve, lapa, pide, simit, su, süt, şarap, yemek.	16	18
TANIM-II	(+) ÇA	buse, dostluk, gülümseme, gülümseyiş, gülüş, huzur, içtenlik, ilgi, mutluluk, öpücük, samimiyet, şaka, tebessüm, yakınlık, yuva.	15	16
	YÇA	adam, atmosfer, bakış, cevap, diyalog, düş, duygu, ev, ilişki, karşılama, kız, merhaba, muhabbet, ortam, selam, ses, sohbet, ton.	18	20
TANIM-III	YÇA	akşam, balkon, banyo, doğa, fırtına, gece, gün, güneş, hava, ışın, iklim, kumsal, mağara, memleket, oda, rüzgar, salon, sınıf, ülke, yaz, yer.	21	23
TANIM-IV	YÇA	alın, bardak, beden, çaydanlık, deri, fırın, kase, petek, sakal, soba, şakak, taş, tencere, toprak, vücut, kum, yatak, yorgan, ten.	19	21
TOPLAM			91	100

Tablo incelendiğinde *sıcak* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 91 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-III ve Tanım-IV kapsamındaki ögelerin yansız, Tanım-I kapsamındaki ögelerin olumsuz ve yansız, Tanım-II kapsamındaki ögelerin olumlu ve yansız çağrışımsal alanlara sahip olduğu

gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 148: “sıcak” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	sıcak aş. sıcak ekmek, sıcak simit.	(+) SE	1	1
	sıcak kan, sıcak gözyaşı.	(-) SE	2	2
	sıcak çay, sıcak çiş, sıcak deniz, sıcak gazoz, sıcak ıhlamur, sıcak çorba, sıcak kahve, sıcak lapa, sıcak pide, sıcak su, sıcak süt, sıcak şarap, sıcak yemek.	YSE	15	16
TANIM-II	sıcak buse, sıcak dostluk, sıcak gülümseme, sıcak gülümseyiş, sıcak gülüş, sıcak huzur, sıcak içtenlik, sıcak ilgi, sıcak mutluluk, sıcak öpücük, sıcak samimiyet, sıcak şaka, sıcak tebessüm, sıcak yakınlık, sıcak yuva, sıcak adam, sıcak atmosfer, sıcak bakış, sıcak cevap, sıcak diyalog, sıcak düş, sıcak duygu, sıcak ev, sıcak ilişki, sıcak karşılama, sıcak kız, sıcak merhaba, sıcak muhabbet, sıcak ortam, sıcak selam, sıcak ses, sıcak sohbet, sıcak ton.	(+) SE	33	35
TANIM-III	sıcak akşam, sıcak balkon, sıcak banyo, sıcak doğa, sıcak fırtına, sıcak gece, sıcak gün, sıcak güneş, sıcak hava, sıcak ışın, sıcak iklim, sıcak kumsal, sıcak mağara, sıcak memleket, sıcak oda, sıcak rüzgar, sıcak salon, sıcak sınıf, sıcak yaz, sıcak yer.	(-) SE	20	21
	sıcak ülke.	YSE	1	1
TANIM-IV	sıcak beden, sıcak ten, sıcak vücut, sıcak yatak, sıcak yorgan.	(+) SE	5	5
	sıcak alın, sıcak bardak, sıcak çaydanlık, sıcak deri, sıcak fırın, sıcak kase, sıcak petek, sıcak sakal, sıcak soba, sıcak şakak, sıcak taş, sıcak tencere, sıcak toprak, sıcak kum.	YSE	17	18
TOPLAM			94	100

Tablo incelendiğinde *sıcak* sıfatının Tanım-II kapsamındaki eşdizimsel ögelerinin olumlu, Tanım-III kapsamındaki eşdizimsel ögelerinin olumsuz ve yansız söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Dokunsal Sıfatların Söylem Ezgisi Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *soğuk* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumlu çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz; olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz; yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu, olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan adın çağrışımsal alanı da etkili olmakla beraber, öbek yapının çağrışımsal alanını büyük oranda sıfatın çağrışım alanının etkilediği görülmektedir.

Tablo 149: “soğuk” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
SOĞUK (olumsuz)	olumlu	olumsuz
	<i>gülümseme, gülümseyiş, tebessüm, tebrik.</i>	<i>soğuk gülümseme, soğuk gülümseyiş, soğuk tebessüm, soğuk tebrik.</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>tipi, boşluk, ihtiras, ölüm...</i>	<i>soğuk tipi, soğuk boşluk, soğuk ihtiras, soğuk ölüm...</i>
	yansız	olumlu
	<i>bira, su, şerbet...</i>	<i>soğuk bira, soğuk su, soğuk şerbet...</i>
	yansız	olumsuz
	<i>gün, güneş, koridor, saat...</i>	<i>soğuk gün, soğuk güneş, soğuk koridor, soğuk saat...</i>
	yansız	yansız
<i>süt, beton, bez, cam...</i>	<i>soğuk süt, soğuk beton, soğuk bez, soğuk cam...</i>	

Olumlu çağrışımsal alana sahip *serin* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde tamamının yansız çağrışımsal alana sahip olduğu söylenebilir. Öbek yapı görünümüne bakıldığında yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 150: “serin” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
SERİN (olumlu)	yansız	olumlu
	<i>bahçe, dükkan, deniz, ırmak...</i>	<i>serin bahçe, serin dükkan, serin deniz, serin ırmak...</i>

Yansız çağrışımsal alana sahip *ılık* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren ögeler incelendiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlara sahip adlarla karşılaşılmaktadır. Öbek yapı görünümüleri incelendiğinde olumlu çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu söylem ezgisi, olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu ve yansız, yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 151: “ılık” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
ILIK (yansız)	olumlu	olumlu
	<i>meltem.</i>	<i>ılık meltem.</i>
	olumsuz	olumlu
	<i>son.</i>	<i>ılık son.</i>
	olumsuz	yansız
	<i>kan.</i>	<i>ılık kan.</i>
	yansız	olumlu
	<i>akşam, esinti, süt, yağmur...</i>	<i>ılık akşam, ılık esinti, ılık süt, ılık yağmur...</i>
	yansız	yansız
	<i>tükrük.</i>	<i>ılık tükrük.</i>

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *sıcak* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlara sahip adlarla karşılaşılmaktadır. Öbek yapı görünümüne bakıldığında olumlu çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu; olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz; yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu, olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan öbek yapının çağrışımsal alanını hem sıfatın hem adın etkilediği görülmektedir.

Tablo 152: “sıcak” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
SICAK (olumsuz)	olumlu	olumlu
	<i>buse, dostluk, gülümseme, huzur...</i>	<i>sıcak buse, sıcak dostluk, sıcak gülümseme, sıcak huzur...</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>gözyaşı.</i>	<i>sıcak gözyaşı.</i>
	yansız	olumlu
	<i>düş, ev, karşılama, merhaba...</i>	<i>sıcak düş, sıcak ev, sıcak karşılama, sıcak merhaba...</i>
	yansız	olumsuz
	<i>kan.</i>	<i>sıcak kan.</i>
	yansız	yansız
	<i>çay, deniz, kahve, pide...</i>	<i>sıcak çay, sıcak deniz, sıcak kahve, sıcak pide...</i>

4.2.2.4. İşitsel Sıfatların Eşdizimsel Anlam Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.2.4.1. Sessiz Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 153’de *sessiz* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 153: “sessiz” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	(+) ÇA	anlaşma, dayanışma, gurur, gülüş, kabulleniş, kahkaha, sevinç, sevişme, uzlaşma.	9	17
	(-) ÇA	çılgılık, dedikodu, hıçkırık, intikam, isyan, itiraz, itiş kakış, kovalamaca, merak, protesto, şaşkınlık, telaş, uyarı.	13	24
	YÇA	adım, bakış, bekleyiş, konuşma, merhabalaşma.	5	9
TANIM-II	YÇA	ada, an, bina, dakika, ev, gece, kasaba, kent, köşe, oda, park, saniye, sokak, vakit.	14	26
TANIM-III	(+) ÇA	dost.	1	2
	YÇA	adam, anne, arkadaş, çocuk, çoğunluk, delikanlı, erkek, insan, kadın, koca, misafir, tip.	12	22
TOPLAM			54	100

Tablo incelendiğinde *sessiz* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 54 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-II kapsamındaki ögelerin yansız, Tanım-III kapsamındaki ögelerin olumlu ve yansız, Tanım-I kapsamındaki ögelerin olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 154: “sessiz” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	sessiz anlaşma, sessiz dayanışma, sessiz gurur, sessiz gülüş, sessiz kahkaha, sessiz sevinç, sessiz sevişme, sessiz uzlaşma.	(+) SE	8	15
	sessiz çığlık, sessiz dedikodu, sessiz hıçkırık, sessiz intikam, sessiz isyan, sessiz itiraz, sessiz itiş kakış, sessiz kovalamaca, sessiz merak, sessiz protesto, sessiz şaşkınlık, sessiz telaş, sessiz uyarı, sessiz kabulleniş.	(-) SE	14	26
	sessiz adım, sessiz bakış, sessiz bekleyiş, sessiz konuşma, sessiz merhabalaşma.	YSE	5	9
TANIM-II	sessiz ada, sessiz an, sessiz bina, sessiz dakika, sessiz ev, sessiz gece, sessiz kasaba, sessiz kent, sessiz köşe, sessiz oda, sessiz park, sessiz saniye, sessiz sokak, sessiz vakit.	(+) SE	14	26
TANIM-III	sessiz dost, sessiz adam, sessiz anne, sessiz arkadaş, sessiz çocuk, sessiz çoğunluk, sessiz delikanlı, sessiz erkek, sessiz insan, sessiz kadın, sessiz koca, sessiz misafir, sessiz tip.	(+) SE	13	24
TANIM			54	100

Tablo incelendiğinde *sessiz* sıfatının Tanım-II ve Tanım-III kapsamındaki öbek yapı görünümününün *yansız*, Tanım-I kapsamındaki öbek yapı görünümününün *olumlu*, *olumsuz* ve *yansız* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.4.2. Gürültülü Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 155’te *gürültülü* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 155: “gürültülü” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	(+) ÇA	kahkaha.	1	5
	(-) ÇA	homurtu, tapırtı, tartışma.	3	15
	YÇA	biçim, davranış, müzik, oyun, rock, ses, sohbet, soluma, şekil.	9	45
TANIM-II	YÇA	akşam, cadde, gün, kahve, köşe, sokak, şehir.	7	35
TOPLAM			20	100

Tablo incelendiğinde *gürültülü* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 20 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-II kapsamındaki ögelerin yansız, Tanım-I kapsamındaki ögelerin olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 156: “gürültülü” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	gürültülü kahkaha, gürültülü homurtu, gürültülü tapırtı, gürültülü tartışma, gürültülü biçim, gürültülü davranış, gürültülü müzik, gürültülü oyun, gürültülü rock, gürültülü ses, gürültülü sohbet, gürültülü soluma, gürültülü şekil.	(-) SE	13	65
TANIM-II	gürültülü akşam, gürültülü cadde, gürültülü gün, gürültülü kahve, gürültülü köşe, gürültülü sokak, gürültülü şehir.	(-) SE	7	35
TANIM			20	100

Tablo incelendiğinde *gürültülü* sıfatının Tanım-I ve Tanım-II kapsamındaki öbek yapı görünümünün tamamının *olumsuz* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.4.3. Sakin Sifatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 157’de *sakin* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 157: “sakin” Sifatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	deniz, su.	2	6
TANIM-II	YÇA	ada, bahçe, banliyö, çay bahçesi, doğa, kahve, kasaba, kent, kıyı, koy, köşe, oda, restoran, semt, sokak, yer.	16	47
TANIM-III	YÇA	adam, anne, çocuk, duruş, görünüş, hal, insan, kız, ses, şekil, ton, uzman, yapı.	13	38
TANIM-IV	YÇA	gün, hayat, yaşam.	3	9
TOPLAM			34	100

Tablo incelendiğinde *sakin* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 34 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında bütün tanım düzeylerinde yansız bir çağrışım içeriğine sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 158: “sakin” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	sakin deniz, sakın su.	(+) SE	2	6
TANIM-II	sakin ada, sakın bahçe, sakın banliyö, sakın çay bahçesi, sakın doğa, sakın kahve, sakın kasaba, sakın kent, sakın kıyı, sakın koy, sakın köşe, sakın oda, sakın restoran, sakın semt, sakın sokak, sakın yer.	(+) SE	16	47
TANIM-III	sakin adam, sakın anne, sakın çocuk, sakın duruş, sakın görünüş, sakın hal, sakın insan, sakın kız, sakın ses, sakın şekil, sakın ton, sakın uzman, sakın yapı.	(+) SE	13	38
TANIM-IV	sakin gün, sakın hayat, sakın yaşam.	(+) SE	3	9
TOPLAM			34	100

Tablo incelendiğinde *sakin* sıfatının Tanım-I ve Tanım-II kapsamındaki öbek yapı görünümlerinin tamamının *olumlu* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.4.4. Sesli Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 159’da *sesli* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 159: “sesli” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	şekil, mektup.	2	67
TANIM-II	(+) ÇA	dua.	1	33
TOPLAM			3	100

Tablo incelendiğinde *sesli* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 3 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-I kapsamındaki ögelerin yansız, Tanım-II kapsamındaki ögelerin olumlu çağrışımsal alanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümlerinin uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 160: “sesli” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	sesli şekil, sesli mektup.	YSE	2	67
TANIM-II	sesli dua.	(+) SE	1	33
TOPLAM			3	100

Tablo incelendiğinde *sesli* sıfatının Tanım-I kapsamındaki öbek yapı görünümlerinin *yansız*, Tanım-II kapsamındaki öbek yapı görünümlerinin *olumlu* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

İşitsel Sıfatların Söylem Ezgisi Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *sesli* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumlu ve yansız çağrışımsal alana sahip olduğu görülmektedir. Öbek yapı görünümlerine bakıldığında olumlu ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 161: “sesli” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
SESLİ (olumsuz)	olumlu	olumlu
	<i>dua.</i>	<i>sesli dua.</i>
	yansız	yansız
	<i>şekil, mektup.</i>	<i>sesli şekil, sesli mektup.</i>

Olumlu çağrışımsal alana sahip *sessiz* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlarla karşılaşılmaktadır. Öbek yapı görünümlerine bakıldığında olumlu çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu, olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz, yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan öbek yapının söylem ezgisini hem sıfatın hem de adın çağrışım alanının etkilediği görülmektedir.

Tablo 162: “sessiz” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
SESSİZ (olumlu)	olumlu	olumlu
	<i>anlaşma, dayanışma, gülüş, sevişme...</i>	<i>sessiz anlaşma, sessiz dayanışma, sessiz gülüş, sessiz sevişme...</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>çığlık, dedikodu, hıçkırık, intikam...</i>	<i>sessiz çığlık, sessiz dedikodu, sessiz hıçkırık, sessiz intikam...</i>
	yansız	olumlu
	<i>adam, kadın, koca, tip...</i>	<i>sessiz adam, sessiz kadın, sessiz koca, sessiz tip...</i>
	yansız	yansız
	<i>adım, bakış, bina, dakika...</i>	<i>sessiz adım, sessiz bakış, sessiz bina, sessiz dakika...</i>

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *gürültülü* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlarla karşılaşılmaktadır. Öbek yapı görünümleri incelendiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alana sahip adlarla yalnızca olumsuz söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 163: “gürültülü” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
GÜRÜLTÜLÜ (olumsuz)	olumlu	olumsuz
	<i>kahkaha.</i>	<i>gürültülü kahkaha.</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>homurtu, tapırtı, tartışma.</i>	<i>gürültülü homurtu, gürültülü tapırtı, gürültülü tartışma.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>davranış, ses, akşam, cadde...</i>	<i>gürültülü davranış, gürültülü ses, gürültülü akşam, gürültülü cadde...</i>

Olumlu çağrışımsal alana sahip *sakin* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde tamamının yansız çağrışımsal alana sahip olduğu görülmektedir. Öbek yapı görünümleri kontrol edildiğinde yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 164: “sakin” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
SAKİN	yansız	olumlu
(olumlu)	<i>deniz, ada, adam, anne...</i>	<i>sakin deniz, sakın ada, sakın adam, sakın anne...</i>

4.2.2.5. Renk Sıfatlarının Eşdizimsel Anlam Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.2.5.1. Beyaz Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 165’te *beyaz* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı almaktadır.

Tablo 165: “beyaz” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	A4, ağaç, akik, alan, ambalaj, araba, at, atlet, ay, ayakkabı, badi, bardak, baston, baş örtüsü, başlık, bayrak, bez, bıyık, bina, bluz, bohça, bornoz, boya, bulut, cip, cüppe, çamaşır, çarşaf, çerçeve, çiçek, çizgi, çorap, çubuk, çuval, dantel, defter, döpiyes, duman, dut, duvar, elbise, eldiven, entari, esvap, etek, ev, fanila, fayans, fil, fincan, fino, fistan, flama, fon, gecelik, gelinlik, gergedan, gergef, giysi, gök, gömlek, göz, gül, gülhatmi, güneş, güvercin, hale, havlu, horoz, ışık, ip, iplik, izmarit, Jaguar, kâğıt, kanat, kanep, kapı, kar, kasa, kase, kaş, kaşkol, kavuk, keçe, kefen, kelebek, kısrak, kombinezon, konak, köpek, köpük, köşk, kukuleta, kumaş, kutu, kuyruk, külçe, kürk, lastik, leylek, manto, martı,	174	91

		masa, mendil, Mercedes, Mercedes, minare, mintan, mum, muşamba, nevresim, nokta, oje, organze, otomobil, önlük, örtü, palto, pantolon, papatya, pardösü, peçete, pelerin, pelüş, perde, pike, poşet, renk, Reno, saç, sakal, sandalet, sandık, sarık, sayfa, sicim, sincap, smokin, sopa, spor ayakkabısı, steysin, şapka, şezlong, şort, tabak, takım elbise, taksi, taş, tavan, tavşan, tayyare, tebeşir, tekne, tel, tişört, top, toprak, torba, Toros, t-shirt, tül, tülbent, türban, tüy, vapor, yat, yalı, yasemin, yatak, yemeni, zambak, zarf.		
TANIM-II	YÇA	adam, efendi, fotoğrafçı.	3	2
TANIM-III	YÇA	alın, bacak, boyun, deri, diz, el, gövde, karın, sırt, surat, ten, vücut, yanak, yüz.	14	7
TOPLAM			191	100

Tablo incelendiğinde *beyaz* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 191 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında bütün tanım düzeylerinde yansız bir çağrışım içeriğine sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümlerinin uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 166: “beyaz” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	beyaz güvercin.	(+) SE	1	1
	beyaz bayrak, beyaz gelinlik, beyaz kefen.	(-) SE	3	2
	beyaz A4, beyaz ağaç, beyaz akik, beyaz alan, beyaz ambalaj, beyaz araba, beyaz at, beyaz atlet, beyaz ay, beyaz ayakkabı, beyaz badi, beyaz bardak, beyaz baston, beyaz baş örtüsü, beyaz başlık, beyaz bez, beyaz bıyık, beyaz bina, beyaz bluz, beyaz bohça, beyaz bornoz, beyaz boya, beyaz bulut, beyaz cip, beyaz cüppe, beyaz çamaşır, beyaz çarşaf, beyaz çerçeve, beyaz çiçek, beyaz çizgi, beyaz çorap, beyaz çubuk, beyaz çuval, beyaz dantel, beyaz defter, beyaz döpiyes, beyaz duman, beyaz dut, beyaz duvar, beyaz elbise, beyaz eldiven, beyaz entari, beyaz esvap, beyaz etek, beyaz ev, beyaz fanila, beyaz fayans, beyaz fil, beyaz fincan, beyaz fino, beyaz fistan, beyaz flama, beyaz fon, beyaz gecelik, beyaz gergedan, beyaz gergef, beyaz giysi, beyaz gök, beyaz gömlek, beyaz göz, beyaz gül, beyaz gülhatmi, beyaz güneş, beyaz hale, beyaz havlu, beyaz horoz, beyaz ışık, beyaz ip, beyaz iplik,	YSE	171	89

	beyaz izmarit, beyaz Jaguar, beyaz kâğıt, beyaz kanat, beyaz kanep, beyaz kapı, beyaz kar, beyaz kasa, beyaz kase, beyaz kaş, beyaz kaşkol, beyaz kavuk, beyaz keçe, beyaz kelebek, beyaz kısrak, beyaz kombinezon, beyaz konak, beyaz köpek, beyaz köpük, beyaz köşk, beyaz kukuleta, beyaz kumaş, beyaz kutu, beyaz kuyruk, beyaz külçe, beyaz kürk, beyaz lastik, beyaz leylek, beyaz manto, beyaz martı, beyaz masa, beyaz mendil, beyaz Mercedes, beyaz Mercedes, beyaz minare, beyaz mintan, beyaz mum, beyaz muşamba, beyaz nevresim, beyaz nokta, beyaz oje, beyaz organze, beyaz otomobil, beyaz önlük, beyaz örtü, beyaz palto, beyaz pantolon, beyaz papatya, beyaz pardösü, beyaz peçete, beyaz pelerin, beyaz pelüş, beyaz perde, beyaz pike, beyaz poşet, beyaz renk, beyaz Reno, beyaz saç, beyaz sakal, beyaz sandalet, beyaz sandık, beyaz sarık, beyaz sayfa, beyaz sicim, beyaz sincap, beyaz smokin, beyaz sopa, beyaz spor ayakkabısı, beyaz steysin, beyaz şapka, beyaz şezlong, beyaz şort, beyaz tabak, beyaz takım elbise, beyaz taksi, beyaz taş, beyaz tavan, beyaz tavşan, beyaz tayyare, beyaz tebeşir, beyaz tekne, beyaz tel, beyaz tişört, beyaz top, beyaz toprak, beyaz torba, beyaz Toros, beyaz t-shirt, beyaz tül, beyaz tülbent, beyaz türban, beyaz tüy, beyaz vapur, beyaz yat, beyaz yalı, beyaz yasemin, beyaz yatak, beyaz yemeni, beyaz zambak, beyaz zarf.			
TANIM-II	beyaz efendi.	(-) SE	1	1
	beyaz adam, beyaz fotoğrafçı.	YSE	2	1
TANIM-III	beyaz alın, beyaz bacak, beyaz boyun, beyaz deri, beyaz diz, beyaz el, beyaz gövde, beyaz karın, beyaz sırt, beyaz surat, beyaz ten, beyaz vücut, beyaz yanak, beyaz yüz.	YSE	14	7
TOPLAM			191	100

Tablo incelendiğinde *beyaz* sıfatının Tanım-I ve Tanım-III kapsamındaki öbek yapı görünümlerinin *yansız*, Tanım-II kapsamındaki öbek yapı söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.5.2. Ak Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 167’de *ak* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 167: “ak” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	bıyık, bulut, çarşaf, çiçek, diken, diş, duvak, gelinlik, gömlek, güvercin, kâğıt, kanat, keçe, koyun, köpek, köpük, kuğu, pamuk, saç, sakal, sırt, tavşan, tüy, yastık, yatak, yıldız, yorgan.	27	87
TANIM-II	YÇA	el, kol, topuk.	3	10
TANIM-III	(+) ÇA	yürek.	1	3
TOPLAM			31	100

Tablo incelendiğinde *ak* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 31 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-I ve Tanım-II düzeylerinde yansız, Tanım-III düzeyinde olumlu bir çağrışım içeriğine sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 168: “ak” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	ak bıyık, ak bulut, ak çarşaf, ak çiçek, ak diken, ak gömlek, ak kâğıt, ak kanat, ak keçe, ak koyun, ak köpek, ak köpük, ak kuğu, ak pamuk, ak saç, ak sakal, ak sırt, ak tavşan, ak tüy, ak yastık, ak yatak, ak yıldız, ak yorgan.	YSE	23	74
	ak diş, ak duvak, ak gelinlik, ak güvercin.	(+) SE	4	13
TANIM-II	ak el, ak kol, ak topuk.	(+) SE	3	10
TANIM-III	ak yürek.	(+) SE	1	3
TOPLAM			31	100

Tablo incelendiğinde *ak* sıfatının Tanım-I kapsamındaki öbek yapı görünümünün *yansız*, Tanım-II kapsamındaki öbek yapı görünümünün *olumlu* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.3.2.5.3. Siyah Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 169’da *siyah* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 169: “siyah” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	abiye, ada, ağızlık, araba, araç, arı, at, ayakkabı, ayı, balon, bant, baş örtüsü, benek, bez, bıyık, BMV, bone, bot, boya, Buick, bukle, bulut, cam, ceket, cüppe, çakmak, çakşır, çanta, çarşaf, çizgi, çizme, çorap, dalga, defter, delik, deniz, dolmakalem, dolmuş, döpiyes, duman, elbise, eldiven, eşarp, eşofman, etek, eteklik, frak, giysi, gölge, gömlek, göz, gözbebeği, gözlük, güneşlik, iç çamaşırı, jaguar, jartiyer, kakül, kalem, kanat, kaput, kasket, kaya, kayalık, kazak, kedi, kemer, kılıf, kıyafet, kirpik, klasör, koltuk, kostüm, kömür, köpek, kumaş, kurdele, kuşak, leke, manto, Mercedes, mont, mürekkep, nokta, oje, otomobil, önlük, ördek, örgü, örtü, palto, pantolon, pardösü, peçe, pelerin, pelüş, perçem, perde, plaka, poşet, potin, puan, redingot, saç, sakal, şalvar, şapka, şemsiye, şerit, şort, takım elbise, tayt, telefon, televizyon, terlik, tişört, toka, top, torba, tutam, tüy, yelek, yılan, zarf, zimba.	125	98
TANIM-II	YÇA	garson, kadın.	2	2
TOPLAM			127	100

Tablo incelendiğinde *siyah* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren 127 farklı ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında bütün tanım düzeylerinde yansız bir çağrışım içeriğine sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümlerinin uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 170: “siyah” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	siyah abiye, siyah ada, siyah ağızlık, siyah araba, siyah araç, siyah arı, siyah at, siyah ayakkabı, siyah ayı, siyah balon, siyah bant, siyah baş örtüsü, siyah benek, siyah bez, siyah bıyık, siyah BMV, siyah bone, siyah bot, siyah boya, siyah Buick, siyah bukle, siyah cam, siyah ceket, siyah cüppe, siyah çakmak, siyah çakşır, siyah çanta, siyah çarşaf, siyah çizgi, siyah çizme, siyah çorap, siyah dalga, siyah defter, siyah delik, siyah deniz, siyah dolmakalem, siyah dolmuş, siyah döpiyes, siyah duman, siyah elbise, siyah eldiven, siyah eşarp, siyah eşofman, siyah etek, siyah eteklik, siyah frak, siyah giysi, siyah gölge, siyah gömlek, siyah göz, siyah gözbebeği, siyah gözlük, siyah güneşlik, siyah iç çamaşırı, siyah jaguar, siyah jartiyer, siyah kakül, siyah kalem, siyah kanat, siyah kaput, siyah kasket, siyah kaya, siyah kayalık, siyah kazak, siyah kedi, siyah kemer, siyah kılıf, siyah kıyafet, siyah kirpik, siyah klasör, siyah koltuk, siyah kostüm, siyah kömür, siyah köpek, siyah kumaş, siyah kurdele, siyah kuşak, siyah manto, siyah Mercedes, siyah mont, siyah mürekkep, siyah nokta, siyah oje, siyah otomobil, siyah önlük, siyah ördek, siyah örgü, siyah örtü, siyah palto, siyah pantolon, siyah pardösü, siyah peçe, siyah pelerin, siyah pelüş, siyah perçem, siyah perde, siyah plaka, siyah poşet, siyah potin, siyah puan, siyah redingot, siyah saç, siyah sakal, siyah şalvar, siyah şapka, siyah şemsiye, siyah şerit, siyah şort, siyah takım elbise, siyah tayt, siyah telefon, siyah televizyon, siyah terlik, siyah tişört, siyah toka, siyah top, siyah torba, siyah tutam, siyah tüy, siyah yelek, siyah zarf, siyah zımba.	YSE	122	96
	siyah bulut, siyah leke, siyah yılan.	(-) SE	3	2
TANIM-II	siyah garson, siyah kadın.	(-) SE	2	2
TANIM			127	100

Tablo incelendiğinde *siyah* sıfatının Tanım-I kapsamındaki öbek yapı görünümününin *yansız*, Tanım-II kapsamındaki öbek yapı görünümününin *olumsuz* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.5.4. Kara Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 171’de *kara* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 171: “kara” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	baş, bayrak, ben, bıyık, bulut, cam, cübbe, çakşır, çarşaf, dana, duman, gök, göz, gözlük, hırka, kamçı, kaplan, kaş, kazan, kedi, kırbaç, koyun, köpek, kurbağa, kuş, külot, mintan, mühür, mürekkep, perçem, saç, sakal, şerit, takke, taş, tüy, yazma, yılan.	38	75
TANIM-II	YÇA	adam, deri, kız, kişi, oğlan, surat, topuk, yüz.	8	16
TANIM-III	(-) ÇA	sıkıntı.	1	2
	YÇA	düşünce, gece, gün, yazgı.	4	8
TOPLAM			51	100

Tablo incelendiğinde *kara* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 51 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-I ve Tanım-II kapsamındaki ögelerin yansız, Tanım-III kapsamındaki ögelerin olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümüleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 172: “kara” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	kara baş, kara bayrak, kara ben, kara bıyık, kara cam, kara cübbe, kara çakşır, kara dana, kara duman, kara gözlük, kara hırka, kara kamçı, kara kaplan, kara kazan, kara kedi, kara kırbaç, kara koyun, kara köpek, kara kurbağa, kara kuş, kara külot, kara mintan, kara mühür, kara mürekkep, kara perçem, kara saç, kara sakal, kara şerit, kara takke, kara taş, kara tüy, kara yazma.	YSE	32	63
	kara bulut, kara çarşaf, kara yılan, kara gök.	(-) SE	4	8
	kara kaş, kara göz.	(+) SE	2	4
TANIM-II	kara adam, kara deri, kara kız, kara kişi, kara oğlan, kara surat, kara topuk, kara yüz.	(-) SE	8	16
TANIM-III	kara sıkıntı, kara düşünce, kara gece, kara gün, kara yazgı.	(-) SE	5	10
TANIM			51	100

Tablo incelendiğinde *kara* sıfatının Tanım-I kapsamındaki öbek yapı görünümünün *olumlu*, *olumsuz* ve *yansız*, Tanım-II ve Tanım-III kapsamındaki öbek yapı görünümünün *olumsuz* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Renk Sıfatlarının Söylem Ezgisi Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Olumlu çağrışımsal alana sahip *beyaz* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde yansız çağrışımsal alana sahip oldukları görülmektedir. Öbek yapı görünümüne bakıldığında yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu, olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 173: “beyaz” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
BEYAZ (olumlu)	yansız	olumlu
	<i>güvercin, bayrak.</i>	<i>beyaz güvercin, beyaz bayrak.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>efendi.</i>	<i>beyaz efendi.</i>
	yansız	yansız
	<i>alın, bacak, tebeşir, tekne...</i>	<i>beyaz alın, beyaz bacak, beyaz tebeşir, beyaz tekne...</i>

Olumlu çağrışımsal alana sahip *ak* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumlu ve yansız çağrışımsal alana sahip oldukları görülmektedir. Öbek yapı görünümüne bakıldığında olumlu çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu, yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 174: “ak” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
AK (olumlu)	olumlu	olumlu
	<i>yürek.</i>	<i>ak yürek.</i>
	yansız	olumlu
	<i>diş, duvak, güvercin, el...</i>	<i>ak diş, ak duvak, ak güvercin, ak el...</i>
	yansız	yansız
	<i>bıyık, bulut, çarşaf, yatak...</i>	<i>ak bıyık, ak bulut, ak çarşaf, ak yatak...</i>

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *siyah* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde yansız çağrışımsal alana sahip oldukları görülmektedir. Öbek yapı görünümüne bakıldığında yansız çağrışım alanına sahip adlarla olumlu ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 175: “siyah” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
SİYAH (olumsuz)	yansız	olumsuz
	<i>bulut, yılan, kadın, garson...</i>	<i>siyah bulut, siyah yılan, siyah kadın, siyah garson...</i>
	yansız	yansız
	<i>abiye, dolmuş, eşarp, kasket...</i>	<i>siyah abiye, siyah dolmuş, siyah eşarp, siyah kasket...</i>

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *kara* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumsuz ve yansız çağrışımsal alana sahip oldukları görülmektedir. Öbek yapı görünümüne bakıldığında yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu, olumsuz ve yansız; olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan öbek yapının söylem ezgisini hem sıfatın hem de adın çağrışım alanının etkilediği görülmektedir.

Tablo 176: “kara” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
KARA (olumsuz)	yansız	olumlu
	<i>kaş, göz.</i>	<i>kara kaş, kara göz.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>bulut, çarşaf, adam, yüz...</i>	<i>kara bulut, kara çarşaf, kara adam, kara yüz...</i>
	yansız	yansız
	<i>duman, gözlük, hırka, koyun...</i>	<i>kara duman, kara gözlük, kara hırka, kara koyun...</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>sıkıntı.</i>	<i>kara sıkıntı.</i>

4.2.2.6. Tat Sifatlarının Eşdizimsel Anlam Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.2.6.1. Acı Sifatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 177’de *acı* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 177: “acı” Sifatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	(+) ÇA	gülümseme, gülümseyiş, gülüş, kahkaha, sevda, tebessüm.	6	15
	(-) ÇA	ayrılış, hadise, korku, son.	4	10
	YÇA	anı, deneyim, gerçek, haber, hatıra, karar, konuşma, mektup, müzik, olay, ses, sonuç, söz, tanıklık, ton.	15	38
TANIM-II	(-) ÇA	çığlık, uğultu.	2	5
	YÇA	fren, ses, tınlama.	3	8
TANIM-III	YÇA	biber, çay, çikolata, kahve, su, süt, şarap, viski.	8	20
TANIM-IV	YÇA	duman, koku.	2	5
TOPLAM			40	100

Tablo incelendiğinde *acı* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 40 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-III ve Tanım-IV kapsamındaki ögelerin yansız, Tanım-II kapsamındaki ögelerin olumsuz ve yansız, Tanım-I kapsamındaki ögelerin olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 178: “acı” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	acı gülümseme, acı gülümseyiş, acı gülüş, acı kahkaha, acı sevda, acı tebessüm, acı ayrılış, acı hadise, acı korku, acı son, acı anı, acı deneyim, acı gerçek, acı haber, acı hatıra, acı karar, acı konuşma, acı mektup, acı müzik, acı olay, acı ses, acı sonuç, acı söz, acı tanıklık, acı ton.	(-) SE	25	63
TANIM-II	acı çığlık, acı uğultu, acı fren, acı ses, acı tınlama.	(-) SE	5	13
TANIM-III	acı biber, acı çay, acı su, acı süt,	(-) SE	4	10
	acı çikolata, acı kahve, acı şarap, acı viski.	YSE	4	10
TANIM-IV	acı duman, acı koku.	(-) SE	2	5
TANIM			40	100

Tablo incelendiğinde *acı* sıfatının Tanım-I, Tanım-II, ve Tanım-IV kapsamındaki öbek yapı görünümünün *olumsuz*, Tanım-III kapsamında olumsuz ve yansız söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.6.2. Tatlı Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 179’da *tatlı* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 179: “tatlı” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	(+) ÇA	aheng, aşk, şenlik, hayal, heyecan, huzur, meltem, mutluluk, okşama, umut, uyum, sıcaklık, muhabbet.	13	15
	(-) ÇA	acı, çekişme, dalgınlık, kızgınlık, ölüm, sinsilik, şaşkınlık, tehdit, telaş, titreme, uyuşukluk, ürperti, yorgunluk. ağırlık,	14	17
	YÇA	akşam, anı, beste, duygu, düşünce, esinti, ezgi, gün, güneş, hareketlenme, hava, müzik, nağme, oyun, rayiha, rüzgâr, saat, ses, sohbet, söyleşi, şırıltı, ton, uyku, yarış.	24	29
	(+) ÇA	fırlama, gülümseme, gülüş, sevgili, tebessüm.	5	6

TANIM-II	(-) ÇA	karı.	1	1
	YÇA	adam, aksan, ana, anne, baba, bebek, çocuk, delikanlı, ihtiyar, insan, kadın, kız, oğlan, ses, teyze.	15	18
TANIM-III	(+) ÇA	aş, lezzet.	2	2
	YÇA	elma, gıda, ketçap, meyve, süt, şarap, şurup.	7	8
TANIM-IV	YÇA	badem, limon, su.	3	4
TOPLAM			84	100

Tablo incelendiğinde *tatlı* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 84 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-IV kapsamındaki ögelerin yansız, Tanım-III kapsamındaki ögelerin olumlu ve yansız, Tanım-I ve Tanım-II kapsamındaki ögelerin olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümünün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümüleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 180: “tatlı” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	tatlı aheng, tatlı aşk, tatlı şenlik, tatlı hayal, tatlı heyecan, tatlı huzur, tatlı meltem, tatlı mutluluk, tatlı okşama, tatlı umut, tatlı uyum, tatlı acı, tatlı çekişme, tatlı dalgınlık, tatlı kızgınlık, tatlı ölüm, tatlı sinsilik, tatlı şaşkınlık, tatlı tehdit, tatlı telaş, tatlı titreme, tatlı uyuşukluk, tatlı ürperti, tatlı yorgunluk, tatlı ağırlık, tatlı akşam, tatlı anı, tatlı beste, tatlı duygu, tatlı düşünce, tatlı esinti, tatlı ezgi, tatlı gün, tatlı güneş, tatlı hareketlenme, tatlı hava, tatlı muhabbet, tatlı müzik, tatlı nağme, tatlı oyun, tatlı rayiha, tatlı rüzgâr, tatlı saat, tatlı ses, tatlı sıcaklık, tatlı sohbet, tatlı söyleşi, tatlı şırıltı, tatlı ton, tatlı uyku, tatlı yarış.	(+) SE	51	61
TANIM-II	tatlı fırlama, tatlı gülümseme, tatlı gülüş, tatlı sevgili, tatlı tebessüm. tatlı adam, tatlı aksan, tatlı ana, tatlı anne, tatlı baba, tatlı bebek, tatlı çocuk, tatlı delikanlı, tatlı ihtiyar, tatlı insan, tatlı kadın, tatlı kız, tatlı oğlan, tatlı ses, tatlı teyze, tatlı karı.	(+) SE	21	25

TANIM-III	tatlı elma, tatlı gıda, tatlı ketçap, tatlı meyve, tatlı süt, tatlı şarap, tatlı şurup.	YSE	7	8
	tatlı aş, tatlı lezzet.	(+) SE	2	2
TANIM-IV	tatlı badem, tatlı limon, tatlı su.	YSE	3	4
TANIM			84	100

Tablo incelendiğinde *tatlı* sıfatının Tanım-I ve Tanım-II kapsamındaki öbek yapı görünümlerinin *olumlu*, Tanım-III kapsamındaki ögelerin olumlu ve yansız, Tanım-IV kapsamındaki öbek yapı görünümlerinin *yansız* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.6.3. Ekşi Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 181’de *ekşi* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 181: “ekşi” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	elma, meyve, sıvı, tat, turşu.	5	56
TANIM-II	YÇA	hamur.	1	11
TANIM-III	YÇA	sonuç, surat, yüz.	3	33
TOPLAM			9	100

Tablo incelendiğinde *ekşi* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 9 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında bütün tanım düzeylerinde yansız bir çağrışım içeriğine sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümlerinin uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 182: “ekşi” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	ekşi elma, ekşi meyve, ekşi sıvı, ekşi tat, ekşi turşu.	YSE	5	56
TANIM-II	ekşi hamur.	YSE	1	11
TANIM-III	ekşi sonuç, ekşi surat, ekşi yüz.	(-) SE	3	33
TOPLAM			9	100

Tablo incelendiğinde *ekşi* sıfatının Tanım-I ve Tanım-II kapsamındaki öbek yapı görünümününün *yansız*, Tanım-III kapsamındaki öbek yapı görünümününün *olumsuz* söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

4.2.2.6.4. Tuzlu Sıfatının Eşdizimsel Anlam Görünümleri

Tablo 183’da *tuzlu* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların uzman görüş formları doğrultusunda belirlenen çağrışımsal alanları her bir tanım için ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 183: “tuzlu” Sıfatına İlişkin Eşdizimsel Ögelerin Çağrışımsal Alanları

TANIM	ÇA	AD	f	%
TANIM-I	YÇA	tat, fıstık, çorba, poğaç, su, ıslaklık, ter, göl, sağanak.	9	90
	(-) ÇA	gözyaşı.	1	10
TOPLAM			10	100

Tablo incelendiğinde *tuzlu* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren toplam 10 ad olduğu gözlemlenmektedir. Bu adların çağrışımsal alanlarına bakıldığında Tanım-I düzeyindeki ögelerin *yansız* ve *olumsuz* çağrışım içeriğine sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu eşdizimsel ögelerin öbek yapı görünümününün uzman görüşleri doğrultusunda belirlenen söylem ezgisi görünümüleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 184: “tuzlu” Sıfatı Öbek Yapı Oluşumlarının Söylem Ezgisi Görünümleri

TANIM	ÖBEK YAPI	SE	f	%
TANIM-I	tuzlu tat, tuzlu fıstık, tuzlu çorba, tuzlu poğaç, tuzlu su, tuzlu ıslaklık, tuzlu ter, tuzlu göl, tuzlu sağanak.	YSE	9	90
	tuzlu gözyaşı.	(-) SE	1	10
TANIM			10	100

Tablo incelendiğinde *tuzlu* sıfatının Tanım-I ve Tanım-II kapsamındaki öbek yapı görünümünün tamamının *yansız* ve olumsuz söylem ezgisine sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Tat Sıfatlarının Söylem Ezgisi Görünümlerine İlişkin Yorumlar

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *acı* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alana sahip adlarla karşılaşılmaktadır. Öbek yapı görünümüne bakıldığında olumlu çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz, yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 185: “acı” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
ACI (olumsuz)	olumlu	olumsuz
	<i>gülümseme, gülümseyiş, gülüş, kahkaha...</i>	<i>acı gülümseme, acı gülümseyiş, acı gülüş, acı kahkaha...</i>
	yansız	olumsuz
	<i>ses, su, duman...</i>	<i>acı ses, acı su, acı duman...</i>
	yansız	yansız
	<i>çikolata, kahve, şarap, viski.</i>	<i>acı çikolata, acı kahve, acı şarap, acı viski.</i>

Olumlu çağrışımsal alana sahip *tatlı* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alana sahip adlarla karşılaşılmaktadır. Öbek yapı görünümüne bakıldığında olumlu ve olumsuz çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu, yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumlu ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 186: “tatlı” Sıfatı Çağrışımsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışımsal Alan	Ad- Çağrışımsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
TATLI (olumlu)	olumlu	olumlu
	<i>ahenk, gülümseme, umut, lezzet...</i>	<i>tatlı ahenk, tatlı gülümseme, tatlı umut, tatlı lezzet...</i>
	olumsuz	olumlu
	<i>acı, çekişme, dalgınlık, karı.</i>	<i>tatlı acı, tatlı çekişme, tatlı dalgınlık, tatlı karı.</i>
	yansız	olumlu
	<i>gülüş, anne, aş, lezzet...</i>	<i>tatlı gülüş, tatlı anne, tatlı aş, tatlı lezzet...</i>
	yansız	yansız
	<i>elma, gıda, badem, su...</i>	<i>tatlı elma, tatlı gıda, tatlı badem, tatlı su...</i>

Olumsuz çağrışımsal alana sahip *ekşi* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde tamamının yansız çağrışımsal alana sahip adlar olduğu gözlemlenmektedir. Öbek yapı görünümüne bakıldığında yansız çağrışımsal alana sahip adlarla olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 187: “ekşi” Sıfatı Çağrışimsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışimsal Alan	Ad- Çağrışimsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
EKŞİ (olumsuz)	yansız	olumsuz
	<i>sonuç, surat, yüz.</i>	<i>ekşi sonuç, ekşi surat, ekşi yüz.</i>
	yansız	yansız
	<i>elma, meyve, sıvı, hamur...</i>	<i>ekşi elma, ekşi meyve, ekşi sıvı, ekşi hamur...</i>

Olumsuz çağrışimsal alana sahip *tuzlu* sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adlar incelendiğinde olumsuz ve yansız çağrışimsal alana sahip oldukları görülmektedir. Öbek yapı görünümüne bakıldığında olumsuz çağrışimsal alana sahip adlarla olumsuz, yansız çağrışimsal alana sahip adlarla yansız söylem ezgisi kurabildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 188: “tuzlu” Sıfatı Çağrışimsal Alan Görünümleri

Sıfat-Çağrışimsal Alan	Ad- Çağrışimsal Alan	Öbek Yapı- Söylem Ezgisi
TUZLU (olumsuz)	olumsuz	olumsuz
	<i>gözyaşı.</i>	<i>tuzlu gözyaşı.</i>
	yansız	yansız
	<i>tat, fıstık, çorba, poğaçca...</i>	<i>tuzlu tat, tuzlu fıstık, tuzlu çorba, tuzlu poğaçca...</i>

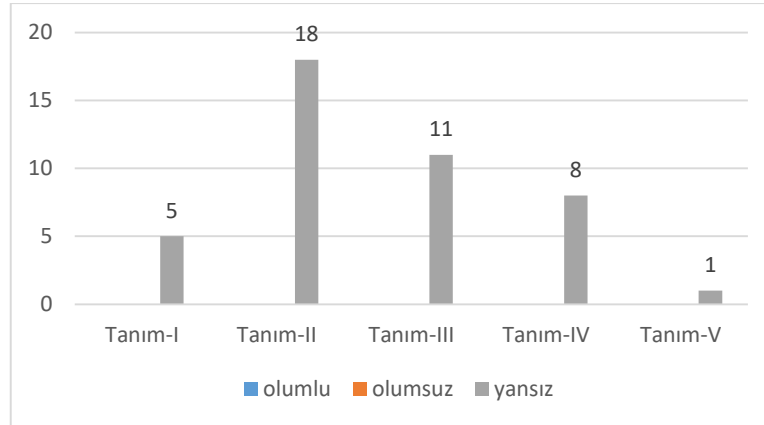
4.2.3. Sıfatların Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde *biçim sıfatları*, *boyut sıfatları*, *dokunsal sıfatlar*, *işitsel sıfatlar*, *renk sıfatları* ve *tat sıfatlarının* araştırma evreni kapsamındaki bağımlı dizin görünümleri ele alınmış, sıfatların tümcesel/tümceüstü düzeydeki söylem ezgisi görünümleri grafikler aracılığıyla ortaya konmuştur. Ayrıca derlemde karşılaşılan tanık tümcelerden de örnekler verilmiştir.

4.2.3.1. Biçim Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.3.1.1. Düz Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Düz sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 2)

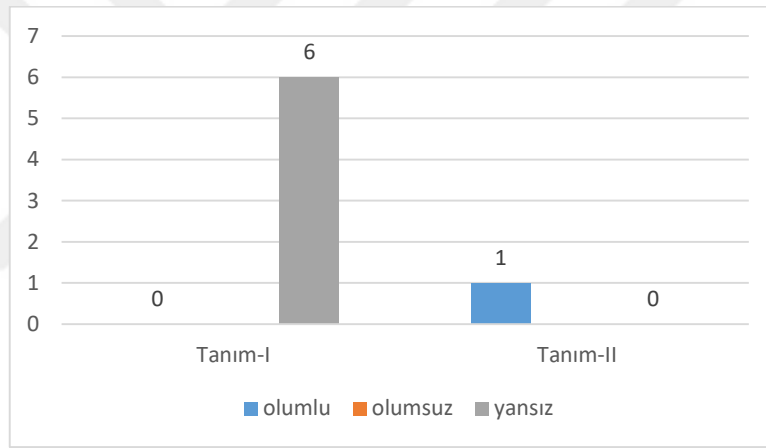
Grafik 2: “düz” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Düz sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde, bütün tanım düzeylerinde bağlama yansız bir tutumsal söylem kazandırdığı görülmektedir. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Odaya girdiğinde, karşı ranzanın üst yatağında, kendi boylarında olduğunu tahmin ettiği, oldukça esmer, yandan ayrılmış **düz saçlı**, ciddi görünüşlü, ders notları olduğu anlaşılan kâğıtların altını çizerek okuyan bir öğrenci gördü. (TA16B3A-0450)
- Her yer **düz** bir **zemin** halinde uzayıp gidiyordu. Hiçbir bitki izine rastlamadılar. (TA16B3A-0786)

4.2.3.1.2. Eğri Sifatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Eğri sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümüne ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 3):

Grafik 3: “eğri” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

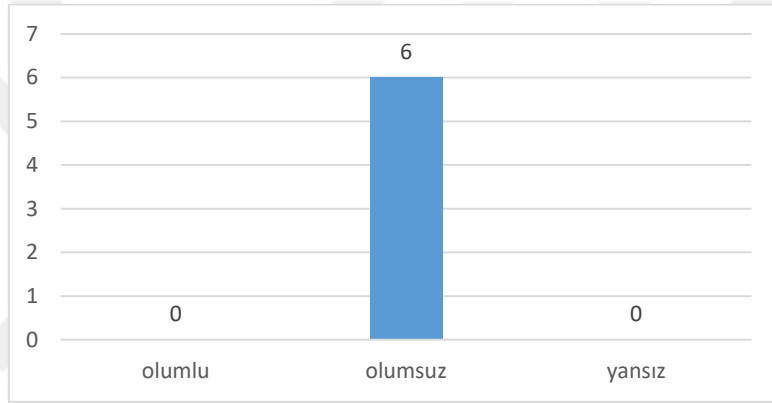
Eğri sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde, bağlama Tanım-I düzeyinde yansız; Tanım-II düzeyince olumlu bir tutumsal söylem kazandırdığı görülmektedir. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Topal Celo hikâyesinin sonunda dayanamayıp çişini bahane ederek **eğri değneğine** yaslandı, çocuk ayaklarına ancak olabilecek lastiklerini kalın yün çoraplarının üzerinden kaydırarak ayaklarına geçirdi. (SA16B2A-0618)

- Gözleri yatağının karşısındaki beyaz duvarda sabitlenmiş otururken Hüseyin ağa kâh akıncı olmuş atının nal sesi Viyana'da, Ukranya steplerinde, Bağdat'ta duyulmuş, kâh **eğri kılıçlı** bir levent olmuş Cezayir'e yelken açmış, Preveze'de savaşmış, Girit'i fethetmiş. (TA16B3A-3348)

4.2.3.1.3. Yamuk Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Yamuk sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümüne ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (bkz. GRAFİK 4):

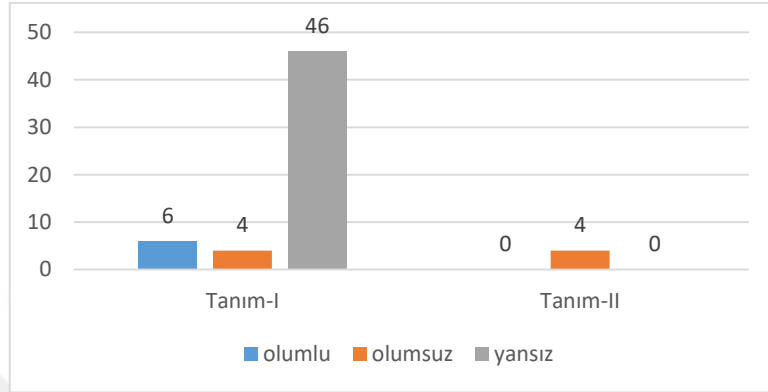
Grafik 4: “yamuk” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Yamuk sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde, bütün tanım düzeylerinde bağlama olumsuz bir tutumsal söylem kazandırdığı görülmektedir. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- O günden sonra Büyük Sinema'nın kapısından birbirinden salyalı, birbirinden çişli, birbirinden **yamuk kafalı** işçiler giriyor. (RA16B4A-1265)

4.2.3.1.4. Yuvarlak Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Yuvarlak sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 5):

Grafik 5: “yuvarlak” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Yuvarlak sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde, Tanım-I düzeyinde 6 olumlu, 4 olumsuz, 46 yansız; Tanım-II düzeyinde 4 olumsuz söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- **Yuvarlak göğüslere** dokunup dokunmamakta tereddüt etti ama dokundu. Nefis bir ten... Muhteşem güzellikteki diri göğüsler... (VA16B4A-1030)
- Aşçıbaşı da yamağına emrediyor, ama yamak, "Olur! Bakarız bir!" gibi **yuvarlak cevaplar** veriyor; pişirme işini sürümcemede bırakırken, mutfağın kapısından bağırarak kethüdâ da, paşa efendinin bekleye bekleye usandığını, eğer pilav çeyrek saat içinde gelmezse aşçının kendisine başka bir kapı bulmasının... (TA16B4A-1264)
- Biraz sonra kısa boylu, **yuvarlak gözlüklü**, kır, dağınık saçlı profesör içeri girdi ve dersi anlatmaya başladı. (TA16B3A-0450)

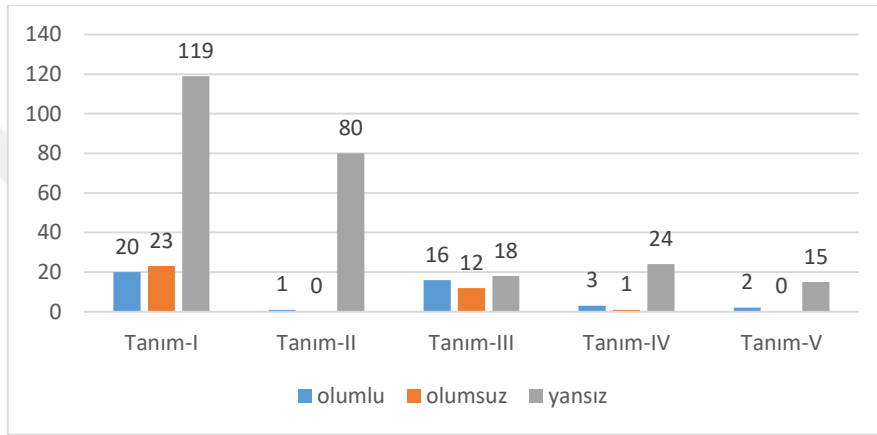
Biçim Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Söylem Ezgisine İlişkin Yorumlar

Biçim sıfatlarına ilişkin bağımlı dizinler incelendiğinde, tümcesel/tümceüstü düzeyde söylem ezgisini kurma sürecinde birbirinden farklı değişkenler olduğu gözlemlenmektedir. İlk değişken, sıfatın çağrışımsal alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin yansız bir çağrışımsal alana sahip *düz* sıfatı, hem düzanlam, hem de değişmeceli anlam düzeylerinde yansız ezgi kurabilmektedir. Aynı gözlem, *yamuk* sıfatı için de geçerlidir. Söz konusu sıfat, olumsuz çağrışımsal alana sahiptir ve dizgelerde de olumsuz söylem ezgisi kurmaktadır. Öte yandan, ezgi kurma sürecinde tek değişkenin sıfatın çağrışımsal alanı olmadığı söylenmelidir. Olumsuz çağrışıma sahip olan *eğri* sıfatına ilişkin bağımlı dizinler kontrol edildiğinde, düzanlamsal düzeyde olumsuz, değişmeceli anlam düzeyinde olumlu ezgi kurabilmektedir. Aynı şekilde, *yuvarlak* sıfatı incelendiğinde, farklı anlam düzeylerinde farklı ezgi görünümlerine rastlanmaktadır. Yansız çağrışıma sahip *yuvarlak* sıfatı, düzanlamsal boyutuyla ele alındığında olumlu, olumsuz ve yansız ezgiler kurabilmektedir. Bu açıdan, sıfatın eşdizimlilik sergilediği adın çağrışımsal alanı ve buna bağlı olarak öbek yapı görünümü de söylem ezgisini etkileyen diğer bir faktördür. Örneğin “yuvarlak göğüs” öbeğinde her iki yapı da yansız çağrışımsal alana sahip olmasına rağmen tümcede olumlu ezgiyle kullanılabilir. Yine aynı sıfat değişmeceli anlam kapsamında incelendiğinde ise iki yansız yapıdan olumsuz söylem ezgisi kurabilme yetkinliği gözlemlenmektedir. Örneğin “yuvarlak cevap” öbeğinde her iki öge de yansız iken tümceye olumsuz söylem ezgisi kurmaktadır. Bu açılardan, incelenen sıfatların söylem ezgisi oluşturma koşullarının hem sıfatın çağrışımsal alanı, hem adın çağrışımsal alanı hem de sıfat ve adın öbek yapısının ezgisinden etkilendiği söylenebilir.

4.2.3.2. Boyut Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.3.2.1. Yüksek Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Yüksek sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 6):

Grafik 6: “yüksek” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

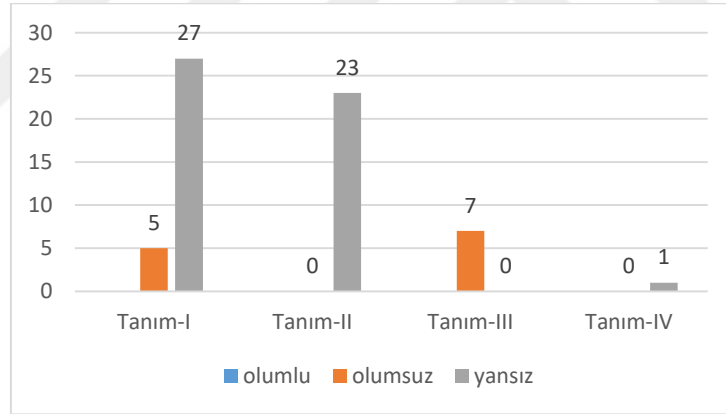
Yüksek sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde, Tanım-I düzeyinde 20 olumlu, 23 olumsuz, 119 yansız; Tanım-II düzeyinde 1 olumlu, 80 yansız; Tanım-III düzeyinde 16 olumlu, 12 olumsuz, 18 yansız; Tanım-IV düzeyinde 3 olumlu, 1 olumsuz, 24 yansız; Tanım-V düzeyine 2 olumlu, 15 yansız söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Eski ismi Leningrad Filarmoni olan ve **yüksek sosyemize** konser vermeye gelmiş dünyaca ünlü St. Petersburg Filarmoni için... (SA14B3A-1588)
- Devlete ödemeleri gereken parayı tefecilerden **yüksek faizlerle** alıp, sonra zavallı köylüden kat kat fazlasıyla çıkarmaları da mı, Türklerin suçu? (RA16B4A-0104)

- Bir defa böylesine bir güzel kız, gençliğinin olgun çağında, ecnebi lisanlar bilerek büyümüş, kim bilir hangi **yüksek muhitlerde** kimlerin elinde yetişmişti de tenezzül buyurup dün gece kendisine gülümsemişti. (TA16B2A-1143)
- Selvi utancından konuşamıyordu. Zaten **yüksek dozda** aldığı yatıştırıcı nedeniyle de pek kendinde değildi. (UA16B3A-1065)
- Arkada karları parlayan **yüksek bir dağ** ve yuvarlak bir ay. Tam ortada üç büyük taş ve etrafında çalılıklar. (RA14B1A-1582)

4.2.3.2.2. Alçak Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Alçak sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 7):

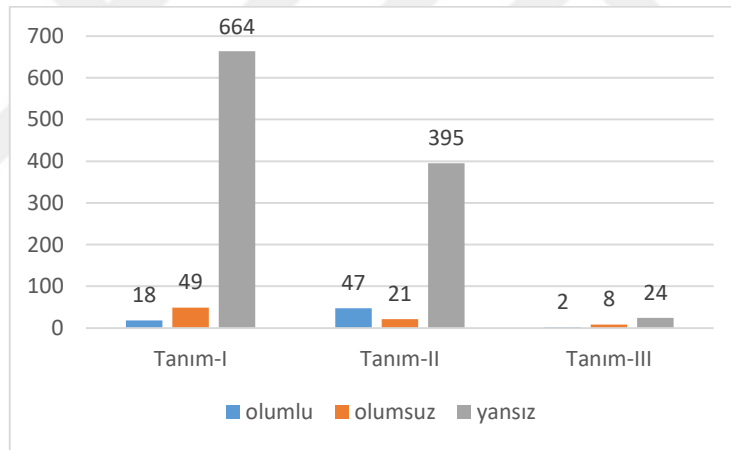
Grafik 7: “alçak” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Alçak sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde, Tanım-I düzeyinde 5 olumsuz, 27 yansız; Tanım-II düzeyinde 23 yansız; Tanım-III düzeyinde 7 olumsuz, Tanım-IV düzeyinde 1 olumsuz söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- **Alçak herif.** Ben onu yetiştirmeye muktedir değilim de, sen mi muktedirsin? Karısını erkeklere peşkeş çeken sen, namustan, eğitimden nasıl söz edersin ha? (SA14B1A-4732)
- Bu **alçak adam**, bu canavar, uyuşturucu ticareti ve insanları soymaktan başka ne yapabilir ki? (VA14B1A-1605)
- İçki bardakları ve yiyecek tabaklarıyla dolu **alçak sehpa**ların arasından ilerlediler. (TA16B4A-0090)

4.2.3.2.3. Uzun Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Uzun sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 8):

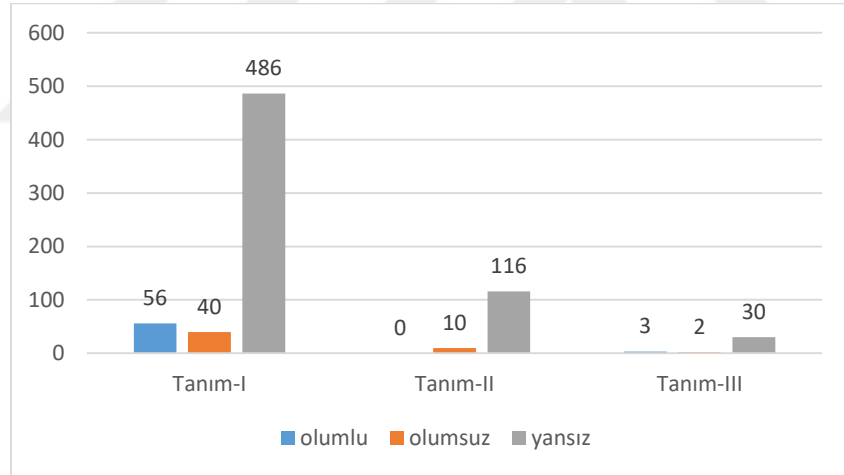
Grafik 8: “uzun” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Uzun sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde, Tanım-I düzeyinde 18 olumlu, 49 olumsuz, 664 yansız; Tanım-II düzeyinde 47 olumlu, 21 olumsuz, 395 yansız; Tanım-III düzeyinde 2 olumlu, 8 olumsuz, 24 yansız söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Kösemle Mehmet'in büyütülmüş gölgeleri. Derken hırıltılı, **uzun** bir **çıglık**. Mehmet, Kösem'i boğduğu yöne baka baka girer, tırmık tırmık olan yüzü, eli kana bulanmıştır; dehşet içinde, sanki kaçarak öbür yönden çıkar. (UA14B1A-1595)
- Emre aslında oradaydı. Hande'nin **uzun**, beyaz, biçimli ve ılık **bacaklarının** arasında... (RA16B2A-0316)
- Protokolde yer alan önemli şahıslar için de ayrı bir **uzun** kırmızı **halı** yerleştirildi. (VA16B4A-1030)

4.2.3.2.4. Kısa Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Kısa sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 9):

Grafik 9: “kısa” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Aşağıda grafikteki görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- **Kısa** bir **mücadeleden** sonra yakaladılar. Ağaç toplayıp ateş yaktılar. (RA16B1A-1209)
- Kimileri Naciye Abla gibi ufak tefek, **kısa bacaklı**, iri, sarkık göğüslü, kimileri uzun boylu, küçük memeli, ince bedenli kadınlardı. (TA16B2A-0325)

- Biraz tırmanıp, ilerdeki ormana varmadan önce, daha **kısa bitkilerin**, küçük iğne yapraklı ağaçların bulunduğu kelce sırtta mola veriyorum. (TA16B2A-0325)

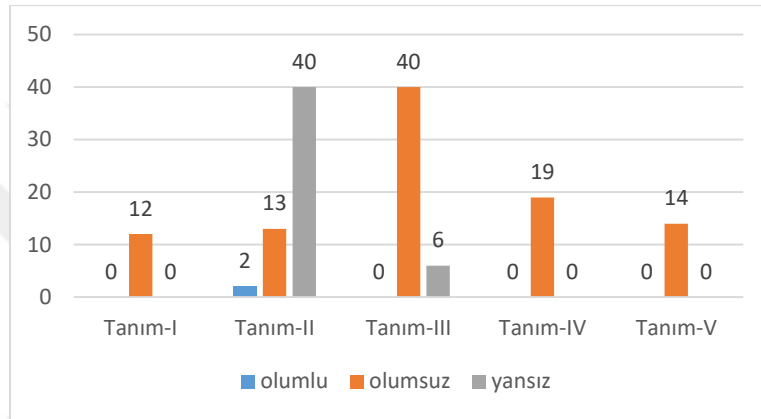
Boyut Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Söylem Ezgisine İlişkin Yorumlar

Boyut sıfatları incelendiğinde olumlu çağrışım alanına sahip *yüksek* sıfatının düzenlam ve değişmeceli anlamsal düzeylerde olumlu, olumsuz ve yansız söylem ezgisi kurabildiği görülmektedir. Bağımlı dizinlerde söz konusu sığfata ilişkin genel olarak yansız söylem ezgisine rastlanmakla birlikte bazı dizgelerde “yüksek sosyete” gibi olumsuz çağrışımaya sahip adlarla bile olumlu ezgi kurabilirken “yüksek faiz” örneğinde olduğu gibi olumsuz çağrışımsal adla olumsuz ezgi kurabildiği de gözlemlenmektedir. Söylem ezgisi oluşturma koşulları bağlamında *alçak* sıfatı kontrol edildiğinde, *yüksek* sıfatı kadar geniş bir seçimsel alana sahip olmadığı söylenebilir. Sıfat, öncelikle hiçbir dizgede olumlu söylem ezgisi kuramamaktadır. Bu açıdan, sıfatın çağrışımsal alanının, tercih ettiği adları ve söylem ezgisini etkilediği görülmektedir. Sıfatın düzenlamsal boyutta “alçak sehpa” gibi yansız ve değişmeceli anlam düzeylerinde “alçak adam” örneğinde olduğu gibi olumsuz ezgi yaratma eğiliminde olduğu söylenebilir. *Uzun* sıfatı incelendiğinde, olumlu çağrışım alanına sahip olmasına rağmen anlam düzeylerinde baskın olarak yansız ezgi kurduğu gözlemlenmektedir. Öte yandan “uzun çığlık” öbeğinde olduğu gibi olumsuz çağrışımaya sahip adlarda olumsuz söylem ezgisine de rastlanmaktadır. *Uzun* sıfatı gibi *kısa* sıfatının da genel anlamda yansız ezgi kurma eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu açıdan *yüksek* ve *alçak* sıfatlarının, uzun ve kısa sıfat çiftiyle karşılaştırıldığında tümcesel/tümceüstü düzeylerde söylem ezgisini etkileme açısından daha güçlü bir profil çizdiği gözlemlenmektedir.

4.2.3.3. Dokunsal Sıfatların Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.3.3.1. Soğuk Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Soğuk sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 10):

Grafik 10: “soğuk” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

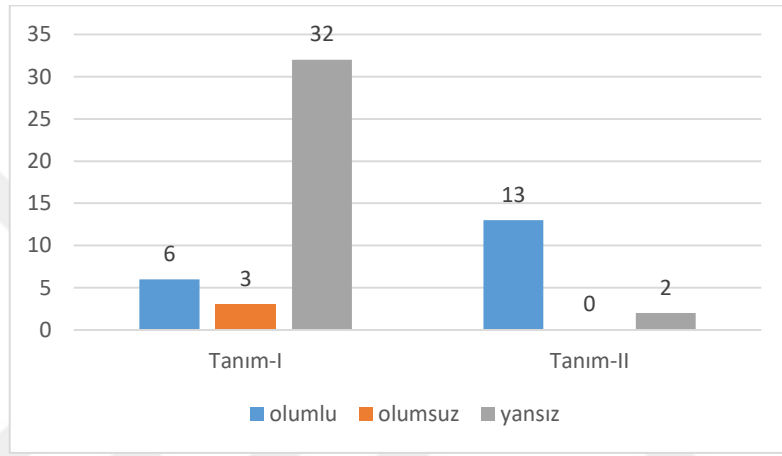
Soğuk sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 1 olumsuz, 2 yansız; Tanım-II’de 1 olumlu söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Sadece iki kelimedenden ibaret **soğuk** bir **tebrikti** bu. Boğazıma bir şeyler tıkanı adamın. (TA16B1A-0835)
- An gelir, değil tokalaşma elini bile uzatamazsın. **Soğuk** bir **boşluk** vampir gibi boynuna dolandır. (SA16B2A-1394)
- **Soğuk** ve siyah bir **bira**, arkadaşlıkları, dostlukları köptüklendirir. Köpükler beyazdır, dostluklar da öyle. (UA16B2A-1163)

- Telefonu yine kanepeye bıraktı. Mutfağa gidip bir bardak **soğuk süt** aldı. (RA16B4A-1296)

4.2.3.3.2. Serin Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Serin sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 11):

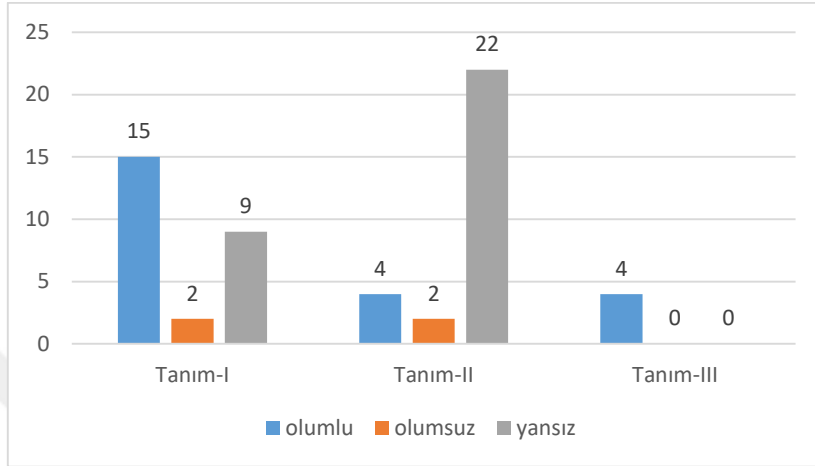
Grafik 11: “serin” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Serin sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 6 olumlu, 3 olumsuz, 32 yansız; Tanım-II’de 13 olumlu, 2 yansız söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Buraya eğlenmeye geldik. Birazdan tertemiz ve **serin** bir **deniz** sunacağım size. Hayat hoş, gerisi boş...(SA16B4A-3367)

4.2.3.3.3. Ilık Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Ilık sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 12):

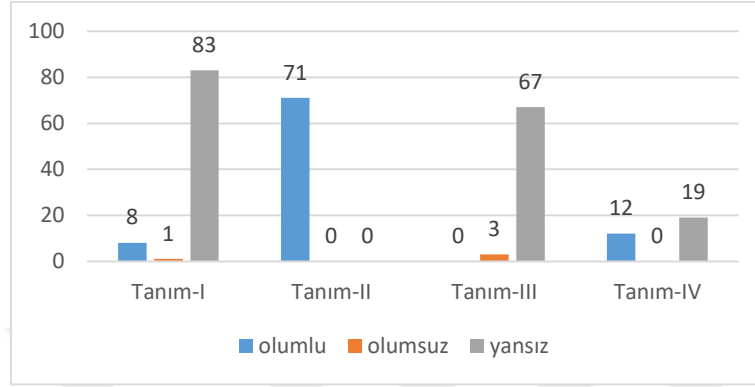
Grafik 12: “ılık” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Ilık sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 15 olumlu, 2 olumsuz, 9 yansız; Tanım-II düzeyinde 4 olumlu, 2 olumsuz, 22 yansız; Tanım-III düzeyinde 4 olumlu söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Tüylü vücudu **ılık meltemin** ipekten avucunda sanki bahar banyosu yapıyor gibiydi. (RA16B2A-0675)
- Benim için gerçekten kötü başlayan gece, güzel geçmiş; **ılık**, yumuşak bir **sonla** noktalanmıştı. (VA16B2A-1243)
- Evin ve avlunun Balkan kasabalarını andıran bir havası vardı. Bu **ılık akşama** tatlı bir su sesi eşlik ediyordu. (TA16B2A-0325)
- İşte gene başladı. Islak, **ılık**, yapışkan **tükrüğünü** yanağıma konduruyor.

4.2.3.3.4. Sıcak Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Sıcak sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 13):

Grafik 13: “sıcak” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Sıcak sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 8 olumlu, 1 olumsuz, 83 yansız; Tanım-II düzeyinde 71 olumlu, Tanım-III düzeyinde 3 olumsuz, 67 yansız; Tanım-IV düzeyinde 12 olumlu, 19 yansız görüme rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

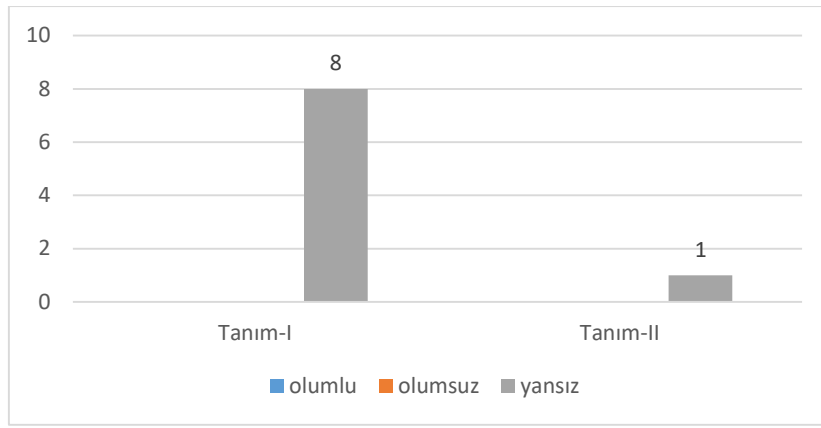
- Yüreğime saplanan ne çok şey vardı; dediler, kodular, elalemler, kapanan kapılar, çalmayan telefonlar, sarılmayan yaralar, **sıcak gözyaşları**, üçüncü şahıslar, anlatılamayanlar... (SA16B4A-3367)
- Bunun hemen ardından 94 yaşındaki oyuncakçı Affan Dede'nin yıkılacak kadar köhne olan ama içinde çocukluğumuzun **sıcak düşlerini** hâlâ saklayan dükkânını ziyaret etti. (UA16B3A-1150)

Dokunsal sıfatlar söylem ezgisi oluşturma koşulları açısından incelendiğinde birbirinden farklı dinamiklere rastlanmaktadır. *Soğuk* sıfatına ilişkin bağımlı dizinler incelendiğinde, olumsuz çağrışım alanına sahip olan sıfatın düzenlam ve değişmeceli anlamsal düzeylerde de olumsuz söylem ezgisi oluşturma eğiliminde olduğu söylenebilir, “soğuk tebrik”, “soğuk boşluk” örnekleri bu kapsamda değerlendirilebilir. Öte yandan, “soğuk bira” öbeğinde olduğu gibi, söz konusu sıfatın düzenlamsal açıdan SIVI ulamı kapsamındaki örneklerin bir kısmında olumlu ezgi kurabildiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, tümcesel/tümceüstü söylem ezgisini yalnızca sıfatın değil öbek yapının ezgisi ve tercih ettiği ulamın da etkilediği söylenebilir. *Serin* sıfatı incelendiğinde düzenlamıyla yansız, değişmeceli anlam düzeyinde olumlu ezgi kurabildiği gözlemlenmektedir. Olumlu çağrışıma sahip olan sıfat, kendi çağrışimsal alanını genel anlamda değişmeceli anlama aktarabilmektedir. Söylem ezgisi bağlamında ılık sıfatına ilişkin bağımlı dizinler incelendiğinde ise düzenlamıyla olumlu, değişmeceli anlamsal düzeyde olumlu ve yansız ezgilerle karşılaşmaktadır. Örneğin olumsuz bir çağrışıma sahip ad olan “son” ile kendi olumlu çağrışımını kullanarak olumlu ezgi kurabilmektedir. Bu açıdan, ezgiyi sıfatın çağrışimsal alanı güçlü bir şekilde etkilerken bazı bağlamlarda adın ve öbek yapının çağrışım alanı daha baskın çıkmaktadır. *Sıcak* sıfatı kontrol edildiğinde ise olumsuz çağrışimsal alana sahip olmasına rağmen düzenlamsal ve değişmeceli anlamsal düzeylerde birbirinden farklı eğilimler göstermektedir. Söz konusu sıfat düzenlamda yansız ezgi kurarken “sıcak gülümseme”, “sıcak yatak” gibi öbeklerde olumlu söylem ezgisi kurma potansiyeline sahiptir.

4.2.3.4. İşitsel Sıfatların Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.3.4.1. Sesli Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Sesli sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 14):

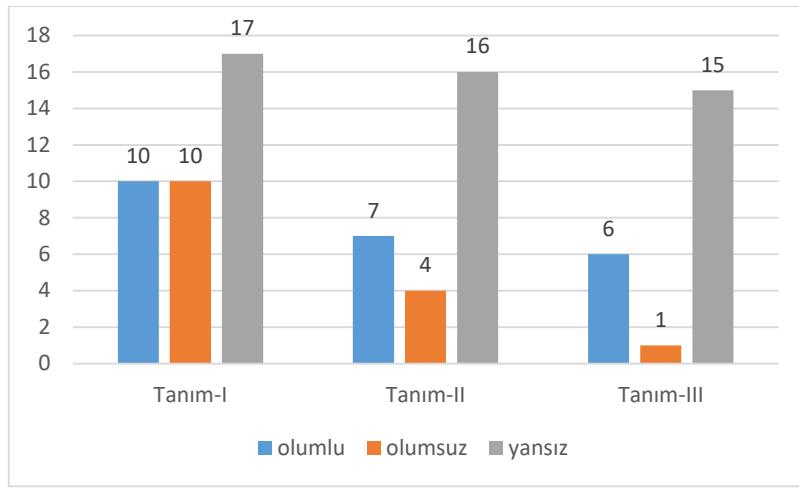

Grafik 14: “sesli” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Sesli sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I ve Tanım-II düzeyinde tüm tanık tümcelerin yansız söylem ezgisi görünümünün sahip olduğu gözlemlenmektedir. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

4.2.3.4.2. Sessiz Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Sessiz sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 15):

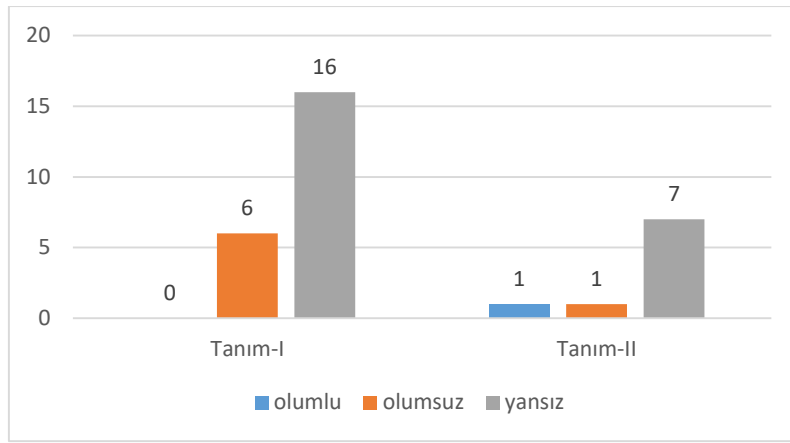

Grafik 15: “sessiz” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Serin sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 10 olumlu, 10 olumsuz, 17 yansız; Tanım-II düzeyinde 7 olumlu, 4 olumsuz, 16 yansız; Tanım-III düzeyinde 6 olumlu, 1 olumsuz, 15 yansız söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

4.2.3.4.3. Gürültülü Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Gürültülü sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümüne ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 16):

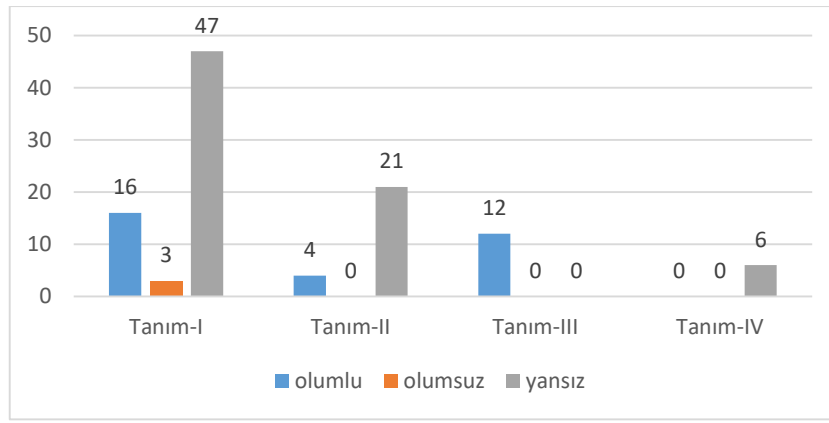
Grafik 16: “gürültülü” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Gürültülü sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 6 olumsuz, 16 yansız; Tanım-II düzeyinde 1 olumlu, 1 olumsuz, 7 yansız söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Sonunda karar verdim, sadece benim sevgilim değil hepiniz orospusunuz. İçerden **gürültülü** bir **kahkaha** sesi geldi, Yelda hafifçe başını içeri uzatıp baktı. (RA16B2A-3329)
- Pis. Ekşi kokusu da cabası." Şimdi çöp kamyonu uzunlarını yakmış, **gürültülü homurtusuyla** Fikret'in tam karşısında duruyordu. (RA16B2A-0624)
- Otomobille dolu **gürültülü caddeleri**, barları, sinemaları, kalabalık lokantaları özlememiştim. (UA16B3A-1132)

4.2.3.4.4. Sakin Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Sakin sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 17):

Grafik 17: “sakin” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Sakin sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 16 olumlu, 3 olumsuz, 47 yansız; Tanım-II düzeyinde 4 olumlu, 21 yansız, Tanım-III düzeyinde 12 olumlu, Tanım-IV düzeyinde 6 yansız söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Odada kavga izi yok. Yusuf abi **sakin** adamdı. (SA16B1A-0309)

İşitsel Sıfatların Tümcesel/Tümceüstü Söylem Ezgisine İlişkin Yorumlar

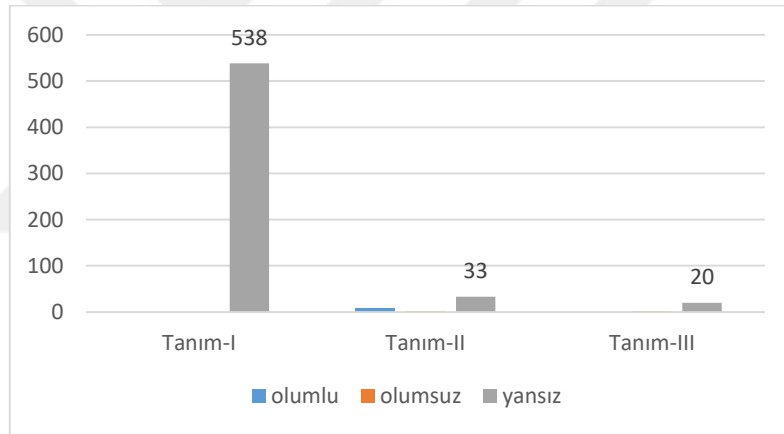
İşitsel sıfatların tümcesel/tümceüstü düzeyde kurduğu söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde birbirinden farklı eğilimler gözlemlenmektedir. Genel anlamda, sıfatlar kendi çağrışımsal alanından farklı söylem ezgisi görünümleri de kurabilmektedir. *Sesli* sıfatı olumsuz çağrışım alanına sahip olmasına rağmen yansız, *sessiz* ve *sakin* sıfatları da olumlu çağrışım alanına sahip olmasına rağmen büyük oranda yansız ezgiler kurma potansiyeline sahiptir. Öte yandan, gürültülü sıfatında söz konusu dinamikler diğer sıfatlarla karşılaştırıldığında farklılaşmaktadır. Olumsuz bir çağrışım alanına sahip olan gürültülü sıfatı, “gürültülü kahkaha” öbeğinde olduğu gibi olumlu çağrışım alanına sahip bir adla öbek yapı oluşturduğunda dahi tümcesel/tümceüstü düzeylerde de olumsuz ezgi

yaratmaktadır. Bu anlamda, sıfatın çağrışımsal alanının eşdizimlilik sergilediği adın, öbek yapının ve tümcenin tutumsal yapısını etkilediği söylenebilir.

4.2.3.5. Renk Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.3.5.1. Beyaz Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Beyaz sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümüne ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 18):

Grafik 18: “beyaz” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

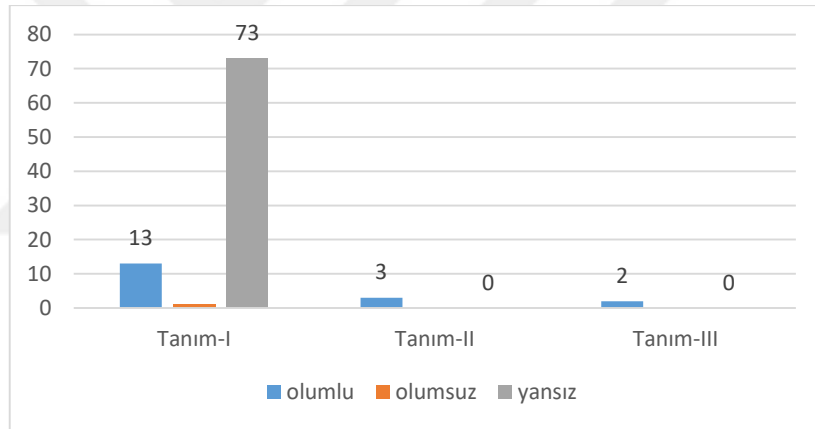
Beyaz sıfatına ilişkin görünümeler incelendiğinde, Tanım-I düzeyinde 538 yansız, Tanım-II düzeyinde 33 ve Tanım-III düzeyinde 20 yansız söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda grafikteki görünümeleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Kendi adasının Robinson'u olan bir insanın ilk yapacağı iş için ucundaki **beyaz bayrağı** kumun içine gömmek olmalı bu yüzden. (UA16B1A-0913)

- Açlıktan, sefaletten kurtulduğunu söyleyen, **beyaz efendilerine** yaranmak için ikide bir değişen Tanrı'nın elçisi... (UA14B1A-1596)
- Üzerinde açık mavi zemin üstüne papatyaların nakledildiği bir entari, çıplak ayaklarında bir çift **beyaz sandalet** vardı. (RA16B2A-0846)

4.2.3.5.2. Ak Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Ak sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümüne ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 10):

Grafik 19: “ak” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

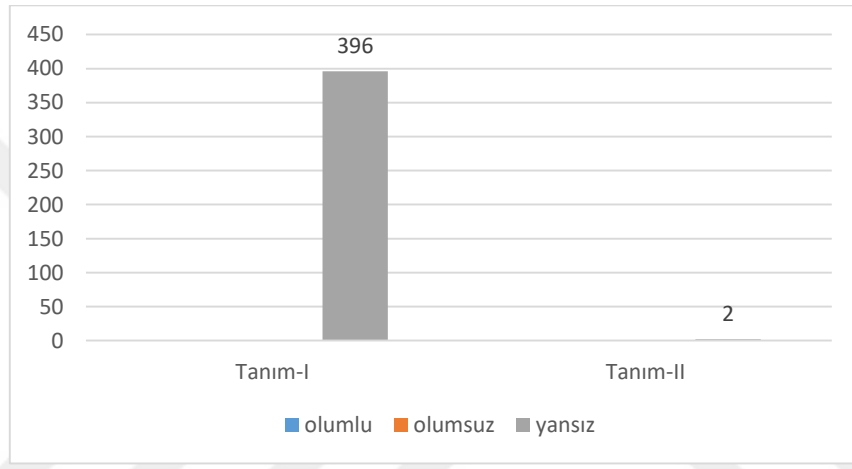
Ak sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 13 olumlu, 73 yansız; Tanım-II düzeyinde 3 olumlu, Tanım-III düzeyinde 2 olumlu söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda grafikteki görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Ak alınım benim ak süt emmiş **ak yürekli**m. kokusu tarçın karanlıkta hırçın namusum, muradım, (TA15B2A-0539)
- Yurdunu kuşanmıştın sevdana **ak** bir **duvak** gibi. (UA15B1A-1735)

- Koltuğundan kalkarak masanın başına gitti, oturdu. **Ak kâğıdı** çekti önüne. (UA16B2A-1495)

4.2.3.5.3. Siyah Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Siyah sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 20):

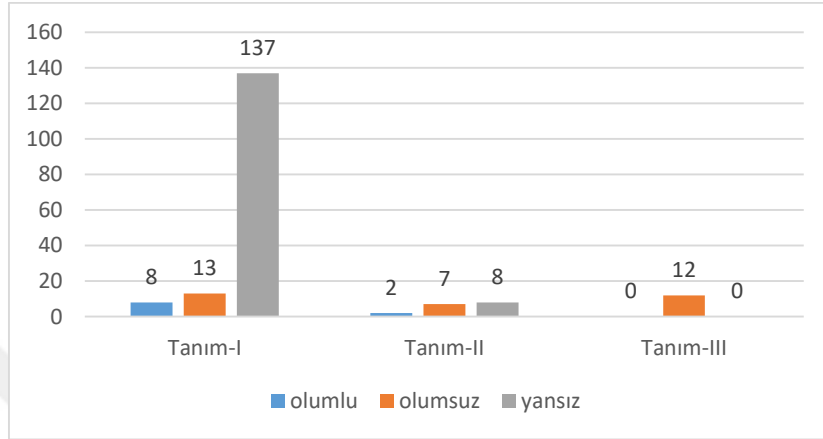
Grafik 20: “siyah” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Siyah sıfatına ilişkin söyleme ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 396, Tanım-II düzeyinde 2 yansız söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda grafikteki görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Oysa **siyah bulutların** altında kin, nefret ve tembellik vardır. (VA14B1A-1604)
- Meydanda birkaç dakika dolaşıp durdu. **Siyah dolmuşların** önünde duran kâhyanın, Taksim diyen sesini duyunca, dolmuşa binip taksime geldi. (UA16B3A-0716)

4.2.3.5.4. Kara Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Kara sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 21):

Grafik 21: “kara” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Kara sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I çerçevesinde 8 olumlu, 13 olumsuz, 137 yansız; Tanım-II çerçevesinde 2 olumlu, 7 olumsuz, 8 yansız; Tanım-III çerçevesinde 12 olumsuz söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda grafikteki görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Hayatını şiire adanmış, onca gazel yazmış, gazelerde bıkmadan ve usanmadan hep *kara* gözlü, **kara kaşlı**, *kara saçlı*, *kara benli*, *servi boylu*, *gül yanaklı*, *yay kaşlı* ve *ok kirpikli* bir güzeli anlatıp durmuş, ama onun bir yerlerde yaşamakta olduğunu hiç düşünmemişti. (TA16B2A-1143)
- Gece olunca dehşet ve endişesi bütün bütün arttı. Gecenin dev **kara bulutlarla** kaplı zifiri karanlık semasında, korkudan titremeye başladı. (SA16B2A-0836)
- Bir müddet yakından tetkik etmek ister, dedi küçük adam ve çizdiği bacalardan bir **kara dumanlar** çıkarmaya başladı. (RA16B3A-0627)

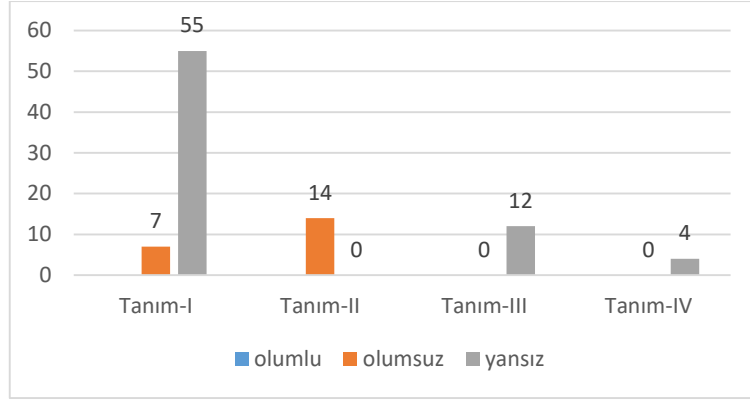
Renk Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Söylem Ezgisine İlişkin Yorumlar

Renk sıfatları tümcesel/tümceüstü düzeyde söylem ezgisi bağlamında incelendiğinde *beyaz* sıfatının olumlu, *siyah* sıfatının olumsuz çağrışımsal alana sahip olmasına rağmen büyük oranda yansız söylem ezgisi kurduğu görülmektedir. Öte yandan aynı eğilimin olumlu çağrışıma sahip *ak* ve olumsuz çağrışıma sahip *kara* sıfatları için geçerli olduğunu söylemek zordur. Hem düzanlam hem de değişmeceli anlam düzeylerinde her iki sıfat da farklı ezgi görünümüleriyle karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin “ak duvak” ve “ak yürek” öbeklerindeki adlar yansız olsa dahi olumlu ezgi kurulabilmektedir. Kara sıfatına bakıldığında ise “kara kaş” örneğindeki gibi olumlu, “kara bulut” örneğindeki gibi olumsuz ve “kara duman” örneğindeki gibi yansız ezgiler kurabilmektedir. Bu anlamda söylem ezgisi oluşturma bağlamında yakınanlamlılığın tek başına yeterli olmadığı, duygu değerinin de önemli bir değişken olduğu söylenebilir.

4.2.3.6. Tat Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.3.6.1. Acı Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Acı sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümüne ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 22):

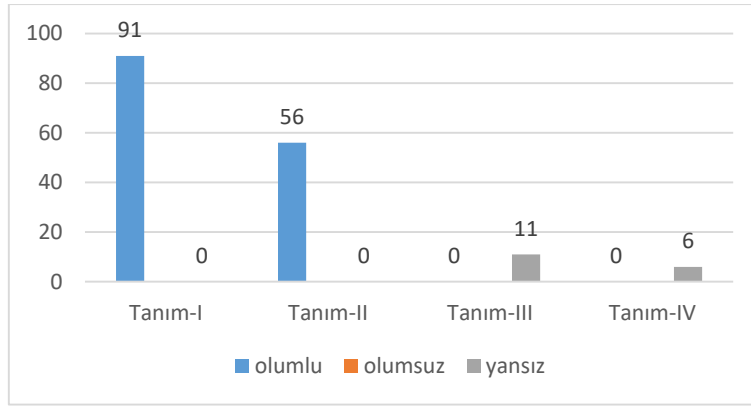
Grafik 22: “acı” Sifatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Acı sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 7 olumsuz, 55 yansız; Tanım-II düzeyinde 14 olumsuz; Tanım-III düzeyinde 12 yansız, Tanım-IV düzeyinde 4 yansız görünüme ulaşılmıştır. Aşağıda grafikteki görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- "Okula gidiyor musun?" diye. **Acı** bir **gülüşle**: "Annem bir sene götürdüğü köyde, ama ne yapsam zavallı, hasta zaten. Benden gayrı altı tane daha var" diyor. (RA16B2A-0840)
- Daha sonra yukarıya çıkıp saksıdaki süs biberlerinden yedişer tane koparıp tek tek dua ederek yakmaya başladıklarında, mutfağı **acı** bir **duman** kapladı. Zeynep öksüre öksüre mutfaktan çıktı... (RA16B4A-1074)
- **Acı viskiden** büyük bir yudum aldı. "Nasıl yani? (UA16B2A-0482)

4.2.3.6.2. Tatlı Sifatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Tatlı sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 23):

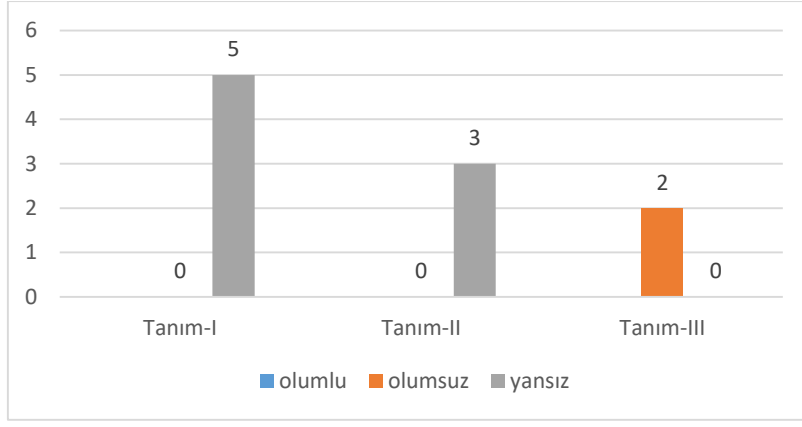
Grafik 23: “tatlı” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Tatlı sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 91 olumlu, Tanım-II düzeyinde 56 olumlu; Tanım-III düzeyinde 11 yansız, Tanım-IV düzeyinde 6 yansız söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Yarım yamalak bir düşün gölgeleri arasına serpilmiş **tatlı** bir **umut**, kaymakta olan sarı bir yıldız gibi. (TA16B4A-0090)
- Üç adam da kısa bir süre birbirlerine baktılar, bense bu **tatlı çekişmeye** şahit olduğum için mutlu olmuş, gülümsüyordum. (RA16B2A-0406)
- Ne dersin kızım Suzan? SUZAN - (**Tatlı** bir **gülüş**) Sen bu gazeteciyi çok tutuyorsun baba. Senden yüz alarak böyle cesaretli oluyor. (VA14B1A-3373)

4.2.3.6.3. Ekşi Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Ekşi sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 24):

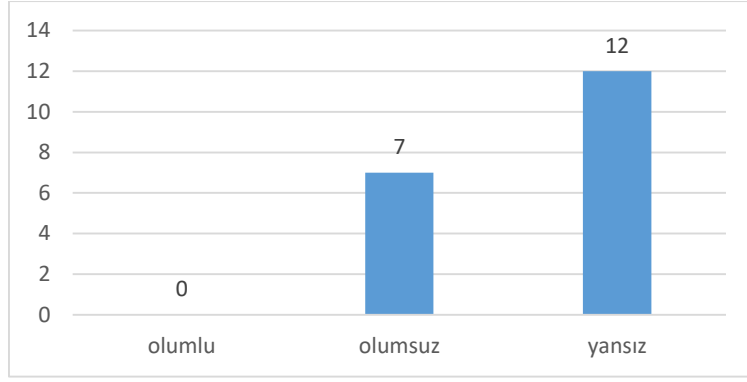
Grafik 24: “ekşi” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Ekşi sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünümleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 5 yansız, 2 yansız; Tanım-II düzeyinde 3 yansız, Tanım-III düzeyinde 2 olumsuz söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünümleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- Bir sürpriz oldu ve önce ikincisi patladı. Pimi çeken ufak tefek, **ekşi yüzlü** bir yaşlı adamdı. (RA16B4A-0885)
- Bunlar golden... Bu daldakiler de **ekşi elma**..." Bazı daldakilerin hangi elma türü olduğunu dede bile bilemiyordu. (RA16B1A-0788)

4.2.3.6.4. Tuzlu Sıfatının Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümleri

Tuzlu sıfatının tümcesel/tümce üstü söylem ezgisi görünümlerine ilişkin bulgular yer aşağıdaki gibidir (Bkz. GRAFİK 25):

Grafik 25: “tuzlu” Sıfatının Söylem Ezgisi Dağılımları

Tuzlu sıfatına ilişkin söylem ezgisi görünüşleri incelendiğinde Tanım-I düzeyinde 7 olumsuz, 12 yansız söylem ezgisi görünüşüne rastlanmaktadır. Aşağıda söz konusu görünüşleri örnekleyen, araştırma evreninden seçilmiş tanık tümceler yer almaktadır.

- **Tuzlu gözyaşları** süzüldü yanaklarından burnunun ucuna ve damladılar tatlanmış çarşafın üstüne.
- Midesinin bulandığını hissetti. Önündeki **tuzlu poğaçalardan** birine uzandı.

Tat Sıfatlarının Tümcesel/Tümceüstü Söylem Ezgisine İlişkin Yorumlar

Tat sıfatları söylem ezgisi kurma koşulları açısından incelendiğinde farklı değişkenler karşımıza çıkmaktadır. Olumsuz bir çağrışımsal alana sahip *acı* sıfatına ilişkin bağımlı dizinler kontrol edildiğinde düzensiz düzeyde yansız ezgi kurarken değişmeceli anlam düzeyinde “acı gülümseme” öbeğinde görüldüğü gibi, olumlu adlarla dahi olumsuz söylem ezgisi kurduğu gözlemlenmektedir. Olumlu çağrışımsal alana sahip *tatlı* sıfat ise “tatlı gülüş”, “tatlı çekişme” örneklerinde olduğu gibi öbek yapıdaki addan bağımsız olarak olumlu söylem ezgisi kurduğu söylenebilir. Olumsuz çağrışımsal alana sahip *ekşi* sıfatı düzensiz düzeyde yansız bir ezgi kurarken “ekşi yüz” gibi değişmeceli anlama sahip öbeklerde olumsuz söylem ezgisi kurmaktadır. Yine olumsuz çağrışıma sahip *tuzlu*

sıfatı ise yalnızca düzenlamsal görünümüyle karşımıza çıkmakta, bağımlı dizinlerde büyük oranda yansız söylem ezgisi kurmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Anlambilim çalışmaları, gerek kuramsal gerekse uygulamalı dilbilim alanında dilde sözcük ve sözcük üstü birimlerin içlemsel özelliklerini bilimsel ve sistematik bir biçimde ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Anlambilimin alt disiplini olan sözcük anlambilim çalışmaları ise anlamın sözcüksel düzeydeki uzanımlarını araştırma konusu yapmaktadır. Sözcüğün kendi gönderimleri, diğer sözcüklerle kurduğu içlem ilişkileri, bağlama olan katkısı gibi konulara odaklanan sözcük anlambilim çalışmaları, bir sözcüksel birimin dizisel ve dizimsel profillerinin ortaya konmasında başvurulan en temel dilbilim alanıdır.

Dilde sözcüklerin örüntülenme düzeylerine bakıldığında birliktelik kullanımları ve eşdizimlilikten sonraki aşamada karşımıza sözcüğün anlam tercihi ve söylem ezgisi görünüşleri çıkmaktadır. Anlam tercihi araştırmaları, bir sözcük etrafında belirgin bir biçimde eşdizimsel dağılım gösteren diğer sözcüklerin kavramsal içeriklerini ortaya koyarak o sözcüğün anlambilimsel profilini betimlemeyi amaçlayan, sözcük anlambilimin temel çalışma alanlarından biridir. Söylem ezgisi araştırmaları ise sözcüğün tümcesel/tümceüstü düzeydeki bağlama kazandırdığı olumlu, olumsuz, yansız vb. tutumsal değerlere odaklanmaktadır. Türkçeye ilişkin anlam tercihi ve söylem ezgisi çalışmaları, birliktelik kullanımları ve eşdizimlilikler karşılaştırıldığında son derece sınırlı çalışılmış bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma Türkçede sıfatların düzenlem ve değişmeceli anlamlar gibi farklı anlam düzeylerinde hangi anlamsal ulamları tercih ettiğini ortaya koymayı ve farklı bağlamsal koşullarda ne tür tutumsal içeriğe sahip olduğunu çözümlmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın ilk bölümü olan sıfatların anlam tercihi görünüşlerinin ortaya konması sürecinde öncelikle alanyazın taraması yapılmış ve farklı kategorilerden yirmi dört sıfat

araştırmaya dahil edilmiştir. Seçim sürecindeki temel ölçütler, sıfatların doğal dilde kullanım sıklıklarının yüksek olması ve kendi aralarında belirli düzeyde anlambilimsel ilişkilere sahip olmalarıdır. Bu kapsamda *biçim sıfatları* (yüksek, alçak, uzun, kısa); *boyut sıfatları* (düz, eğri, yamuk, yuvarlak); *dokunsal sıfatlar* (soğuk, serin, ılık, sıcak,); *işitsel sıfatlar* (sesli, sessiz, gürültülü, sakin); *renk sıfatları* (beyaz, ak, siyah, kara) ve *tat sıfatları* (acı, tatlı, ekşi, tuzlu) araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Sıfatların farklı anlam düzeylerinin ölçünlü bir biçimde ortaya konmasının, çalışmada elde edilecek bulguların da nesnellliğini arttıracığından, ilk olarak araştırma kapsamındaki sıfatların farklı Türkçe sözlüklerdeki sıfat etiketli görünüşleri incelenmiştir. Bu aşamada Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Misalli Türkçe Sözlük, Dil Derneği Türkçe Sözlük ve Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük olmak üzere dört Türkçe sözlükten yararlanılmıştır. İnceleme sürecinde gerek tanımlama gerekse tanık tümce gösterimi açısından birtakım eksikliklere rastlanmıştır. Sözlüklerdeki tanımlar incelendiğinde, ilk elde edilen bulgu, tanım sayılarının sözlükte sözlüğe farklılaşmasıdır. Bu durum, sözlüklerin maddebaşlarının anlamsal sınırlarının tutarlı olarak çizilemediğini göstermektedir. Tanımlarla ilgili gözlemlenen bir başka nokta da maddebaşlarının uzanımlarına ilişkindir. Bir tanım içeriğinde iki farklı anlamsal uzanımın yer alması, iki farklı tanımın aynı uzanıma sahip olması, tanım içeriğinin yeterine detaylandırılmış olmaması ya da maddebaşına gönderimde bulunularak yalnızca yakınanlamlı karşılığının verilmesi bu açıdan karşılaşılan başlıca problemlerdendir. Sözlüklerdeki tanımlama görünüşleri incelendiğinde ise tanıkların gerek bir sözlüğün kendi içerisinde gerekse sözlükler arasında niceliksel açıdan yakın dağılıma sahip olmadığı gözlemlenmektedir. Bazı tanımlarda birden çok tanık tümce yer alırken bazılarında tanık tümce kullanımına rastlanmamaktadır. Öte yandan tanımlama biçimi de farklı bir problemi ortaya çıkarmaktadır. Bazı tanıklar, bağlamdan kopuk biçimde öbek yapı görünümünde yer alırken bazıları yazınsal dilden seçilmiş örnekleri oluşturmakta, bir kısmı da kaynak

gösterilmeksizin üretilmiş tümceler olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak, maddebaşlarının bir kısmı sıfat sözcük türünde tanımlanmasına rağmen tümcede ad ya da belirteç olarak kullanılmaktadır.

Yukarıda sözü edilen birtakım muğlaklıklar nedeniyle araştırma kapsamındaki sıfatların anlamsal profillerinin yeniden çizilmesine gereksinim duyulmuştur. Bu süreçte her bir sıfat için Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu ve Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu hazırlanmış; dil öğretimi, dilbilim, Türk Dili ve Edebiyatı alanlarından toplam sekiz uzmana sunulmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda, sıfatlara ilişkin bazı tanımların düzenlenmesi, anlamların birleştirilmesi, yeni anlam eklenmesi gibi farklı uygulamalara gidilmiştir. Sıfatlar yeniden tanımlandıktan ve her sıfat kapsamında seçimsel sınırlılıklar belirlendikten sonra, tanımlarla derlemde yer alan tanık tümceler eşleştirilmiştir.

Bir sonraki aşama sıfatların anlam tercihi açısından incelenmesini kapsamaktadır. Bu süreçte daha nesnel bulgulara ulaşmak için dil kullanıcılarının görüşlerine başvurulmuştur. Her bir sıfat için ayrı ayrı düzenlenen Anlam Tercihi Belirleme Yargı Testi, anlam tercihi görünümelerini betimlemeyi araştıran bu bölümün ölçme aracını oluşturmaktadır. Dil kullanıcılarına tanık tümceler ve anlambilimsel ulamlar verilmiş, bunları eşleştirmeleri, gerekli görüldüğünde yeni ulam oluşturmaları istenmiştir. Yargı testlerinde CANLI / DİLSEL YAPILAR / DOĞAL ÇEVRE / DUYU / ETKİNLİK / NİCELİKSEL İFADELER/ NESNE / SOYUT NİTELİK / VÜCUT BÖLÜMÜ / YER / BİÇİMSEL NİTELİK / ZAMAN olmak üzere on iki temel ulam kullanılmıştır. Yargı testlerinden elde edilen bulgular niceliksel ve niteliksel olarak sınıflandırılmış, gerekli görüldüğünde yeni alt ulamlar eklenmiş ve tablolar halinde ortaya konmuştur. Bu kapsamda her sıfatın farklı anlam düzeyleri için tercih ettiği anlambilimsel ulamlar belirlenmiştir.

Araştırma kapsamındaki sıfatların anlam tercihi görünümüne bakıldığında sıfatların düzenlamda ve değişmeceli anlamların her birinde birbirinden farklı anlambilimsel ulamları tercih ettiği görülmektedir. Örneğin “yüksek” sıfatı düzenlam düzeyinde *tavan*, *apartman* gibi YER; *topuk*, *tabure* gibi NESNE ve *ağaç*, *çalı* gibi DOĞAL ÇEVRE ulamlarını tercih ederken değişmeceli anlam düzeylerinin birinde *doz*, *not*, *tiraj* gibi NİCELİKSEL İFADELER; *fiyat*, *maliyet* gibi FİNANSAL ALANLAR ve *değer*, *başarı* gibi OLUMLU ÖZELLİKLER alt ulamlarını tercih etmektedir. Bu açıdan, anlam değişikçe ve soyutlaştıkça, sıfatın tercih ettiği ulamların da farklılaştığı söylenebilir.

Sıfatlar yakınanlamlılık ve karşıtanlamlılık ilişkileri bakımından karşılaştırmalı olarak incelendiğinde farklı anlambilimsel eğilimlere rastlanmıştır. Sıfatlar yakınanlamlılık açısından ele alındığında, söz konusu anlam ilişkisinin büyük oranda düzenlam düzeyiyle sınırlı kaldığı gözlemlenmektedir. Örneğin “alçak” ve “kısa” sıfat çiftine bakıldığında *masa*, *tabure* gibi temel anlamları sağlarken *alçak adam* ile *kısa adam*, *alçak vade* ile *uzun vade* gibi değişmeceli anlam düzeylerinde bu anlamsal bağıntıyı sağlayamamaktadır. Bu açıdan sıfatlar temel anlamda aynı ulamları tercih ederken değişmeceli anlamda tercih ettikleri ulam açısından büyük farklılıklar göstermektedir. Diğer bir bulgu, yakınanlamlılık ilişkisi bağlamında değerlendirilen ve aynı ulam içi ögelerle eşdizimsellik gösteren bazı sıfat çiftlerinin farklı uzanımlara sahip olması üzerinedir. Örneğin “yüksek” ve “uzun” sıfat çifti ele alındığında *koridor*, *masa* gibi ortak ulam içi ögelerle kullanılmasına rağmen birinin yatay, birinin dikey uzanıma sahip olduğu görülmektedir.

Sıfatlar karşıtanlamlılık açısından değerlendirildiğinde, söz konusu anlamsal düzeyinin de tıpkı yakınanlamlılıkta olduğu gibi genellikle temel anlam düzeyinde kaldığı gözlemlenmektedir. Örneğin temel anlam düzeyinde “soğuk su/serin su/ılık su/sıcak su” öbekleri dereceli bir karşıtlık sergilerken değişmeceli anlam düzeyinde “soğuk

şaka/?serin şaka/?ılık şaka/?sıcak şaka” öbeklerinin karşıtlık ilişkisi kurma konusunda kabul edilebilir olmaması bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu açıdan, karşıtanlamlılığın sözcüklerarası ilişkilerde sınırlı bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Çalışmanın ikinci aşamasında sıfatlar söylem ezgisi görünümleri açısından ele alınmıştır. Bu süreçte öncelikle sıfatların kendi çağrışımsal alanları, ikinci olarak eşdizimlilik sergilediği adların çağrışımsal alanları, son olarak öbek yapıların söylem ezgisi görünümleri uzman görüşleri doğrultusunda betimlenmiş, sonrasında tümcesel/tümceüstü düzeyde bir çözümleme yapılmıştır. Genel anlamda ilk olarak sıfatların çağrışımsal alanlarının büyük oranda olumsuz olduğunu söylemek mümkündür. Sıfatların %54’ü olumsuz, %33’ü olumlu ve %13’ü ise yansız çağrışımsal alana sahiptir. Araştırmanın bu bölümünde sıfatların olumlu, olumsuz, yansız çağrışım alanı yaratma koşulları gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, olumlu çağrışım alanı yaratma koşullarına bakıldığında söz konusu koşulların sıfat kategorisine göre değiştiğini görmek mümkündür: olumlu ezgi yaratma açısından boyut sıfatlarında olumlu uç değere sahip olma, renk sıfatlarında renk skalasının en açık ucunda olma, işitsel sıfatlarda rahatsız edici düzeyde sese sahip olmama, ses çıkarmama gibi koşullar gerekmektedir. Sıfatların olumsuz çağrışımsal alan yaratma açısından ise farklı anlambilimsel koşullarla karşılaşmıştır: İlk olarak uç değerlere sahip olma, ikinci olarak ortak bir olumlu işlemin karşısında olma özelliği, olumsuzluk koşulları sağlamaktadır. Ayrıca derecelendirilebilirliğin orta düzeyinde olan “ılık” sıfatı da yansız olarak nitelendirilmiştir.

Sıfatların eşdizimlilik sergilediği adlar incelendiğinde genel olarak yansız çağrışıma sahip adları seçtikleri, bunların sıfatın uzanımına göre de değişiklik sergileyebildiği gözlemlenmektedir. Öbek yapı görünümünde ise anlam sıfat ve adın çağrışımsal alanına göre değişebilmektedir. Örneğin “acı” sıfatı *gülümseme* gibi olumlu çağrışım alanına sahip bir adla kullanılsa bile büyük oranda olumsuz bir ezgi değeri yaratmaktadır.

Sıfatların tümcesel-tümceüstü düzeyde yansız, olumsuz ve olumlu söylem ezgisi oluşturma dinamiklerine bakıldığında üç değişkenden söz etmek mümkündür. İlk olarak sıfatın çağrışımsal alanı söylem ezgisini etkilerken bazı bağlamlarda adın çağrışımsal alanı söylem ezgisini belirlemektedir. Üçüncü bir koşulda ise öbek yapıdaki söylem ezgisi görünümleri tümcesel/tümceüstü düzeydeki söylemi düzenleyebilmektedir. Söylem ezgisi dağılımları niceliksel açıdan incelendiğinde ise sırasıyla yansız, olumsuz ve olumlu söylem ezgisi görünümlerine rastlanmaktadır.

Elde edilen sonuçlar ışığında, aşağıda öneriler sunulmaktadır:

- I. Türkçe sözlüklerde maddebaşı oluşturma, tanımlama ve tanıklama süreçleri anlam tercihi ve söylem ezgisi araştırmalarının çalışma yöntemi aracılığıyla yeniden şekillendirilebilir.
- II. Sözcük anlambilimi çalışmaları Türkçe için yeni sayılabilecek çalışmalardandır. Bu çalışma referans alınarak Türkçedeki diğer sıfatların ve diğer sözcük türlerinin anlam tercihi ve söylem ezgisi görünümleri ortaya konabilir.
- III. Bu tez çalışmasında ve devam çalışmalarında elde edilen bulgular, Türkçenin tipolojik olarak şekillendirilmesine ilişkin araştırmalara kuramsal katkılar sağlayabilir.
- IV. Tezde elde edilen bulgular, diğer dillerdeki tipolojik özellikler bağlamında, karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
- V. Anadili ve yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde öğretim hedefini belirleme, içeriği düzenleme, öğretim süreci oluşturma, ölçme ve değerlendirme gibi alanlarda genelde sözcük anlambilim, özelde anlam tercihi ve söylem ezgisi çalışmalarından yararlanılabilir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2000). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Aksan, D. (2004). *Anlambilim*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, Y. (2011). Derlem Temelli Sözcük Anlambilimi Çalışmalarının Türkçenin Eğitimine Katkısı. *Türkçenin Eğitimi-Öğretiminde Kuramsal ve Uygulamalı Araştırmalar*. (Edt. L. Uzun ve Ü. Bozkurt). Almanya: Die Blaue Eule.
- Aksan, Y. vd. (2008). Türkçede Yakın Anımlı Sözcükler: Bir Derlem Çalışması. 22. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri*. 8-9 Mayıs -Van. s. 559-566.
- Aksan, Y. vd. (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitapları Derlemi ve Türkçe Ulusal Dil Derlemi Örneklemindeki Sözcük Sıklıkları. (İçinde) *Türkçe Öğretimi Üzerine Çalışmalar*. Edt. V. D Günay, Ö. Fidan, B. Çetin, F. Yıldız.) 397-407. İzmir: DEDAM Yayınları.
- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Atkins, S. vd., (1992). Corpus Design Criteria. *Literary and Linguistic Computing*, 7(1), s. 1-16.
- Auger, A. ve Barrière, C. (2010) Probing Semantic Relations: Exploration and identification in specialized text. *Benjamins Current Topics*. John Benjamins.
- Baker, P. (2003). No effeminates please: A corpus-based analysis of masculinity via personal adverts in Gay News/Times 1973-2000. (içinde) Benwell, B. (Ed). *Masculinity and men's lifestyle magazines*. Blackwell. Oxford.
- Baker, P. (2006). *Using Corpora in Discourse Analysis*. London: Continuum.
- Baker, P., Hardie, A. ve McEnery, T. (2006). *A Glossary of Corpus Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

- Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bednarek, M. (2008). Semantic Preference and Semantic Prosody re-examined. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*. 4 (2), s. 119–139.
- Cabredo, P. (2010). *Adjectives: Formal Analyses in Syntax and Semantics*. Amsterdam: John Benjamins.
- Collinge, N. E. (1990). *An Encyclopaedia of Language*. Routledge: Routledge.
- Croft, W. ve Cruse A. D. (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge
- Cruse, A. (2000). *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Cruse, A. (2006). *A glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Davis, S. ve Gillon S. B. (2004). *Theories of Reference and Theories of Meaning.: Semantics: A Reader*. Oxford: Oxford University Press.
- Denkel, A. (1996). *Anlam ve Nedensellik*. Kabcacı Yayınları.
- Dixon, R.M.W. (2005). *A Semantic Approach to English Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Dixon, R.M.W. ve Alexandra Y. Aikhenvald (2004). *Adjective Classes: A Cross-linguistic Typology*. Oxford: Oxford
- Ediskun, H. (1996). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ellis, N. C. (2002). Vocabulary Acquisition: Word Structure, Collocation, Word-class, and Meaning. *Vocabulary, Description, Acquisition and Pedagogy*. (Edt. N. Schmitt ve M. McCarthy). Cambridge: Cambridge University Press.

- Ergenç, İ. (2008). Dilin Beyindeki Gerçekleşimi ve Konuşma Eylemi. *Kognitif Nörobilimler*. (Yay. Karakaş, S.). MN Medikal & Nobel: Ankara.
- Erkuş, A. (2009). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Evans, V. (2012). Cognitive Linguistics. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*. [3 \(2\)](#). s. 129–141.
- Firth, J. R. (1951). “Modes of Meaning”. *Papers in Linguistics 1934–1951*. (Edt: J. R. Firth). S. 190–215. London: OUP.
- Fleiss, J.L. (1971) Measuring Nominal Scale Agreement Among Many Raters . *Psychological Bulletin*, 76(5). s. 378-382.
- Flowerdew, L. (2008). Corpus-based Analyses of the Problem-Solution Pattern: A Phraseological Analysis. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Frawley, W. (1992). *Linguistic Semantics*. London: Routledge.
- Geeraerts, D. (2006). The Theoretical and Descriptive Development of Lexical Semantics. *the Lexicon in Focus. Competition and Convergence in Current Lexicology*, (Edt.: L. Behrens ve D. Zaefferer), s. 23-42. Peter Lang Verlag.
- Geeraerts, D. (2010). *Theories of Lexical Semantics*. Oxford: Oxford University Press.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gennaro C., ve McConnell-Ginet, S. (1990). *Meaning and Grammar: An Introduction to Semantics*. MA: MIT Press.
- Glesne, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu) Ankara: Anı Yayıncılık.

- Goldberg, A. (2000). Verbs, Constructions, and Semantic Frames. *Lexical Semantics, Syntax, and Event Structure*. (Edt: M.R. Hovav, E. Doron, I. Sichel). Oxford: Oxford University Press.
- Gökmen, S. (2013). Kavramsal Ulamlama ve Öntürler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(2), 165-179.
- Gökmen, S. ve Önal, Ö. (2012). Ön-Tür Kuramı Çerçevesinde Türkçede Anlamsal Ulamların İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 52(2), 1-17.
- Göz, İ. (2003). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Griffiths, P. (2006). *An Introduction to English Semantics and Pragmatics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Grünberg, T. (2006). *Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: YKY.
- Gündoğdu, A.E. (2012). *Türk Çocuk Yazınında Sözvarlığı-Derlem Tabanlı Bir Uygulama-*. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Halliday, M.A.K. ve Yallop, C. (2007) *Lexicology: A Short Introduction*. Continuum.
- Hatch, E. ve Brown, C. (1995). *Vocabulary, Semantics and Language Education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Hoey M. (2001). *Textual Interaction*. London: Routledge.
- Hoey, M. (2000). “A World Beyond Collocation: New Perspectives on Vocabulary Teaching”. İçinde: *Teaching Collocations*, (Edt. M. Lewis). s.224-245. Hove: Language Teaching Publications.

- Hoey, M. (2003). 'Why grammar is beyond belief'. *Special issue of Belgian Journal of English Language and Literatures*, 1: 183–96.
- Hunston, S. (2007). Semantic Prosody Revisited. *International Journal of Corpus Linguistics*. 12.2: 249–268.
- İmer, K. vd. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kamp, H. (2004). Two Theories about Adjectives. *Semantics: A Reader* (Edt. S. Davis G. S. Brendan). Oxford: Oxford University Press.
- Kennedy, C. (2012). *Adjectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurtoğlu, Ö. (2013). *A Corpus Based Discourse Analysis: The Properties of texts in Turkish Textbooks for Primary and Secondary Schools*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Mersin Üniversitesi: Mersin.
- Langacker, L. (1987). Foundations of Cognitive Grammar. *Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Lauder, A. (2010) Collocation, Semantic Preference and Translation: Semantic Preference as a Reference Source for Translation, Link: <http://english.um.edu.my/anuvaada/PAPERS/LAUDER.pdf> (E.T.: 17.09.2014).
- Laufer, B. (2002). What's in a Word That Makes It Hard or Easy: Some Intralexical Factors that Affect the Learning of Words. *Vocabulary, Description, Acquisition and Pedagogy*. (Edt: N. Schmitt ve M. McCarthy). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lee, D. (2005). *Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Leech, G. (1992). *Introducing English Grammar*. London: Penguin.

- Leech, G. (1997). Teaching and Language Corpora: a Convergence. *Teaching and Language Corpora*. (Edt.: A. Wichmann, S. Fligelstone, T. McEnery ve G. Knowles), s. 1-23. London: Longman.
- Lewandowska-Tomaszczyk, B. (1996). *Negativity and Semantic Prosody in Depth of Negation - A Cognitive Semantic Study*. Lodz: Lodz University Press.
- Lindquist, H. (2009). *Corpus Linguistics and the Description of English*. Edinburg: Edinburgh University Press.
- Louw, B. (2000). Contextual Prosodic Theory: Bringing Semantic Prosodies to Life. *Words in context: A Tribute to John Sinclair on His Retirement*. (Edt. C. Heffer, H. Sauntson, ve G. Fox). s. 48-94. UK: University of Birmingham.
- Louw, Bill (1993). Irony in the Text or Insincerity in the Writer? The Diagnostic Potential of Semantic Prosodies. *Text and Tecnology: In Honour of John Sinclair*. Amsterdam /Philadelphia: John Benjamins, 157–175.
- Lyons, J. (1997). *Linguistic Semantics*. An Introduction. Cambridge: Cambridge
- Malmkjaer 2002 *The Linguistics Encyclopedia*. Psychology Press.
- Martynska, M. (2004). Do English Language Learners Know Collocations? *Investigationes Linguistic*. 2 (12).
- McCardell D. R. (1995). A Lexical Semantic and Statistical Approach to Lexical Collocation Extraction for Natural Language Generation. *AI Magazine*. 16 (4).
- McEnery, T. (2003). Computational Linguistics. İçinde: *Corpus Linguistics* (Edt. R. Mitkov). Oxford: Oxford University Press.
- McEnery, T. ve Hardie, A. (2011). *Corpus linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

- McEnery, T. ve Hardie, A. (2012). *Corpus Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McEnery, T. ve Xiao, R. (2010). What Corpora Can Offer in Language Teaching and Learning. *Handbook of Research in Second Language Teaching and Learning*. (Edt. E. Hinkel). New York : Routledge.
- Morley, J. ve Partington, A. (2009). A few Frequently Asked Questions About Semantic – or Evaluative – Prosody. *International Journal of Corpus Linguistics*. 14.(2). s. 139-158.
- Morzycki, m. 2014. *Adverbs*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Murphy, M. L. (2010). *Lexical Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nation, P. ve Robert W. (2002). Vocabulary Size, Text Coverage and Word Lists. *Vocabulary, Description, Acquisition and Pedagogy*. (Edt. N. Schmitt ve M. McCarthy. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nelson, D. L. Vd. (2005). Word Association Spaces for Predicting Semantic Similarity Effects in Episodic Memory. *Experimental Cognitive Psychology and its Applications*, 23.
- Nesselhauf, N. (2005). Collocations in a Learner Corpus. *Studies in Corpus Linguistics*. S.: 14. John Benjamins Publishing Company.
- Ölker, G. (2011), *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (1945-1950 Arası)*. Konya: Kömen Yayınları.
- Özlem. D. (2007). Mantık. Ankara: İnkılap Yayınları.
- Palmer, F. R. (1991). *Semantics*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Partington, A. (1998). *Patterns and Meanings: Using Corpora for English Language Research and Teaching*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

- Partington, A. (2004). Utterly Content in each other's Company': Semantic Prosody and Semantic Preference. *International Journal of Corpus Linguistics*. 9 (1). s. 131–56.
- Raskin, V. ve S. Nirenburg (1995). Lexical Semantics of Adjectives: A Microtheory of Adjectival Semantics. *Memoranda in Computer and Cognitive Science*. 95-288. New Mexico State University: Computing Research Laboratory.
- Römer, U. (2009). Corpus Research and Practice: What Help Do Teachers Need and What Can We Offer?. *Corpora and Language Teaching*. (Edt. K. Aijmer). Amsterdam: John Benjamins.
- Saeed, J. (2003). *Semantics*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Saussure, F. D. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Scott, M. ve Tribble, C. (2006). *Textual Patterns: Key Words and Corpus Analysis in Language Education*. Amsterdam: John Benjamins.
- Seretan, V. (2011). *Syntax-based Collocation Extraction, Text, Speech and Language Technology*. Berlin: Springer.
- Sinclair J. (1996): EAGLES Preliminary Recommendations on Corpus Typology. Link: <http://www.ilc.cnr.it/EAGLES96/corpustyp/corpustyp.html> (E.T.: 02.09.2014).
- Sinclair, J. (1987). *Looking up*. London/Glasgow: Collins.
- Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Sinclair, J. (1992) *Collins COBUILD English Usage*. London: HarperCollins.
- Sinclair, J. (2004). The Lexical Item. *Trust the Text. Language, Corpus and Discourse*. (Edt.: J. Sinclair). New York: Routledge.

- Sökmen, A. J. (2002). Current Trends in Teaching Second Language Vocabulary. *Vocabulary, Description, Acquisition and Pedagogy*. (ed: N. Schmitt ve M. McCarthy). Cambridge: Cambridge University Press.
- Stern, H.H. (1990). *Fundamental Concepts of Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Stubbs, M. (1995). Collocations and Semantic Profiles: on the Cause of Trouble with Quantitative Studies. *Functions of Language*. 2 (1), s. 23-55.
- Stubbs, M. (2001a) Texts, Corpora, and Problems of Interpretation: a Response to Widdowson. *Applied Linguistics*. 22. s. 149–172.
- Stubbs, M. (2001b). *Words and Phrases Corpus Studies of Lexical Semantics*. Oxford: Blackwell.
- Stubbs, M. (2002). Two Quantitative Methods of Studying Phraseology in English. *International Journal of Corpus Linguistics*. 7(2). s. 215–44.
- Tavşancıl, E.ve Aslan A.E. (2001). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Tepe, H. (2009). Değer ve Anlam: Değerler Anlamlı mıdır?. *flsf Dergisi*. (7), 1-10.
- Tognini-Bonelli, E. (2001). *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Tribble, C. (2000). Genres, Keywords, Teaching: Towards a Pedagogic Account of the Language of Project Proposals. *Papers from the Third International Conference on Teaching and Language Corpora* (pp. 74-90). New York: Peter Lang.
- Tsui, A. (2004). What Teachers Have Always Wanted to Know and How Corpora Can Help. *How To Use Corpora in Language Teaching*. s. 39-61. Amsterdam/Philadelphia: J. Benjamins.

Tutin, A. (2008). For an Extended Definition of Lexical Collocations. Link: <http://www.u-grenoble3.fr>. (E.T.: 23.08.2014).

Vardar, B. (1998). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.

Zhang, W. (2009). Semantic Prosody and ESL/EFL Vocabulary Pedagogy. *TESL Canada Journal*. 26 (2).

ÖZET

GÜNDOĞDU, Ayşe Eda. Sözcük Anlambilimi Açısından Türkçede Sıfatlar: Anlam Tercih ve Söylem Ezgisi Görünümleri. Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Seda GÖKMEN, 464 s.

Çekirdek bir sözcük etrafında belirgin bir biçimde eşdizimsel dağılım gösteren diğer sözcüklerin kavramsal içeriklerini ortaya koyarak o sözcüğün anlambilimsel profilini betimlemeyi amaçlayan anlam tercihi araştırmaları ile bir sözcüğün herhangi bir dilsel bağlamda, tümcesel/tümceüstü düzeyde ne tür tutumsal bir içerik kazandırdığını ortaya koyan söylem ezgisi çalışmaları sözcük anlambiliminin temel çalışma alanlarından biridir. Bu tez çalışması, Türkçede sıfatların farklı anlam düzeylerinde hangi anlamsal ulamları tercih ettiğini ortaya koymayı ve farklı bağlamsal koşullarda ne tür tutumsal içeriğe sahip olduğunu çözümlmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın ilk aşamasında alanyazın taraması yapılmış ve farklı kategorilerden yirmi dört sıfat araştırmaya dahil edilmiştir. Seçim sürecindeki temel ölçütler, sıfatların doğal dilde kullanım sıklıklarının yüksek olması ve kendi aralarında belirli anlambilimsel ilişkilere sahip olmalarıdır. Bu kapsamda *boyut sıfatları* (düz, eğri, yamuk, yuvarlak); *biçim sıfatları* (yüksek, alçak, uzun, kısa); *dokunsal sıfatlar* (sıcak, ılık, serin, soğuk); *işitsel sıfatlar* (sesli, sessiz, gürültülü, sakin); *renk sıfatları* (beyaz, siyah, ak, kara) ve *tat sıfatları* (acı, ekşi, tatlı, tuzlu) araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Sonraki aşama sıfatların çeşitli Türkçe sözlüklerdeki görünülerinin ortaya konması ve bu içeriklerin uzman görüşleri tarafından düzenlenmesini kapsamaktadır. Bu süreçte her bir sıfat için Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu ve Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu hazırlanmış; dil öğretimi, dilbilim, Türk Dili ve Edebiyatı alanlarından toplam sekiz uzmana sunulmuştur. Çalışmanın ilk bölümü olan sıfatların anlam tercihi açısından

değerlendirilmesi bölümünde dil kullanıcılarının görüşlerini almak için yargı testleri kullanılmıştır. Yine her sıfat için ayrı ayrı düzenlenen Anlam Tercihi Belirleme Yargı Testi temel alınarak ulamlar belirlenmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında söylem ezgisi görünümlerinin ortaya konması için yine uzmanlara üç farklı test uygulanmıştır. İlk olarak sıfatların çağrışımsal alanları, ikinci olarak sıfatlarla eşdizimlilik gösteren adların çağrışımsal alanları, üçüncü olarak öbek yapı görünümlerinin söylem ezgisi ortaya konmuştur. Bu bilgilerden de yola çıkılarak son aşamada tümcesel/tümceüstü düzeydeki söylem ezgisi görünümleri söylem çözümlemesi yoluyla elde edilmiştir. Testlerden elde edilen verilerin tamamı Fleiss-Kappa güvenilirlik testiyle sınanmıştır.

Çalışmada sonuç olarak sınırlılıklar kapsamındaki sıfatların temel ve değişmeceli anlam düzeylerinde tercih ettikleri anlambilimsel ulamlar ile sıfatların dilsel bağlama hangi tutumsal içeriklerle katkıda bulunduğu ayrıntılandırılmış bir biçimde ortaya konmuştur. Çalışmanın çıktılarının anadili ve yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde, başta sözcük öğretimi olmak üzere dilbilgisi ve okuma, yazma, dinleme, konuşma becerilerinin eğitimi alanlarına bilimsel ölçütlerle düzenlenmiş, geniş kapsamlı dilsel veri sunması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sıfat, anlam tercihi, söylem ezgisi.

ABSTRACT

GÜNDOĞDU, Ayşe Eda. Adjectives in Turkish in Terms of Lexical Semantics: Semantic Preference and Discourse Prosody. Ph.D. Thesis, Danışman: Prof. Dr. Seda GÖKMEN, 464 p.

Discourse prosody studies, which reveal what kind of attitudinal contents a word gains in any linguistic context and sentence-level or meta-sentence-level, is one of the main study fields of word semantics with semantic preference studies that aim to describe the semantic profile of a core word by revealing conceptual contents of collocational words which ranges around that word in a collocational manner clearly. This thesis study aims to reveal which semantic categories adjectives prefer in different meaning levels and analyse what kind of attitudinal contents they have in different contextual conditions.

In the first phase of the study, literature in the field was reviewed and twenty-four adjectives from different categories were included in the study. Main criterions in the selection process were that there was a high frequency of the adjectives in usual language and that they had certain semantic relations within themselves. In this context, descriptive adjectives (high, low, tall, short), adjectives of shape (smooth, curved, tilted, round), tactile adjectives (hot, warm, cool, cold), adjectives for auditory (loud, silent, noisy, quiet), adjectives for colour (white, black, bright, dark) and adjectives for taste (bitter, sour, sweet, salty) formed the restriction of the study. Next phase contained revealing how adjectives appear in various Turkish dictionaries and how these contents were ordered by experts' opinions. In this process, "adjective definition expert opinion form" and "selective restrictions expert opinion form" were prepared for each adjective and they were presented to eight experts from language teaching, linguistics, Turkish Language and Literature fields. In the first part of the study, evaluation of adjectives in terms of

meaning preference, judgement tests were used in order to get the ideas of users. Again, categories were based on the Meaning Preference Determination Test which was prepared for each adjective individually. In the second part, to reveal the appearance of discourse prosody, three different tests were applied to experts. Firstly, connotative areas of adjectives; secondly, connotative areas of nouns that are collocative to adjectives; and thirdly, discourse prosody of group structures were revealed. With this information, in the last phase, sentence-level / meta-sentence-level discourse prosody appearances were obtained by discourse analysis. All the data obtained through the tests was examined with Fleiss-Kappa reliability test.

In the study, as a result, semantic categories in main and changing meaning levels that adjectives in restrictions extents preferred, and with which attitudinal contents adjectives contributed to linguistic context were revealed in detail. It is considered that outcomes of the study will be beneficial for teaching Turkish as a second and foreign language, especially for teaching lexicon and also grammar, reading, writing, listening, speaking skills as it provides with a scientific, extensive linguistic data.

Key Words: Adjectives, semantic preference, discourse prosody.

EKLER

EK (1). Sıfat Tanımı Uzman Görüş Formu-Yüksek Sıfatı

Adı-Soyadı:

Sayın Hocam,

Sıfatların anlamsal profillerini belirleme amaçlı oluşturulan bu görüş formu anlambilime ilişkin bir doktora tezinin ölçme araçlarından birini oluşturmaktadır. Tablo I’de *yüksek* sözcüğünün dört farklı Türkçe sözlükte (Misali Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Dil Derneği Türkçe Sözlük, Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük) sıfat sözcük türü olarak etiketlenmiş tanımları ve bu tanımlar kapsamında verilen örnekler yer almaktadır. Formda sizden istenen, tanımları inceleyerek Tablo II’de yeni bir düzenleme yapmanız ve her tanım için üç örnek tümce oluşturmanızdır. Bu süreçte tanımların içerik olarak değiştirilmesi, iki ya da daha fazla tanımın birleştirilmesi, bir tanımın iki ayrı tanım olarak bölünmesi, gerekli görülürse yeni tanım eklenmesi gibi işlemler gerçekleştirebilirsiniz. Yeni tanım eklemeniz durumunda sağ üst köşedeki kutucuğu işaretleyiniz. Düzenleme işlemini gerçekleştirirken gerekli gördüğünüz durumlarda açıklama yapmanızın formun etkililiğini arttıracakı düşünülmektedir.

İlginiz ve içtenliğiniz için teşekkür ederim.

Okt. Ayşe Eda Özkan

TABLO 1.

a) Misalli Büyük Türkçe Sözlük:

I. Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesafe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan: Kapalı kapıların mustatıl buzlu camlarından gelen soğuk ışıkların buğusu yüksek ve çıplak duvarlara vararak donuyor. (Peyami Safa) // Oturduğum yayla Akdeniz’e bakan yüksek bir sırtta idi. (Refik H. Karay) // Fakat buralarda yüksek topuklu İstanbul iskarpinleriyle yürümek ne mümkün!... (Ruşen E. Üneydin)

II. Belli bir yere göre daha yukarıda bulunan: Böyle olur yüksek yerin rüzgarı. (Orhan V. Kanık).

III. Şiddetli, güçlü, etkisini kuvvetle hissettiren: yüksek ses // yüksek basınç // Sigara içen erkeklerin yüksek sesle konuştukları şeyler yukarıya, onlara kadar çıkıyordu. (Ahmet H. Tanpınar) // Sonra yüzüme dikkatle bakarak biraz daha yüksek sesle ilave etti. (Peyami Safa). // Pöh dedi, yüksek sesle Sarı Hoca. (Mustafa N. Sepetçioğlu).

IV. Derece, rütbe ve mevki bakımından üstün: yüksek sınıf // yüksek mevki // Saray ve yüksek tabaka hinterlantla ve bilhassa aşiretlerle münasebeti zorlaştıracak derecede kültür ve zevkte İranileşmişti. (Ahmet H. Tanpınar)

V. Normal kabul edilen seviyenin üstünde olan: yüksek ücret // yüksek fiyat // yüksek tansiyon.

VII. Üstün, yüce, ulvi, seviyeli: Avrupa'nın en yüksek şairlerinin gözlerini kamaştırdı. (Yahya Kemal). // Bende kahramanlığa yakın yüksek bir seciye var gibiydi. (Refik H. Karay) // Ben, genç ruhlar için vefa kadar temiz ve yüksek bir meziyet düşünemem. (Reşat N. Güntekin)

b) Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük:

I. Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan, alçak karşıtı: Mekik dokuduğu yüksek bez tezgâhından kalktı. (Ömer Seyfettin).

II. Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan.

III. Güçlü, şiddetli: yüksek basınç // yüksek gerilim.

IV. Etkili: Gönünün matemiyile mağrur olan kimseye/Cihanın acep hangi sevinci yüksek gelir? (E. B. Koryürek).

V. Derece ve makam bakımından üstün: yüksek kurul.

VI. Normal değerlerin üstünde olan: Türk milletinin karakteri yüksektir. (Atatürk).

VII. Mec. Erdemli, faziletli: Vatana gözyaşı döktünse eğer - Varlığın bu yüksek gururu anlar. (E. B. Koryürek).

VIII. Mec. Toplum içinde para, ün vb. bakımından üstünlüğü olan: yüksek sosyete.

c) Dil Derneği Türkçe Sözlük:

I. Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan: yüksek dağ // yüksek kapı // yüksek iskemle.

II. Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan: Orası yüksek olduğu için rüzgârlı olur.

III. Güçlü, etkili, şiddetli: yüksek basınç // yüksek gerilim.

IV. Mec. Aşama ya da orunu bakımından üstün: yükseköğretim // yükseköğrenim //yüksek orun.

V. Miktar bakımından fazla.

VI. Normal değerlerin üstünde olan, çok: yüksek ücret. // Türk milletinin karakteri yüksektir. (Atatürk).

VII. Mec. Erdemli, faziletli: yüksek duygu.

VIII. Mec. Toplum içinde para, ün vb. bakımından üstünlüğü olan: yüksek sosyete.

d) Püsküllüoğlu Türkçe Sözlük:

I. Altıyla üstü arasındaki uzaklık çok olan: Masa yüksek olmuş.

II. Düzeyi, belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan: Yüksek yaylalarda kar bol olur.

III. Çok güçlü, etkili, yeğin: Sıcaklık, yüksek basınç alanı oluşturmuştu.

IV. Olağan değer, yaygın olanın üstünde olan, miktar olarak çok olan: Yüksek ücretli bir iş buldu.

V. Mec. Aşaması ya da makamı üstün olan: Devlet, yüksek görevlilerine zam yaptı.

VI. Mec. Toplum içinde para, ün vb. yönünden üstünlüğü olan: Yüksek çevrelere girmek güçtür.

VII. Mec. Erdemli, yüce: İçi yüksek duygularla dolmuştu.

TABLO 2.

DÜZENLENMİŞ ANLAM 1		YENİ ANLAM	
TANIM:	Örnek Tümce 1:		
	Örnek Tümce 2:		
	Örnek Tümce 3:		
DÜZENLENMİŞ ANLAM 2		YENİ ANLAM	
TANIM:	Örnek Tümce 1:		
	Örnek Tümce 2:		
	Örnek Tümce 3:		
DÜZENLENMİŞ ANLAM 3		YENİ ANLAM	
TANIM:	Örnek Tümce 1:		
	Örnek Tümce 2:		
	Örnek Tümce 3:		
DÜZENLENMİŞ ANLAM 4		YENİ ANLAM	
TANIM:	Örnek Tümce 1:		
	Örnek Tümce 2:		
	Örnek Tümce 3:		
DÜZENLENMİŞ ANLAM 5		YENİ ANLAM	
TANIM:	Örnek Tümce 1:		
	Örnek Tümce 2:		
	Örnek Tümce 3:		
DÜZENLENMİŞ ANLAM 6		YENİ ANLAM	
TANIM:	Örnek Tümce 1:		
	Örnek Tümce 2:		
	Örnek Tümce 3:		
DÜZENLENMİŞ ANLAM 7		YENİ ANLAM	
TANIM:	Örnek Tümce 1:		
	Örnek Tümce 2:		
	Örnek Tümce 3:		

DÜZENLENMİŞ ANLAM 8		YENİ ANLAM
TANIM:	Örnek Tümce 1:	
	Örnek Tümce 2:	
	Örnek Tümce 3:	
DÜZENLENMİŞ ANLAM 9		YENİ ANLAM
TANIM:	Örnek Tümce 1:	
	Örnek Tümce 2:	
	Örnek Tümce 3:	
DÜZENLENMİŞ ANLAM 10		YENİ ANLAM
TANIM:	Örnek Tümce 1:	
	Örnek Tümce 2:	
	Örnek Tümce 3:	

EK AÇIKLAMALAR:

EK (2). Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formu - Yüksek Sıfatı

Adı-Soyadı:

Sayın Hocam,

Sıfatların anlamsal profillerini belirleme amaçlı oluşturulan bu görüş formu anlambilime ilişkin bir doktora tezinin ölçme araçlarından birini oluşturmaktadır. Görüş formu iki bölümden oluşmaktadır. **İlk bölümde**, Tablo I'de *yüksek* sıfatının yeniden düzenlenmiş tanımları ve bu tanımlar kapsamında verilen örnekler yer almaktadır. Bu bölümde sizden istenen sıfatın dizgedeki kullanımının somutluk derecesini saptamanızdır. Tablo, **1: en soyut/10: en somut** biçimiyle yorumlanacaktır. İkinci bölümde ise Tablo II'de yer alan tanımların her biri için diğer tanımlardan ayırt edici olduğunu düşündüğünüz iki özelliği yazmanız istenmektedir. Gerekli gördüğünüz durumlarda açıklama yapmanızın formun etkililiğini arttıracakı düşünülmektedir.

İlginiz ve içtenliğiniz için teşekkür ederim.

Okt. Ayşe Eda Özkan

TABLO 1.

TANIM	TANIK TÜRME	Soyut										Somut
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1. Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesafe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan.	Evimizin yüksek tavanını bile boyarlardı, işçilerin ulaşip da boyayamayacakları yükseklikte bir tavan yapılamazdı. (TA16B1A-0069)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
2. Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan.	Bu süre içinde rüzgâr öyle esmiş, öyle esmişti ki, yeryüzünü kaplayan toz ve duman bulutu yüksek bir tepenin üstünde toplanıp yere dökülmeye başlamıştı. (RA16B1A-0788)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
3. Derece, rütbe ve mevki bakımından üstün.	Sonra, belki yüksek makamlarda oturanlardan biri benim feryadımı işitir de telefonu açıp radyoevindeki yetkililerin kulağını büker diye. (RA16B2A-0035)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
4. Normal değerlerin miktar-derece bakımından üstünde olan.	Oğluma, beden ve beyin gücünü en yüksek fiyatı veren kimseye satmasını, ama kalbine ve ruhuna fiyat etiketi koymamasını öğret. (RA16B2A-1246)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
5. Toplum içinde para, ün vb. yönünden üstünlüğü olan.	Beni yanlış anladın. Yakında yüksek sosyete içinde yerimi alacağım. (SA14B3A-1588)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
6. Kuvvetli tonda olan.	Huruç kadrının üzerinde yazılı telefon numarasını okuyarak teker teker ve yüksek sesle tekrarladı. (RA16B3A-0627)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

TABLO 2.

TANIM	TANIK TÜRME	AYIRT EDİCİ ÖZELLİK
1. Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesafe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan.	Evimizin yüksek tavanını bile boyarlardı, işçilerin ulaşım da boyayamayacakları yükseklikte bir tavan yapılamazdı. (TA16B1A-0069)	
2. Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan.	Bu süre içinde rüzgâr öyle esmiş, öyle esmişti ki, yeryüzünü kaplayan toz ve duman bulutu yüksek bir tepenin üstünde toplanıp yere dökülmeye başlamıştı. (RA16B1A-0788)	
3. Derece, rütbe ve mevki bakımından üstün.	Sonra, belki yüksek makamlarda oturanlardan biri benim feryadımı işitir de telefonu açıp radyoevindeki yetkililerin kulağını büker diye. (RA16B2A-0035)	
4. Normal değerlerin miktar-derece bakımından üstünde olan.	Oğluma, beden ve beyin gücünü en yüksek fiyatı veren kimseye satmasını, ama kalbine ve ruhuna fiyat etiketi koymamasını öğret. (RA16B2A-1246)	
5. Toplum içinde para, ün vb. yönünden üstünlüğü olan.	Beni yanlış anladın. Yakında yüksek sosyete içinde yerimi alacağım. (SA14B3A-1588)	
6. Kuvvetli tonda olan.	Huruç kadranın üzerinde yazılı telefon numarasını okuyarak teker teker ve yüksek sesle tekrarladı. (RA16B3A-0627)	

EK AÇIKLAMALAR:

EK (3). Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu

Adı-Soyadı:

Sayın Hocam,

Sıfatların çağrışımsal özelliklerini belirleme amaçlı oluşturulan bu görüş formu, anlambilime ilişkin bir doktora tezinin ölçme araçlarından birini oluşturmaktadır. Tablo.1’de araştırma kapsamındaki sıfatların listesi yer almaktadır. Sizden istenen, söz konusu listede yer alan sıfatların sizde uyandırdığı olumlu, olumsuz, yansız ya da eğer varsa diğer çağrışımsal özelliklerini belirtmenizdir. Gerekli gördüğünüz durumlarda açıklama yapmanızın formun etkililiğini arttıracığı düşünülmektedir.

İlginiz ve içtenliğiniz için teşekkür ederim.

Okt. Ayşe Eda Özkan

Tablo 1.

Sıfat	Çağrışım Alanı (olumlu, olumsuz, yansız, diğer)	Açıklama (varsa)
acı		
ak		
alçak		
beyaz		
düz		
eğri		
ekşi		
gürültülü		
ılık		
kara		
kısa		
sakin		
serin		
sesli		
sessiz		
sıcak		
siyah		
soğuk		
tatlı		
tuzlu		
uzun		
yamuk		
yuvarlak		
yüksek		

EK (4). Adların Çağrışimsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu

(örnek form)

Adı-Soyadı:

Sayın Hocam,

Sıfatlarla eşdizimsellik gösteren adların çağrışimsal özelliklerini belirleme amaçlı oluşturulan bu görüş formu, anlambilime ilişkin bir doktora tezinin ölçme araçlarından birini oluşturmaktadır. Tablo 1.'de araştırma kapsamındaki adların listesi yer almaktadır. Sizden istenen, söz konusu listede yer alan adların sizde uyandırdığı olumlu, olumsuz, yansız ya da eğer varsa diğer çağrışimsal özelliklerini belirtmenizdir. Gerekli gördüğünüz durumlarda açıklama bölümünü kullanmanızın formun etkililiğini arttıracacağı düşünülmektedir.

İlginiz ve içtenliğiniz için teşekkür ederim.

Okt. Ayşe Eda Özkan

Tablo.1

Ad	Çağrışım Alanı (olumlu, olumsuz, yansız, diğer)	Ad	Çağrışım Alanı (olumlu, olumsuz, yansız, diğer)
A4		akşam	
abiye		alan	
acı		alet	
açıklama		alın	
ad		alıntı	
ada		alışveriş	
adam		ambalaj	
adım		an	
Afrikalı		ana	
ağaç		anı	
ağırlık		anlaşma	
ağız		anlatı	
ağızlık		anlatım	
aheng		anne	
ahır		anten	
akik		antre	
akort		apartman	
aksan		ara	

EK (5). Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Çağrışımsal Alanlarına İlişkin

Uzman Görüş Formu-Yüksek Sıfatı

Adı-Soyadı:

Sayın Hocam,

Yüksek sıfatının eşdizimlilik gösterdiği adlarla olan söylem ezgisi görünümünü belirleme amaçlı oluşturulan bu görüş formu, anlambilime ilişkin bir doktora tezinin ölçme araçlarından birini oluşturmaktadır. Tablo 1.'de **yüksek** sıfatıyla eşdizimlilik gösteren adların listesi yer almaktadır. Sizden istenen, söz konusu listede yer alan öbeklerin sizde uyandırdığı olumlu, olumsuz, yansız ya da eğer varsa diğer söylem ezgisi değerlerini belirtmenizdir. Gerekli gördüğünüz durumlarda açıklama yapmanızın formun etkililiğini arttıracacağı düşünülmektedir.

İlginiz ve içtenliğiniz için teşekkür ederim.

Okt. Ayşe Eda Özkan

Tablo 1.

Öbek Yapı Görünümü	Çağrışım Alanı (olumlu, olumsuz, yansız, diğer)	Öbek Yapı Görünümü	Çağrışım Alanı (olumlu, olumsuz, yansız, diğer)
yüksek ağaç		yüksek merdiven	
yüksek apartman		yüksek muhit	
yüksek arkalık		yüksek müzik	
yüksek aylık		yüksek nokta	
yüksek başarı		yüksek not	
yüksek başlık		yüksek olasılık	
yüksek bina		yüksek ot	
yüksek bütçe		yüksek otel	
yüksek çalı		yüksek ökçe	
yüksek dağ		yüksek paha	
yüksek dal		yüksek para	
yüksek değer		yüksek pencere	
yüksek deha		yüksek perde	
yüksek desibel		yüksek puan	
yüksek direk		yüksek servet	
yüksek doruk		yüksek ses	
yüksek doz		yüksek sorumluluk	
yüksek dozaj		yüksek sosyete	
yüksek duvar		yüksek tabaka	

yüksek düşünce		yüksek tabure	
yüksek düzey		yüksek taş	
yüksek faiz		yüksek tavan	
yüksek fiyat		yüksek tazminat	
yüksek giriş		yüksek tel	
yüksek gökdelen		yüksek tepe	
yüksek kale		yüksek tiraj	
yüksek kalite		yüksek ton	
yüksek karar		yüksek topuk	
yüksek kat		yüksek uygarlık	
yüksek kaya		yüksek ücret	
yüksek kesim		yüksek vergi	
yüksek komisyon		yüksek verim	
yüksek kudret		yüksek viyadük	
yüksek kule		yüksek volüm	
yüksek maliyet		yüksek yapı	
yüksek meblağ		yüksek yer	

AÇIKLAMALAR:

EK (6). Anlam Tercihi Belirleme Yargı Testi (örnek form/yüksek sıfatı)

Adı-Soyadı:

Cinsiyet:

ANLAM TERCİHİ BELİRLEME YARGI TESTİ

Sayın Katılımcı,

Adların sıfatlarla olan anlam ilişkilerini ortaya koymayı amaçlayan bu yargı testi anlambilime ilişkin bir doktora tezinin pilot çalışması niteliğindedir. Testte sizden istenen, tablodaki tümcelerdeki sıfatlarla kullanılan adları uygun anlamsal kategoriye yerleştirmenizdir. Bir ada ilişkin uygun kategori bulamama durumunda sizce uygun olabilecek yeni bir kategori oluşturup belirebilirsiniz. Aşağıda anlamsal kategoriler örneklendirilmiştir. Lütfen bütün maddeleri eksiksiz cevaplayınız. İlginiz ve içtenliğiniz için teşekkür ederim.

Okt. Ayşe Eda Özkan

- BİÇİMSEL NİTELİK:** aşırı **ovallik** vb.
- CANLI:** İnsanlar: güzel **Ela**, iyi **komşu**, genç **doktor** vb. // Hayvanlar: küçük **karınca**, yavru **fil**, iri **fok balığı** vb. // Bitkiler: bahçedeki **ıhlamur ağacı**, sarı **papatya**, yeşil **marul**, taze **çilek** vb. // Diğer biyolojik yaşam formları: fotoğraftaki **öglena**, zararlı **bakteri** vb.
- DİLSEL YAPILAR:** zor **metin**, tatlı **söz**, süslü **cümle** vb.
- DOĞAL ÇEVRE:** soğuk **deniz**, heybetli **dağ**, sarı **bulut** vb.
- DUYU:** ters **ışık**, ince **ses**, neşeli **müzik** vb.
- ETKİNLİK:** başarılı **uçuş**, anlamlı **bakış**, hızlı **yürüyüş**, parlak **gülümseme** vb.
- NİCELİKSEL İFADELER:** büyük **oran**, orta **hacim**, çok **miktar** vb.
- NESNE:** kırmızı **kalem**, global **dünya**, oval **tabak**, gri **taş** vb.
- SOYUT NİTELİK:** çok **azim**, parlak **başarı**, gizli **gurur** vb. /
- VÜCUT BÖLÜMÜ:** uzun **kol**, kahverengi **göz**, kemerli **burun** vb.
- YER:** uzak **Asya**, serin **avlu**, orta **bahçe** vb.

12. ZAMAN: geçen gün, dün gece, soluksuz an vb.

	Tanık Tümceler (YÜKSEK)	BİÇİMSEL NİTELİK	CANLI	DİLSEL YAPILAR	DOĞAL ÇEVRE	DUYU	ETKİNLİK	NİCELİKSEL İFADELER	NESNE	SOYUT NİTELİK	VÜCUT BÖLÜMÜ	YER	ZAMAN	DİĞER
1	Söyledikleri de, suratına yerleşen o sahte gülümseme de bana hiç inandırıcı gelmemişti, ama içimden geçenleri yüksek sesle söyleyemedim.	biçimsel nitelik	canlı	dilsel yapı	doğal çevre	duyu	etkinlik	niceliks el ifadeler	nesne	soyut nitelik	vücut bölümü	yer	zaman	diğer
2	Aday izci, sol eli ile bayrağı tutar, sağ eli ile büyük selam verir ve yüksek sesle İzci And'ını söyler.	biçimsel nitelik	canlı	dilsel yapı	doğal çevre	duyu	etkinlik	niceliks el ifadeler	nesne	soyut nitelik	vücut bölümü	yer	zaman	diğer
3	Dahiliye notun, sınıfın en yüksek notu! Amma şaşıracaklar lan sizin sınıftakiler.	biçimsel nitelik	canlı	dilsel yapı	doğal çevre	duyu	etkinlik	niceliks el ifadeler	nesne	soyut nitelik	vücut bölümü	yer	zaman	diğer
4	İlerlemiş yaşına rağmen arkasından biri kovalıyormuş gibi hızlı yürür, yüksek sesle konuşur ve herkese laf yetiştirirdi.	biçimsel nitelik	canlı	dilsel yapı	doğal çevre	duyu	etkinlik	niceliks el ifadeler	nesne	soyut nitelik	vücut bölümü	yer	zaman	diğer
5	Yüksek topuklu , tokalı "tango ayakkabıları" ve naylon çoraplar görünümü tamamlıyordu.	biçimsel nitelik	canlı	dilsel yapı	doğal çevre	duyu	etkinlik	niceliks el ifadeler	nesne	soyut nitelik	vücut bölümü	yer	zaman	diğer
6	Müzenin yüksek duvarlarla çevrili şu iç avlusu, bu iş için uygun olabilirdi.	biçimsel nitelik	canlı	dilsel yapı	doğal çevre	duyu	etkinlik	niceliks el ifadeler	nesne	soyut nitelik	vücut bölümü	yer	zaman	diğer
7	Önce, alnını kaşlarına kadar kapatan kâkülünü sarsarak, dut ağacının bir kısmını yola taşıran yüksek duvara baktı, sonra da sabahtan beri sık sık gözünün takıldığı kırmızı taksieye.	biçimsel nitelik	canlı	dilsel yapı	doğal çevre	duyu	etkinlik	niceliks el ifadeler	nesne	soyut nitelik	vücut bölümü	yer	zaman	diğer
8	Hatta Alekto bana sirtaki öğretmeye kalkışmış, çevremizde halka olan misafirler yüksek tempolu müziğin eşliğinde alkış tutarken, ayaklarını çapraz köşelere uzatmaktan ötesini yapamadığım, yarım yamalak, yamuk bir sirtaki oynamıştım.	biçimsel nitelik	canlı	dilsel yapı	doğal çevre	duyu	etkinlik	niceliks el ifadeler	nesne	soyut nitelik	vücut bölümü	yer	zaman	diğer
9	Seyyar berber kentin en yüksek gökdelenini işaret ederek pencerelerine dikkatle bakmasını istedi ondan.	biçimsel nitelik	canlı	dilsel yapı	doğal çevre	duyu	etkinlik	niceliks el ifadeler	nesne	soyut nitelik	vücut bölümü	yer	zaman	diğer

EK (7). Seçimsel Sınırlılıklar Uzman Görüş Formları Fleiss-Kappa Sonuçları

Düz Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%	f	%
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım-2	0	0	8	100
Tanım-3	0	0	8	100
Tanım-4	8	100	0	0
Tanım-5	0	0	8	100
Tanım-6	0	0	8	100
Tanım-7	0	0	8	100

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
düz	8	1	mükemmel uyum

Eğri Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%	f	%
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım-2	0	0	8	100
Tanım-3	8	100	0	0
Tanım-4	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
eğri	8	1	mükemmel uyum

Yamuk Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%	f	%
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım-2	8	100	0	0
Tanım-3	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
yamuk	8	1	mükemmel uyum

Yuvarlak Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
yuvarlak	8	1	mükemmel uyum

Yüksek Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100
Tanım -3	8	100	0	0
Tanım -4	8	100	0	0
Tanım -5	8	100	0	0
Tanım -6	1	12,5	7	87,5

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
yüksek	8	0,92	mükemmel uyum

Alçak Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100
Tanım -3	8	100	0	0
Tanım -4	1	12,5	7	87,5

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
alçak	8	0,85	mükemmel uyum

Uzun Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	8	100	0	0
Tanım -3	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
uzun	8	1	mükemmel uyum

Kısa Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	8	100	0	0
Tanım -3	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
kısa	8	1	mükemmel uyum

Soğuk Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100
Tanım -3	0	0	8	100
Tanım -4	8	100	0	0
Tanım -5	8	100	0	0
Tanım -6	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
soğuk	8	1	mükemmel uyum

Serin Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
serin	8	1	mükemmel uyum

Ilık Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100
Tanım -3	7	87,5	1	12,5

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
ılık	8	0,81	mükemmel uyum

Sıcak Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100
Tanım -3	0	0	8	100
Tanım -4	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
sıcak	8	1	mükemmel uyum

Sesli Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
sesli	8	1	mükemmel uyum

Sessiz Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	1	12,5	7	87,5
Tanım -2	1	12,5	7	87,5
Tanım -3	1	12,5	7	87,5

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
sessiz	8	0,55	yeterli uyum

Gürültülü Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100
Tanım -3	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
gürültülü	8	1	mükemmel uyum

Sakin Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100
Tanım -3	6	75	2	25
Tanım -4	7	87,5	1	12,5

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
sakin	8	0,65	önemli derecede uyum

Beyaz Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	8	100	0	0
Tanım -3	1	12,5	7	87,5

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
beyaz	8	0,82	mükemmel uyum

Ak Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	1	12,5	7	87,5
Tanım -3	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
ak	8	0,82	mükemmel uyum

Siyah Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	8	100	0	0
Tanım -3	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
siyah	8	1	mükemmel uyum

Kara Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	1	12,5	7	87,5
Tanım -3	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
kara	8	0,82	mükemmel uyum

Acı Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	8	100	0	0
Tanım -3	2	25	6	75
Tanım -4	5	62,5	3	37,5
Tanım -5	5	62,5	3	37,5

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
acı	8	0,4	yeterli uyum

Tatlı Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100
Tanım -3	8	100	0	0
Tanım -4	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
tatlı	8	1	mükemmel uyum

Ekşi Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100
Tanım -3	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
ekşi	8	1	mükemmel uyum

Tuzlu Sıfatı Değerleyicilerinin Yüzde ve Frekans Değerleri

tanım	soyut		somut	
	f	%		f
Tanım-1	0	0	8	100
Tanım -2	0	0	8	100
Tanım -3	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	fleiss kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
tuzlu	8	1	mükemmel uyum

Fleiss Kappa (K)	yorum
< 0	uyum yok
0.0 — 0.20	önemsiz uyum
0.21 — 0.40	orta derecede uyum
0.41 — 0.60	yeterli uyum
0.61 — 0.80	önemli derecede uyum
0.81 — 1.00	mükemmel uyum

EK (8). Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formları

Fleiss-Kappa Sonuçları

sıfat	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
	f	%	f	%	f	%	f	%
acı	0	0	8	100	0	0	0	0
ak	8	100	0	0	0	0	0	0
alçak	0	0	8	100	0	0	0	0
beyaz	6	75	0	0	2	25	0	0
düz	2	25	0	0	6	75	0	0
eğri	0	0	8	100	0	0	0	0
ekşi	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü	0	0	8	100	0	0	0	0
ılık	3	37,5	0	0	5	62,5	0	0
kara	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa	0	0	7	87,5	1	12,5	0	0
sakin	8	100	0	0	0	0	0	0
serin	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
sesli	0	0	7	87,5	1	12,5	0	0
sessiz	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak	1	12,5	6	75	1	12,5	0	0
siyah	0	0	6	75	2	25	0	0
soğuk	1	12,5	6	75	1	12,5	0	0
tatlı	8	100	0	0	0	0	0	0
tuzlu	0	0	8	100	0	0	0	0
uzun	7	87,5	1	12,5	0	0	0	0
yamuk	0	0	8	100	0	0	0	0
yuvarlak	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
yüksek	7	87,5	1	12,5	0	0	0	0

değerleyici Sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
8	0,70	önemli derecede uyum

Fleiss Kappa (K̄)	yorum
< 0	uyum yok
0.0 — 0.20	önemsiz uyum
0.21 — 0.40	orta derecede uyum
0.41 — 0.60	yeterli uyum
0.61 — 0.80	önemli derecede uyum
0.81 — 1.00	mükemmel uyum

EK (9). Adların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formları

Fleiss-Kappa Sonuçları

ad	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
	f	%	f	%	f	%	f	%
A4	0	0	0	0	8	100	0	0
abiye	0	0	0	0	8	100	0	0
açıklama	0	0	0	0	8	100	0	0
ad	0	0	0	0	8	100	0	0
ada	0	0	0	0	8	100	0	0
adam	0	0	0	0	8	100	0	0
adım	0	0	0	0	8	100	0	0
Afrikalı	0	0	0	0	8	100	0	0
ağaç	0	0	0	0	8	100	0	0
ağız	0	0	0	0	8	100	0	0
ağızlık	0	0	0	0	8	100	0	0
akik	0	0	0	0	8	100	0	0
akort	0	0	0	0	8	100	0	0
aksan	0	0	0	0	8	100	0	0
alan	0	0	0	0	8	100	0	0
alet	0	0	0	0	8	100	0	0
alın	0	0	0	0	8	100	0	0
alıntı	0	0	0	0	8	100	0	0
ambalaj	0	0	0	0	8	100	0	0
an	0	0	0	0	8	100	0	0
anlatı	0	0	0	0	8	100	0	0
anlatım	0	0	0	0	8	100	0	0
anten	0	0	0	0	8	100	0	0
antre	0	0	0	0	8	100	0	0
apartman	0	0	0	0	8	100	0	0
ara	0	0	0	0	8	100	0	0
araba	0	0	0	0	8	100	0	0
araç	0	0	0	0	8	100	0	0
aralık	0	0	0	0	8	100	0	0
arama	0	0	0	0	8	100	0	0
arazi	0	0	0	0	8	100	0	0
arı	0	0	0	0	8	100	0	0
arkalık	0	0	0	0	8	100	0	0
aş	0	0	0	0	8	100	0	0
at	0	0	0	0	8	100	0	0
atkı	0	0	0	0	8	100	0	0
atlet	0	0	0	0	8	100	0	0
atmosfer	0	0	0	0	8	100	0	0
ay	0	0	0	0	8	100	0	0
ayak	0	0	0	0	8	100	0	0
ayakkabı	0	0	0	0	8	100	0	0
ayaklık	0	0	0	0	8	100	0	0
aylık	0	0	0	0	8	100	0	0
ayna	0	0	0	0	8	100	0	0
bacak	0	0	0	0	8	100	0	0
badem	0	0	0	0	8	100	0	0
badi	0	0	0	0	8	100	0	0
bağet	0	0	0	0	8	100	0	0
bahçe	0	0	0	0	8	100	0	0
bakış	0	0	0	0	8	100	0	0
bakışma	0	0	0	0	8	100	0	0
balkon	0	0	0	0	8	100	0	0
balon	0	0	0	0	8	100	0	0
banliyö	0	0	0	0	8	100	0	0
bant	0	0	0	0	8	100	0	0
banyo	0	0	0	0	8	100	0	0
bardak	0	0	0	0	8	100	0	0
Basri	0	0	0	0	8	100	0	0
baston	0	0	0	0	8	100	0	0
baş	0	0	0	0	8	100	0	0
başlık	0	0	0	0	8	100	0	0
bayır	0	0	0	0	8	100	0	0
beden	0	0	0	0	8	100	0	0
ben	0	0	0	0	8	100	0	0
benek	0	0	0	0	8	100	0	0

beste	0	0	0	0	8	100	0	0
beton	0	0	0	0	8	100	0	0
bez	0	0	0	0	8	100	0	0
bıyık	0	0	0	0	8	100	0	0
biber	0	0	0	0	8	100	0	0
biçim	0	0	0	0	8	100	0	0
bina	0	0	0	0	8	100	0	0
bitki	0	0	0	0	8	100	0	0
biyografi	0	0	0	0	8	100	0	0
bluz	0	0	0	0	8	100	0	0
BMV	0	0	0	0	8	100	0	0
bodrum	0	0	0	0	8	100	0	0
bohça	0	0	0	0	8	100	0	0
bone	0	0	0	0	8	100	0	0
bornoz	0	0	0	0	8	100	0	0
boru	0	0	0	0	8	100	0	0
bot	0	0	0	0	8	100	0	0
boy	0	0	0	0	8	100	0	0
boya	0	0	0	0	8	100	0	0
boyun	0	0	0	0	8	100	0	0
Buick	0	0	0	0	8	100	0	0
bukle	0	0	0	0	8	100	0	0
bulut	0	0	0	0	8	100	0	0
burun	0	0	0	0	8	100	0	0
bütçe	0	0	0	0	8	100	0	0
cadde	0	0	0	0	8	100	0	0
cam	0	0	0	0	8	100	0	0
ceket	0	0	0	0	8	100	0	0
cevap	0	0	0	0	8	100	0	0
cip	0	0	0	0	8	100	0	0
cümle	0	0	0	0	8	100	0	0
çakmak	0	0	0	0	8	100	0	0
çalı	0	0	0	0	8	100	0	0
çamaşır	0	0	0	0	8	100	0	0
çanta	0	0	0	0	8	100	0	0
çarşaf	0	0	0	0	8	100	0	0
çatı	0	0	0	0	8	100	0	0
çay	0	0	0	0	8	100	0	0
çay bahçesi	0	0	0	0	8	100	0	0
çaydanlık	0	0	0	0	8	100	0	0
çehre	0	0	0	0	8	100	0	0
çember	0	0	0	0	8	100	0	0
çene	0	0	0	0	8	100	0	0
çerçeve	0	0	0	0	8	100	0	0
çıkıntı	0	0	0	0	8	100	0	0
çiçek	0	0	0	0	8	100	0	0
çizgi	0	0	0	0	8	100	0	0
çizme	0	0	0	0	8	100	0	0
çocuk	0	0	0	0	8	100	0	0
çoğunluk	0	0	0	0	8	100	0	0
çorap	0	0	0	0	8	100	0	0
çorba	0	0	0	0	8	100	0	0
çubuk	0	0	0	0	8	100	0	0
çuval	0	0	0	0	8	100	0	0
dağ	0	0	0	0	8	100	0	0
dakika	0	0	0	0	8	100	0	0
dal	0	0	0	0	8	100	0	0
dalga	0	0	0	0	8	100	0	0
dam	0	0	0	0	8	100	0	0
damla	0	0	0	0	8	100	0	0
damlacık	0	0	0	0	8	100	0	0
dana	0	0	0	0	8	100	0	0
dantel	0	0	0	0	8	100	0	0
davranış	0	0	0	0	8	100	0	0
defter	0	0	0	0	8	100	0	0
değnek	0	0	0	0	8	100	0	0
delik	0	0	0	0	8	100	0	0

demir	0	0	0	0	8	100	0	0
deniz	0	0	0	0	8	100	0	0
deri	0	0	0	0	8	100	0	0
desibel	0	0	0	0	8	100	0	0
devir	0	0	0	0	8	100	0	0
direk	0	0	0	0	8	100	0	0
diş	0	0	0	0	8	100	0	0
divan	0	0	0	0	8	100	0	0
diyalog	0	0	0	0	8	100	0	0
diz	0	0	0	0	8	100	0	0
doğa	0	0	0	0	8	100	0	0
doğrultu	0	0	0	0	8	100	0	0
dolmakalem	0	0	0	0	8	100	0	0
dolmuş	0	0	0	0	8	100	0	0
don	0	0	0	0	8	100	0	0
doz	0	0	0	0	8	100	0	0
dozaj	0	0	0	0	8	100	0	0
dönem	0	0	0	0	8	100	0	0
döpiyes	0	0	0	0	8	100	0	0
duman	0	0	0	0	8	100	0	0
duruş	0	0	0	0	8	100	0	0
dut	0	0	0	0	8	100	0	0
duvak	0	0	0	0	8	100	0	0
duvar	0	0	0	0	8	100	0	0
düğme	0	0	0	0	8	100	0	0
dükkan	0	0	0	0	8	100	0	0
düzey	0	0	0	0	8	100	0	0
ekran	0	0	0	0	8	100	0	0
el	0	0	0	0	8	100	0	0
elbise	0	0	0	0	8	100	0	0
eldiven	0	0	0	0	8	100	0	0
elips	0	0	0	0	8	100	0	0
elma	0	0	0	0	8	100	0	0
entari	0	0	0	0	8	100	0	0
esvap	0	0	0	0	8	100	0	0
eşarp	0	0	0	0	8	100	0	0
eşofman	0	0	0	0	8	100	0	0
etek	0	0	0	0	8	100	0	0
eteklik	0	0	0	0	8	100	0	0
ev	0	0	0	0	8	100	0	0
ezgi	0	0	0	0	8	100	0	0
fanila	0	0	0	0	8	100	0	0
fasıl	0	0	0	0	8	100	0	0
fayans	0	0	0	0	8	100	0	0
fırça	0	0	0	0	8	100	0	0
fırın	0	0	0	0	8	100	0	0
fıstık	0	0	0	0	8	100	0	0
fil	0	0	0	0	8	100	0	0
file	0	0	0	0	8	100	0	0
fincan	0	0	0	0	8	100	0	0
fino	0	0	0	0	8	100	0	0
fistan	0	0	0	0	8	100	0	0
fiyat	0	0	0	0	8	100	0	0
flama	0	0	0	0	8	100	0	0
fon	0	0	0	0	8	100	0	0
fotoğrafçı	0	0	0	0	8	100	0	0
frak	0	0	0	0	8	100	0	0
fren	0	0	0	0	8	100	0	0
gaga	0	0	0	0	8	100	0	0
garson	0	0	0	0	8	100	0	0
gazoz	0	0	0	0	8	100	0	0
gecelik	0	0	0	0	8	100	0	0
geçit	0	0	0	0	8	100	0	0
gelinlik	0	0	0	0	8	100	0	0
gergedan	0	0	0	0	8	100	0	0
gergef	0	0	0	0	8	100	0	0
gezi	0	0	0	0	8	100	0	0
gezinti	0	0	0	0	8	100	0	0
gıda	0	0	0	0	8	100	0	0
giriş	0	0	0	0	8	100	0	0
gök	0	0	0	0	8	100	0	0
gökdelen	0	0	0	0	8	100	0	0
göl	0	0	0	0	8	100	0	0
gölge	0	0	0	0	8	100	0	0
gömlek	0	0	0	0	8	100	0	0

gövde	0	0	0	0	8	100	0	0
göz	0	0	0	0	8	100	0	0
gözbebeği	0	0	0	0	8	100	0	0
gözlük	0	0	0	0	8	100	0	0
gül	0	0	0	0	8	100	0	0
gülhatmi	0	0	0	0	8	100	0	0
gün	0	0	0	0	8	100	0	0
güneş	0	0	0	0	8	100	0	0
güneşlik	0	0	0	0	8	100	0	0
güzergah	0	0	0	0	8	100	0	0
haber	0	0	0	0	8	100	0	0
hal	0	0	0	0	8	100	0	0
hale	0	0	0	0	8	100	0	0
halı	0	0	0	0	8	100	0	0
hamur	0	0	0	0	8	100	0	0
hareketlenme	0	0	0	0	8	100	0	0
hat	0	0	0	0	8	100	0	0
hatıra	0	0	0	0	8	100	0	0
hava	0	0	0	0	8	100	0	0
havlu	0	0	0	0	8	100	0	0
hayat	0	0	0	0	8	100	0	0
hırka	0	0	0	0	8	100	0	0
hikaye	0	0	0	0	8	100	0	0
hol	0	0	0	0	8	100	0	0
horoz	0	0	0	0	8	100	0	0
ıhlamur	0	0	0	0	8	100	0	0
ırmak	0	0	0	0	8	100	0	0
ıslaklık	0	0	0	0	8	100	0	0
ıslık	0	0	0	0	8	100	0	0
ışın	0	0	0	0	8	100	0	0
iç çamaşırı	0	0	0	0	8	100	0	0
ikindi	0	0	0	0	8	100	0	0
ileti	0	0	0	0	8	100	0	0
imge	0	0	0	0	8	100	0	0
insan	0	0	0	0	8	100	0	0
ip	0	0	0	0	8	100	0	0
iplik	0	0	0	0	8	100	0	0
isim	0	0	0	0	8	100	0	0
izmarit	0	0	0	0	8	100	0	0
Jaguar	0	0	0	0	8	100	0	0
jaguar	0	0	0	0	8	100	0	0
kablo	0	0	0	0	8	100	0	0
kadeh	0	0	0	0	8	100	0	0
kafa	0	0	0	0	8	100	0	0
kâğıt	0	0	0	0	8	100	0	0
kahve 1	0	0	0	0	8	100	0	0
kahve 2	0	0	0	0	8	100	0	0
kakül	0	0	0	0	8	100	0	0
kaldırım	0	0	0	0	8	100	0	0
kale	0	0	0	0	8	100	0	0
kalem	0	0	0	0	8	100	0	0
kaşçı	0	0	0	0	8	100	0	0
kaşık	0	0	0	0	8	100	0	0
kanat	0	0	0	0	8	100	0	0
kanepes	0	0	0	0	8	100	0	0
kapak	0	0	0	0	8	100	0	0
kapı	0	0	0	0	8	100	0	0
kapıcı	0	0	0	0	8	100	0	0
kaplan	0	0	0	0	8	100	0	0
kaplıca	0	0	0	0	8	100	0	0
kaput	0	0	0	0	8	100	0	0
kar	0	0	0	0	8	100	0	0
karar	0	0	0	0	8	100	0	0
karın	0	0	0	0	8	100	0	0
karşılama	0	0	0	0	8	100	0	0
kasa	0	0	0	0	8	100	0	0
kasaba	0	0	0	0	8	100	0	0
kase	0	0	0	0	8	100	0	0
kasket	0	0	0	0	8	100	0	0
kaş	0	0	0	0	8	100	0	0
kaşkol	0	0	0	0	8	100	0	0
kat	0	0	0	0	8	100	0	0
kavuk	0	0	0	0	8	100	0	0
kaya	0	0	0	0	8	100	0	0
kayalık	0	0	0	0	8	100	0	0

kazak	0	0	0	0	8	100	0	0
kazan	0	0	0	0	8	100	0	0
keçe	0	0	0	0	8	100	0	0
kedi	0	0	0	0	8	100	0	0
kelebek	0	0	0	0	8	100	0	0
kemer	0	0	0	0	8	100	0	0
kemik	0	0	0	0	8	100	0	0
kent	0	0	0	0	8	100	0	0
kesim	0	0	0	0	8	100	0	0
ketçap	0	0	0	0	8	100	0	0
kıl	0	0	0	0	8	100	0	0
kılıç	0	0	0	0	8	100	0	0
kılıf	0	0	0	0	8	100	0	0
kısırak	0	0	0	0	8	100	0	0
kış	0	0	0	0	8	100	0	0
kıyafet	0	0	0	0	8	100	0	0
kıyı	0	0	0	0	8	100	0	0
kız	0	0	0	0	8	100	0	0
kibrit	0	0	0	0	8	100	0	0
kirpik	0	0	0	0	8	100	0	0
kişi	0	0	0	0	8	100	0	0
klasör	0	0	0	0	8	100	0	0
koku	0	0	0	0	8	100	0	0
kol	0	0	0	0	8	100	0	0
koltuk	0	0	0	0	8	100	0	0
komisyon	0	0	0	0	8	100	0	0
komut	0	0	0	0	8	100	0	0
konak	0	0	0	0	8	100	0	0
konuşma	0	0	0	0	8	100	0	0
koridor	0	0	0	0	8	100	0	0
kostüm	0	0	0	0	8	100	0	0
koşu	0	0	0	0	8	100	0	0
koy	0	0	0	0	8	100	0	0
koyun	0	0	0	0	8	100	0	0
kömür	0	0	0	0	8	100	0	0
köpek	0	0	0	0	8	100	0	0
köprü	0	0	0	0	8	100	0	0
köpük	0	0	0	0	8	100	0	0
köşe	0	0	0	0	8	100	0	0
köşk	0	0	0	0	8	100	0	0
kuğu	0	0	0	0	8	100	0	0
kukuleta	0	0	0	0	8	100	0	0
kulak	0	0	0	0	8	100	0	0
kule	0	0	0	0	8	100	0	0
kulübe	0	0	0	0	8	100	0	0
kum	0	0	0	0	8	100	0	0
kumaş	0	0	0	0	8	100	0	0
kumsal	0	0	0	0	8	100	0	0
kurbağa	0	0	0	0	8	100	0	0
kurdele	0	0	0	0	8	100	0	0
kuş	0	0	0	0	8	100	0	0
kuşak	0	0	0	0	8	100	0	0
kutu	0	0	0	0	8	100	0	0
kuyruk	0	0	0	0	8	100	0	0
külâh	0	0	0	0	8	100	0	0
külçe	0	0	0	0	8	100	0	0
külöt	0	0	0	0	8	100	0	0
kürk	0	0	0	0	8	100	0	0
lapa	0	0	0	0	8	100	0	0
lastik	0	0	0	0	8	100	0	0
leke	0	0	0	0	8	100	0	0
leylek	0	0	0	0	8	100	0	0
limon	0	0	0	0	8	100	0	0
liste	0	0	0	0	8	100	0	0
mağara	0	0	0	0	8	100	0	0
manto	0	0	0	0	8	100	0	0
martı	0	0	0	0	8	100	0	0
masa	0	0	0	0	8	100	0	0
masal	0	0	0	0	8	100	0	0
maşlah	0	0	0	0	8	100	0	0
meblağ	0	0	0	0	8	100	0	0
mektup	0	0	0	0	8	100	0	0
mendil	0	0	0	0	8	100	0	0
merdiven	0	0	0	0	8	100	0	0
merhaba	0	0	0	0	8	100	0	0

Mete	0	0	0	0	8	100	0	0
metin	0	0	0	0	8	100	0	0
mevsim	0	0	0	0	8	100	0	0
meyve	0	0	0	0	8	100	0	0
mızrak	0	0	0	0	8	100	0	0
minare	0	0	0	0	8	100	0	0
mintan	0	0	0	0	8	100	0	0
misafir	0	0	0	0	8	100	0	0
mola	0	0	0	0	8	100	0	0
mont	0	0	0	0	8	100	0	0
muayene	0	0	0	0	8	100	0	0
muhit	0	0	0	0	8	100	0	0
muşamba	0	0	0	0	8	100	0	0
müddet	0	0	0	0	8	100	0	0
mühür	0	0	0	0	8	100	0	0
mürekkep	0	0	0	0	8	100	0	0
müzik	0	0	0	0	8	100	0	0
nefes	0	0	0	0	8	100	0	0
nehir	0	0	0	0	8	100	0	0
nem	0	0	0	0	8	100	0	0
nemlilik	0	0	0	0	8	100	0	0
nesne	0	0	0	0	8	100	0	0
nevresim	0	0	0	0	8	100	0	0
nokta	0	0	0	0	8	100	0	0
not	0	0	0	0	8	100	0	0
oda	0	0	0	0	8	100	0	0
oğlan	0	0	0	0	8	100	0	0
oje	0	0	0	0	8	100	0	0
omuz	0	0	0	0	8	100	0	0
organze	0	0	0	0	8	100	0	0
ortam	0	0	0	0	8	100	0	0
ot	0	0	0	0	8	100	0	0
otel	0	0	0	0	8	100	0	0
otomobil	0	0	0	0	8	100	0	0
oturma	0	0	0	0	8	100	0	0
ova	0	0	0	0	8	100	0	0
öğrenci	0	0	0	0	8	100	0	0
ökçe	0	0	0	0	8	100	0	0
önlük	0	0	0	0	8	100	0	0
ördek	0	0	0	0	8	100	0	0
örgü	0	0	0	0	8	100	0	0
örtü	0	0	0	0	8	100	0	0
öykü	0	0	0	0	8	100	0	0
özet	0	0	0	0	8	100	0	0
paça	0	0	0	0	8	100	0	0
palto	0	0	0	0	8	100	0	0
pamuk	0	0	0	0	8	100	0	0
pantolon	0	0	0	0	8	100	0	0
papatya	0	0	0	0	8	100	0	0
pardösü	0	0	0	0	8	100	0	0
park	0	0	0	0	8	100	0	0
parmak	0	0	0	0	8	100	0	0
paydos	0	0	0	0	8	100	0	0
peçete	0	0	0	0	8	100	0	0
pelerin	0	0	0	0	8	100	0	0
pelüş	0	0	0	0	8	100	0	0
pencere	0	0	0	0	8	100	0	0
perçem	0	0	0	0	8	100	0	0
perde	0	0	0	0	8	100	0	0
petek	0	0	0	0	8	100	0	0
pınar	0	0	0	0	8	100	0	0
pide	0	0	0	0	8	100	0	0
pike	0	0	0	0	8	100	0	0
plaka	0	0	0	0	8	100	0	0
poğaç	0	0	0	0	8	100	0	0
poşet	0	0	0	0	8	100	0	0
potin	0	0	0	0	8	100	0	0
prova	0	0	0	0	8	100	0	0
redingot	0	0	0	0	8	100	0	0
renk	0	0	0	0	8	100	0	0
Reno	0	0	0	0	8	100	0	0
restoran	0	0	0	0	8	100	0	0
rock	0	0	0	0	8	100	0	0
rüzgâr	0	0	0	0	8	100	0	0
saat	0	0	0	0	8	100	0	0

sabah	0	0	0	0	8	100	0	0
saç	0	0	0	0	8	100	0	0
sakal	0	0	0	0	8	100	0	0
salon	0	0	0	0	8	100	0	0
sandalet	0	0	0	0	8	100	0	0
sandık	0	0	0	0	8	100	0	0
saniye	0	0	0	0	8	100	0	0
sap	0	0	0	0	8	100	0	0
satır	0	0	0	0	8	100	0	0
sayfa	0	0	0	0	8	100	0	0
sedir	0	0	0	0	8	100	0	0
sefer	0	0	0	0	8	100	0	0
sehpa	0	0	0	0	8	100	0	0
semt	0	0	0	0	8	100	0	0
sene	0	0	0	0	8	100	0	0
servi	0	0	0	0	8	100	0	0
ses	0	0	0	0	8	100	0	0
seyahat	0	0	0	0	8	100	0	0
sımf	0	0	0	0	8	100	0	0
sırt	0	0	0	0	8	100	0	0
sıvı	0	0	0	0	8	100	0	0
sicim	0	0	0	0	8	100	0	0
simit	0	0	0	0	8	100	0	0
sincap	0	0	0	0	8	100	0	0
smokin	0	0	0	0	8	100	0	0
soba	0	0	0	0	8	100	0	0
sohbet	0	0	0	0	8	100	0	0
sokak	0	0	0	0	8	100	0	0
solucan	0	0	0	0	8	100	0	0
soluk	0	0	0	0	8	100	0	0
soluma	0	0	0	0	8	100	0	0
sopa	0	0	0	0	8	100	0	0
soru	0	0	0	0	8	100	0	0
söyleşi	0	0	0	0	8	100	0	0
söz	0	0	0	0	8	100	0	0
spor ayakkabısı	0	0	0	0	8	100	0	0
steyşin	0	0	0	0	8	100	0	0
su	0	0	0	0	8	100	0	0
sünger	0	0	0	0	8	100	0	0
süngü	0	0	0	0	8	100	0	0
süre	0	0	0	0	8	100	0	0
süreç	0	0	0	0	8	100	0	0
süt	0	0	0	0	8	100	0	0
şakak	0	0	0	0	8	100	0	0
şalvar	0	0	0	0	8	100	0	0
şapka	0	0	0	0	8	100	0	0
şarap	0	0	0	0	8	100	0	0
şehir	0	0	0	0	8	100	0	0
şekil	0	0	0	0	8	100	0	0
şemsiye	0	0	0	0	8	100	0	0
şerbet	0	0	0	0	8	100	0	0
şerit	0	0	0	0	8	100	0	0
şezlong	0	0	0	0	8	100	0	0
şırıltı	0	0	0	0	8	100	0	0
şiş	0	0	0	0	8	100	0	0
şişe	0	0	0	0	8	100	0	0
şort	0	0	0	0	8	100	0	0
şurup	0	0	0	0	8	100	0	0
tabak	0	0	0	0	8	100	0	0
tabaka	0	0	0	0	8	100	0	0
tabure	0	0	0	0	8	100	0	0
tahta	0	0	0	0	8	100	0	0
takım elbise	0	0	0	0	8	100	0	0
takke	0	0	0	0	8	100	0	0
taksi	0	0	0	0	8	100	0	0
tanım	0	0	0	0	8	100	0	0
tarih	0	0	0	0	8	100	0	0
taş	0	0	0	0	8	100	0	0
tat	0	0	0	0	8	100	0	0
tavan	0	0	0	0	8	100	0	0
tavşan	0	0	0	0	8	100	0	0
tayt	0	0	0	0	8	100	0	0
tayyare	0	0	0	0	8	100	0	0
tebeşir	0	0	0	0	8	100	0	0
teker	0	0	0	0	8	100	0	0

tekne	0	0	0	0	8	100	0	0
tel	0	0	0	0	8	100	0	0
telefon	0	0	0	0	8	100	0	0
televizyon	0	0	0	0	8	100	0	0
tencere	0	0	0	0	8	100	0	0
tepe	0	0	0	0	8	100	0	0
tepsi	0	0	0	0	8	100	0	0
ter	0	0	0	0	8	100	0	0
terlik	0	0	0	0	8	100	0	0
tetkik	0	0	0	0	8	100	0	0
teyze	0	0	0	0	8	100	0	0
tırmak	0	0	0	0	8	100	0	0
tip	0	0	0	0	8	100	0	0
tirad	0	0	0	0	8	100	0	0
tiraj	0	0	0	0	8	100	0	0
tişört	0	0	0	0	8	100	0	0
toka	0	0	0	0	8	100	0	0
tokmak	0	0	0	0	8	100	0	0
ton	0	0	0	0	8	100	0	0
top	0	0	0	0	8	100	0	0
toprak	0	0	0	0	8	100	0	0
topuk	0	0	0	0	8	100	0	0
torba	0	0	0	0	8	100	0	0
tornavida	0	0	0	0	8	100	0	0
Toros	0	0	0	0	8	100	0	0
tremolo	0	0	0	0	8	100	0	0
t-shirt	0	0	0	0	8	100	0	0
tunik	0	0	0	0	8	100	0	0
tur	0	0	0	0	8	100	0	0
turne	0	0	0	0	8	100	0	0
turşu	0	0	0	0	8	100	0	0
tutum	0	0	0	0	8	100	0	0
tuvalet	0	0	0	0	8	100	0	0
tüfek	0	0	0	0	8	100	0	0
tül	0	0	0	0	8	100	0	0
tülbent	0	0	0	0	8	100	0	0
tümce	0	0	0	0	8	100	0	0
tünel	0	0	0	0	8	100	0	0
tüy	0	0	0	0	8	100	0	0
uç	0	0	0	0	8	100	0	0
uçuş	0	0	0	0	8	100	0	0
uyku	0	0	0	0	8	100	0	0
ülke	0	0	0	0	8	100	0	0
vade	0	0	0	0	8	100	0	0
vakit	0	0	0	0	8	100	0	0
vapur	0	0	0	0	8	100	0	0
vergi	0	0	0	0	8	100	0	0
viski	0	0	0	0	8	100	0	0
viyadük	0	0	0	0	8	100	0	0
volüm	0	0	0	0	8	100	0	0
vücut	0	0	0	0	8	100	0	0
yağmur	0	0	0	0	8	100	0	0
yanak	0	0	0	0	8	100	0	0
yapı	0	0	0	0	8	100	0	0
yasemin	0	0	0	0	8	100	0	0
yastık	0	0	0	0	8	100	0	0
yaş	0	0	0	0	8	100	0	0
yaşam	0	0	0	0	8	100	0	0
yaşam öyküsü	0	0	0	0	8	100	0	0
yat	0	0	0	0	8	100	0	0
yatak	0	0	0	0	8	100	0	0
ayyala	0	0	0	0	8	100	0	0
yaz	0	0	0	0	8	100	0	0
yazı	0	0	0	0	8	100	0	0
yazma	0	0	0	0	8	100	0	0
yeldirme	0	0	0	0	8	100	0	0
yele	0	0	0	0	8	100	0	0
yelek	0	0	0	0	8	100	0	0
yemek	0	0	0	0	8	100	0	0
yemeni	0	0	0	0	8	100	0	0
yen	0	0	0	0	8	100	0	0
yer	0	0	0	0	8	100	0	0
yeşillik	0	0	0	0	8	100	0	0
yıl	0	0	0	0	8	100	0	0
yıldız	0	0	0	0	8	100	0	0

yol	0	0	0	0	8	100	0	0
yolculuk	0	0	0	0	8	100	0	0
yoğan	0	0	0	0	8	100	0	0
yürüyüş	0	0	0	0	8	100	0	0
yüz	0	0	0	0	8	100	0	0
zaman	0	0	0	0	8	100	0	0
zambak	0	0	0	0	8	100	0	0
zarf	0	0	0	0	8	100	0	0
zemin	0	0	0	0	8	100	0	0
zevk	0	0	0	0	8	100	0	0
zimba	0	0	0	0	8	100	0	0
zincir	0	0	0	0	8	100	0	0
çikolata	0	0	0	0	8	100	0	0
mum	0	0	0	0	8	100	0	0
giriş	0	0	0	0	8	100	0	0
görünüş	0	0	0	0	8	100	0	0
iklim	0	0	0	0	8	100	0	0
bıçak	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
boynuz	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
cübbe	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
cüppe	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
çakşır	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
çiş	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
çöl	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
diken	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
gece	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
şırınga	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
şir	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
ayı	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
baba	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
baş örtüsü	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
bebek	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
bira	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
arkadaş	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
duygu	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
düşünce	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
göğüs	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
gösteri	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
ışık	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
ifade	0	0,0	1	12,5	7	87,5	0	0
ihtiyar	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
izin	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
jartiyer	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
kadın	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
kalça	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
koca	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
kombinezon	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
Mercedes	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
Mersedes	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
pazarlık	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
rüya	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
tamıklık	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
tatil	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
ten	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
teneke	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
tören	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
yalı	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
yazgı	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
bekleme	0	0	2	25	6	75	0	0
bekleyiş	0	0	2	25	6	75	0	0
efendi	0	0	2	25	6	75	0	0
güvercin	2	25	0	0	6	75	0	0
ekmek	2	25	0	0	6	75	0	0
erkek	2	25	0	0	6	75	0	0
fıkra	2	25	0	0	6	75	0	0
kefen	0	0	2	25	6	75	0	0
kırbaç	0	0	2	25	6	75	0	0
nişanlılık	0	0	2	25	6	75	0	0
sark	0	0	2	25	6	75	0	0
yanlan	0	0	2	25	6	75	0	0
ahır	0	0	2	25	6	75	0	0
alışveriş	1	12,5	2	25	6	75	0	0
anne	2	25	0	0	6	75	0	0
bayrak	2	25	0	0	6	75	0	0
delikanlı	2	25	0	0	6	75	0	0

araştırma	2	25	0	0	6	75	0	0
arayış	0	0	2	25	6	75	0	0
bilgi	2	25	0	0	6	75	0	0
buluşma	2	25	0	0	6	75	0	0
çalışma	2	25	0	0	6	75	0	0
dinlenme	2	25	0	0	6	75	0	0
düş	2	25	0	0	6	75	0	0
esinti	2	25	0	0	6	75	0	0
gerçek	1	12,5	1	12,5	6	75	0	0
görüşme	2	25	0	0	6	75	0	0
ilişki	2	25	0	0	6	75	0	0
maliyet	0	0	2	25	6	75	0	0
maraton	0	0	2	25	6	75	0	0
memleket	2	25	0	0	6	75	0	0
nağme	0	0	2	25	6	75	0	0
olasılık	2	25	0	0	6	75	0	0
oyun	2	25	0	0	6	75	0	0
ömür	2	25	0	0	6	75	0	0
paha	2	25	0	0	6	75	0	0
peçe	0	0	2	25	6	75	0	0
puan	2	25	0	0	6	75	0	0
rayiha	2	25	0	0	6	75	0	0
sağanak	0	0	2	25	6	75	0	0
selam	2	25	0	0	6	75	0	0
selamlaşma	2	25	0	0	6	75	0	0
seremoni	1	12,5	1	12,5	6	75	0	0
son	0	0	2	25	6	75	0	0
sonbahar	0	0	2	25	6	75	0	0
sonuç	0	0	2	25	6	75	0	0
sorgulama	0	0	2	25	6	75	0	0
sorumluluk	0	0	2	25	6	75	0	0
söylev	2	25	0	0	6	75	0	0
surat	0	0	2	25	6	75	0	0
tavır	0	0	2	25	6	75	0	0
tükürük	0	0	2	25	6	75	0	0
türban	0	0	2	25	6	75	0	0
ücret	2	25	0	0	6	75	0	0
yarış	2	25	0	0	6	75	0	0
yarışma	2	25	0	0	6	75	0	0
yokuş	0	0	2	25	6	75	0	0
kıskaç	0	0	3	37,5	5	62,5	0	0
ağırlık	0	0	3	37,5	5	62,5	0	0
akşam	0	0	3	37,5	5	62,5	0	0
ana	0	0	3	37,5	5	62,5	0	0
anı	3	37,5	0	0	5	62,5	0	0
doruk	3	37,5	0	0	5	62,5	0	0
eğitim	3	37,5	0	0	5	62,5	0	0
fırtına	0	0	3	37,5	5	62,5	0	0
gençlik	3	37,5	0	0	5	62,5	0	0
hayal	3	37,5	0	0	5	62,5	0	0
merhabalaşma	0	0	3	37,5	5	62,5	0	0
muhabbet	3	37,5	0	0	5	62,5	0	0
olay	0	0	3	37,5	5	62,5	0	0
para	3	37,5	0	0	5	62,5	0	0
nutuk	2	25	2	25	4	50	0	0
sessizlik	2	25	2	25	4	50	0	0
sıcaklık	2	25	2	25	4	50	0	0
faiz	0	0	5	62,5	3	37,5	0	0
sosyete	0	0	5	62,5	3	37,5	0	0
değer	5	62,5	0	0	3	37,5	0	0
ilgi	5	62,5	0	0	3	37,5	0	0
karı	0	0	5	62,5	3	37,5	0	0
boşluk	0	0	6	75	2	25	0	0
duraklama	0	0	6	75	2	25	0	0
duralama	0	0	6	75	2	25	0	0
fırlama	5	62,5	1	12,5	2	25	0	0
meltem	6	75	0	0	2	25	0	0
yuva	6	75	0	0	2	25	0	0
aheng	6	75	0	0	2	25	0	0
anlaşma	6	75	0	0	2	25	0	0
dinginlik	6	75	0	0	2	25	0	0
kan	0	0	6	75	2	25	0	0
okşama	6	75	0	0	2	25	0	0
şaka	5	62,5	1	12,5	2	25	0	0
tapırtı	0	0	6	75	2	25	0	0

tınlama	0	0	6	75	2	25	0	0
titreme	0	0	6	75	2	25	0	0
uğultu	0	0	6	75	2	25	0	0
uyarı	0	0	6	75	2	25	0	0
ürperti	0	0	6	75	2	25	0	0
yakınlaşma	6	75	0	0	2	25	0	0
yakınlık	6	75	0	0	2	25	0	0
dalgınlık	0	0	7	87,5	1	12,5	0	0
gözyaşı	0	0	7	87,5	1	12,5	0	0
gurur	5	62,5	2	25	1	12,5	0	0
espri	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
öpücük	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
telaş		0	7	87,5	1	12,5	0	0
buse	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
aşk	5	62,5	2	25	1	12,5	0	0
hadise		0	7	87,5	1	12,5	0	0
heyecan	5	62,5	2	25	1	12,5	0	0
kabulleniş	4	50	3	37,5	1	12,5	0	0
kalite	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
kariyer	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
kovalamaca	0	0	7	87,5	1	12,5	0	0
merak	1	12,5	6	75	1	12,5	0	0
nara	0	0	7	87,5	1	12,5	0	0
suskunluk	1	12,5	6	75	1	12,5	0	0
şaşkınlık	1	12,5	6	75	1	12,5	0	0
tazminat	1	12,5	6	75	1	12,5	0	0
tipi	0	0	7	87,5	1	12,5	0	0
yalnızlık	1	12,5	6	75	1	12,5	0	0
acı	0	0	8	100	0	0	0	0
ayrılış	0	0	7	87,5	0	0	0	0
başarı	8	100	0	0	0	0	0	0
çaresizlik	0	0	8	100	0	0	0	0
çatışma	0	0	8	100	0	0	0	0
çekişme	0	0	8	100	0	0	0	0
çığlık	0	0	8	100	0	0	0	0
dayanışma	8	100	0	0	0	0	0	0
dedikodu		0	8	100	0	0	0	0
deha	8	100	0	0	0	0	0	0
deneyim	8	100	0	0	0	0	0	0
dost	8	100	0	0	0	0	0	0
dostluk	8	100	0	0	0	0	0	0
dua	8	100	0	0	0	0	0	0
gevezelik	0	0	8	100	0	0	0	0
gülümseme	8	100	0	0	0	0	0	0
gülümseyiş	8	100	0	0	0	0	0	0
gülüş	8	100	0	0	0	0	0	0
herif	0	0	8	100	0	0	0	0
hıçkırık	0	0	8	100	0	0	0	0
homurtu	0	0	8	100	0	0	0	0
huzur	8	100		0	0	0	0	0
ısrar		0	8	100	0	0	0	0
içtenlik	8	100	0	0	0	0	0	0
ihtiras	0	0	8	100	0	0	0	0
intikam	0	0	8	100	0	0	0	0
isyan	0	0	8	100	0	0	0	0
itiraz	0	0	8	100	0	0	0	0
itiş kakış	0	0	8	100	0	0	0	0
kahkaha	8	100	0	0	0	0	0	0
kararsızlık	0	0	8	100	0	0	0	0
katil	0	0	8	100	0	0	0	0
kızgınlık	0	0	8	100	0	0	0	0
korku	0	0	8	100	0	0	0	0
kudret	8	100	0	0	0	0	0	0
küslük	0	0	8	100	0	0	0	0
lezzet	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
mahkumluk	0	0	8	100	0	0	0	0
mutluluk	8	100	0	0	0	0	0	0
mücadele	5	62,5	3	37,5	0	0	0	0
münakaşa	0	0	8	100	0	0	0	0
ölüm	0	0	8	100	0	0	0	0
protesto	0	0	8	100	0	0	0	0
samimiyet	8	100	0	0	0	0	0	0
servet	8	100	0	0	0	0	0	0
sevda	8	100	0	0	0	0	0	0
sevgili	8	100	0	0	0	0	0	0

sevinç	8	100	0	0	0	0	0	0
sevişme	8	100	0	0	0	0	0	0
sıkıntı	0	0	8	100	0	0	0	0
sinsilik	0	0	8	100	0	0	0	0
şenlik	8	100	0	0	0	0	0	0
şok	0	0	8	100	0	0	0	0
tartışma	1	12,5	7	87,5	0	0	0	0
tebessüm	8	100	0	0	0	0	0	0
tebrik	8	100	0	0	0	0	0	0
tehdit	0	0	8	100	0	0	0	0
tereddüt	0	0	8	100	0	0	0	0
umut	8	100	0	0	0	0	0	0
uygarlık	8	100	0	0	0	0	0	0
uyum	8	100	0	0	0	0	0	0
uyusukluk	0	0	8	100	0	0	0	0
uzlaşma	8	100	0	0	0	0	0	0
uzman	3	37,5	0	0	5	62,5	0	0
verim	8	100	0	0	0	0	0	0
yorgunluk	0	0	8	100	0	0	0	0

değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
8	0,92	mükemmel Uyum

Fleiss Kappa (K)	yorum
< 0	uyum yok
0.0 — 0.20	önemsiz uyum
0.21 — 0.40	orta derecede uyum
0.41 — 0.60	yeterli uyum
0.61 — 0.80	önemli derecede uyum
0.81 — 1.00	mükemmel uyum

EK (10). Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Çağrışımsal Alanlarına İlişkin Uzman Görüş Formları Fleiss-Kappa Sonuçları

Düz Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
düz cadde	0	0	0	0	8	100	0	0
düz çizgi	0	0	0	0	8	100	0	0
düz doğrultu	0	0	0	0	8	100	0	0
düz hat	0	0	0	0	8	100	0	0
düz köprü	0	0	0	0	8	100	0	0
düz sokak	0	0	0	0	8	100	0	0
düz şekil	0	0	0	0	8	100	0	0
düz yol	0	0	0	0	8	100	0	0
düz alan	0	0	0	0	8	100	0	0
düz arazi	0	0	0	0	8	100	0	0
düz dam	0	0	0	0	8	100	0	0
düz duvar	0	0	0	0	8	100	0	0
düz ova	0	0	0	0	8	100	0	0
düz yer	0	0	0	0	8	100	0	0
düz saç	0	0	0	0	8	100	0	0
düz tahta	0	0	0	0	8	100	0	0
düz yer	0	0	0	0	8	100	0	0
düz zemin	0	0	0	0	8	100	0	0
düz ayakkabı	0	0	0	0	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
düz	8	1	mükemmel uyum

Eğri Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
eğri değnek	0	0	8	100	0	0	0	0
eğri direk	0	0	8	100	0	0	0	0
eğri kemik	0	0	8	100	0	0	0	0
eğri oturma	0	0	8	100	0	0	0	0
eğri kılıç	0	0	7	87,5	1	12,5	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
eğri	8	0,95	mükemmel uyum

Yamuk Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
yamuk ağız	0	0	8	100	0	0	0	0
yamuk kafa	0	0	8	100	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
yamuk	8	1	mükemmel uyum

Yuvarlak Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
yuvarlak ağız	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
yuvarlak ayna	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak bez	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak boru	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak burun	1	12,5	1	12,5	6	75	0	0
yuvarlak cam	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak çember	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak çene	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
yuvarlak çerçeve	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak çıkıntı	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak delik	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak diz	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
yuvarlak düğme	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak elips	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak göğüs	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
yuvarlak göz	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak gözbebeği	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak gözlük	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak hat	2	25	0	0	6	75	0	0
yuvarlak kafa	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
yuvarlak kalça	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
yuvarlak kapak	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak masa	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak nesne	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak omuz	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak surat	1	12,5	1	12,5	6	75	0	0
yuvarlak sünger	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak şekil	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak tahta	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak teker	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak teneke	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak tepsi	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak uç	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak yatak	0	0	0	0	8	100	0	0
yuvarlak yüz	3	37,5	0	0	5	62,5	0	0
yuvarlak cevap	0	0	8	100	0	0	0	0
yuvarlak ifade	0	0	8	100	0	0	0	0
yuvarlak soru	0	0	8	100	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
yuvarlak	8	0,70	önemli derecede uyum

Yüksek Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
yüksek desibel	0	0	8	100	0	0	0	0
yüksek müzik	0	0	8	100	0	0	0	0
yüksek perde	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek ses	0	0	8	100	0	0	0	0
yüksek tel	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek ton	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek volüm	0	0	8	100	0	0	0	0
yüksek ağaç	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek apartman	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek arkalık	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek başlık	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek bina	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek çalı	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek dal	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek direk	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek duvar	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek giriş	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek gökdelen	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek kale	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek kat	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek kule	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek merdiven	0	0	0	0	8	100	0	0

yüksek ot	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek ökçe	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek pencere	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek tabure	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek taş	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek tavan	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek topuk	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek viyadük	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek yapı	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek başarı	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek deha	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek değer	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek kalite	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek kudret	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek servet	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek uygarlık	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek verim	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek faiz	0	0	8	100	0	0	0	0
yüksek tazminat	0	0	8	100	0	0	0	0
yüksek aylık	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek bütçe	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek doz	0	0	8	100	0	0	0	0
yüksek dozaj	0	0	8	100	0	0	0	0
yüksek düşünce	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek düzey	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek fiyat	0	0	8	100	0	0	0	0
yüksek karar	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek komisyon	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek maliyet	0	0	8	100	0	0	0	0
yüksek meblağ	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek not	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek olasılık	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek paha	0	0	7	87,5	1	12,5	0	0
yüksek para	6	75	1	12,5	1	12,5	0	0
yüksek puan	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek sorumluluk	6	75	0	0	2	25	0	0
yüksek tiraj	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek ücret	0	0	6	75	2	25	0	0
yüksek vergi	0	0	8	100	0	0	0	0
yüksek dağ	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek doruk	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek kaya	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek kesim	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek nokta	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek otel	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek tepe	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek yer	0	0	0	0	8	100	0	0
yüksek sosyete	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek muhit	8	100	0	0	0	0	0	0
yüksek tabaka	8	100	0	0	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
yüksek	8	0,96	mükemmel uyum

Alçak Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak perde	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak ses	0	0	8	100	0	0	0	0
alçak ton	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak çatı	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak dal	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak duvar	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak kanepes	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak kapı	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak masa	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak sedir	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak sehpa	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak tabure	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak tavan	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak yatak	0	0	0	0	8	100	0	0

alçak yer	0	0	0	0	8	100	0	0
alçak herif	0	0	8	100	0	0	0	0
alçak katil	0	0	8	100	0	0	0	0
alçak adam	0	0	8	100	0	0	0	0
alçak insan	0	0	8	100	0	0	0	0
alçak kapıcı	0	0	8	100	0	0	0	0
alçak Mete	0	0	8	100	0	0	0	0
alçak tepe	0	0	0	0	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
alçak	8	1	mükemmel uyum

Uzun Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
uzun dostluk	8	100	0	0	0	0	0	0
uzun kahkaha	8	100	0	0	0	0	0	0
uzun kariyer	8	100	0	0	0	0	0	0
uzun öpücük	8	100	0	0	0	0	0	0
uzun sevişme	8	100	0	0	0	0	0	0
uzun çaresizlik	0	0	8	100	0	0	0	0
uzun çığlık	0	0	8	100	0	0	0	0
uzun ısrar	0	0	8	100	0	0	0	0
uzun küslük	0	0	8	8	0	0	0	0
uzun mahkumluk	0	0	8	8	0	0	0	0
uzun münakaşa	0	0	8	8	0	0	0	0
uzun nara	0	0	8	8	0	0	0	0
uzun sıkıntı	0	0	8	8	0	0	0	0
uzun şaşkınlık	0	0	8	8	0	0	0	0
uzun şok	0	0	8	8	0	0	0	0
uzun tartışma	0	0	8	8	0	0	0	0
uzun tereddüt	0	0	8	8	0	0	0	0
uzun arayış	0	0	8	8	0	0	0	0
uzun bekleviş	0	0	8	8	0	0	0	0
uzun an	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ara	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun araştırma	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun çalışma	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun dakika	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun deneyim	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun diyalog	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun dönem	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun düş	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun eğitim	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun gece	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun gençlik	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun gezi	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun gezinti	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun görüşme	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun gün	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ışık	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ilişki	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
uzun izin	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
uzun kişi	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
uzun konuşma	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun koşu	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun maraton	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun mevsim	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun müddet	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun nefes	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun nişanlılık	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
uzun olay	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ömür	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
uzun paydos	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun prova	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun rüya	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun saat	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun sefer	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun sene	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun seremoni	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ses	0	0	0	0	8	100	0	0

uzun sessizlik	0	0	2	25	6	75	0	0
uzun seyahat	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun sohbet	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun soluk	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun sorgulama	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun söyleşi	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun süre	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun süreç	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tarih	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tatil	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tetkik	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tören	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tur	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun turne	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun uçuş	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun uyku	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun vade	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun yaşam	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
uzun yaz	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun yıl	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun yolculuk	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun yürüyüş	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun zaman	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun adam	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun Afrikalı	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ağaç	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ağızlık	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ahır	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun anten	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun antre	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun araba	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun arkalık	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun atkı	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ayak	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ayaklık	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun bacak	8	100	0	0	0	0	0	0
uzun bagnet	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun Basri	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun beden	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun bıçak	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun bıyık	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun bitki	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun bodrum	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun boy	8	100	0	0	0	0	0	0
uzun boynuz	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun boyun	8	100	0	0	0	0	0	0
uzun cadde	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ceket	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun çübbe	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun çizme	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun çocuk	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun dal	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun defter	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun değnek	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun diş	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
uzun divan	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun don	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun duvar	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ekran	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun el	0	0	8	100	0	0	0	0
uzun elbise	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun eldiven	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun entari	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun etek	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun eteklik	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun fırça	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun file	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun gaga	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun gecelik	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun giysi	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun gömlek	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun halı	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun hol	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun ip	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun kablo	0	0	0	0	8	100	0	0

uzun kadeh	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun kadın	8	100	0	0	0	0	0	0
uzun kafa	0	0	8	100	0	0	0	0
uzun karnış	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun kanat	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun kaş	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
uzun kemer	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun kıl	0	0	2	25	6	75	0	0
uzun kısaç	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun kibrit	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun kirpik	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun kol	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun koltuk	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun koridor	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun kostüm	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun kulak	0	0	4	50	4	50	0	0
uzun kuyruk	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun külah	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun kürk	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun masa	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun maşlah	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun mendil	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun merdiven	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun mızrak	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun misafir	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun nehir	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun öğrenci	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun önlük	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun örgü	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun palto	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun pardösü	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun parmak	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun pencere	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun saç	2	25	0	0	6	75	0	0
uzun sakal	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun sap	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun sedir	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun sehpa	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun servi	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun solucan	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun sopa	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun surat	0	0	6	75	2	25	0	0
uzun şiringa	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun şiş	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tabak	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun telefon	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tırnak	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tornavida	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tunik	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tüfek	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tünel	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tüy	0	0	2	25	6	75	0	0
uzun vücut	1	12,5	0	0	6	75	0	0
uzun yapı	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun yatak	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun yeke	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun yen	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun yokuş	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun yol	0	0	6	75	2	25	0	0
uzun yüz	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun zincir	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun dua	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
uzun ad	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun anlatı	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun biçim	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun cümle	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun fıkra	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun hikaye	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
uzun isim	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun liste	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun masal	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun mektup	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun nutuk	0	0	2	25	6	75	0	0
uzun öykü	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun söylev	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0

uzun söz	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tirad	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun tümce	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun yaşam öyküsü	0	0	0	0	8	100	0	0
uzun yazı	0	0	0	0	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
uzun	8	0,88	mükemmel uyum

Kısa Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
kısa mücadele	8	100	0	0	0	0	0	0
kısa yakınlaşma	8	100	0	0	0	0	0	0
kısa çatışma	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa çığlık	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa duraklama	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa duralama	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa gevezelik	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa kararsızlık	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa suskunluk	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa şaşkınlık	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa tartışma	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa tereddüt	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa açıklama	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa akort	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa an	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa anlatım	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa ara	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa aralık	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa arama	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa araştırma	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa bakış	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa bakışma	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa bekleme	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
kısa bekleyiş	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
kısa buluşma	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa cevap	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa devir	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa dinlenme	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa diyalog	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa dönem	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa fasıl	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa gezi	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa gezinti	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa giriş	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa görüşme	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa gösteri	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa gün	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa hayal	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa ilişki	3		0	0	5	62,5	0	0
kısa komut	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa konuşma	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa mola	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa muayene	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa müddet	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa ömür	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa pazarlık	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa saniye	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa selam	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa selamlaşma	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa sessizlik	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa sohbet	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa süre	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa süreç	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa tremolo	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa tur	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa uyku	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa vade	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa yarışma	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa yaşam	0	0	8	100	0	0	0	0

kısa yolculuk	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa yürüyüş	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa zaman	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa bacak	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa bayır	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa bitki	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa boy	0	0	8	100	0	0	0	0
kısa çorap	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa etek	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
kısa geçit	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa gömlek	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa güzergah	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa ip	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa kıl	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa kol	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa ot	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa paça	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa pantolon	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa parmak	0	0	2	25	6	75	0	0
kısa saç	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa sakal	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa sokak	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa şort	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa topuk	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa tüy	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa yeldirme	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa yeşillik	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa yol	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa dua	5	62,5	0	0	3	37,5	0	0
kısa ad	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa alıntı	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa bilgi	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa biyografi	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa cümle	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa haber	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa ileti	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa isim	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa masal	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa mektup	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa metin	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa not	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa özet	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa satır	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa soru	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa söylev	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa şiir	0	0	0	0	8	100	0	0
kısa tanım	0	0	0	0	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
kısa	8	0,89	mükemmel uyum

Soğuk Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
soğuk tipi	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk akşam	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk banyo	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk çöl	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk ev	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk gece	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk gün	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk güneş	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk hava	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk iklim	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk kış	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk koridor	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk kulübe	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk mevsim	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk oda	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk rüzgar	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk saat	0	0	8	100	0	0	0	0

soğuk sabah	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk salon	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk sokak	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk tuvalet	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk yer	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk bira	8	100	0	0	0	0	0	0
soğuk çorba	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk su	8	100	0	0	0	0	0	0
soğuk süt	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk şerbet	8	100	0	0	0	0	0	0
soğuk gülümseme	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk gülümseyiş	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk tebessüm	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk tebrik	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk alışveriş	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk bakış	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk cevap	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk çehre	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk göz	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk karşılama	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk konuşma	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk selam	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk ses	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk surat	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk tavır	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk ton	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk yüz	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk alet	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk beton	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk bez	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk cam	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk dalga	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk demir	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk deniz	0	0	2	25	6	75	0	0
soğuk kaldırın	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk kaya	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk nehir	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk pınar	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk süngü	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk şiş	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk şişe	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk taş	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk tokmak	0	0	0	0	8	100	0	0
soğuk zemin	0	0	3	37,5	5	62,5	0	0
soğuk espri	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk şaka	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk zevk	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk boşluk	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk ihtiras	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk ölüm	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk yalnızlık	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk gerçek	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk imge	0	0	8	100	0	0	0	0
soğuk rüya	0	0	8	100	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
soğuk	8	0,97	mükemmel uyum

Serin Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
serin ay	8	100	0	0	0	0	0	0
serin bahçe	8	100	0	0	0	0	0	0
serin dükkân	8	100	0	0	0	0	0	0
serin gece	8	100	0	0	0	0	0	0
serin gölge	8	100	0	0	0	0	0	0
serin gün	8	100	0	0	0	0	0	0
serin hava	8	100	0	0	0	0	0	0
serin ikindi	8	100	0	0	0	0	0	0
serin rüzgar	8	100	0	0	0	0	0	0
serin sabah	8	100	0	0	0	0	0	0

serin sokak	8	100	0	0	0	0	0	0
serin sonbahar	8	100	0	0	0	0	0	0
serin vakit	8	100	0	0	0	0	0	0
serin yayla	8	100	0	0	0	0	0	0
serin yer	8	100	0	0	0	0	0	0
serin damla	8	100	0	0	0	0	0	0
serin damlacık	8	100	0	0	0	0	0	0
serin deniz	8	100	0	0	0	0	0	0
serin ırmak	8	100	0	0	0	0	0	0
serin su	8	100	0	0	0	0	0	0
serin şarap	8	100	0	0	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
serin	8	1	mükemmel uyum

Ilık Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
ılık meltem	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık akşam	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık esinti	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık gece	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık gün	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık güneş	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık hava	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık nem	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık nemlilik	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık rüzgar	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık sıcaklık	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık çorba	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık damla	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık kaplıca	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık sıvı	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık su	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık süt	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık tükrük	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık yağmur	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık yaş	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık kan	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık dinginlik	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık son	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık anı	8	100	0	0	0	0	0	0
ılık duygu	8	100	0	0	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
ılık	8	1	mükemmel uyum

Sıcak Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
sıcak kan	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak gözyaşı	0	0	6	75	2	25	0	0
sıcak aş	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak çay	2	25	1	12,5	5	62,5	0	0
sıcak çiş	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak çorba	6	75	0	0	2	25	0	0
sıcak deniz	2	25	0	0	6	75	0	0
sıcak ekmek	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak gazoz	0	0	2	25	6	75	0	0
sıcak ıhlamur	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak kahve	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak lapa	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak pide	2	25	0	0	6	75	0	0
sıcak simit	3	37,5	0	0	5	62,5	0	0
sıcak su	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak süt	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
sıcak şarap	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak yemek	6	75	0	0	2	25	0	0

sıcak buse	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak dostluk	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak gülümseme	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak gülümseyiş	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak gülüş	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak huzur	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak içtenlik	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak ilgi	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak mutluluk	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak öpücük	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak samimiyet	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak şaka	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak tebessüm	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak yakınlık	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak yuva	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak adam	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak atmosfer	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak bakış	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak cevap	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak diyalog	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak düş	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak duygu	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak ev	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak ilişki	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak karşılama	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak kız	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak merhaba	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak muhabbet	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak ortam	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak selam	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak ses	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak sohbet	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak ton	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak akşam	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak balkon	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak banyo	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak doğa	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak fırtına	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak gece	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak gün	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak güneş	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak hava	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak ışın	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak iklim	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak kumsal	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak mağara	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak memleket	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak oda	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak rüzgar	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak salon	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak sınıf	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak ülke	0	0	0	0	8	0	0	0
sıcak yaz	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak yer	0	0	8	100	0	0	0	0
sıcak alın	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak bardak	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
sıcak beden	6	75	0	0	2	25	0	0
sıcak çaydanlık	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
sıcak deri	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
sıcak fırın	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak kase	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak petek	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak sakal	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak soba	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak şakak	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak taş	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak tencere	0	0	1	100	7	87,5	0	0
sıcak toprak	0	0	0	0	8	100	0	0
sıcak vücut	5	62,5	1	12,5	2	75	0	0
sıcak kum	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
sıcak yatak	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak yorgan	8	100	0	0	0	0	0	0
sıcak ten	8	100	0	0	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
sıcak	8	0,89	mükemmel uyum

Sessiz Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
sessiz anlaşma	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz dayanışma	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz gurur	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz gülüş	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz kabulleniş	0	0	8	0	0	0	0	0
sessiz kahkaha	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz sevinç	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz sevişme	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz uzlaşma	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz çılgılık	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz dedikodu	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz hıçkırık	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz intikam	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz isyan	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz itiraz	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz itiş kakış	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz kovalamaca	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz merak	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz protesto	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz şaşkınlık	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz telaş	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz uyarı	0	0	8	100	0	0	0	0
sessiz adım	0	0	0	0	8	100	0	0
sessiz bakış	0	0	0	0	8	100	0	0
sessiz bekleyiş	0	0	0	0	8	100	0	0
sessiz konuşma	0	0	0	0	8	100	0	0
sessiz merhabalaşma	0	0	0	0	8	100	0	0
sessiz ada	8	8	0	0	0	0	0	0
sessiz an	8	8	0	0	0	0	0	0
sessiz bina	8	8	0	0	0	0	0	0
sessiz dakika	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz ev	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz gece	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz kasaba	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz kent	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz köşe	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz oda	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz park	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz saniye	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz sokak	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz vakit	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz dost	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz adam	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz anne	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz arkadaş	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz çocuk	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz çoğunluk	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz delikanlı	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz erkek	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz insan	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz kadın	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz koca	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz misafir	8	100	0	0	0	0	0	0
sessiz tip	8	100	0	0	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
sessiz	8	1	mükemmel uyum

Gürültülü Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
gürültülü kahkaha	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü homurtu	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü tapırtı	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü tartışma	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü biçim	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü davranış	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü müzik	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü oyun	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü rock	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü ses	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü sohbet	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü soluma	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü şekil	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü akşam	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü cadde	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü gün	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü kahve	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü köşe	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü sokak	0	0	8	100	0	0	0	0
gürültülü şehir	0	0	8	100	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
gürültülü	8	1	mükemmel uyum

Sesli Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
sesli şekil	0	0	2	25	6	75	0	0
sesli mektup	0	0	0	0	8	100	0	0
sesli dua	2	25	0	0	6	75	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
sesli	8	0,75	önemli derecede uyum

Sakin Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
sakin deniz	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin su	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin ada	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin bahçe	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin banliyö	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin çay bahçesi	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin doğa	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin kahve	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin kasaba	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin kent	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin kıyı	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin koy	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin köşe	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin oda	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin restoran	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin semt	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin sokak	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin yer	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin adam	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin anne	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin çocuk	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin duruş	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin görünüş	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin hal	8	100	0	0	0	0	0	0

sakin insan	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin kız	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin ses	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin şekil	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin ton	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin uzman	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin yapı	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin gün	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin hayat	8	100	0	0	0	0	0	0
sakin yaşam	8	100	0	0	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
sakin	8	1	mükemmel uyum

Beyaz Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
beyaz A4	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz ağaç	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz akik	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz alan	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz ambalaj	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz araba	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz at	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz atlet	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz ay	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz ayakkabı	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz badi	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz bardak	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz baston	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz baş örtüsü	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz başlık	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz bayrak	0	0	6	25	2	25	0	0
beyaz bez	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz bıyık	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz bina	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz bluz	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz bohça	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz bornoz	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz boya	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz bulut	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz cıp	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz cüppe	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz çamaşır	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz çarşaf	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz çerçeve	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz çiçek	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz çizgi	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz çorap	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz çubuk	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz çuval	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz dantel	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz defter	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz döpiyes	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz duman	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz dut	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz duvar	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz elbise	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz eldiven	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz entari	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz esvap	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz etek	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz ev	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz fanila	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz fayans	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz fil	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz fincan	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz fino	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz fistan	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz flama	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz fon	0	0	0	0	8	100	0	0

beyaz gecelik	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz gelinlik	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
beyaz gergedan	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz gergef	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz giysi	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz gök	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz gömlek	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz göz	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz gül	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
beyaz gülhatmi	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz güneş	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz güvercin	6	75	0	0	2	25	0	0
beyaz hale	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz havlu	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz horoz	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz ışık	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz ip	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz iplik	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz izmarit	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz Jaguar	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kâğıt	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kanat	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kanepes	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kapı	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kar	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kasa	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kase	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kaş	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kaşkol	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kavuk	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz keçe	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kefen	0	0	7	1	12,5	0	0	0
beyaz kelebek	1	12,5	0	0	7	87,5	0	0
beyaz kısrak	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kombinezon	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz konak	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz köpek	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz köpük	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz köşk	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kukuleta	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kumaş	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kutu	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kuyruk	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz külçe	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz kürk	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz lastik	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz leyalek	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz manto	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz martı	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz masa	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz mendil	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz Mercedes	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz Mercedes	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz minare	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz mintan	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz mum	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz muşamba	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz nevresim	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz nokta	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz oje	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz organze	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz otomobil	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz önlük	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz örtü	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz palto	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz pantolon	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz papatya	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz pardösü	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz peçete	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz pelerin	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz pelüş	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz perde	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz pike	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz poşet	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz renk	0	0	0	0	8	100	0	0

beyaz Reno	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz saç	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz sakal	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz sandalet	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz sandık	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz sarık	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz sayfa	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz sicim	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz sincap	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz smokin	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz sopa	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz spor ayakkabısı	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz steysin	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz şapka	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz şezlong	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz şort	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz tabak	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz takım elbise	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz taksi	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz taş	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz tavan	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz tavşan	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz tayyare	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz tebeşir	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz tekne	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz tel	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz tişört	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz top	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz toprak	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz torba	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz Toros	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz t-shirt	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz tül	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz tülbent	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz türban	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz tüy	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz vapur	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz yat	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz yalı	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz yasemin	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz yatak	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz yemeni	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz zambak	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz zarf	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz adam	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz efendi	0	0	5		3		0	0
beyaz fotoğrafçı	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz alın	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz bacak	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz boyun	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz deri	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz diz	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz el	0	0	0	0	8	100	0	0
beyaz gövde	2	25	0	0	6	75	0	0
beyaz karın	2	25	0	0	6	75	0	0
beyaz sırt	2	25	0	0	6	75	0	0
beyaz surat	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0
beyaz ten	2	25	0	0	6	75	0	0
beyaz vücut	2	25	0	0	6	75	0	0
beyaz yanak	2	25	0	0	6	75	0	0
beyaz yüz	0	0	1	12,5	7	87,5	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
beyaz	8	0,46	yeterli uyum

Ak Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		DiĞER	
ak bıyık	0	0	0	0	8	100	0	0
ak bulut	0	0	0	0	8	100	0	0
ak çarşaf	0	0	0	0	8	100	0	0
ak çiçek	0	0	0	0	8	100	0	0
ak diken	0	0	0	0	8	100	0	0
ak diş	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
ak duvak	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
ak gelinlik	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
ak gömlek	0	0	0	0	8	100	0	0
ak güvercin	7	87,5	0	0	1	12,5	0	0
ak kâğıt	0	0	0	0	8	100	0	0
ak kanat	0	0	0	0	8	100	0	0
ak keçe	0	0	0	0	8	100	0	0
ak koyun	0	0	0	0	8	100	0	0
ak köpek	0	0	0	0	8	100	0	0
ak köpük	0	0	0	0	8	100	0	0
ak kuğu	0	0	0	0	8	100	0	0
ak pamuk	0	0	0	0	8	100	0	0
ak saç	0	0	0	0	8	100	0	0
ak sakal	0	0	0	0	8	100	0	0
ak sırt	0	0	0	0	8	100	0	0
ak tavşan	0	0	0	0	8	100	0	0
ak tüy	0	0	0	0	8	100	0	0
ak yastık	0	0	0	0	8	100	0	0
ak yatak	0	0	0	0	8	100	0	0
ak yıldız	0	0	0	0	8	100	0	0
ak yorgan	0	0	0	0	8	100	0	0
ak el	6	75	0	0	2	25	0	0
ak kol	6	75	0	0	2	25	0	0
ak topuk	6	75	0	0	2	25	0	0
ak yürek	6	75	0	0	2	25	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
ak	8	0,74	önemli derecede uyum

Siyah Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
siyah abiye	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah ada	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah ağızlık	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah araba	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah araç	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah arı	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah at	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah ayakkabı	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah ayı	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah balon	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah bant	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah baş örtüsü	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah benek	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah bez	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah bıyık	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah BMV	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah bone	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah bot	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah boya	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah Buick	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah bukle	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah bulut	0	0	5	0	3		0	0
siyah cam	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah ceket	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah çüppe	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah çakmak	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah çakşır	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah çanta	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah çarşaf	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah çizgi	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah çizme	0	0	0	0	8	100	0	0

siyah çorap	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah dalga	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah defter	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah delik	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah deniz	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah dolmakalem	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah dolmuş	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah döpiyes	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah duman	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah elbise	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah eldiven	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah eşarp	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah eşofman	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah etek	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah eteklik	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah frak	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah giysi	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah gölge	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah gömlek	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah göz	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah gözbebeği	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah gözlük	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah güneşlik	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah iç çamaşırı	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah jaguar	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah jartiyer	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kakül	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kalem	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kanat	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kaput	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kasket	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kaya	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kayalık	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kazak	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kedi	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kemer	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kılıf	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kıyafet	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kirpik	2	25	0	0	6	75	0	0
siyah klasör	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah koltuk	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kostüm	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kömür	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah köpek	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kumaş	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kurdele	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah kuşak	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah leke	5	62,5	0	0	3	37,5	0	0
siyah manto	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah Mercedes	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah mont	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah mürekkep	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah nokta	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah oje	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah otomobil	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah önlük	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah ördek	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah örgü	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah örtü	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah palto	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah pantolon	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah pardösü	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah peçe	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah pelerin	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah pelüş	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah perçem	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah perde	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah plaka	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah poşet	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah potin	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah puan	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah redingot	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah saç	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah sakal	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah şalvar	0	0	0	0	8	100	0	0

siyah şapka	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah şemsiye	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah şerit	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah şort	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah takım elbise	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah tayt	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah telefon	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah televizyon	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah terlik	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah tişört	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah toka	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah top	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah torba	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah tutam	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah tüy	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah yelek	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah yılan	0	0	6	75	2	25	0	0
siyah zarf	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah zımba	0	0	0	0	8	100	0	0
siyah garson	0	0	7	87,5	1	12,5	0	0
siyah kadın	0	0	7	87,5	1	12,5	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
siyah	1	0,88	mükemmel uyum

Kara Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
kara baş	0	0	0	0	8	100	0	0
kara bayrak	0	0	0	0	8	100	0	0
kara ben	0	0	0	0	8	100	0	0
kara bıyık	0	0	0	0	8	100	0	0
kara bulut	0	0	5	62,5	3	37,5	0	0
kara cam	0	0	0	0	8	100	0	0
kara cübbe	0	0	0	0	8	100	0	0
kara çakşır	0	0	0	0	8	100	0	0
kara çarşaf	0	0	5	62,5	3	37,5	0	0
kara dana	0	0	0	0	8	100	0	0
kara duman	0	0	0	0	8	100	0	0
kara göz	0	0	4	50	4	50	0	0
kara göz	0	0	0	0	8	100	0	0
kara gözlük	0	0	0	0	8	100	0	0
kara hırka	0	0	0	0	8	100	0	0
kara kamçı	0	0	0	0	8	100	0	0
kara kaplan	0	0	0	0	8	100	0	0
kara kaş	0	0	0	0	8	100	0	0
kara kazan	0	0	0	0	8	100	0	0
kara kedi	0	0	0	0	8	100	0	0
kara kırbaç	0	0	0	0	8	100	0	0
kara koyun	0	0	0	0	8	100	0	0
kara köpek	0	0	0	0	8	100	0	0
kara kurbağa	0	0	0	0	8	100	0	0
kara kuş	0	0	0	0	8	100	0	0
kara külot	0	0	0	0	8	100	0	0
kara mintan	0	0	0	0	8	100	0	0
kara mühür	0	0	0	0	8	100	0	0
kara mürekkep	0	0	0	0	8	100	0	0
kara perçem	0	0	0	0	8	100	0	0
kara saç	0	0	0	0	8	100	0	0
kara sakal	0	0	0	0	8	100	0	0
kara şerit	0	0	0	0	8	100	0	0
kara takke	0	0	0	0	8	100	0	0
kara taş	0	0	0	0	8	100	0	0
kara tüy	0	0	0	0	8	100	0	0
kara yazma	0	0	0	0	8	100	0	0
kara yılan	0	0	8	100	0	0	0	0
kara adam	0	0	8	100	0	0	0	0
kara deri	0	0	8	100	0	0	0	0
kara kız	0	0	8	100	0	0	0	0

kara kişi	0	0	8	100	0	0	0	0
kara oğlan	0	0	8	100	0	0	0	0
kara surat	0	0	8	100	0	0	0	0
kara topuk	0	0	8	100	0	0	0	0
kara yüz	0	0	8	100	0	0	0	0
kara sıkıntı	0	0	8	100	0	0	0	0
kara düşünce	0	0	8	100	0	0	0	0
kara gece	0	0	8	100	0	0	0	0
kara gün	0	0	8	100	0	0	0	0
kara yazgı	0	0	8	100	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
kara	1	0,69	önemli derecede uyum

Acı Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
acı gülümseme	0	0	8	100	0	0	0	0
acı gülümseyiş	0	0	8	100	0	0	0	0
acı gülüş	0	0	8	100	0	0	0	0
acı kahkaha	0	0	8	100	0	0	0	0
acı seveda	0	0	8	100	0	0	0	0
acı tebessüm	0	0	8	100	0	0	0	0
acı ayrılış	0	0	8	100	0	0	0	0
acı hadise	0	0	8	100	0	0	0	0
acı korku	0	0	8	100	0	0	0	0
acı son	0	0	8	100	0	0	0	0
acı anı	0	0	8	100	0	0	0	0
acı deneyim	0	0	8	100	0	0	0	0
acı gerçek	0	0	8	100	0	0	0	0
acı haber	0	0	8	100	0	0	0	0
acı hatıra	0	0	8	100	0	0	0	0
acı karar	0	0	8	100	0	0	0	0
acı konuşma	0	0	8	100	0	0	0	0
acı mektup	0	0	8	100	0	0	0	0
acı müzik	0	0	8	100	0	0	0	0
acı olay	0	0	8	100	0	0	0	0
acı ses	0	0	8	100	0	0	0	0
acı sonuç	0	0	8	100	0	0	0	0
acı söz	0	0	8	100	0	0	0	0
acı tanıklık	0	0	8	100	0	0	0	0
acı ton	0	0	8	100	0	0	0	0
acı çığlık	0	0	8	100	0	0	0	0
acı uğultu	0	0	8	100	0	0	0	0
acı fren	0	0	8	100	0	0	0	0
acı ses	0	0	8	100	0	0	0	0
acı tınlama	0	0	8	100	0	0	0	0
acı biber	0	0	8	100	0	0	0	0
acı çay	0	0	8	100	0	0	0	0
acı çikolata	0	0	0	0	8	100	0	0
acı kahve	0	0	0	0	8	100	0	0
acı su	0	0	8	100	0	0	0	0
acı süt	0	0	8	100	0	0	0	0
acı şarap	0	0	0	0	8	100	0	0
acı viski	0	0	0	0	8	100	0	0
acı duman	0	0	8	100	0	0	0	0
acı koku	0	0	8	100	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
acı	8	1	mükemmel uyum

Tatlı Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
tatlı aheng	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı aşk	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı şenlik	8	100	0	0	0	0	0	0

tatlı hayal	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı heyecan	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı huzur	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı meltem	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı mutluluk	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı okşama	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı umut	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı uyum	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı acı	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı çekişme	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı dalgınlık	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı kırgınlık	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı ölüm	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı sinsilik	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı şaşkınlık	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı tehdit	6	75	0	0	0	0	2	25
tatlı telaş	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı titreme	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı uyumsuzluk	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı ürperti	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı yorgunluk	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı ağırlık	8	100	0	0	0	0	0	0
akşam	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı anı	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı beste	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı duygu	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı düşünce	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı esinti	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı ezgi	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı gün	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı güneş	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı hareketlenme	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı hava	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı muhabbet	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı müzik	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı nağme	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı oyun	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı rayiha	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı rüzgâr	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı saat	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı ses	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı sıcaklık	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı sohbet	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı söyleşi	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı şırıltı	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı ton	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı uyku	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı yarış	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı fırlama	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı gülümseme	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı gülüş	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı sevgili	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı tebessüm	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı karı	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı adam	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı aksan	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı ana	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı anne	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı baba	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı bebek	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı çocuk	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı delikanlı	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı ihtiyar	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı insan	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı kadın	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı kız	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı oğlan	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı ses	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı teyze	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı aş	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı elma	0	0	0	0	8	100	0	0
tatlı gıda	0	0	0	0	8	100	0	0
tatlı keçap	0	0	0	0	8	100	0	0
tatlı lezzet	8	100	0	0	0	0	0	0
tatlı meyve	0	0	0	0	8	100	0	0

tatlı süt	0	0	0	0	8	100	0	0
tatlı şarap	0	0	0	0	8	100	0	0
tatlı şurup	0	0	0	0	8	100	0	0
tatlı badem	0	0	0	0	8	100	0	0
tatlı limon	0	0	0	0	8	100	0	0
tatlı su	0	0	0	0	8	100	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
tatlı	1	0,79	önemli derecede uyum

Tuzlu Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
tuzlu tat	0	0	2	25	6	75	0	0
tuzlu fıstık	0	0	0	0	8	100	0	0
tuzlu çorba	0	0	2	25	6	75	0	0
tuzlu poğaçı	0	0	2	25	6	75	0	0
tuzlu su	0	0	0	0	8	100	0	0
tuzlu ıslaklık	0	0	0	0	8	100	0	0
tuzlu ter	0	0	0	0	8	100	0	0
tuzlu göl	0	0	0	0	8	100	0	0
tuzlu sağanak	0	0	0	0	8	100	0	0
tuzlu gözyaşı	0	0	8	100	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
tuzlu	8	0,55	yeterli uyum

Ekşi Sıfatı Fleiss-Kappa Sonuçları

öbek	olumlu		olumsuz		yansız		diğer	
ekşi elma	0	0	0	0	8	100	0	0
ekşi meyve	0	0	0	0	8	100	0	0
ekşi sıvı	0	0	0	0	8	100	0	0
ekşi tat	0	0	2	25	6	75	0	0
ekşi turşu	0	0	0	0	8	100	0	0
ekşi hamur	0	0	0	0	8	100	0	0
ekşi sonuç	0	0	8	100	0	0	0	0
ekşi surat	0	0	8	100	0	0	0	0
ekşi yüz	0	0	8	100	0	0	0	0

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
ekşi	1	0,90	mükemmel uyum

Fleiss Kappa (K)	yorum
< 0	uyum yok
0.0 — 0.20	önemsiz uyum
0.21 — 0.40	orta derecede uyum
0.41 — 0.60	yeterli uyum
0.61 — 0.80	önemli derecede uyum
0.81 — 1.00	mükemmel uyum

EK (11). Anlam Tercihi Belirleme Yargı Testleri Fleiss-Kappa Sonuçları

sıfat	değerleyici sayısı	Fleiss Kappa uyum katsayısı	uyumun değerlendirilmesi
düz	46	0,92	mükemmel uyum
eğri	46	0,82	mükemmel uyum
yamuk	46	1	mükemmel uyum
yuvarlak	46	0,88	mükemmel uyum
yüksek	46	0,75	önemli derecede uyum
alçak	46	0,94	mükemmel uyum
uzun	46	0,94	mükemmel uyum
kısa	46	0,92	mükemmel uyum
soğuk	46	0,98	mükemmel uyum
serin	46	0,89	mükemmel uyum
ılık	46	0,95	mükemmel uyum
sıcak	46	0,92	mükemmel uyum
sesli	46	0,61	önemli derecede uyum
sessiz	46	0,91	mükemmel uyum
gürültülü	46	0,92	mükemmel uyum
sakin	46	0,95	mükemmel uyum
beyaz	46	0,91	mükemmel uyum
ak	46	0,90	mükemmel uyum
siyah	46	0,82	mükemmel uyum
kara	46	0,91	mükemmel uyum
acı	46	0,82	mükemmel uyum
tatlı	46	0,82	mükemmel uyum
ekşi	46	0,83	mükemmel uyum
tuzlu	46	0,78	önemli derecede uyum

Fleiss Kappa (K)	yorum
< 0	uyum yok
0.0 — 0.20	önemsiz uyum
0.21 — 0.40	orta derecede uyum
0.41 — 0.60	yeterli uyum
0.61 — 0.80	önemli derecede uyum
0.81 — 1.00	mükemmel uyum